

RUSŪḤU'L-LİSÂN Fİ ḤURŪFİ'L-ḲUR'ÂN
(DİL İNCELEMESİ - METİN - GRAMATİKAL DİZİN)

Elif Gizem KARAOĞLU

Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Lehçeleri Ana Bilim Dalı
Doç. Dr. Süleyman EFENDİOĞLU
2017
Her Hakkı Saklıdır.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE LEHÇELERİ ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

Elif Gizem KARAOĞLU

RUSŪHU'L-LİSÂN Fİ HURŪFİ'L-KUR'ÂN
(DİL İNCELEMESİ - METİN - GRAMATİKAL DİZİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Süleyman EFENDİOĞLU

ERZURUM - 2017

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum “**RUSÛHU'L-LİSÂN FÎ HURÛFİ'L-KUR'ÂN (Dil İncelemesi - Metin - Gramatikal Dizin)**” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin basılı ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimim yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

20.09.2017

Elif Gizem KARAOĞLU

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ**

TEZ KABUL TUTANAĞI

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Süleyman EFENDİOĞLU danışmanlığında, Elif Gizem KARAOĞLU tarafından hazırlanan bu çalışma 20/09/2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :Prof. Dr. Muharrem DAŞDEMİR

İmza:

Jüri Üyesi :Doç. Dr. Süleyman EFENDİOĞLU

İmza:

Jüri Üyesi :Doç. Dr. Murat KACIROĞLU

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Doç. Dr. Rıfat KÜTÜK

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	VI
ABSTRACT	VII
KISALTMALAR VE İŞARETLER DİZİNİ	VIII
METİNDE KULLANILAN ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ	IX
ÖN SÖZ.....	X

GİRİŞ

I. RUSÛHU'L-LİSÂN Fİ HURÛFİ'L-KUR'ÂN.....	1
A. ESERİN MÜELLİFİ HAMDULLÂH BİN HAYREDDİN	1
B. Eserin İsmi	1
C. Eserin Konusu.....	2
D. Eserin Yazılış Tarihi.....	2
E. Eserin Nüshaları.....	2
F. Eserin Dili ve Üslubu	3
G. Eser Üzerinde Yapılan Çalışmalar	26
II. ESERİN MÜELLİFİ HAMDULLAH BİN HAYREDDİN'İN DİĞER ESERLERİ... 27	
A. 'Umdetü'l-'İrfân Fî Vasfî'l-Hurûfî'l-Kur'ân	27
B. Cevâhirü'l-İkyân Fî Şerh-i Umdeti'l-İrfân.....	27
C. Füyûzü'l-İtkân Fî Vücûhi'l-Kur'ân	27
D. Mevlidü'n-Nebi.....	27

BİRİNCİ BÖLÜM

DİL İNCELEMESİ

1.1. YAZILIŞ ÖZELLİKLERİ.....	28
1.1.1. Ünlülerin Yazılışı	28
1.1.1.1. “a” Ünlüsünün Yazılışı.....	28
1.1.1.2. “e” Ünlüsünün Yazılışı.....	29
1.1.1.3. “ı” ve “i” Ünlülerinin yazılışı	29
1.1.1.4. “o” ve “ö” Ünlülerinin Yazılışı	30
1.1.1.5. “u” ve “ü” Ünlülerinin Yazılışı	31
1.1.2. Ünsüzlerin Yazılışı	32
1.1.2.1. “b” ve “p” Ünsüzlerinin Yazılışı	32

1.1.2.2. “c” ve “ç” Ünsüzlerinin Yazılışı.....	32
1.1.2.3. “d” ve “t” Ünsüzlerinin Yazılışı.....	32
1.1.2.4. “ş” ve “s” Ünsüzlerinin Yazılışı.....	33
1.1.2.5. “ğ” Ünsüzünün Yazılışı.....	33
1.1.3. Bitişik Yazılan Kelimeler.....	33
1.1.4. Şeddenin Kullanılışı.....	33
1.2. SES BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ	34
1.2.1. Ses Düşmesi	34
1.2.1.1. Ünlü Düşmesi	35
1.2.1.2. Ünsüz Düşmesi.....	35
1.2.1.3. Hece Düşmesi	35
1.2.2. Ses Türemesi	36
1.2.2.1. Ünlü Türemesi	36
1.2.2.2. Ünsüz Türemesi.....	36
1.2.3. Ünsüz İkizleşmesi	37
1.2.4. Birleşme	37
1.2.5. Yer Değiştirme	37
1.2.6. Ses Değişmeleri.....	37
1.2.6.1. Ünlü Değişmeleri.....	38
1.2.6.2 Ünsüz Değişmeleri	39
1.2.7. Ünlü Uyumları.....	41
1.2.8. Ünsüz Uyumları	44
1.3. ŞEKİL BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ	45
1.3.1 Kelime Yapımı	45
1.3.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri	45
1.3.1.2. İsimden Fiil Yapma Ekleri.....	45
1.3.1.3. Fiilden İsim Yapma Ekleri.....	46
1.3.1.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri	46
1.3.2. Kelime Çekimi ve Çeşitleri	47
1.3.2.1. İsimler.....	47
1.3.2.1.1. İsim Çekim Ekleri.....	47
1.3.2.1.1.1. Çokluk Eki	47

1.3.2.1.1.2. İyelik Ekleri:	47
1.3.2.1.1.3. Hâl Ekleri	48
1.3.2.1.1.3.1. Yalın Hâl	48
1.3.2.1.1.3.2. İlgi Hâli	48
1.3.2.1.1.3.3. Yükleme Hâli	48
1.3.2.1.1.3.4. Yönelme / Yaklaşma Hâli	49
1.3.2.1.1.3.5. Bulunma Hâli	49
1.3.2.1.1.3.6. Ayrılma Hâli.....	49
1.3.2.1.1.3.7. Yön Gösterme Hâli.....	49
1.3.2.1.1.3.8. Vasıta Hâli.....	50
1.3.2.1.1.3.9. Eşitlik Hâli.....	50
1.3.2.1.1.4. Aitlik Eki.....	50
1.3.2.1.1.5. Soru Eki	50
1.3.2.1.1.6. Küçültme Eki	50
1.3.2.2. Sıfatlar	51
1.3.2.2.1. Niteleme Sıfatları.....	51
1.3.2.2.2. Belirtme Sıfatları.....	51
1.3.2.2.2.1. İşaret Sıfatları.....	51
1.3.2.2.2.2. Sayı Sıfatları.....	52
1.3.2.2.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları	52
1.3.2.2.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları	52
1.3.2.2.2.3. Belirsiz Sıfatlar	52
1.3.2.2.2.4. Soru Sıfatları	52
1.3.2.3. Zamirler	53
1.3.2.3.1 Şahıs Zamirleri.....	53
1.3.2.3.2. İşaret Zamirleri	53
1.3.2.3.3. Belirsizlik Zamirleri.....	53
1.3.2.3.4. Soru Zamirleri.....	54
1.3.2.3.5. Bağlama Zamirleri	54
1.3.2.3.6. Dönüşlülük Zamiri.....	54
1.3.2.4. Zarflar	55
1.3.2.4.1. Zaman Zarfları	55

1.3.2.4.2. Niteleme Zarfları.....	55
1.3.2.4.3. Soru Zarfları.....	55
1.3.2.4.4. Yer ve Yön Zarfları.....	55
1.3.2.4.5. Azlık-Çokluk Zarfları	56
1.3.2.5. Edatlar.....	56
1.3.2.5.1. Bağlama Edatları.....	56
1.3.2.5.2. Kuvvetlendirme Edatları.....	57
1.3.2.5.3. Seslenme Edatları	58
1.3.2.5.4. Karşılaştırma-Denkleştirme Edatları	58
1.3.2.5.5. Tekrarlama Edatları	58
1.3.2.5.6. Son Çekim Edatları.....	59
1.3.2.5.7. Soru Edatları	59
1.3.2.5.8. Cevap Edatları.....	59
1.3.2.5.9. Gösterme Edatları	59
1.3.2.5.10. Ünlem Edatları.....	59
1.3.2.6. Fiiller	60
1.3.2.6.1. Şahıs Ekleri	60
1.3.2.6.1.1.Şahıs Zamiri Kökenli Şahıs Ekleri.....	60
1.3.2.6.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri	61
1.3.2.6.1.3 Emir Kipinde Kullanılan Şahıs Ekleri.....	62
1.3.2.6.2. Fiil Çekiminde Zaman	63
1.3.2.6.2.1. Basit Kipler	63
1.3.2.6.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman	63
1.3.2.6.2.1.2. Anlatılan Geçmiş Zaman.....	63
1.3.2.6.2.1.3. Geniş Zaman	64
1.3.2.6.2.1.4. Gelecek Zaman.....	64
1.3.2.6.2.1.5. İstek Kipi	64
1.3.2.6.2.1.6. Şart Kipi	65
1.3.2.6.2.1.7. Gerekliklik Kipi.....	65
1.3.2.6.1.2. Birleşik Zamanlar.....	66
1.3.2.6.1.2.1. Geniş Zamanın Şartı.....	66
1.3.2.6.1.2.2. Geniş Zamanın Hikâyesi	66

1.3.2.6.1.2.3. İstek Kipinin Hikâyesi.....	66
1.3.2.6.2. -İken Zarf-fiil Şekli	66
1.3.2.6.3. Fiilimsiler	66
1.3.2.6.3.1. İsim-Fiiller.....	66
1.3.2.6.3.2. Zarf Fiiller	67
1.3.2.6.3.3.Sıfat-Fiiller	68
1.3.2.7. İsimlerde Bildirme	68
1.3.2.8. Yabancı Unsurlar	69
1.3.2.8.1. Arapça Unsurlar	69
1.3.2.8.2. Farsça Unsurlar	69
1.4. KELİME GRUPLARI	69
1.4.1. Tekrar Grupları.....	70
1.4.2. İsim Tamlaması	70
1.4.3. Sıfat tamlaması	70
1.4.4. Ünlem Grubu.....	70
1.4.5. Sayı Grubu.....	71
1.4.6. Edat Grubu	71
1.4.7. İsim-fiil Grubu.....	71
1.4.8. Sıfat-fiil Grubu	71
1.4.9. Zarf-fiil Grubu.....	71
1.4.10. Bağlama Grubu	72
1.4.11. Unvan Grubu	72
1.4.12. Aitlik Grubu	72
1.4.13. Kısaltma Grupları	72
1.4.14. Birleşik İsim Grubu	73
1.4.15. Birleşik Fiil Grubu	73
SONUÇ	75
METİN	78
DİZİN.....	141
KAYNAKÇA.....	272
ÖZGEÇMİŞ.....	275

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RUSÛHU'L-LİSÂN FÎ HURÛFÎ'L-KUR'ÂN
(Dil İncelemesi - Metin - Gramatikal Dizin)

Elif Gizem KARAOĞLU

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Süleyman EFENDİOĞLU

2017, 275 sayfa

Jüri: Doç. Dr. Süleyman EFENDİOĞLU (Danışman)
Prof. Dr. Muharrem DAŞDEMİR
Doç. Dr. Murat KACIROĞLU

Bu yüksek lisans tez çalışması, XVI. yüzyılda (Klasik Osmanlıcanın ilk devrelerinde) yazılmış; Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine geçiş dönemi eseri olan ve büyük ölçüde “Eski Anadolu Türkçesi”nin özelliklerini taşıyan, Hamdullâh bin Hayreddin’in “Rusûhu'l-Lisân fî Hurûfi'l-Kur'ân”adlı eserini ihtiva etmektedir.

Bu çalışmanın amacı eserin ve dolayısıyla dönemin dil özelliklerini ortaya çıkarmak olduğu için eser; “Dil İncelemesi”, “Metin” ve “Gramatikal Dizin” olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır. “İnceleme” bölümünde metnin ses bilgisi ve şekil bilgisi özellikleri incelenerek dönemin dil özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. “Metin” bölümünde eserin transkripsiyonu yapılarak Latin alfabesine aktarımı gerçekleştirilmiştir. “Gramatikal Dizin” bölümünde ise metinde geçen tüm kelimeler alfabetik sıraya göre dizilmiş, karşılıklarına anlamları yazılmıştır. Ayrıca her kelimenin hangi dil içerisinde yer aldığı belirtilerek eksiz ve işletimli şekilleri ilgili kelimenin altında alt madde biçiminde sıralanmıştır.

Çalışmanın sonunda, yararlanılan kaynakları gösteren bir kaynakça bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Dili, Eski Anadolu Türkçesi, Dil İncelemesi

ABSTRACT

MASTER THESIS

RUSÛHU'L-LİSÂN FÎ HURÛFİ'L-KUR'ÂN
(Language Analysis-Text-Grammatical Index)

Elif Gizem KARAOĞLU

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Süleyman EFENDİOĞLU

2017: 275 pages

Jury: Assoc. Prof. Dr. Süleyman EFENDİOĞLU (Advisor)
Prof. Dr. Muharrem DAŞDEMİR
Assoc. Prof. Murat KACIROĞLU

This master's thesis work XVI. in the century, (in the first period of classical Ottoman) written; and largely of old Anatolian Turkish Turkish from the migration period “with the characteristics of old Anatolian Turkish” Hayreddin bin Hamdullah “Rusûhu'l-Lisan Fî Hurûfi'l-Kuran” contain his work.

This study's goal is to reveal works in other words language characteristics so that it has been dealt under three titles as "Language Review", "Text" and "Grammatical Index". In the "Review" part, phonological and morphological features of text were examined and language characteristics were tried to be revealed. In the "Text" part, the study transcription was completed and was transferred to the Latin alphabet. In the "Grammatical Index" part, all the words in the text were arranged in alphabetic order and their meanings were written against them. In addition, as indication each word which is in language and unconventional and active forms of all words were arranged in subordinate form under the related word.

At the end of this study, there is a bibliography showing the references.

Keywords: Turkish Language, Old Anatolian Turkic, Language Examination.

KISALTMALAR VE İŞARETLER DİZİNİ

Ø	: Karşıladığı işlevin işaretsiz olduğunu gösterir.
+	: Sonuna geldiği kelimelerin isim olduğunu gösterir.
-	: Sonuna geldiği kelimelerin fiil olduğunu gösterir.
[]	: Varak numaraları bu işaret içinde yazılmıştır.
age.	: Adı geçen eser
agm.	: Adı geçen makale
Ar.	: Arapça
bk.	: bakınız
bs.	: baskı
çkl.	: çokluk
e.	: eki
Far.	: Farsça
iye.	: iyelik
krş.	: karşılaştırınız
mec.	: mecazî anlatım
öz. a.	: özel ad
S.	: Sayı
s.	: sayfa
sf.	: sıfat
ss.	: sayfa aralığı
T.	: Türkçe
T.f.	: Türkçe fiil
TDAY	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten
TDK	: Türk Dil Kurumu
tkl.	: teklik
yay.	: yayınları
yük.	: yükleme hâli
zm.	: zamir

METİNDE KULLANILAN ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ

ا	A, a - E, e	ط	T, t
آ	A, a - Ā, ā	ظ	Z, z
ب	B, b	ع	‘
ث	T, t	غ	Ġ, ġ
ث	S, s	ڭ	ŋ
ج	C, c	ف	F, f
ح	H, h	ق	K; k
خ	H, h	ك	K, k; D, d; G, g
د	D, d	ل	L, l
ذ	Z, z	م	M, m
ر	R, r	ن	N, n
ز	Z, z	ه	H; h, a, e
س	S, s	و	V, O, Ō, Ō, U, Ū, Ū;
ش	Ş, ş		v, o, ö, u, ü, ū, ō
ص	S, s	ی	Y, I, Ĭ, Ĭ; y, ı, i, ī
ض	Ž, ž; D, d	ء	‘

ÖN SÖZ

Bu çalışma, XVI. yüzyılda (Klasik Osmanlıcanın ilk devrelerinde) yazılmış; Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine geçiş dönemi eseri olan ve büyük ölçüde “Eski Anadolu Türkçesi”nin özelliklerini taşıyan “Rusûhu'l-Lisân fî Hurûfi'l-Kur'ân” adlı eserini ihtiva etmektedir.

Eser mensur olarak yazılmıştır ve 140 sayfadan oluşmaktadır. Her bölüm 13 satırdır. Eserin yazarı Hamdullâh bin Hayreddin'dir. Bizim üzerinde çalıştığımız yazmanın müstensihi “Halil bin Ahmet bin Halil”dir. İstinsah Tarihi 1583'tür. Eserin tam adı “Vesîlatü'l-İtkân fî Şerhi Rusûhu'l-Lisân fî Hurûfi'l-Kur'ân”dır.

“Rusûhu'l-Lisân fî Hurûfi'l-Kur'ân” adlı eserin dil özelliklerini tespit etmek ve söz varlığını ortaya çıkarmak amacıyla yapılan bu çalışma; “Dil İncelemesi”, “Metin”, “Gramatikal Dizin” bölümlerinden oluşmaktadır.

Tezin “Giriş” kısmında eser ve yazar hakkında genel bilgiler verilmiştir. “Dil İncelemesi” bölümünde eser; imla, ses bilgisi ve şekil bilgisi açısından incelenmiştir.

“Metin” kısmında, “Rusûhu'l-Lisân fî Hurûfi'l-Kur'ân” adlı yazma eserin transkripsiyonlu metni yer almıştır. Bu bölümde, İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları K.16 bölümünde yer alan Halil bin Ahmet bin Halil'in istinsah ettiği “yazma” ele alınmıştır. Eserin Türkiye’de ve yurt dışındaki pek çok kütüphanede yazma nüshası bulunmaktadır.

“Gramatikal Dizin” bölümünde metinde geçen bütün kelimeler, bazı kelime grupları, birleşik fiiller, deyimler, isim ve fiil çekim ekleri alfabetik sıraya göre dizilmiş, karşılıklarına anlamları yazılmıştır. Alıntı kelimelerin ise hangi dilden oldukları yanlarında gösterilmiştir.

Çalışmam süresince, değerli yardımlarını benden esirgemeyen saygıdeğer hocam Doç. Dr. Süleyman EFENDİOĞLU’na teşekkürü bir borç bilirim.

Erzurum-2017

Elif Gizem KARAOĞLU

GİRİŞ

I. RUSÛHU'L-LİSÂN Fİ HURÛFİ'L-KUR'ÂN

A. ESERİN MÜELLİFİ HAMDULLÂH BİN HAYREDDİN

Adı Hamdullâh, babasının adı Hayreddin olup bazı kaynaklarda Hamdi Efendi diye anılır. Kendisi de Mevlidü'n-nebi adlı eserinde Hamdî mahlasını kullanmıştır. Keş-fü'z-Zünûn'da (II, I 168) babasının Hayrullâh olduğu kaydediliyorsa da diğer kaynaklarda ve kendi eserlerinde Hayreddin adı geçmektedir. Babası Hayreddin ile Kanuni Sultan Süleyman'ın hocası olarak tanıtılan Kastamonulu Hayreddin'in aynı kişi olması muhtemeldir.

Hamdullâh Efendi, Kanuni devrinden itibaren kırk yıl kadar Ayasofya Camii'nde cuma hatipliği yaptığı için "Hâtib-i Ayasofya" diye meşhur olmuştur. Hâtipliği yanında Ayasofya Medresesi'nde uzun yıllar müderrislik yapan Hamdullâh Efendi'nin şeyhü'l-kurra oluşu ve eserlerinin konusu dikkate alındığında daha çok kıra'ât ilminde derinleştiği anlaşılar. Nitekim ömrünün sonlarına doğru Edirne Selimiye Darülkurrâsı'na ilk şeyhülkurrâ olarak tayin edilmiş ve ölümüne kadar bu görevde kalmıştır. Rusûhu'l-lisân adlı eserindeki bir tanıtma notunda onun 981 (1573) yılında Edirne'de şeyhülkurrâ olduğu belirtilir. "Teberrüken" tayin edildiği bu görevde yaklaşık iki yıl kadar hocalık yaptıktan sonra 983 (1575) yılı civarında yetmiş yaşlarında vefat ettiği tahmin edilmektedir. Bazı kaynaklarda 943 (1536), 948 (1541) ve 963 (1556) olarak zikredilen vefat tarihleri yanlış olmalıdır.¹

B. Eserin İsmi

Üzerinde çalıştığımız eserin adı, İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi nüshasında Rusûhu'l-Lisân fî Hurûfî'l-Kur'ân'dır. Bursa İnebey Kütüphanesi nüshasında ise eserin tam ismi, "Vesîletü'l-İtkân fî Şerhi Rusûhu'l-Lisân fî Hurûfî'l-Kur'ân" biçimindedir. Eserin isminin anlamı, "Kur'an Harfleri Esasında Dilin İncelikleri" şeklinde ifade edilebilir.

¹ <http://www.diyantislamansiklopedisi.com/hatib-i-ayasofya/>

C. Eserin Konusu

Eser mensur tarzda yazılmış bir kıraat kitabıdır. Eserin başında Allah’a dua ve Hz. Muhammed’e övgüler yer almaktadır. Yani girişte dua ve naat bölümü yer almaktadır diyebiliriz. Eserin esas kısmında ise bahsedilen konu, Kur’an harflerini açıklama ve bu harflerin nasıl telaffuz edileceği ile ilgilidir. Eserin bitiş kısmında nazım şeklinde yazılmış bir bölüm bulunmaktadır. Burada yine Allah’a dua vardır. Eserin son sayfasında ise tamamı Arapça yazılmış bir ketebe kaydı bulunmaktadır. Burada eserin istinsah tarihi ve istinsah eden kişinin ismi yer almaktadır.

D. Eserin Yazılış Tarihi

Eserin telif tarihi belli değildir. Üzerinde çalıştığımız İstanbul Topkapı Sarayı nüshasının istinsah tarihi, Hicri 1 Rebi’ül-ahir 991 (Miladi 24 Nisan 1583)’dir.

E. Eserin Nüshaları

Eserin yurt içinde ve yurt dışında pek çok nüshası vardır. Bizim görüp inceleme fırsatı bulabildiğimiz nüshalar aşağıda verilmiştir:

1. İstanbul Topkapı Sarayı Nüshası (Esas aldığımız nüsha):

Söz konusu nüsha, harekeli ve mensur olarak yazılmıştır. 140 sayfadan oluşmaktadır. Her bölüm 13 satırdır. İstinsah tarihi: H.991 (M.1583)’dir. Tam tarih ise: H. 1 Rebiü’lahir 991 (M. 24 Nisan 1583)’dir. Müstensihi Halil bin Ahmet bin Halil’dir. İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları K.16 bölümünde yer almaktadır. Serlevha müzehhep, cetveller yaldızlı, kahverengi deri ciltlidir. Yazı türü nesih, kâğıt aharlıdır.

2. Bursa İnebey Nüshası:

Bu nüsha, harekesiz ve mensur olarak yazılmıştır. 39 yaprak 17 satırdır. İstinsah tarihi H. 960 (M.1553)’tır. Müstensihi bilinmemektedir. Bursa İnebey Yazma Eserler Kütüphanesinde yer almaktadır. Eserin son sayfasında yazıldığı tarih yer almaktadır.

Örselenmiş, yıpranmış şirazesı dağınık mukavva ciltlidir. Esas metin kırmızı ile Arapça ve manzumdur. Şerh siyah mürekkeple mensur ve Türkçedir.

3. Vatikan Nüshası

Eserin Vatikan'da bir nüshası olduğuna dair katalog kaydı mevcuttur. Arşiv numarası Vat. Turco 331'dir. 44 yaprak 17 satırdır. Yazı türü nesihthir. Vatikan Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda yer almaktadır. Ancak bu nüshaya ulaşılammıştır.

4. Milli Kütüphane Nüshası

Mensur olarak yazılmıştır. Ankara'da Milli Kütüphane'de 2503/3 demirbaş numarasına kayıtlıdır. 38 sayfadan oluşmaktadır. İncelediğimiz nüshadan farkı ise sonda bir ketebe kaydı bulunmamaktadır. Müstensihhi belli değildir.

F. Eserin Dili ve Üslubu

Eserin dili, tecvit kitabı hüviyeti taşıdığından sade sayılamaz. Yüksek zümreye hitap edildiği görülmektedir. Yani Kur'an ilmiyle uğraşanlara bir ders kitabı niteliği taşır. Eserin içerisinde çokça Arapça ve Farsça kelimeler ve tamlamalar kullanılmıştır. Eser, Kur'an-ı Kerim harflerini açıkladığı için ve bir tecvit kitabı olduğu için verdiği misallerde Kur'an-ı Kerimden ayetleri ihtiva eder.

Eserin içinde ayetler ve gerekse başka Arapça ibareler kırmızı çizgiler ile belirtilmiştir. Eserin giriş kısmında Arapça ve Farsça kelimelerin bulunmasının yanı sıra çokça Türkçe kelimeye ve cümleye yer verilmiştir. Orta ve son kısımlarda dil fazlasıyla ağırlaşmıştır. Bazı manzum yazılan bölümler Arapça, son manzum bölüm ise Türkçe'dir.

Yardımcı fiillerle özellikle it-, ol- yardımcı fiileri ile pek çok Arapça ve Farsça kelime birleşik fiil olarak Türkçeleştirilmiştir.

1687 kelimenin 1399'u Arapça, 69'u Farsça, 145'i Türkçe isim, 74'ü Türkçe fiil'dir.

Arapça	%83
Farsça	%4
Türkçe	%13

1. Arapça Unsurlar:

Ele alınan konu Kur'an harflerini açıklama maksadını taşır. Hal böyle olunca Arapçanın büyük bir ağırlığı olduğu görülür. Eserde, Arapça tamlamalar, çokluk ve tesniye biçimlerinin yanında Arapça çekimli fiillerde bulunmaktadır.

Bu unsurları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Çokluk örnekleri:

❖ **berekāt**: Bereketler.

b.+ ı 008/2

❖ **kemālāt**: *kemāl* ve çoğul eki *-āt* ile *kemālāt*

Sâhip olunan mânevî hasletler, olgunluklar.

k.+ ı 008/1

❖ **ma'lūmāt**: Herkesçe bilinen, mâlûm şeyler.

m.+ ıyla 022/04, 022/07

❖ **ma'mūlāt**: Elde veya makinede yapılmış, işlenmiş, îmal edilmiş şeyler.

m.+ ıyla 011/013, 050/07, 053/05, 076/01, 086/07, 092/010, 108/01, 114/010, 127/02, 127/03, 134/09

❖ **mühimmāt**: Önemli, ehemmiyetli ve gerekli şeyler, hususlar, işler.

hemm-i m.+ dandur 077/02

❖ **şifāt**: Sıfatlar.

ş.-ı kaviyyeden 029/01, 029/03

ş.+ ından 126/04

❖ **şimat**: İşâretler, nişanlar, alâmetler, damgalar.

Sonuna geldiği kelimelere “üzerinde ... izi, işâreti görülen, ... görünüşlü” anlamı katarak birleşik sıfatlar yapar.

ş.+ de 115/03

2. Eserde tesniye örneklerine de çokça rastlanır:

❖ **devleteyn** : İki devlet.

d. 008/09

❖ **imamü'l-kibleteyn:** İki kiblenin imamı.

i. 131/06

❖ **nebiyyü'l -hademeyn:** İki hizmetçinin nebisi (peygamberi)

n. 131/06

❖ **seyyidü'l-kevneyn:** İki varlık aleminin seyyidi

s.+ dür anuñ 130/012

❖ **şefeteyn:** İki dudak

ş. 125/012

ş.+ dür 046/02

3. Eserde Arapça ön ek de bulunmaktadır:

❖ **fī** (Ar.): İçinde, -da /-de.

f. 023/02, 027/012, 038/03, 053/05, 058/01, 067/03

rusūhu'l-lisān f. 023/06

❖ **mākabl** (Ar.): Bir şeyin kendinden evvel olanı, öncesi, geçmiş

m. 048/07, 050/012, 051/01, 086/07, 099/013, 100/03, 100/08, 100/09

2. Farsça Unsurlar:

Eserde geçen Farsça unsurlar sayıca fazla değildir ilaveten Osmanlıcada görülenden pek farklı değildir. Yine de değineceğimiz birkaç örnek şunlardır:

Unsur:	Fonksiyon:	Örnekler:
❖ bī-	olumsuzluk	bī çāre (134-05)
❖ be-	sıfat yapar	bedurustī (021-01)

3. Önemli Kıraat Alimleri:

Eserimiz bir kıraat kitabıdır bu haseble kıraatla uğraşan dil bilimcilere ve alimlere yer verilmiştir. Bunlardan birkaçı şunlardır:

Şeyh Cezerî: Kırâat âlimlerinin büyüklerinden. İsmi, Muhammed bin Muhammed bin Muhammed bin Ali bin Yûsuf el-Cezerî, ed-Dımeşkî, eş-Şîrâzî'dir. Şafîî mezhebinde büyük bir fıkıh âlimi idi. "İbn-i Cezerî" diye meşhûr oldu. Ailesi, "Cezerî" nisbeti ile tanınırdı. Künyesi, Ebû'l-Hayr idi. Cezire, Musul'un yakınında bir belde idi. Lakabı Şemseddîn idi. 751 (m. 1350) senesi Ramazan ayının onbeşinde, teravîh namazından sonra Şam'da dünyâyâ geldi. Mensûp olduğu aileden çok âlim yetişti. Herbirisi, zamanının bir tanesi idi. Çeşitli dînî ilimlerde büyük bir âlim olarak yetişen Şemseddîn Muhammed Cezerî, "Şeyh Cezerî" diye de tanınırdı. Osmanlı Sultânı Yıldırım Bâyezîd ve Timur Hân'dan çok iltifât gördü. Çok kitap yazdı. Timur Hân, Ankara Savaşı'ndan sonra onu Mâverâün-nehr'e götürdü. Bu diyarda onun ilminden çok istifâde ettiler. Onun "Hısn-ül-hasîn" adındaki duâ kitabı, Arabca ve Farsça şerhleri ile basılmış olup, çok kıymetlidir. Kırâat ilmine dâir eserleri de kıymetli ve pek meşhûrdur. 833 (m. 1429) senesi Rebî'ul-evvel ayının beşinci günü Cum'a namazı vaktinde Şîrâz'da vefât etti. Orada kendisinin yaptırdığı mezarına defnedildi.²

İbn-i Düreyd: Abdullah b. Muhammed et-Tevvezi gibi birçok âlimin öğrencisi oldu ve kendilerinden rivayette bulundu. 257'de (871) Basra'daki Zencî ayaklanmasında katliamdan kaçarak amcası Hüseyin'le birlikte memleketi Uman'a gitti. Uman'da on iki yıl kaldıktan sonra İbn Umâre adasına ve daha sonra Fars eyaletine geçti, yönetimi ellerinde bulunduran Mîkâlîler'in hizmetine girdi. Bu ailenin takdirini kazanan İbn Düreyd divan başkâtipliği görevine getirildi. el-Cemhere adlı sözlüğünü burada yazarak Ebû'l-Abbâs İsmâil b. Abdullah el-Mîkâlî'ye ithaf etti. En güzel şiiri kabul edilen "el-Maksûre"yi de bu aile için yazdı. Mîkâlîler'in 308'de (920) yönetimden uzaklaştırılmasından sonra Bağdat'a gitti. Ali b. Muhammed el-Huvârî vasıtasıyla Halife Muktedir-Billâh ile tanışma imkânı buldu. Onun dirayetli bir âlim olduğunu anlayan halife kendisine aylık 50 dinar maaş bağladı. İbn Düreyd, iki yıl arayla gelen felç sonunda 18 Şâban 321 (13 Ağustos 933) tarihinde Bağdat'ta vefat etti.

Mu'tezilî kelâmcısı Ebû Hâşim el-Cübbâi de aynı gün öldüğünden, "Dil ve kelâm ilimleri artık öldü" denilmiş, vefatı üzerine mersiye yazılmıştır. Bunların en tanınmış öğrencisi Cahza el-Bermekî'nin mersiyesidir. İbn Düreyd'in hoşgörülü, hikmet sahibi ve israf derecesinde cömert olduğu nakledilir.³

² <http://www.ehlisunnetbuyukleri.com/Islam-Alimleri-Ansiklopedisi>

³ Türkiye Diyanet Vakfı, İSAM, Cilt 19, syf. 417

4. Türkçe İsim ve Fiiller:

Eser, kıraat kitabı hüviyeti taşıdığından Arapça kelimeler yoğunluktadır. Buna nazaran hatrı sayılır derecede Türkçe isimlere ve fiillere de rastlamak mümkündür.

Bunlar aşağıda sıralanmıştır:

İSİMLER	FİİLLER
az : Eski Türkçe: Miktarı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün altında bulunan, çok olmayan. a. 051/010, 074/09 azı : Azı dişi, öğütücü dişi. a. 084/05 bana : Ben zamirinin yönelme hâli. b. 073/011 başka : Bilinenden gayri, diğer, sâir b. 045/011, 045/09 belli : Anlaşılacak ve görülecek şekilde açık olan, meydanda, âşikâr, zâhir. b. 111/03 ben : Tekil birinci şahsı gösterir. b. 003/05, 135/010 b.+ im 025/07 ben-dek : Ben gibi. b. 137/07 berg : Sağlam, sıkı, muhkem. b.+ idicisidür 007/05 beş : Dörtten sonra, altıdan önce gelen sayının adı. b. 084/05 beşinci : Beş sayısının sıra sıfatı, sırada yeri dördüncüden sonra, altıncıdan önce olan. b. 071/07, 084/06, 119/04	al- : Almak, Eski Türkçe'den beri kullanılır. Herhangi bir şeyi tutup yerinden ayırarak elinde veya yanında bulundurmak. a.-up iz'ân idine 010/011 a.- alar 091/011 a.- up 078/011 an- : Anmak, hatırlamak, akla getirmek, yâd etmek, tahattur etmek. a.- dırcıdır 002/04 an- : Hatırlamak, akla getirmek, yâd etmek, tahattur etmek. (bk. Anmak) a. - ılanlardır 118/011 art - : Artmak, Eski Türkçe'den beri kullanılır Sayıca ve miktarca çoğalmak, fazlalaşmak, tezâyüt etmek. a.- ar 074/02 ayır- : Birbirinden uzaklaştırmak, fasletmek. a.- an 103/04, 108/08 ayrıl - : Ayrılmak, bir yer, şey veya kimseden uzaklaşmak, onu geride bırakmak, ayrı düşmek. a.- ur 016/010, 076/012 a.- maqlar 017/07 başla- : Başlamak, bir işi yapmak üzere harekete geçmek, bir işe girişmek, şürû etmek b.- duğ ı 012/08 bekle - : Orta Türkçe. [Oğuzca]: <i>bekle-mek</i> "korumak; sıkıca bağlamak, kapısını kapatmak"; <i>bek</i> < <i>berk</i> "muhkem, sağlam" Bir kimsenin gelmesini veya bir işin olmasını

B. 046/01 bile : Çekimli fiilden sonra gelerek anlamı kuvvetlendirir; hatta, hem de, üstelik. b. 029/06, 037/02, 064/013, 095/011 bir : Eski Türkçe'den beri kullanılır. Sayıların ilkinin adı. b. 004/06, 004/07, 007/010, 009/03, 010/010, 011/03, 013/08, 013/09, 017/09, 019/06, 022/01, 023/011, 023/012, 024/010, 027/02, 036/07, 038/03, 041/01, 045/011, 045/07, 047/04, 049/04, 051/013, 055/01, 056/08, 059/05, 059/09, 063/013, 073/07, 079/011, 080/011, 084/08, 095/011, 095/09, 096/02, 098/06, 099/012, 117/010, 123/04, 129/07, 130/09, 136/01, 136/011 birbir : İki veya daha fazla şey yâhut kimsenin yerini tutar, biri öteki, yekdiğer. [Genellikle <i>birbirine</i> "biri ötekine", <i>birbirinden</i> "biri ötekinden" <i>birbirini</i> "biri ötekini" gibi çekimli şekilleri kullanılır] b.+ inden 062/01, 068/04, 108/013 b.+ ine 016/06, 054/012, 054/013, 073/06, 101/08, 103/010, 121/07 b.+ inüñ 022/011, 036/06 birinci : Bir sayısının sıra sıfatı, sırada yeri en başta ve ikinciden önce olan, ilk. b. 090/013 bölüg : Bölünmüş bir bütünün parçası, parça, kısım. b.+ inüñ 005/011 bu : Eski Türkçe'den beri kullanılır. En yakında olan kimse veya şeyi işaret yoluyla belirtir. b. 003/012, 004/09, 005/1, 010/010, 011/04, 015/8, 017/010, 018/01, 021/07, 023/06, 023/09, 024/012, 024/09, 026/04, 030/012, 033/012, 036/06, 040/013, 045/012, 051/011, 051/06, 054/012, 054/04, 057/03, 060/013, 061/011, 061/09, 064/03, 068/01, 073/06, 076/09, 089/012, 089/08, 095/012, 098/08, 099/09, 115/01, 121/02, 121/03, 125/03, 128/05, 129/06, 132/10, 133/05, 133/08, 134/05, 135/05, 135/06, 136/07, 137/013,	gözler vaziyette olmak, durup kollamak, intizar etmek. b.- ye 088/09 bırağ - : Bırakmak, Eldeki bir şeyi tutmaktan vazgeçip tutmaz olmak. b.- up 017/08 bil - : Bilmek, [Eski Türkçe'den beri kullanılır.] Bir şey hakkında bilgisi, mâlûmâtı olmak, o şeyi öğrenmiş bulunmak. b.- eler 091/010 b.- inmeye ve 019/05 b.- inmezdi 095/012 b. -meğe 093/04 b.- meyenlerüñ 093/09 b.- gil 028/013, 031/010, 034/04, 035/010, 039/04, 042/06, 044/011, 047/011, 056/07, 076/08, 093/011, 094/05, 098/05, 099/07, 101/03 bul - : Bulmak, Eski Türkçe'den beri kullanılır Arayarak veya rastgele bir şey, bir kimse veya bir durumla karşılaşmak b.- a 085/010 b. 041/04 b.- maz 019/011 b.- up 032/02, 060/06, 064/05, 066/08, 077/04, 108/012, 127/010 b.- ur 041/06, 046/013 b.- dur up 059/04 b.- undı 101/05 b.- undu 101/07 b.- unmaz 065/012, 094/02 b.+ unduğı 048/011, 048/04 b.- unma ya 019/07 cezalandur-: Cezalandırmak, cezâ vermek, tecziye etmek
---	---

137/08 b. 013/08, 049/03, 124/09 bura : Bu yer [Burada, buradan, buranın, burası, buraya, burayı, buralara, buraları gibi çekimli halleriyle içinde bulunulan, işaret edilen, kastedilen yakın bir yeri ve çevreyi gösterir veya dikkat çekilmek istenen bir hususu belirtir b.+ da 030/08, 098/04, 128/07 b.+ da 015/01, 077/08 b.+ dakine 046/07 çok : Eski Türkçe'de geçmez, ilk defa Hârezmi Türkçesi'nde ortaya çıkmıştır. Miktarı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün üstünde bulunan, az olmayan, fazla, ziyâde. ç. 017/011, 017/012, 018/05, 074/09 dahı : Fazla olarak, üstelik, daha, bile, de anlamlarına gelen kuvvetlendirme sözü. d. 002/12, 003/09, 009/010, 010/01, 012/011, 012/013, 013/01, 013/02, 013/08, 023/09, 028/08, 030/010, 030/012, 031/012, 032/08, 032/09, 037/01, 038/03, 043/01, 043/013, 044/08, 045/010, 045/011, 047/011, 049/03, 049/05, 050/013, 051/02, 051/07, 054/013, 071/09, 074/03, 087/05, 088/01, 088/03, 090/012, 091/02, 091/05, 093/011, 095/012, 096/01, 098/05, 099/012, 100/03, 101/02, 103/03, 108/02, 119/012, 119/06, 127/012, 127/07, 131/01, 133/010, 133/03, 133/06, 134/02, 134/04 değil : -im, -sin, -dir, idi gibi eklerin ve imiş, ise, iken'in başına gelerek cümlelerin anlamını olumsuz hâle getiren kelime. d.+ dür 013/09, 018/08, 018/09, 026/05, 050/011, 055/03, 101/013, 125/05 degin : Bir işin sona erdiği zamânı ve yeri gösterir, -e kadar, -e dek. d. 002/13 dib : Dip, çukur bir yerin en aşağı kısmı, en alt bölümü d.+ de 084/05	c.- sın 135/07 çık - : Çıkmak, bulunduğu yerden dışarıya varmak, içeriden dışarıya doğru gitmek. ç.- up 016/07 ç.- ub 017/012 ç.- up 016/05, 066/010 de - (T.f.): Demek, duygu ve düşüncelerini sözle anlatmak, söylemek. d. 067/09, 091/08, 117/04 d. -mekle 023/07 d.- diler 048/012 d.- r 033/012, 051/07, 055/03, 080/05, 089/013 d.- r.ler 055/013 d.- rler 049/01, 053/013, 130/03 d.- yir 051/04 d.- yü 073/012 d.- düğ i 047/01 d. -yici 026/07 d.- dig inüñ 051/06 d. -yü 136/02 d.-yen 093/07 denil - : Anlatılmak, ifade edilmek. d.- di 048/09, 049/012 d.- ir 025/04 d.- mişdür 026/01 d.- ür 084/06, 084/07, 095/04, 109/010 d.- düğ i 082/01 d. - en 065/010, 088/07 di - : Demek, duygu ve düşüncelerini sözle anlatmak, söylemek. (bk. Demek,) d.- di 046/03, 055/06, 137/013
---	---

d.+ e 087/011 dil : 1. Ağız boşluğunda yer alan, tat duymaya, besinleri ağız içinde evirip çevirmeye, yutmaya ve sesleri çıkarmaya yarayan etli, uzun ve hareketli organ, 2. Düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan faydalanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş sistem, lisan. d. 036/011, 036/13, 072/013, 091/01, 111/09, 120/03 d.+ e 084/07 d.+ iğ 084/07 d.+ leri 015/010 diş : Üst ve alt çene kemikleri üzerinde karşılıklı sıralanmış olan ve ağza alınan şeyleri koparıp çiğnemeye yarayan sert, beyazımtırak parçalardan her biri. d. 087/012 d.+ dür 084/05 d.+ e 084/06 d.+ lerdür 087/07, 102/08 d.+ lere 084/05, 087/010, 087/09 doğuzuncu : Dokuz sayısının sıra sıfatı, sırada yeri sekizinciden sonra, onuncudan önce olan. d. 087/04 dördüncü : Dördüncü, dört sayısının sıra sıfatı, sırada yeri üçüncüden sonra, beşinciden önce olan. d. 067/06, 046/01, 096/012, 114/013 dört : Üçten sonra, beşten önce gelen sayının adı. d. 093/01, 094/011, 094/06 d.+ dür 045/06, 128/010 dudağ : Dudak, ağzın yüze göre daha kırmızı renkteki dolgun ve etlice alt ve üst iki kenarından her biri. (bk. dudak.) d.+ uş 119/05 dudak : Ağzın yüze göre daha kırmızı renkteki dolgun ve etlice alt ve üst iki kenarından her biri	d.- diler 048/012, 128/010, 128/011 d.- diler. 128/010 d.- gil 135/05 d.- r 098/08 d.- rler 030/012, 127/06 d.- seğ 054/010, 054/011 d.+ düğ i 060/02, 087/012, 128/08 d.+ dükleri 051/013, 051/08 dile - : Dilemek, bir şeyin gerçekleşmesini veya olmasını istemek, ummak, temennî etmek, niyaz etmek d.- rseğ 041/03 d. -yen 093/08 dimek : Demek, duygu ve düşüncelerini sözle anlatmak, söylemek (bk. Demek.). d. 087/03 d.+ dür 014/011, 048/013 dinil - : Denilmek, anlatılmak, ifade edilmek (bk. denilmek) d.- di 109/010 d.- ür 084/05, 087/010, 087/09 d.- düğ i 042/012 ditre - : Titremek, hızlı hızlı hareketlerle sürekli kırmıldamak d.- r 017/09 d. -mek le 017/010 dizil - : Dizilmek, belirli bir düzene göre sıraya konmak d. miş 025/07, 025/08 d.- mişdür 003/08 dolaş - : Dolaşmak, gezinmek, gidip gelmek d.- ur 084/07
--	---

d. 121/02 dürlü : Türlü, çeşitli, muhtelif. d. 017/06 eglenme : Zevk ve neşe veren şeylerle hoşça vakit geçirmek e.+ ye 042/09 eksük : Mevcut olmadığı için ihtiyaç duyulan (kimse veya şey), noksan. e. 016/09 elli : Kırk dokuzdan sonra, elli birden önce gelen sayının adı. e. 134/01, 134/03, 134/04, 134/06 eyle : Öyle. e. 023/09, 030/07, 032/010, 035/012, 040/04, 041/04, 064/05, 064/06, 073/08, 077/013 e.+ dür 015/02, 022/07 gece : Güneş battıktan sonra başlayan ve gün ağarınca kadar süren karanlık zaman g. 042/09 g.+ lerde 009/06 gereg : Gerek, herhangi bir şeyin yapılabilmesi veya olabilmesi için şart olan şey, lâzım (bk. Gerek). g.+ i 040/010 gerek Eski Türk.: <i>kergek – kerek < kerge-mek</i> “yaraşmak” Herhangi bir şeyin yapılabilmesi veya olabilmesi için şart olan şey), lâzım. g. 075/03, 075/04, 083/02, 083/03, 083/04, 091/06, 091/07, 113/05, 113/06 g. 091/06, 091/07 gibi : Benzerlik bildirir; benzer, benzeyen. g. 009/08, 017/09, 021/02, 028/07, 030/07, 031/08, 034/011, 040/010, 042/013, 043/04, 047/011, 048/06, 048/08, 049/05, 049/08, 050/01, 050/02, 052/08, 054/013,	dön- : Dönmek, kendi mihveri veya başka bir şey etrafında hareket etmek d.- dörmek 011/07 düzül - : Dizilmek, belirli bir düzene göre sıraya konmak. (bk. Dizilmek) d.- miş olmuşlardır 003/010 ed - : Etmek, Türkçe’de birçok kelimenin sonuna gelerek birleşik fiiller teşkil eden, sonuna geldiği kelimeye göre değişik fonksiyonları olan, geçişli veya geçişsiz fiiller, ayrıca çeşitli deyimler yapan fiil (bk. Etmek). e.- e 042/010 eda e.- e 059/012 hurûc e.- er 087/06, 121/03 e.- e ler. 123/011 göz e.-ilmeye 036/011, 120/03 göz e.-ilmek 120/07, 122/013 e.- erler 061/06, 115/02 e.- üp 064/09, 089/013 göz e.- üp 037/09, 043/06, 083/09 ri’âyet e.- üp 069/08 şurû‘ e.- üp 055/06 e. -en 036/03, 036/04, 067/010, 067/011 esirge - : Korumak, himâye ve muhâfaza etmek, siyânet etmek. e.- yüp 135/05 et - : Etmek, Türkçe’de birçok kelimenin sonuna gelerek birleşik fiiller teşkil eden, sonuna geldiği kelimeye göre değişik fonksiyonları olan, geçişli veya geçişsiz fiiller, ayrıca çeşitli deyimler yapan fiil. e.- di 024/013 beyân e.- diyse 055/05 cem‘ e.- düm 003/09 hamd e.- düm 130/010
--	--

056/012, 056/013, 057/01, 057/010, 057/02, 057/03, 065/03, 066/06, 080/011, 081/010, 081/02, 081/03, 081/05, 082/01, 082/02, 083/07, 083/08, 085/011, 085/08, 085/09, 089/011, 104/010, 110/010, 113/010, 122/010, 126/08, 131/09, 132/01, 134/01 gine : Yine, tekrar. g. 042/012, 051/011, 100/02, 100/05, 133/09, 134/01, 134/03 gökçek : Güzel, şirin, hoş, latif g. 020/08, 025/011, 117/011, 130/09 g. ide 113/04 g. idüp 070/012 görgülü : Davranışları toplumun görgü kurallarına uygun olan kimse. g. 020/08, 024/010, 025/011, 070/012, 113/04 görklü : Güzel, gösterişli, görkemli g. 117/010 göz : İnsanda ve hayvanda görme organı g. edilmek 120/07, 122/013 g. edilmeye 036/011, 120/03 g. edüp 037/09, 043/06, 083/09 g.-leyüp 032/06 g.+ lemeye 034/07 gündüz : Güneşin doğuşu ile batışı arasındaki aydınlık zaman, gün. g.+ lerde 009/06 iki : 1. Birden sonra, üçten önce gelen sayının adı. 2. Bu sayıyı gösteren rakam, 2, II i. 032/07, 036/06, 040/07, 049/03, 049/06, 052/07, 054/012, 054/04, 055/01, 059/09, 061/011, 061/09, 066/05, 068/01, 069/01, 080/011, 087/07, 087/08, 101/03, 101/07, 102/07, 102/08, 121/02, 121/06,	leteyncez e.- düm 026/08 nazm e.- düm 026/07 nazm e.- düm 003/013 e.- me 038/013 e.- mez 054/010 e.- miş.lerdür 018/01 kesr e.- mişdür 030/05 e.- mişler 055/02 e.- dik leri 065/02 e.- dügi 012/011, 013/01 ta'kib e.- düg i 013/03 ey - : Söylemek. e.- di 020/08 eyle - : Yapmak, inşa etmek. e.- me 035/06, 038/012 e.- ye 019/010, 020/01, 031/08, 052/07, 080/013, 089/09, 121/03, 125/07 E.- ye 078/07 eyt - : Söylemek. e.- sün 131/010 gel - : Gelmek, bir şey veya kimse konuşana göre uzak bir yerden daha yakın bir yere doğru yol almak, bir mesâfe katedip uzak bir yerdan daha yakın bir yere varmak g.- e 029/07, 030/013, 030/06, 037/06, 043/012, 056/05, 057/02, 063/05, 066/05, 078/013, 081/02, 081/03, 083/04, 088/04, 089/04, 105/01, 106/013, 111/011, 113/05, 116/010, 122/011, 123/07 g.- esin 028/04 g.- iserdür 124/03 g.- mez 019/013 g.- üp 060/01, 125/03
---	---

122/03, 124/09 İ. 087/08, 102/08 i.+ dür 049/02 i.+ si 037/020, 073/06, 95/011 130/04 i.+ sinde 064/013 i.+ sini 029/06 ikinci : İki sayısının sıra sıfatı, sırada yeri birinciden sonra, üçüncüden önce olan. i. 049/011, 102/013 ile : <i>il-mek</i> “takılmak, ilişmek”ten zarf-fiil ekinin kalıplaşmasıyla <i>il-e</i> [Bugün daha çok ekleşmiş olarak <i>+la</i>, <i>+le</i> şeklinde kullanılır]. i. 002/03, 003/07, 004/04, 004/07, 006/012, 009/03, 009/07, 011/02, 011/05, 011/06, 012/011, 012/03, 012/04, 012/08, 012/09, 013/02, 013/03, 013/05, 018/011, 018/013, 018/06, 018/09, 021/03, 021/08, 022/01, 023/011, 023/05, 025/010, 025/012, 025/013, 025/09, 026/01, 026/010, 028/09, 029/02, 029/09, 030/07, 031/011, 031/06, 031/08, 033/02, 033/09, 035/012, 035/013, 035/08, 037/02, 037/04, 037/09, 038/013, 039/010, 039/013, 040/04, 041/01, 041/02, 043/010, 043/011, 043/07, 044/07, 047/09, 049/04, 049/06, 051/02, 052/05, 053/013, 053/09, 054/013, 054/03, 054/04, 056/03 ileri : <i>ilgerü</i>, <i>il</i> “kapı önü, avlu”dan yön ekinin kalıplaşmasıyla <i>il+gerü</i> > <i>il+erü</i> > <i>il+eri</i>. i. 087/011 inci : İstiridye cinsinden deniz hayvanlarının içinden çıkarılan ve süs eşyası olarak kullanılan küçük, yuvarlak, sert, sedefli tâne. i.+ lerden 003/08 iş : Bir maksatla yapılan faaliyet, çalışma, amel. i. 115/01 işbu : “Bu” işaret sıfatının yazıda kullanılan eski bir şekli, işte bu.	g.- ür 089/08, 099/012, 110/07, 112/02 g. -en 030/09, 038/011, 043/013, 067/05, 071/012, 092/09, 124/03, 126/04, 132/10 g.+ mekdedür 049/03 getür - : Getirmek, daha uzak bir yerden bulunan yere gelmesini sağlamak, gelmesine sebep olmak, iletmek, nakletmek. g.- düm 021/06 giy - : Giymek, örtünüp korunmak veya süslenmek için bir giyeceği bedenine veya herhangi bir organına geçirmek. g.- erler. 095/013 gizle - : Gizlemek, başkalarının göremeyeceği bir yere koymak veya belli olmayacak bir duruma sokmak, saklamak. g.- yüp 032/04 g. -me 031/08 gönder- : Göndermek, gitmesini sağlamak veya gitmesine yol açmak, yollamak, irsal etmek. g. -ilmiş 012/06 gör - : Gözle ve ışık yardımı ile bir nesne veya kimsenin varlığını algılamak, hissetmek. g.- düm 017/03, 021/02 g.- esin 030/013, 037/06, 043/012, 137/010 G.- esin 029/07 götür - : Bulunulan yerden daha uzak bir yere taşımak, ulaştırmak, iletmek. g.- i 014/03 iletmek : Götürmek veya getirmek, ulaştırmak, eriştirmek. i.+ den 051/011 ir- : Ermek, belli bir yere, bir noktaya varmak, vâsıl olmak, erişmek i.- gi dür 132/012 i.- gürip 068/03 i. -gürmek 127/011
--	---

i. 011/01, 021/013, 135/04 işig : Döşemede kapı boşluğunun alt tarafına gelen kısım ve buraya soğuktan, dış etkilere korunmak için kapı eni uzunluğunda yerleştirilen taş veya tahtadan, yüksekliği çok az çıkıntı, söve. i.+ i 008/3 şamu : Bir memleketteki halkın bütünü, amme. k. 002/06, 007/07, 008/2, 009/013, 012/06, 014/02, 027/04 şara : Kömür renginde olan rengin adı. Karşıtı: AK k. 016/09 şarındaş : Kardeş. k.+ ina 136/01 k.+ laruñ 015/8 şarın : Karın, Eski Türkçe'den beri kullanılır; kökü kesin olarak belli değildir. 1. İnsan ve hayvan vücudunun kaburgaların kenarından kasıklara kadar olan ve iç boşluğunda mide, bağırsak, böbrek, safra kesesi, rahim, dalak, karaciğer gibi organlar bulunan kısmı, batın, 2. Sindirim cihazı, mide. k.+ ıdur 119/05 şat : Bir binânın üst üste olan ve döşemelerle birbirinden ayrılan kısımlarından her biri. k.+ ında 045/04, 045/05, 045/09, 054/07, 056/03, 065/09, 095/012, 096/04, 121/06, 124/010 kendi : Kişinin öz varlığı, zâtı. k. 007/1, 008/010, 009/03, 034/08, 047/013, 056/010, 056/05, 071/013, 075/04, 078/012, 083/03, 099/012, 103/011, 106/012, 113/04, 116/09, 122/010, 124/05, 129/12 K. 033/03 k.+ leri 111/01, 121/012 k.+ lerinüñ 048/06 k.+ n 064/03	i. gücü 044/09 iriş - : Erişmek, 1. Yetişmek, yetişip dokunmak, 2. Belli bir yere varmak, ulaşmak i.- e 024/01 i.- üp 026/010 i.- üvire 020/012 it - : Etmek, Türkçe'de birçok kelimenin sonuna gelerek birleşik fiiller teşkil eden, sonuna geldiği kelimeye göre değişik fonksiyonları olan, geçişli veya geçişsiz fiiller, ayrıca çeşitli deyimler yapan fiil e 060/08, 074/02, 083/02, 109/02, 109/05, 112/04, 136/02 cehr i.- e 121/03 edâ i.- e 074/01 gayn'ı-l-mağdüb i.- e 043/01 gökçek i.- e 113/04 hader i.- e 016/04 hazer i.- e 034/010, 037/09, 040/05, 043/01, 078/04 hıfz i.- e 118/011 iḥfâ i.- e 101/01 ri'âyet i.- e 036/09, 043/06 şöyle i.- e 042/010 ta'yîn i.- e 057/09 tefrîk i.- e 068/04 telaḫfuz i.- e 032/06 telaḫfuz i.- e 059/04, 066/09, 069/010 Yesîr i.- e 073/011 kaçın- : Kaçınmak, geri durmak, çekinmek, içtinap etmek, ihtiraz etmek. k. 089/03 k.-ılup 095/07 kal - : Kalmak, olduğu yerde ve olduğu halde
---	---

k.+ ye 009/01, 029/04, 032/02, 047/013 kendü : Kişinin öz varlığı, zâtı. (bk. Kendi) k. 010/06, 135/02 k.+ den 081/03 K.+ den 100/04 kırk : Otuz dokuzdan sonra, kırk birden önce gelen sayının adı. ķ. 136/07 kib : Bir fiilin, zaman ve şahıs kavramları dışında konuşan tarafından o fiile başka duygu ve düşüncelerin katılıp katılmadığını gösteren biçimi, fiilin çekiminden ortaya çıkan çeşitli şekillerden her biri, sığa. k.+ lerde 072/08 kim : Eski Türkçe'den beri kullanılır. Hangi kimse. k. 049/09 k.+ in 017/05, 017/06 kimesne : Kimse. k. 011/03, 133/11 k.+ ye 011/05 kimse : Herhangi bir kişi, kim olduğu belirtilmeyen bir şahıs. k. 010/010, 051/013 koķulu : Kokusu olan ķ. 130/09 kovuē : Bir şey üzerindeki içi boş olan oyuk kısım. k.+ ından 046/012 köñül : İman, sevgi ve nefretin, iyi ve kötü bütün duyguların kaynaēı olduēu kabul edilen kalbin mânevî yönü, yürek, dil. k.+ lerin 005/013 ķul : Eski Türk.: <i>ķul</i> "kul; köle" Allah tarafından yaratılmış olan insan, abd.	durmak. ķ.- ır 051/010 ķ. -an 094/011, 096/013 ķariş- : Karışmak, iki veya daha fazla madde birbiri içinde daēılmak, birleşmek ķ. -up 016/06 ķaz- : Kazmak, 1. Topraēı herhangi bir şeyle yarıp eşerek yerinden çıkarmak, 2. Hendek, kuyu, ķukur vb. şeyleri topraēı eşip çıkarmak sûretiyle meydana getirmek ķ.- ıcı 005/013 ķes- : Kesmek, bıçak, makas, balta vb. bir âletle ikiye ayırmak, kat' etmek. ķ.- ici 006/1 ķıl - : Kılmak, etmek, eylemek, yapmak ķ.- 028/06, 035/06, 035/08 ķ.- up 034/010, 066/03, 085/04 ecrā ķ.- up 032/03 edā ķ.- up 121/010 zāil ķ.- ur 014/09 zabt ķ.- up 115/013 ķ.- a 016/03, 037/010, 119/011 ķ.- alar 085/05, 125/08 ķ.- dılar 063/01 ķ.- dım 004/06 ķır- : Kırmak, sert bir şeyi üzerine vurarak veya bir kuvvet tatbik ederek parçalamak. ķ.+ ıcı dur 006/1 ķonul - : Konulmak, koymak işi yapılmak, konmak. ķ.- a 016/09 ķ. -an 028/05, 065/09, 066/02, 068/010, 068/09, 088/07 ķ. muş 013/09, 088/02 ķurtar - : Kurtamak, kurtulmasını saēlamak; bir canlıyı
--	---

ķ+lık 024/012 ķ.+ ını 025/010 ķ.+ larına 001/05, 010/06 ķ.+ larının 027/07 ķ.+ una 024/012 ķut : Uğur, baht, tâlih. ķ.- landur 059/012 ķ.lı 084/09 ne : Hangi şey. n. 016/02, 056/05, 063/04, 063/05, 063/07, 069/01, 069/02, 070/03, 070/04, 071/013, 071/05, 074/01, 078/012, 083/04, 105/01, 106/013, 107/01, 110/01, 110/03, 111/011, 113/04, 113/05, 116/010, 122/010, 122/011, 123/06, 123/07, 136/011 nice : Çok, pek çok, birçok. n. 052/010 n.+ si 019/09, 052/07 niteki : Cümle başında kendisinden önce gelen cümledeki hükmü doğrulamak için “gerçekten, hakikaten, nasıl ki ... olduğu gibi” anlamlarında kullanılır. n. 022/05, 026/01, 039/012, 046/013, 047/09, 080/05, 081/013, 087/012, 089/012, 098/08, 101/02 N. 048/01, 100/012, 106/03 nitekim : Cümle başında kendisinden önce gelen cümledeki hükmü doğrulamak için “gerçekten, hakikaten, nasıl ki ... olduğu gibi” anlamlarında kullanılır. n. 039/05 N. 033/011, 128/012 o : Tekil üçüncü şahsı gösterir. [Çekimli şekilleri şöyledir: <i>Ona, onda, ondan, onu, onun, çoğulu onlar</i>] o. 129/06	bir tehlikeden, mahvolmaktan, helâk olmaktan uzaklaştırmak, halâs etmek. ķ.- ub 111/01 ķ.- up 037/011, 060/09, 077/05, 086/01 ķ.- mağ a 057/011, 103/011 ķurtul - : Kurtulmak, bir tehlikeden, sıkıntılı bir durumdan sıyrılmak, uzaklaşmak, selâmete çıkmak, halâs olmak. ķ.- maz 073/08 oku - : Okumak, Bir yazıda ne yazıldığını sâdece gözle veya aynı zamanda seslendirerek çözmek. o.- dular 017/04 o.- rken 016/04, 018/012 o.- rsa 016/02 o.- sun 016/02 o.- yup 035/05 o.- rlar 017/010, 030/07 o.- dur 018/09 o. -ducu 018/08 o.- duğ ı 019/013 o.- mağ dan 119/011 o.- mağ da 016/05, 017/010 o.+ dur 082/02 o.+ ları 040/01 o.- n sa 110/08 o.- nur 111/012 o.- nmağ a 101/06 o.- nmağ 020/02, 034/07 ol- : Olmak, meydana gelmek, vukû bulmak. o. - 002/04, 004/05, 007/012, 007/09, 012/05, 013/012, 015/06, 021/013, 021/03, 026/08, 042/04, 049/01, 065/011, 074/012, 074/02, 088/03, 099/012, 100/05, 131/04,
--	--

ol : Eski Türkçe: Tekil üçüncü şahsı gösterir. ana: ona 013/010 anda: onda 004/04, 010/011, 025/010, 025/09, 030/03, 041/04, 124/06 andan: ondan 003/012, 022/010, 053/013, 061/05, 067/07, 074/010, 087/06, 108/05, 127/07, 132/10, 084/06 andandır: ondandır 071/09 anı: onu 008/010, 009/03, 009/06, 009/07, 067/05 anlar: onlar 078/010 anlara: onlara 045/04, 048/08, 131/02 anlarda: onlarda 003/09 anlardan: onlardan 013/05, 021/06, 051/013, 087/010 anları: onları 006/012, 051/010 anları: onların 047/010, 066/012, 072/08, 075/06, 079/01, 091/08, 118/011, 123/01, 126/06 anuy: onun 002/12, 007/011, 008/06, 008/2, 010/02, 010/03, 011/04, 012/04, 013/05, 014/01, 030/04, 038/013 045/09, 049/01, 049/011, 054/08, 134/01, 130/013 anuy: onunla	136/09 ol-a O. 029/03 o.-a Ol 029/03 o.- du 062/02 o.-sın 024/04 o.-sun ve 009/07 o.-up tahşil-i hezâkat 016/01 o.-ur Haddinden 016/09 o.- a 004/012, 009/03, 016/01, 021/011, 036/010, 037/011, 040/011, 040/013, 047/010, 047/08, 047/09, 048/06, 049/011, 050/013, 050/03, 051/010, 056/011, 056/06, 057/01, 057/012, 057/03, 059/010, 063/05, 063/08, 066/05, 066/06, 071/013, 073/013, 075/03, 075/05, 078/012, 080/010, 082/05, 083/03, 083/04, 085/05, 085/07, 088/011, 100/010, 100/02, 100/05, 100/07, 104/013, 105/01, 106/013, 111/011, 113/05, 113/09, 116/010, 119/010, 122/010, 122/011, 122/012, 124/05, 126/01 beri o.- a 060/09 hârîş o.- a 089/010 mu‘rib o.- a 110/04 mu‘karin o.- a 059/05 mu‘kârin o.- a 069/01 mücâvir o.- a 059/08, 081/04 mütemekkin o.- a 060/01 râsîh o.- a 004/010 vâki‘ o.- a 069/01 olun - : Olmak fiiline konu olmak. o.- a 016/05, 039/011, 040/08, 110/06, 111/013, 113/010, 118/03 maḥv o.- a 026/011
--	---

044/013, 054/08, 088/08, 106/01 ağa: ona 009/02, 011/012, 013/011, 014/013, 017/02, 020/06, 025/05, 038/03, 038/04, 038/07, 050/013, 051/02, 053/010, 053/013, 053/06, 055/013, 067/04, 079/08, 079/09, 086/08, 088/02, 089/02, 099/011, 127/06, 128/04, 130/08, 062/010, 079/012 on : 1. Dokuzdan sonra, on birden önce gelen sayının adı, 2. Bu sayıyı gösteren rakam, 10, X o. 045/012, 045/03, 045/06, 045/08, 090/013, 102/013, 108/04, 114/013, 119/04, 121/02, 127/05, 128/010, 128/011 onuncu : On sayısının sıra sıfatı, sırada yeri dokuzuncudan sonra, on birinciden önce olan. o. 090/011 oş : Şu. o.+ da 026/04 ot : Bir iki mevsim veya bir yıl, pek azı da daha fazla yaşadıktan sonra kuruyan, toprak üstündeki kısımları odunlaşmayıp yumuşak kalan küçük bitkilerin ortak adı. o.+ uş 130/09 ög : Ön; arka, sağ ve soldan başka dördüncü yön, görünen ileri taraf. Karşıtı: ARKA ö.+ din 081/09 ön : Arka, sağ ve soldan başka dördüncü yön, görünen ileri taraf. Karşıtı: ARKA ö. 087/07 öğ : Ön; arka, sağ ve soldan başka dördüncü yön, görünen ileri taraf. Karşıtı: ARKA ö. 102/07 şag : Vücutta kalbin bulunduğu tarafın karşısında olan. Karşıtı: SOL ş. 084/011 şaklı : Gizlenmiş olan, gizli, mestur, mahfî. ş.+ lar 116/02	tağlîz o.- a 105/012 zıkr o.- anlardır 123/012 o.- dı 101/012, 101/02, 101/09 zıkr o.- dı 073/05 o.- du 039/06, 048/02 o.- madı 004/07, 047/08 o.- maz 019/012 o.- muşdur 095/011, 128/012 zıkr o.- muşdur 100/013, 106/03 orundulan- : Makam, mevki sahibi olmak. o.- miş 014/03 şakın - : Sakınmak, uzak durmak, çekinmek, kaçınmak, içtinap etmek. s.- ub 029/09 s.- up 110/012 ş.- alar 126/08 ş.- up 106/01, 119/013 ş.- a 044/01, 122/09 ş.- up 032/05, 060/06 ş.- a 070/013 şakla - : Saklamak, bir şeyin kaybolmaması, zarar görmemesi için belli ve emin bir yere koymak, kaldırmak. ş.- ya 104/013 ş.- yalar 105/012 ş.- yup 070/013, 112/04 ş.- ya 088/07 ş.- mak 075/02 say - : <i>sā-mak</i> “saymak”tan <i>say-mak</i> Aynı cinsten olan şeylerin, 1 sayısından başlayarak her biri için bir sayı eklemek sūretiyle kaç tane olduğunu belirlemek, sayısını bulmak, tâdat etmek.
---	---

sān : Ün, şan, şöhet. ‘uluvv-ı s.+ ını 008/012 saña : Sen zamirinin yönelme hâli. s. 135/012 sekiz : 1. Yediden sonra, dokuzdan önce gelen sayının adı, 2. Bu sayıyı gösteren rakam, 8, VIII. s. 045/012 sekizinci : Sekiz sayısının sıra sıfatı; sırada yeri yedinciden sonra, dokuzuncudan önce olan. S. 046/02 sen : Eski Türkçe’den beri kullanılır. Tekil ikinci şahsı gösterir. Çekimli şekilleri şöyledir: sana, sende, senden, seni, senin. s. 023/09, 071/09, 119/06 s.+ de 064/04 s.+ üñçün 135/11 s.+ üñdür 137/03 seyrek : Parçaları veya benzerleri arasında fazla mesâfe bulunan, aralıklı. Karşıtı: SIK s. 025/08 s.-mişdür 133/05 söz : Ağızdan çıkan, bir veya daha çok heceden meydana gelen kelime veya kelime dizisi. s. 093/05 ş. 084/012 son : İçinde bulunulan vakte en yakın geçmiş zaman yâhut bu zamanda yapılmış veya meydana gelmiş olan. Karşıtı: İLK s. 068/08 şonra : İçinde bulunulan veya bahsedilen ânın daha ilerisindeki bir zamanda, bilâhare. Karşıtı: ÖNCE ş. 003/01, 003/012, 014/011, 015/07, 022/010, 023/04, 030/02, 030/06, 043/013, 047/010, 047/09, 049/03, 057/02, 073/011, 081/02, 087/05	s.- arlar 045/07 sayıl - : Sayılmak, saymak suretiyle kaç tane olduğu belirlenmek, tâdat edilmek. s.- maz 093/011 şı - : Sımak, kırmak ş.- masın 028/07 silkin- : Silkinmek, silkelenip üzerindeki dökme, kendini silkelemek. s.- e 111/02 şoğulma : Kökü bulunamamıştır <i>E. T. Türk. ve halk ağzı</i>. : Suyu veya sütü çekilmek, buruşmuş, pörsümüş bir durum almak. ş.+ mağa 055/013 ş.+ sını 040/03 süzül - : Süzülme, süzmek işine konu olmak, süz işi yapılmak s.- müş 003/010 tur - : Durmak, yapmakta olduğu hareketi kesmek, hareketsiz kalmak. t.- ur 011/04 ţ. ğur sun 009/012 ţ.- ğur ur 018/08 uğra - : Bir yere kısa bir süre kalmak üzere gitmek, gidip kısa süre kalmak. u.- ya 124/08 var - : Varmak, belli bir yere ulaşmak, vâsıl olmak. v.- a 016/07 v.- ub 042/011 v.- up 064/05 v. inca 087/011 v.-ncadur 087/06 ver - : Vermek, bir şeyi bir kimseye iletme, eriştirmek. v.- ir 011/04
--	--

088/04, 100/04, 132/09, 133/02	v. -mek 011/0
şoğuk : Isısı düşük, harâreti az olan. Karşıtı: SICAK ş.+ dan 017/09	vir - : Vermek, bir şeyi bir kimseye iletme, erişirmek. (bk. Vermek)
şol : Kalbin bulunduğu tarafta olan. Karşıtı: SAĞ ş. 084/012	v.- di 101/08
şol : Şu, o. ş. 003/09, 004/02, 012/05, 021/04, 128/07, 131/013, 131/08	v.- en 076/013
şöyle : Şuna benzer, şunun gibi. ş. 016/04, 017/03, 036/01, 051/09 ş. ide 042/010	v.- üp 068/04
tamar : Damar, canlı varlıkların vücûdunda kan veya lenf dolaşımını sağlayan kanal. t.+ ları 006/1	v. en 061/08, 061/09, 103/07
toğuz : 1. Sekizden sonra, ondan önce gelen sayının adı, 2. Bu sayıyı gösteren rakam, 9, IX. t. 045/03, 134/01, 134/02, 134/04, 134/06 t.+ dur 134/03, 134/04	v.-ici 006/03, 006/04, 010/07, 130/013
toğuzuncu : Dokuz sayısının sıra sıfatı, sırada yeri sekizinciden sonra, onuncudan önce olan. t. 134/06	v. -ür 110/08
uc : Uç, bir nesnenin genellikle sivri olan bitim noktası. u.+ una 087/05	yag- : Yağmak, yağmur, kar ve dolunun gökten yere düşmesi. y.- an 130/03
ulu : Ulu, çok üstün niteliklere sâhip, çok büyük, yüce. u. 007/010, 007/07, 012/01, 024/010, 024/03, 129/07 u.+ sı 014/01 u.+ sıdur 002/06	yarad- : Yaratmak, yoktan var etmek, halketmek. y.- ılmışdur 014/01
uş : Şu. u.+ da 003/012, 015/07, 136/06	yel- : Yelmek, yel gibi gitmek, koşmak, acele gitmek. y.- dirici 006/04 a'lâ-yı y.+ ler 067/07 şadr-ı y.+ digi 053/012
üç : Eski Türkçe'den beri kullanılır. 1. İkinden sonra, dördten önce gelen sayının adı,	yıgıl - : Yığılmak, yığmak işi yapılmak, bir yere küme hâlinde konulmak y. inup 121/012 y.- durmak 051/011
	yüceld - : Yüceltmek, yüce duruma getirmek, yükseltmek. y.- üp 017/07

2. Bu sayıyı gösteren rakam, 3, III ü. 032/08, 055/01, 076/06, 089/010, 089/08, 108/010, 115/01, 121/03, 121/09, 124/06 ü.+ dür 047/011, 136/08 üçüncü : Üç sayısının sıra sıfatı, sıradaki yeri ikinciden sonra, dördüncüden önce olan. (bk. Üçüncü) Ü. 045/013 üçüncü : Üç sayısının sıra sıfatı, sıradaki yeri ikinciden sonra, dördüncüden önce olan. ü. 034/05, 061/05, 108/04 Ü. 096/03 üzeri : Bir şeyin yukarıya, göğe doğru bakan yüzü, yüzeyi, üst tarafı. ü.+ nde 036/02 ü.+ ndedür 093/01, 099/011 ü.+ ne 001/05, 002/04, 002/11, 004/03, 009/011, 014/010, 015/013, 015/07, 019/02, 020/02, 021/04, 021/05, 022/011, 022/013, 027/02, 031/013, 036/13, 037/06, 038/02, 040/011, 045/08, 047/02, 049/01, 080/08, 091/01, 091/013, 111/010, 116/01, 120/02, 121/010, 128/07, 128/08, 130/011, 130/013, 131/08 ü.+ nedür 030/05, 094/06 ü.+ lerinde 131/03 ü.+ lerine 002/13, 131/01 üzerine : Hakkında, dâir, üstüne. ü. 004/06 ü.+ dür 128/012, 133/03 var : Kâinatta veya düşüncede bulunan, mevcut olan şey. Karşıtı: YOK v. 064/05 v.+ dur 030/04, 044/013, 045/010, 045/03, 048/012, 049/09, 073/05, 073/06, 085/02,	
--	--

091/03, 099/010, 101/03, 118/06, 120/02, 124/06 yağız : Esmer y. 016/09 yağmur : Atmosferdeki su buharının yoğunlaşması sonucu yeryüzüne damlalar hâlinde düşen su. y.+ a 130/03 yan : Bir yerin ön veya arka kabul edilen kısmına göre sağ yâhut solda olan tarafı, bir eksene göre sağ veya solda kalan taraf. y. 084/07 y.+ larında 087/08 yardımcı : Yardım eden kimse. Y.+ sıdur 007/06 yedi : 1. Altıdan sonra, sekizden önce gelen sayının adı, 2. Bu sayıyı gösteren rakam, 7, VII. y. 005/04, 045/012, 045/08, 128/011 y.+ dür 128/011 yedinci : Yedi sayısının sıra sıfatı, sırada yeri altıncıdan sonra, sekizinciden önce olan. y. 076/05, 076/08, 127/05 Y. 046/02 yer : Bir nesne veya kimsenin kapladığı yâhut kaplayabileceği boşluk, bulunduğu mahal. y.+ dür 053/013 y.+ e 109/011 y.+ inde 029/07, 043/012 y.+ ine 011/04, 037/06 y.+ lerde 048/05, 048/08, 052/08, 064/010, 066/07, 066/08, 110/010 y.+ lerini 025/012 y.+ indendür 084/011 yeryüzi : Üzerinde yaşadığımız yer küresinin kabuğu, arz.	
--	--

y.+ nde 006/09 yüce : Yüksek, büyük, ulu, mertebesi üstün olan. y. 137/01 Y. 095/011 yok : Bulunmayan, mevcut olmayan şey. Karşıtı: VAR y.+ dur 073/04 yol : Bir yerden bir yere gitmek amacıyla içinden veya üzerinden geçilen yer, tarik, rah. y. 041/06 yufka : İnce, çabuk kırılır, dayanıksız. y. 025/08 yukarı : Bir şeyin aşağı kabul edilen kısmına göre üstte kalan tarafı veya bu tarafta bulunan kısmı. Karşıtı: AŞAĞI y.+ da 087/08, 102/08 yıl : Dünyanın güneş çevresinde tam bir devir yapması için geçen zaman, sene, sâl y.+ ı 134/06 yigirmi : Eski Türk.: <i>yigirmi</i> – <i>yigirme</i>, birleşik bir isim olan kelime tam olarak açıklanamamaktadır On dokuzdan sonra, yirmi birden önce gelen sayının adı. y. 045/03 yine : Bir daha, tekrar, gene y. 133/06	
---	--

Kıraat ve dil bilgisi terimleri:

Eserde kıraat ve dilbilgisi terimleri büyük bir yer tutar. Eserde görülen belli başlı kıraat ve dil bilgisi terimleri şunlardır:

aķşā Dlb. Art, arka, dip (mahreç)

a. 053/05

a.-yı halkdandır 037/02

a.-yı lisāndur 045/013

a.-yı lisānuḡ 071/07

bāb: Bir kitabın bölümlerinden her biri.

b. 030/013

billāhi't-tevfīk B.- kâfi 074/04

billāhi't-tevfīk b.-fâi 118/012

billāhi't-tevfīk b.-ḡunne 126/011

billāhi't-tevfīk b.-lāmu ve 086/02

ḡunne : Kur'ân-ı Kerîm'in tecvit kurallarına göre okunması sırasında nun ve mim harflerinin burun yoluyla bir inleme hâlinde genizden çıkarılması.

ḡ. 094/07, 124/03, 127/011, 127/07

eşer-i ḡ. 096/01

Eşer-i ḡ. 124/06

ḡ.+ leri 125/05, 125/06, 125/07

ḡ.+ nuḡ 127/06

ḡ.+ nūḡ 095/04

ḡader : Uyuşma, uyuşukluk.

ḡ. 015/02

ḡ. ide 016/04

ḡarf : Dildeki sesleri gösteren ve alfabeyi meydana getiren işaretlerden her biri.

ḡ. 029/03, 051/02, 055/01, 058/01, 064/010, 066/010, 070/012, 076/06, 082/012, 094/011, 116/011, 121/03

hemze : Arapça'da kelimelerin başında, ortasında, sonunda harekeli veya sâkin olarak okunan, harf-i illet veya harf-i med olmayan elif.

h. 034/010, 034/05, 035/03, 037/02, 038/01, 038/07, 049/03, 053/013, 055/013, 056/05, 057/02, 057/04, 057/09, 058/03, 081/03

ḡiffet : 1. Hafiflik, 2. Şeddesiz okuma.

h. 064/08

idgām : Arapça'da aynı cinsten olan veya yakın mahreçlerden çıkan iki harften birinciyi ikinciye katarak okuma.

i.079/010, 082/01, 095/010, 095/011, 096/01, 126/07, 126/09

isrā' : Kur'an-ı Kerim'i hızlı okuma.

i. 015/03

ķārī : Okuyucu.

ķ. 017/013, 018/07, 019/010, 019/04, 019/07, 020/07, 029/08, 030/08, 031/09

ķirā'at : Okumak işi, okuma.

ķ. 003/06, 016/08, 073/011

rāġıb-ı ķ. 021/07

ķ.+ indedür 019/010

aşhāb-ı ķ. 062/013

rāġıb-ı ķ.-ı furķān-ı hamīd 099/06

ķurra : *ķārī* "okuyan"ın çoġul şekli *ķurra*

Kur'an-ı Kerīm'i usūlüne uygun şekilde okuyan hâfızlar [Bilhassa yedi kırâat ve on rivâyete göre okuyan usta hâfızlar için kullanılır].

ķ. 030/07,065/02

cehele-i ķ. 028/07, 057/010, 089/011

cehile-i ķ. 119/012

ħahile-i ķ. 034/010

mehmūse: Fısıltılı.

m. 036/02

mehmūz : Hemze ile okuma.

m.-lām olan 058/02

müşedded : Şeddeli.

m.+ de 056/010, 125/03

Nūn-ı m.+ de 091/04

m.+ denūḡ 064/07

medd : Uzatma, çekme.

m.-i aṣlī 049/01

m.-i fer‘ī 049/02

mütekellim : Konuşan, söyleyen kimse .

zamīr-i m.+ dūr 017/01

tef‘īle : Aruz vezniyle yazılan bir mısra veya beyitteki “fâilâtün, feilâtün, fâilün, mef‘ûlû, mefâilün, müstef‘ilün vb.” vezin parçalarından her biri, cüz.

emr-i t.+ dūr 027/011

tertil : 1. Usûlüne uygun şekilde her harfin hakkını vererek güzel sesle okuma 2. Yavaş okuma.

t. 015/04

mertebe-i t.+ de 016/03

teşdīd : Şeddeleme, şeddeli okuma.

t. 119/011

fā-i t. 126/010

t.-i ḥaddin 028/09

vezn : Manzum yazılarda hecelerin belli şekil ve sayıda sıralanışından meydana gelen ölçü.

v. 028/01, 035/03, 075/013, 087/02, 111/08

kaşr-ı v. 053/07

v.-i ḥarf 041/03

G. Eser Üzerinde Yapılan Çalışmalar

Eser üzerinde tespit edebildiğimiz herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

II. ESERİN MÜELLİFİ HAMDULLAH BİN HAYREDDİN'İN DİĞER ESERLERİ

A. 'Umdetü'l-'İrfân Fî Vasfî'l-Hurûfî'l-Kur'an

948'de (1541) yazılarak Kanuni Sultan Süleyman'a ithaf edilen eser, "ra" kafiyesi 260 beyitlik Arapça bir tecvit kitabı olup yazma nüshaları Süleymaniye Kütüphanesi ile (Ayasofya, nr. 452 4796/l; Laleli, nr. 6111) Ankara'da Milli Kütüphane'de (nr 2503/2) bulunmaktadır.

B. Cevâhirü'l-İkyân Fî Şerh-i Umdeti'l-irfan

'Umdetü'l-'irfân'ın Türkçe mensur şerhi olup 956 Muharremi (Şubat 1549) sonlarında tamamlamıştır. Yazma nüshaları Süleymaniye (Hamidiye, nr. 1 7; Esad Efendi, nr. 16), Beyazıt Devlet (nr. 187; Veliyyüddin Efendi, nr. 24), Gazi Hüsrev Bey (nr. 3372) kütüphanelerinde ve Ankara'da Milli Kütüphane'de (nr. 5528) kayıtlıdır.

C. Füyuzü'l-İtkân Fî Vücuhi'l-Kur'an

Füyuzat fî'l-kıra'ati's-seb'a adıyla da zikredilen bu eserin de çeşitli yazma nüshaları mevcuttur (Beyazıt Devlet Ktp., nr. Hatib-i Ayasofya'nın Mevlidü'n nebi adlı eserinin ilk sayfası (Süleymaniye Ktp., Fatih, nr. 4510) 223; Ankara Milli Ktp., nr. 99; İzmir Milli Ktp., nr. 1386/l; Afyon Gedik Ahmed Paşa Ktp., nr. 17581/2; Dokuz Eylül Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Ktp., nr. 3959)

D. Mevlidü'n-Nebi

Türkçe manzum bir mevliddir. Dibaceden sonra tevhid, fitrat-ı alem, fitrat-ı Adem, veladet-i nebi, mu'cizat, mi'rac, münacat, vefat ve hatime bölümlerinden oluşan eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Fatih, nr. 4510) kayıtlıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DİL İNCELEMESİ

1.1. YAZILIŞ ÖZELLİKLERİ

Bizim üzerinde çalıştığımız nüsha harekeli olarak yazılmıştır. 137 bölümden oluşmaktadır. Metinde yer alan Türkçe kelimelerin ünlüleri kullanılan harekenin yanı sıra elif (ا), vav (و) ve ye (ي) ile karşılanmıştır.

1.1.1. Ünlülerin Yazılışı

1.1.1.1. “a” Ünlüsünün Yazılışı

Ön seste

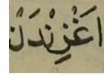
Ön seste “a” ünlüsü medli elif (ا) ve üstünlü elif (اُ) ile gösterilmiştir:

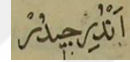
ancılayın (002 – 02)

açılmaz (064-03)

ağzından (064-06)

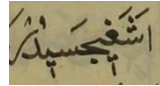
andurıcıdur (002-04)

altı (045 – 03)

İç seste

İç seste bulunan “a” ünlüsü üstünlü elif (اُ) ve medli elif (ا) ile gösterilmiştir:

aşağıcasıdur (074-010)

başka (045-011)

dahı (002-012)

kalır (051-010)

Son seste

Son seste bulunan a ünlüsü he (ه) harfi ile gösterilmiştir:

sonra (003-01)

başka (045-09)

‘atāya (024-07)

yufka (025-08)

1.1.1.2. “e” Ünlüsünün Yazılışı

Ön seste

Metinde ön seste bulunan e ünlüsü üstünlü elif (َ) ile gösterilmiştir:

eglenmeye (042-09)

eksük (016-09)

elli (134-01)

etdüm (003-09)

eydi (020-08)

İç seste

İç seste e ünlüsü üstün işareti (َ) ile gösterilmiştir:

bekleye (088-09)

beri (057-012)

belli (111-03)

beş (084-05)

benim (025-06)

Son seste

Son seste e ünlüsü he harfî (ه) ile gösterilmiştir:

cismine (080-01)

üzerine (031-013)

şöyle (042-010)

1.1.1.3. “ı” ve “i” Ünlülerinin yazılışı

Ön seste

Metinde ön seste ı ve i ünlüleri esreli elif (ِ) ve esre (ِ) ile gösterilmiştir:

içinde (023-010)

içre (137-010)

 içün (012-010) iki (032-07)

 ileri (087-011)

İç seste

İç seste bulunan ı ve i ünlüleri esre (.) ile gösterilmiştir:

 kırıcıdur (006-01) kırk (136-07)

 tahtında (040-06) kendiye (009-01)

 kılup (010-010)

Son seste

Son seste bulunan ı ve i ünlüleri ye (ى) ve esre (.) ile gösterilmiştir:

 te'kidi (033-05) cümlesini (033-08)

 hakları (033-11) 'aynı (034-08)

 harfi (036-10)

1.1.1.4. “o” ve “ö” Ünlülerinin Yazılışı

Ön seste

Metinde ön seste o ve ö ünlüleri ötreli elif (ا) ve vav (و) harfi ile gösterilmiştir:

 olup (015-012) olan (018-013)

 okurken (018-012) olgıl (028-013)

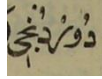
 öη (087-07)

İç seste

İç seste o ve ö ünlüleri ötre (') ve vav (و) harfi ile gösterilmiştir:

gökçek (113-04)

dördüncü (046-01)

gözedüp (083-09)

sonra (132-09)

komılan (028-05)

Son seste

Son seste o ve ö ünlüleri:

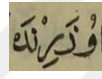
Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

1.1.1.5. “u” ve “ü” Ünlülerinin Yazılışı

Metinde u ve ü ünlüleri ön ötre (') ve vav (و) harfi ile gösterilmiştir:

üç (076-06)

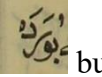
üzerinde (036-02)

İç seste

İç seste yer alan u ve ü ünlüleri ötre (') ve vav (و) ile gösterilmiştir:

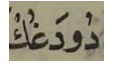
bulmaz (019-011)

burada (030-08)

dürlü (017-06)

dudaguş (119-05)

Son seste

Son seste yer alan u ve ü ünlüleri ötre (') ve vav (و) harfi ile gösterilmiştir:

görgülü (020-08)

yukarı (087-08)

1.1.2. Ünsüzlerin Yazılışı

Metin içinde geçen özellikle Türkçe kelimelerde, birbirine benzeyen bazı ünsüzlerin birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Bu ünsüzler b-p, c-ç, t-d ünsüzleridir.

1.1.2.1. “b” ve “p” Ünsüzlerinin Yazılışı

Metinde yer alan b ünsüzleri b (ب) ile, p ünsüzü ise Türkçe kelimelerde çoğu zaman b (ب) bazen de p (پ) ünsüzü ile karşılanmıştır. Zarf-fiil eki olan –Up ise her zaman b (ب) sesiyle yazılmıştır.

olup (028-06)

bulup (032-02)

kurtarup (037-011)

şakınup (032-05)

varup (064-05)

1.1.2.2. “c” ve “ç” Ünsüzlerinin Yazılışı

Bütün Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi bu metinde de c ve ç sesleri kelimenin her yerinde cim (ج) harfi ile karşılanmıştır.

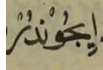
cıkup (066-010)

çok (074-09)

gökçek (113-04)

içündür (008-06)

1.1.2.3. “d” ve “t” Ünsüzlerinin Yazılışı

Metin içerisinde d ile başlayan kelimeler ve ekler dal (د) t ile başlayan kelimeler bazen te (ت) ile bazen de tı (ط) ile gösterilmiştir.

tokuz (045-03)

tamarlar (006-01)

maħrecde (029-06)

vardur (030-04)

dediler (048-012)

1.1.2.4. “ş” ve “s” Ünsüzlerinin Yazılışı

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinin genelinde kalın sıradan devam eden kelimelerin ilk harfi sad (ص) harfi ile yazılmıştır. Metin içerisinde ince ünlülü kelimeler ve ekler sin (س) harfi ile yazılmıştır.

şayarlar (045-07)

sekiz (045-012)

sonra (047-09)

sağa (135-012)

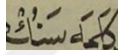
şımasın (028-07)

1.1.2.5. “n” Ünsüzünün Yazılışı

Sadece iç ses ve ön ses durumunda olan “n” ünsüzü metinde genellikle kef (ك) ile yazılmaktadır.

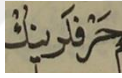
ğaynuñ (068-010)

kelimesinüñ (033-05)

zaduñ (043-08)

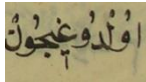
harflerinüñ (004-010)

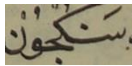
harfüñ (045-03)

1.1.3. Bitişik Yazılan Kelimeler

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde *dahı*, *girü*, *çün*, *ile gibi* bazı edatların bitişik yazıldığı görülmektedir. Bu metinde de bunun birkaç örneğine rastlamak mümkündür.

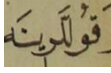
olduğičün (023-09)

senüñçün (135-011)

1.1.4. Şeddenin Kullanılışı

Metnimizde Arapça kelimelerin bazılarında ve özellikle lam (ل) harfi üzerine şedde işareti (ّ) konulmuştur.

kullarına (001-05)

elli (134-01)

1.2. SES BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ

Konuşma seslerini; özellikleri, türleri, sözcüklerdeki sıralanışları, görevleri ve uğradıkları değişimler açısından araştıran, sınıflandıran ve herhangi bir kurama dayalı olmayan, genellikle fiziksel yönleri ağır basan dil bilgisi dalına ses bilgisi denir.⁴

Tahsin Banguoğlu ses olaylarını “oturuşma” olarak değerlendirerek “*Anlam ile ilgili olmaksızın mihaniku (düşünmeden) olarak kelimenin kökünde veya eklemeler sırasında bazı seslerin düşmesi, yeniden türemesi ya da yer değiştirmesi gibi olaylara oturuşma diyoruz*”⁵ şeklinde ifade eder. Efrasiyap Gemalmaz ise “*Ses olayları terimiyle, bir dil veya lehçesindeki monemleri oluşturan fonemlerin ses olarak gerçekleştirilmeleri sırasında morfeplerin bünyesinde uğradıkları genel ya da özel, kalıcı veya geçici, bireysel veya toplumsal başkalaşimleri anlıyoruz*”⁶ şeklinde ifade eder.

Dünyadaki her dilin kendine has sesleri, ses yapısı, ses özellikleri vardır. Ayrıca kullanıldıkça ve geliştikçe her dilin bünyesinde bir takım ses olayları (ses düşmesi, ses türemesi, ses değişmesi, ses benzeşmesi vs.) oluşur. Dünyanın en köklü dillerinden olan Türk dili de geçmişten günümüze kendine has sesleri, ses yapısı ve özellikle de içinde barındırdığı çeşitli ses olaylarıyla dikkat çekmektedir.⁷

Eski Anadolu Türkçesi döneminde de incelenen metinlerde birtakım ses olaylarına rastlamak mümkündür.

1.2.1. Ses Düşmesi

İncelenen metinde kelimelerin kullanımı veya çekimi sırasında bazı seslerin düştüğü görülmektedir.

⁴ Süer Eker, *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yay., Ankara 2006, 249.

⁵ Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, TDK Yay., Ankara 2004, 58.

⁶ Efrasiyap Gemalmaz, “Türkiye Türkçesinde Ses Olayları I: Ses Olaylarıyla İlgili Kurallar”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 13, Erzurum 1999, 1-2.

⁷ Süleyman Efendioğlu, *Türkçe Ses Bilgisi Öğretiminde Ses Olaylarının Sınıflandırılması*, A.Ü Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Erzurum, 2010, 121-143

1.2.1.1. Ünlü Düşmesi

Türkçede orta heceler vurgusuz olduğundan, kelime ortasında vokal düşmesi pek fazladır. Kelimenin bünyesine dâhil vokaller düşebildiği gibi; ekleri içinde vokaller; ve i- yardımcı fiilinin i'si çok defa düşmektedir. Kelime ortasında vokal düşmesi Türkçenin her devresinde görülmektedir⁸. Orta hece ünlüsünün düşmesi, Türkçenin en yaygın ses olaylarından biridir.⁹ Metnimizdeki örnekleri şöyledir:

beyninde: beyin > beyn (015-04)

karıdır: karın > karıdır (119-05)

1.2.1.2. Ünsüz Düşmesi

Eklerde Ünsüz Düşmesi

-ğa, -ge, -ka, -ke > -a, -e

kullarına (010-06), ri'âyetine (013-03), kitâbullaha (012-08), olunmaya (028-011)

-ı, -i < -ı(ğ), -i(ğ):

seyyidi (002-06) , sālâtı(002-08), nazmı(005-01), ensârı(002-012), füturumu (025-010)

-lı, -li, -lu, -lü < -lı(ğ), -li(ğ), -lu(ğ), -lü(ğ):

dürlü dürlü (017-06), koçulu (130-09), fâideli (011-06), şevketli (056-08), görgülü (024-010)

1.2.1.3. Hece Düşmesi

Kelime içinde benzer ya da eş hecelerin yan yana gelmesi durumunda bu hecelerden birinin düşmesi olarak tanımlanan bu ses değişikliğinin Eski Anadolu Türkçesinde bazı örnekleri görülmektedir. taşık-> çık-, karındaş> kardaş, tatıglug>tatlu gibi¹⁰. Benzer hece düşmesinin bu devir metinlerinde bir iki örneği bulunmaktadır. tur-fiilinden gelen bildirme eki durur'un -dur şekli de vardır (aç-dur, başumda-dur; câhıl dururlar).¹¹ Metnimizdeki örnekleri şöyledir:

⁸ Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1994, 40.

⁹ Süer Eker, *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yayınları, Ankara 2006, 300.

¹⁰ Hatice Şahin, *Eski Anadolu Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003, 42.

¹¹ Mustafa Özkan, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1995, 102.

olğan< olan (010-010), mülkdür (001-04), burhānidur (007-03), yaradılmışdur (014-01), şıfatdur (017-02), lāzımdur (020-02)

1.2.2. Ses Türemesi

Seslerin özelliklerine bağlı olarak Türkçe veya Türkçeye sonradan girmiş yabancı kelimelerin ön, iç ve son seslerinde ünlü veya ünsüz türemesi şeklinde kendini gösterir.¹² Türkçede nadir görülen bu olay eklemeyi kolaylaştırmak ve yabancı kelimeleri Türkçenin ses ve hece yapısına uydurmak maksadıyla yapılır.¹³

1.2.2.1. Ünlü Türemesi

Arapça kelimelerde yan yana gelen iki ünsüzden birincisinin patlamalı, ikincisinin sızmalı olması durumunda Türkçenin hece yapısına uymayan çift doruklu heceler oluşmaktadır. Arapça kelimeleri Türkçenin hece yapısına uydurmak için ünlü türetilir¹⁴. Eserde bu türetmenin örnekleri şöyledir:

devr < devirden (015-03)

hüküm < hükümlerini (093-04), (095-012)

resm < resimde (093-012)

1.2.2.2. Ünsüz Türemesi

(y) Türemesi: İncelenen eserde ünlü ile biten kelimeler ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında aralarına (y) sesi türer. Örnekleri şunlardır:

kimesneye (011-05), kendiye (009-01), cümleye (009-04) , ‘atasıyla (010-03)

(n) Türemesi: Pronominal (zamirsel) “n” de denilen, zamir çekiminde görülen ve iyelik ekleri ile hal ekleri arasına giren bir ünsüzdür.¹⁵ Örnekleri şunlardır:

fenninde(003-06), şerrinden(005-09), birini(009-012), ‘ukbunda(012-03), kullarına(001-05) , yeryüzünde(006-09), zamânında(006-010)

¹² Nursan Aslan, *Ahmedî, İskender-nâme*, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2010.

¹³ Banguoğlu, (2007), 65.

¹⁴ Aslan, s.30

¹⁵ Süleyman Efendioğlu, *Muhammed bin Hacı İvaz, Cinânü'l-Cenân (İnceleme, Metin, Dizin)* (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2007, 33.

1.2.3. Ünsüz İkizleşmesi

Çeşitli sebeplerle (vurgu, kelimedeki bir sesin düşmüş olması, kelimenin asıl imlası, benzeşme) iç ses durumundaki ünsüzlerden birinin ikizleşmesi olayıdır.¹⁶

İkizleşme Türkçenin benimsediği olaylardan değildir. Ancak bazı ses değişiklikleri nedeniyle ikizleşme olayı ortaya çıkabilir. Bu hadise çoğunlukla ekleşme durumunda ve eriyen g sesinin uzattığı ünlünün normal uzunluğa dönerken hece dengelenmesi amacıyla ortaya çıkan ikizleşmedir. asıg>>assı, elig>>elli gibi.¹⁷

Metnimizde genellikle Arapça kelimelerde ikizleşme olduğunu görmekteyiz:

hadd (016-07), şiddet (016-07), cevābiyyedür (020-04), ismiyye (076-01), emriyyedür (020-05)

1.2.4. Birleşme

Türkçe kelime köklerinde iki ünlü yan yana gelemeyeceğinden, ünlü ile biten bir kelimeye yine ünlü ile ünlü ile başlayan bir kelime veya ek geldiği zaman ünlülerden biri düşerek birleşme meydana gelir. Bu olay geçici olduğu gibi, devamlı düşme neticesinde kalıcı da olabilir.¹⁸

Metnimizdeki örnekleri şöyledir:

şöyle < şu+ öyle (016-04)

şöyle ki < şu + öyle ki (016-06)

1.2.5. Yer Değiştirme (Göçüşme/ Metatez)

Aynı kelime içerisinde yer alan iki ünsüzün birbiriyle yer değiştirmesi olayından ibarettir.¹⁹ Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

1.2.6. Ses Değişmeleri

Bir dilde kendiliğinden veya o dilin ses eğilimlerine bağlı olarak, kelime veya eklerde, bir sesin yerini genellikle kendisine yakın başka bir sese veya gelişme yolu ile

¹⁶ Celal Demir, Erol Barın, *Türk Dil Bilgisi 1*, Öncü Kitap, Ankara 2010, s.199.

¹⁷ Şahin, s.42.

¹⁸ Muzaffer Akkuş, *Kemal Ümmî Divânı*, Çağatay Kitapevi, Niğde 2006, s.10.

¹⁹ Sezai Güneş, *Türk Dil Bilgisi*, D.E.Ü. Rektörlük Matbaası, İzmir 1997, s.58.

kendisinden türemiş başka bir sese bırakması olayıdır²⁰. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinin genelinde olduğu gibi bu metinde de ses değişmesi olayı görülmektedir.

1.2.6.1. Ünlü Değişmeleri

e > i

Eskiden beri Türkçede çok yönlü (i > e, e > i, i > è, e > è, è > e) değişmelerin olması, bu meselenin kesin olarak ispatını güçleştirmiştir. Bu türlü çok yönlü değişiklikler yalnızca eski devrelere ait değildir. Bugünkü Türk lehçelerinde de aynı şekilde ikilik gösteren ünlülerin bulunduğu bilinmektedir. Aynı kelimenin hem e' li hem i' li şekillerinin bulunması, bu iki sesi bünyesinde bulunduran ve sonradan i ve e şeklinde gelişme gösteren bir kapalı e'nin (è) varlığını düşündürmüştü de , bu konuda yapılan çalışmalar bu değişimin hangi yönde olduğunu kesin olarak ortaya koyacak nitelikte değildir. Esasen kapalı e'nin tespitini güçleştiren en önemli husus, yazıda bu sesi gösteren belirleyici bir işaretin bulunmayışıdır. Bu bakımdan bazı araştırmacılar, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde i ile yazılan sesi kapalı e (è) olarak okumayı benimserken, bazı araştırmacılar da böyle mühim bir meselede kuvvetli bir delilin bulunmayışı yüzünden, metinlerde i ile yazılan bu sesi yazılışına bağlı kalarak i şeklinde okumayı tercih etmişlerdir²¹. Eski Anadolu metinlerinde bugünkü Anadolu ağızlarında görüldüğü gibi kök hecedeki i'nin ve kapalı è'nin yan yana yaşadığı muhakkaktır.²²

a) Metnimizde “i” şeklinde geçen fakat eskiden “e” olarak telaffuz edilen kelimeler:

nice < neçe (052-010)

ikinci < ekinçi (053-012)

b) Metnimizde “i” şeklinde geçen fakat bugün “e” olarak telaffuz edilen kelimeler:

di- > de- : dirler (030-012)

it- > et- : idündükleri (052-05)

c) Metnimizde hem “e” hem “i” olmak üzere her iki şeklini de devam ettiren kelimeler:

de- : dediginün (051-06)

²⁰ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK Yay., Ankara 2003.

²¹ Mustafa Korkmaz, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1995, 92.

²² Zeynep Korkmaz, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, Birinci Cilt, TDK Yayınları, Ankara 2005, 497.

di- : didükleri (051-08)

1.2.6.2 Ünsüz Değişmeleri

ķ > ħ değişmesi

Kelime kökünde görülen bu değişiklik yeni olmayıp eskiden gelen bir değişikliktir ki Eski Anadolu Türkçesi devresine kadar gider. Bu ķ>ħ değişikliği Eski Türkçe devresinden sonra ortaya çıkmış ve Batı Türkçesi'nin ilk dönemi olan Eski Anadolu Türkçesi'nde de kelime içinde ve sonundaki birçok ķ'lar, ħ'ya dönmüştür. Azerî ve Osmanlı Türkçeleri'nin müşterek ana devresi olan Eski Anadolu Türkçesi'nde bu ķ > ħ değişimi bakımından hem ķ hem de ħ vardır.²³ Metnimizdeki örnekleri şöyledir:

daħı < takı: ve **daħı** anuñ(002-012)

ya'nî ve **daħı** ħaķ te'ālānuñ (009-010)

Ve taleb-i ihtimamdur ve **daħı** (013-01)

bir şerefi **daħı** budur ki ħazret (013-08)

maħrecinden sonra **daħı** berāberinden lisān (087-05)

t / ı > d değişmesi

Eski Türkçede kelime başında bulunmayan d ünsüzü, Eski Türkçenin sonlarına doğru veya Batı Türkçesine geçerken ı foneminin d'ye dönüşmesinden başka birşey değildir. Karışık bir seyir takip eden bu değişme, Eski Anadolu Türkçesi devresinde bir taraftan d'li şekli devam ettirirken, diğer taraftan da ı'li fonemi aynen muhafaza etmiştir²⁴

d'li şekillerine örnekler:

dirler (020-012) , dilleri (015-010) , ditre (017-010), dürlü dürlü (017-06), daħı (088-01\03)

Metnimizde bu şekle en çok “daħı” edatında rastlamaktayız.

ı'li foneme örnekler:

²³ Muzaffer Akkuş, *Seyyid Nigârî Divânı*, Niğde Üniversitesi Yayınları, Niğde 2001, 41.

²⁴ Muzaffer Akkuş, *Kemal Ümmî Divânı*, Çağatay Kitapevi, Niğde 2006, 11.

tokuz yüz elli tokuz (131-01), tamar (006-01), turğursun (009-012), yerine **turur** (011-04)

k/ g değışikliğı

Kelime başındaki k/g değışikliğı Eski Türkçe'den Batı Türkçesi'ne geçerken ortaya çıkan bir hadisedir. Bugün Türkçe kelimelerin başındaki g sesinin, Eski Türkçe devresinde k ile yazıldığı bilinmektedir. Bu değışim Türk Dilinin farklı saha ve lehçelerinde farklı bir seyir izlemektedir. Arap harfli Türk alfabesinde (k) ve (g) ünsüzleri aynı harfle gösterildiğı için, bu değışmenin, hangi kelimeleri kapsadığını tesbit etmek güçtür.²⁵

Metinde k sesini koruyan kelimeler:

köñüllerüñ (005-013)

k- > g- değışimine uğrayan kelimeler:

kiçe > gece (009-06)

kündüz > gündüz (009-06)

kökçek > gökçek (020-08)

körklü > görklü (117-010)

köz > göz (036-011)

kel- > gel- (124-03)

kergek > gerek (075-03)

kibi > gibi (052-010)

ğ ve g seslerinin gelişmesi

Tarihî seyir içinde Türk dilinde pek çok gelişme meydana gelmiştir. Bunlardan biri de ğ ve g'lerin inkişafıdır. Eski Türkçe'de birden fazla heceli kelimelerin sonunda, yapım eklerinin başında; kelime bünyesine dâhil hecelerin başında ve çekim eklerinin başındaki ğ'lar , g'ler, Batı Türkçesi'nde y ve ğ dönüşmüştür.

²⁵ Leyla Karahan, *Erzurumlu Darir-Kıssa-i Yusuf*, TDK Yay., Ankara, 1994, syf.56

Birden fazla heceli kelimelerin sonunda bulunan -ğ ve -g'ler ile eklerin sonundaki -ğ ve -g'ler Batı Türkçesinde düşmüştür. Metnimizdeki örnekleri şöyledir:

bir **ulu** ata (024-010) , **ulusı** (014-01) , **kutlu** (084-09), **ķamu** nasuķ (014-02), **ķamu** nāsa (012-06),

Çekim eklerinin başında

Eski Türkçe devresinde çekim eklerinin başında bulunan ğ- ve g'-ler de Batı Türkçesinde düşmüştür.

-ğa / -ge > -a / -e :

ri'āyetine (013-04), kitābullāha (012-08), hāle (011-07), üzerine (120-02)

-ğan / -gen > -an / -en :

olğan > olan (010-010)

vārid olan (012-010)

b > v değişmesi

Eski Türkçede kelime başlarındaki 'v' sesi yoktu. Batı Türkçesinde ise bazı kelimelerde başta 'v' sesi bulunduğunu görmekteyiz. İşte bu kelimelerin başındaki 'v' ler Eski Türkçede 'b' şeklinde idi. Demek ki Eski Türkçede kelime başındaki 'b'ler sonradan Batı Türkçesinde 'v' olmuşlardır.²⁶ Metnimizdeki örnekleri şöyledir:

bar > var : (016-07)

bir- > vir- : (076-013)

1.2.7. Ünlü Uyumları

Kalınlık İncelik Uyumu

Türkçenin bütün dönemlerinde sağlam olarak bulunan kalınlık-incelik uyumu Eski Anadolu Türkçesinde de hemen hemen tamdır. Ancak Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde az da olsa kalınlık incelik uyumuna aykırı yapılar olduğu görülür. Musa Duman bu uyumsuzluğu ele aldığı bir çalışmasında (Duman 2008:11-20) bu tür yapıların alt ağız gruplarıyla ilgili olabileceğini ifade etmektedir.²⁷

²⁶ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul, 2004, s. 84.

²⁷ Vahit Türk, Şaban Doğan, Yasin Şerifoğlu, *Eski Anadolu Türkçesi Dersleri*, Kesit Yay, 2011.

Bugünkü yazı dilimizde dil uyumu dışında kalan **ki** aitlik eki Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde umûmiyetle uyuma tâbi olduğu görülmektedir. Metnimizdeki örnekleri şöyledir:

nutkundağı (033-04)

Türkiye Türkçesi'nde uyum dışı kalan “dahi”, “kardeş” kelimeleri, metnimizde uyuma tâbi olduğu görülmektedir.

irtî'adı lisân ziyâde kılına râ **dahı** (032-09)

bihâ sayılmaz ve **dahı** bilgil (093-011)

karındaşlaruñ (015-08)

Düzlük Yuvarlaklık Uyumu

Yuvarlaklık-düzlük bakımından vokal uyumunun Türkçenin ilk devrelerinden beri umumîleşip sağlam kaideler olarak ortaya çıkmadığı malûmdur. Eski Türkiye Türkçesinde (Faruk Kadri Timurtaş EAT'yi Eski Türkiye Türkçesi olarak adlandırır.) ise, bu hâl devam etmekte, ayrıca eski ve yeni yazı dilimizden farklı olarak birçok kelimelerde bir yuvarlaklaşma kendini göstermektedir. Düz vokal taşıması gereken, Uygur devresinde olduğu gibi, bugün de düz vokal taşıyan bâzı kelimelerin yuvarlak vokalli olduğu görülüyor. Bu yuvarlaklaşma (labialisation), Eski Türkiye Türkçesinin en mühim fonetik hususiyetlerinden birini teşkil etmektedir.²⁸

Görülen	Geçmiş Zaman	-dUm,dUn,dUnUz,	etdüm(010-09)
birinci ve ikinci teklik ile			ibtidâ kıldum (012-03)
ikinci çokluk kişi ekleri			
Zarf-fiil Eki		-(y)Up	varup (064-05)
			kırtarup (060-09)
			kılup (066-03)
			bilüp (068-02)
			etmeyüp (069-09)
Bildirme Eki		-dUr	andandur (071-09)
			lâzımdur (072-07)
			vardur (073-06)

²⁸ Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1994, s. 27.

		şifâtlarındandır (080-02)
		lisāndur (108-05)
Emir 3. Teklik Kişi Eki	-sUn	kılsun (009-04)
Kişi Ekleri	-(y)AlUm,-Uz,-vUz	
İlgi Hali Eki	+(n)Uη	anun (134-01)
		i'lāsınun (127-06)
		ķurrānun (126-08)
		Fānun (120-07)
		Şifatlarınun (116-08)
Ettirgen Çatı Ekleri	-Xr ve -dXr	
1. ve 2. Kişi İyelik Ekleri	+(U)m,+(U)η,+(U)m Uz,+(U)ηUz	zamanumuz(017-03)
		taķatum (027-02)
		imtinā'um (027-04)
		günāhum (137-02)
		taḅuḅa (137-02)
		aķrānuḅa (136-08)
Emir Kipinin çokluk 2. Ş. Eki	-(U)η, -(U)ηuz	

Yukarıdaki tabloda sayılan eklerin sadece yuvarlak biçimlerinin bulunmasına karşılık meslek isimleri yapan +çI, sıralama sayı sıfatları yapan +(I)nçI, gelecek zaman eki -IsAr, öğrenilen geçmiş zaman eki -mIş, zarf-fiil ekleri -IçAk ve -InçA, teklik 3. Kişi iyelik eki +ı, +sI, emir kipindeki -gIl, pekiştirme ekinin ünlüleri sadece düzdür. Ayrıca çatı eklerinden önceki yardımcı ünlülerinde sadece düz biçimleri bulunmaktadır.²⁹

Metnimizdeki örnekleri şunlardır:

Sıralama sayı sıfatları yapan: +(I)nçI: altıncı(046-01), sekizinci (046-09), onuncı (090-011)

Gelecek zaman eki: -IsAr: geliserdür (124-03)

²⁹ Vahit Türk, Şaban Doğan, Yasin Şerifoğlu, *Eski Anadolu Türkçesi Dersleri*, Kesit Yay, 2011, s. 20.

Teklik 3. Kişi iyelik eki: +ı, +sI:	seyyidi(002-06), ulusu(002-06), zübdesi(002-06), nazmı(005-01)
Emir 3. Teklik şahıs eki: sIn:	fâyık olsun (024-04)
İsimden isim yapma eki: -Ilk:	kullıkda (024-012), saflığın (034-01)

1.2.8. Ünsüz Uyumları

Kelimelerin eklerle genişletilmesi esnasında veya yan yana gelen hecelerde tonlu ünsüzlerden ve ünlülerden sonra tonlu, tonsuz ünsüzlerden sonra tonsuz ünsüzlerin gelmesi temeline dayanan uyuma ünsüz uyumu denmektedir³⁰. İncelenen metinde Eski Anadolu Türkçesi metinlerinin genelinde olduğu gibi ünsüz uyumunu bozan ekler mevcuttur. Metinde ünsüz uyumunu bozan ekler aşağıda sıralanmıştır.

Ekler:	Fonksiyonu:	Örnekler:
-dU	gör. geç. z. Eki	nazm ider olmuşdum (003-07)
	ibtidā kıldum (012-03)	cem' etdüm (003-09)
+dA	bulunma hali eki	sūretde(106-013), olmağda(009-011)
+dAn	ayrılma hali eki	lafzatullāhdan(030-011), tarafından (008-05)
+dUr, +durur	bildirme eki	dimekdür(014-011), olmağdur (054-03)
+dur	ihtimal, kuvvetlendirme eki	olmamışdur (052-01), yaradılmışdur (014-01)

³⁰ Aslan, s.20

1.3. ŞEKİL BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ

1.3.1. Kelime Yapımı

Yapım Ekleri

1.3.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri

1. **-daş, -deş :**

karındaş (015-08), ‘azimdeş (021-03)

2. **-lık, -lik, luk, -lük :**

kullıkda (024-012), saflığın (034-01)

3. **-lu, -lü:**

görgülü (024-010), koşulu (130-09), heybetli (084-09), şevketli (056-08), şavvetli (056-08), ‘ayideli (011-05), fâ’ideli (011-06)

4. **-(ı)ncı, -(i)nci :**

ikinci (053-012), altıncı (074-09), beşinci (084-06), on ikinci (102-013), on altıncı (121-02), on dördüncü (114-013), on beşinci (119-04), on yedinci (127-05)

5. **-ra, -re :**

şoşra (014-011)

6. **-cılayın, -cileyin :**

ancılayın (001-04)

7. **-suz, -süz:**

muhārebesüz (009-013), kıtalsuz (010-01)

1.3.1.2. İsimden Fiil Yapma Ekleri

1. **+la-:**

‘akebledügi (012-012), ğıñalandursın (135-08)

2. **+et-:**

gözedüp (083-09)

3. **+t-**:

berkitmek (015-010)

1.3.1.3. **Fiilden İsim Yapma Ekleri**

1. **-mak, -mek** :

döndürmek (011-07), berkitmek (015-010), okumakda (016-05), nuvāal vermek (011-08)

2. **-mur** :

yağmur (130-03)

3. **-İcI**: Metnimizde işlek olan bir ektir.

andırıcı (002-04), deyici (026-07), nūr virici (006-03), kazıcı (005-013), yeldirici (006-04), kuvvetlendirici (007-06)

1.3.1.4. **Fiilden Fiil Yapma Ekleri**

1. **-ma- / -me-** :

etmeyüp (017-05) , sımasın (028-07)

2. **-° n-, -in- / -in-** : Ünlü ile biten fiil kök ve gövdelerinden sonra –n-, ünsüzle bitenlerden sonra araya koruyucu ses olarak gelen –n- eki, Türkçe’nin en eski devirlerden bu tarafa kullanılan bir ektir.³¹ Geçişli fiillerden dönüşlülük tabanlar yapmaya yarar.

kuvvetlendiricisidür (007-06), idündükleridür (052-05), kaçımılup (095-07), ‘atf olunur (011-013)

3. **-° ş-, -ış- / -iş-** :

irişüvire (020-012), irişe (024-01)

4. **–dur- / –dür-** :

andırıcıdur(002-04), yeldirici (006-04), kuvvetlendiricisidür (007-06), buldurup (059-04) , döndürmek (011-07)

³¹ Korkmaz, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, s. 128.

5. -ğur/ -gür: Metnimizde işlek olan bir ektir.

turğursun (009-012), turğurur (018-08)

1.3.2. Kelime Çekimi ve Çeşitleri

1.3.2.1. İsimler

1.3.2.1.1. İsim Çekim Ekleri

1.3.2.1.1.1. Çokluk Eki

+lAr

Adın birden çok varlığı gösterdiğini belirtmek için Türkiye Türkçesiyle beraber pek çok Türk lehçesinde de –lar, -ler eki kullanılır. Çokluk eki almış olan sözcüklerde, isim hal ekleri ve iyelik ekleri çokluk ekinden sonra gelir. Kardeşler, evler-i, çocuk-lar-ım-a, okul-lar-ı-n-da, ev-ler-den, evler-in gibi³²

risâleler(003-07), mes’eleler (003-09), kelimeler (021-05), mülhideler (005-010) şakiler(005-011), ‘ırkların(005-013), tamarların (006-01), kullarına (010-06), hıfzlarında (015-010)

1.3.2.1.1.2. İyelik Ekleri:

EAT.’deki iyelik ekleri TTK.’deki şekillerinden sâdece bazı küçük fonetik değişiklikler dolayısı ile farklıdır. TTK.’deki küçük ünlü uyumu EAT’de tam gelişmemiş olduğundan, bu dönemdeki iyelik eklerinin bir kısmı sâdece ‘düz ünlü’, bir kısmı ise ‘yuvarlak ünlü’ ile kalıplaşmıştır.³³

Örnekler:

Teklik 1. Şahıs: +(U)m, +Im emrimde(027-05), füturumu(025-010), kudretüm ve takatüm (027-02), ‘avnum ve teysirüm (027-05), ‘azizüm(137-05), kuşurumu (025-09), devletüm (137-05)

³² Nadir İlhan, *Türk Dilinde Çokluk*, Manas Yayıncılık, Elazığ 2009, s. 47.

³³ Gürer Gülsevin, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, TDK Yayınları, Ankara 2007, s. 12.

Teklik 2. Şahıs: + (U)ñ	tilavetiñde (020-08)
Teklik 3. Şahıs: + (s)I	seyyidi(002-06), ulusu(002-06), zübdesi(002-06), nazmı(005-01), ma'nasınadur (027-012), fethāsın (038-09)
Çokluk 1. Şahıs: + (U)mUz	duāmuz(010-05), zamānemüz (017-03), tekeffülātımızdur (027-01), zamānımız (039-012), küsurumuz (026-010)
Çokluk 3. Şahıs: + lArI	ķullarınuñ (027-07), ĥaķlarına(028-05), ba'zıları(030-011), sıfatların(032-02), oķumaķları(040-01), lafızlarında(043-01), şartları (048-04)

1.3.2.1.1.3. Hâl Ekleri

1.3.2.1.1.3.1. Yalın Hâl (Ø):

Yalın hal eksizdir.

1.3.2.1.1.3.2. İlgi Hâli (Genetive): +Uñ; +nUñ

Ekin ünlüsü dâimâ dar-yuvarlaktır, 'dudak uyumu'na uymaz. Ünsüzle biten kelimelerden sonra +Uñ şeklinde olması ve ancak ünlü le biten kelimelerden sonra +uñ halinde görülmesi, EAT. ile Göktürk Yazıtları arasındaki köprüyü göstermektedir.³⁴

İlgi hâli eki konsonantla biten kelimelerde –uñ / -üñ vokalle biten kelimelerde ise –nuñ / nüñ şeklindedir.

māķablarınuñ (048-05), anuñ (049-01), ba'zılarınınuñ (051-012), kitāblarınınuñ (052-04), hānuñ (058-09), senüñ (137-03)

1.3.2.1.1.3.3. Yükleme Hâli: + (y)I; +nI, +n

Eski Türkçedeki isimlerden sonra gelen akkuzatif ekinin cenup şivesindeki umumi temâyüle uyarak –ğ / -g'si düşmüştür. –ı / -i akkuzatif ki, Eski Türkçe'de isimlere gelen –ig / ig (-ğ / -g) nin inkişaf etmiş şeklidir. Düşen –ğ / g'nin tesiri ile

³⁴ Gülsevin, s. 25.

yuvarlaklaşmayıp onların izini taşımamış olması, herhalde iyelik ekleri gibi yazılmasından ileri gelmektedir. Eski Türkçe’de, yalın halde bulunan isimlere –(ı)ğ / –(i)g, zamirlere –nı / –ni ve 3. şahıs iyelik eklerinden sonrada –n olmak üzere üç türlü akkuzatif eki kullanılmıştır.³⁵

uşūlin (005-013), ‘ırqların(005-013) , zararların(006-011) , satvetin(008-09) , fāidesin(011-04) , takdim etmegi (022-09)

1.3.2.1.1.3.4. Yönelme / Yaklaşma Hâli: +(y)A < +ğa, +ge

İsimleri daha ziyâde fiillere bağlayan bu ek, Eski Türkçedeki –ğa/-ge ekinin devamıdır.³⁶

'amel etmege (036-012), kullarına (001-05), kaşideye (011-04), hâle (011-07), kitābullāha (012-08), olunmaya (028-011)

1.3.2.1.1.3.5. Bulunma Hâli: +dA

anlarda (003-09), anda (004-04), yeryüzinde (006-09), zamânında (006-010), kalbinde (010-010), eyyāmında (005-02), hâlde (012-07)

1.3.2.1.1.3.6. Ayrılma Hâli: +dAn

Türkçe’nin her devresinde ve bütün şivelerinde lokatif eki –da / de; -ta / -te’dir. Kalın sıradakilere –da, ince sıradakilere ise –de gelmektedir.³⁷

incilerden (003-08), şerrinden (005-09), olunanlardan (004-01), hâlden (011-06), ‘indinden (009-04), kelāmu’llāhdan (004-01), belalardan (009-06)

1.3.2.1.1.3.7. Yön Gösterme Hâli: +erü; rA

Türkçe’nin değişik devrelerinde önemli yer işgal eden bu ek, Bugün Türkçe’ nin çeşitli şivelerinde kalıplaşmış şekilde kendi varlığını devam ettirmektedir. Kalın kelimelerde –ra, ince kelimelerde –re şeklinde geçmektedir. Eski Türkçe’de –garu, -gerü ve –úaru, -kerü şeklinde idi. Batı Türkçesine geçerken ğ ve g’nin –aru, -erü şekline

³⁵ Muzaffer Akkuş, *Kitab-ı Gunya*, TDK Yayınları, Ankara 1995, s. 183.

³⁶ Leylâ Karahan, *Erzurumlu Darîr Kıssa-i Yûsuf (YÛSUF U ZÛLEYHÂ)*, TDK Yayınları, Ankara 1994, s. 74.

³⁷ Akkuş, s. 184.

giren ek, Eski Anadolu Türkçesi'nde hep yuvarlak vokalli olarak –aru, -erü şeklinde kullanılmıştır.³⁸

burada (015-01), içre (137-10)

1.3.2.1.1.3.8. Vasıta Hâli: +lA; +lIA; lIA

+la, 'ile' edatının ekleşmiş halinden ayrı bir şekildir. Birle, bir+le yapısındadır. Edat olarak kullanılır. +lIA, 'ile' edatının ekleşmiş şeklidir. +(I)lA olabildiği gibi, ünlülerle biten kelimelerden sonra +ylIA şeklinde de görülebilir.³⁹

'avnıyla (008-010), likâsıyla (010-02), 'atâsıyla (010-03), kâmetle (010-012), ma'mûlâtıyla (011-013)

1.3.2.1.1.3.9. Eşitlik Hâli: +ca, +ce; +lAyIn; +cIlAyn

Türkçe' de eşitlik eki –ca, ce'dir. Eski Türkçe' de ç' li şekilleri kullanılmış olup, Eski Anadolu Türkçesi' nde sonra c 'li şekilleri ortaya çıkmıştır. Bu ekin eşiklik, mukayese, mikdar, kadar ve benzerlik gibi birçok fonksiyonu üzerinde topladığı görülmektedir⁴⁰. Metnimizde kullanılan diğer eşitlik eki ' +lAyIn; +cIlAyn' dır.

ardınca (012-04), anuñ ardınca (013-05), 'ağabince (022-011)

1.3.2.1.1.4. Aitlik Hâli: ki, ğı

nutkundağı (032-04)

1.3.2.1.1.5. Soru Eki

Edat menşeli olan bu ek, Osmanlı Türkçesi içinde uyuma bağlanana kadar, daima düzlük-yuvarlaklık uyumu dışında kalmıştır⁴¹.

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

1.3.2.1.1.6. Küçültme Eki: cuḡ, cük, caḡ, cek

Nesneyi küçültmek, azaltmak, yada küçük göstermek istediğimizde adına – cik (Eski Osmanlıca -cük), veya –ceğiz (Eski Osmanlıca –cügez) eklerinden birini getirir,

³⁸ Akkuş, s. 188.

³⁹ Gülsevin, s. 69.

⁴⁰ Akkuş, s. 186

⁴¹ Karahan, *Erzurumlu Darîr Kıssa-i Yûsuf (YÛSUF U ZÛLEYHÂ)*, s. 78.

küçültme adları yaparız. Küçültme adları çok zaman sevgi, şefkat, acıma, bazan da aşağılama anlatımında kullanılır⁴². Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

1.3.2.2. Sıfatlar

Sıfat tamlaması bir sıfat unsuru ile bir isim unsurunun meydana getirdikleri kelime grubudur. Sıfat unsuru isim unsurunu vasıflandırmak veya belirtmek için getirilir. Sıfat tamlayan, yardımcı, isim tamlanan, asıl unsurdur. Sıfat tamlaması eksiz bir birleşmedir. Her iki unsur da ek almadan doğrudan doğruya yan yana getirilirler.

Muharrem Ergin sıfat tamlamasını böyle tanımlar ve şu örnekleri verir: güzel yazı, üç kişi, güzelim bahar rüzgârı, bugün Karadeniz'den gelecek olan vapur⁴³. Metinde geçen sıfatlar; niteleme, işaret, karşılaştırma, sayı ve soru sıfatları olmak üzere beş ayrı başlık altında incelenmiştir.

1.3.2.2.1. Niteleme Sıfatları

ķamu anāsuñ (002-06), **ferīd** incilerden (003-08), **nūr virici** āfītābı (006-03), **‘azīz** ḥaķanıdur (007-03), **ķamu** ‘adūlerin (009-013), **ķara** yağız (016-09), **bedurustī** ḥāl (018-06), **dürüst** edā (019-010)

1.3.2.2.2. Belirtme Sıfatları

1.3.2.2.2.1. İşaret Sıfatları

Metnimizde geçen başlıca işaret sıfatları bu, ol, şol’dur.

Bu

bu hüküm (095-012), bu ma'nāda (098-08), bu sebebdendir (099-09), bu üç harf (115-01), bu mahrecden (121-02)

Ol

ol Resūl(002-04), ol risāle (004-05), ol kadar (074-02), ol lafızlar (021-04), ol pādīşāh-ı ‘ālem-penāh (007-09)

Şol

⁴² Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara 2007, s. 340.

⁴³ Ergin, s. 350.

şol mes'eleler (003-09), şol kelimeler (004-02), şol rasûldür (012-05), şol ihtiyâr (128-07)

1.3.2.2.2.2. Sayı Sıfatları

1.3.2.2.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

Metnimizdeki asıl sayı sıfatları şunlardır:

bir (129-07), iki (032-07), üç (032-08), dört (094-04), beş (084-05), altı (096-04), yedi (005-04), sekiz (045-012), on yedi (128-08), on dört (128-010), on altı (128-010)

1.3.2.2.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları

Sıra sayı sıfatları derece bildirmektedir. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

ikinci (053-012), altıncı (074-09), beşinci (084-06), on ikinci (102-013), on altıncı (121-02), on dördüncü (114-013), on beşinci (119-04), on yedinci (127-05)

1.3.2.2.2.3. Belirsiz Sıfatlar

Her

her ğalat-ı ve zeleden (027-03), her cānibden (008-05), her dem (008-06), her ayda (008-010), ve her zamānda (008-011), her kıārī (018-07)

Çok

çok vāki' olup (017-011), çok māye(021-02) çok aşāğıcısıdur (074-09)

Bazı

Ba'zı fuḫālā (018-01)

Bir

bir kelimedede (049-04), bir maḥrecde (055-01), bir şavt-ı celi (056-08)

1.3.2.2.2.4. Soru Sıfatları

Metnimizde soru sıfatları konusuna dair örnek tespit edilememiştir.

1.3.2.3. Zamirler

Zamirler adların yerlerini tutan, kişileri ve nesneleri temsil veya işaret ederek karşılayan bir gramer kategorisidir.⁴⁴ Metnimizde tespit edilen zamirler “şahıs, işaret, dönüşlülük ve belgisiz zamirler” olmak üzere sınıflandırılmıştır.

1.3.2.3.1 Şahıs Zamirleri

Teklik 1. Şahıs Zamiri: “ben”

ey **ben**üm nazm-ı (025-06)

ey **ben**üm rakîk dizilmiş (025-07)

'ināyet **ben**üm (025-09)

ben (135-010)

Teklik 2. Şahıs Zamiri: “sen”

sen dahı (023-09)

ey kārī **sen** (071-09)

Kārī **sen** (119-06)

Teklik 3. Şahıs Zamiri: “ol”

ol dahı (088-03)

Teklik 3. Şahıs Zamiri: “anlar”

anlarda (003-09)

anları (006-012)

anlardan (013-05)

1.3.2.3.2. İşaret Zamirleri

Bu :

bunun (040-09), bunlar (054-01)

1.3.2.3.3. Belirsizlik Zamirleri

Metnimizde geçen başlıca belirsizlik zamirleri:

⁴⁴ Korkmaz, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, s. 399.

Ba'zı:

Ba'zılarının iltimāsıyla (003-013)

Ba'zılar medden ba'zı vardır dediler (048-012)

Kimesne:

Kimesne bir üstād-ı kāmīl-i fāyikuṇ (011-03)

Kimesneye gāyetile fā'ideli (011-05)

Kimesne fazıl olmağıçün ciddi (133-011)

Biri:

iz'ān biriyle taḥrīr ü itkān idüp (023-013)

āşim ve 'işyāndan biri olup tevvāb-ı cemīle ve ecir-i (040-012)

gibi biri daḥı medd-i munfaşıldur (049-05)

andan biri beşinci dişe zāhike (084-06)

1.3.2.3.4. Soru Zamirleri**Kim**

kimin vezninden (017-06),

kimin ḥaddinden(017-05)

1.3.2.3.5. Bağlama Zamirleri

Metnimizde örnek sayısı azdır:

ih̄tilāf vardır **kim** medetdiğim (049-09)

1.3.2.3.6. Dönüşlülük Zamiri

Dönüşlülük zamirleri, şahıs zamirlerinden daha güçlü bir anlam taşıyan, onları anlamca katmerli kılan pekiştirilmiş bir tür şahıs zamirleridir. Bunlara dönüşlülük zamiri denmesinin sebebi, zamirin, yapılan işin yapana dönüşünü gösteren bir işlev yüklenmiş olmasındandır⁴⁵. Metnimizde en çok kullanılan dönüşlülük zamiri Türkçenin

⁴⁵ Korkmaz, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, s. 415.

ilk devirlerinden beri yuvarlak ünlü taşıyan kendü zamiridir. Bu zaminin iyelik ekli çeşitli örnekleri metnimizde mevcuttur.

Kendü

kendi zamanı (007-01), kendüden (081-03), kendiye(009-01), kendiye(029-04), kendiye(047-013), kendin (064-03), kendü (135-01), kendüye (113-02), Kendüden (100-04)

1.3.2.4. Zarflar

1.3.2.4.1. Zaman Zarfları

gecelerde ve gündüzlerde cümle belâlardan anı hâfız olsun (009-06)

evvel hemze gele (081-03)

evvelinde olmaz (094-01)

kitâb **evvelinde** tecvîd-i fâtihada zıkr olunmuştur (106-03)

1.3.2.4.2. Niteleme Zarfları

âfitâb-ı münevvere gibi mü'eyyed kılsun (009-08)

kıtâlsuz helâk idivirsün (010-01)

gele göresin (030-013)

gizleme ile telaffuz eyleye (031-08)

kırrâ etdükleri gibi lahn-ı şenî' olunmaya (034-011)

1.3.2.4.3. Soru Zarfları

nice fark olunur (052-010)

nicesi terkîk olunur (052-07)

1.3.2.4.4. Yer ve Yön Zarfları

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

1.3.2.4.5. Azlık-Çokluk Zarfları

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

1.3.2.5. Edatlar

Edat, “genellikle tek başına anlamı olmayan ve çekime girmeyen, cümle içinde öbür kelime ve kelime öbekleri arasında çeşitli ilişkiler kurmaya yarayan kelime”dir.⁴⁶

1.3.2.5.1. Bağlama Edatları

Bağlama edatları, cümleleri veya cümle içindeki kelimeleri ve kelime gruplarını ya mânâ bakımından, yahut şekil itibariyle birbirine bağlayan sözlerdir.

Bilindiği gibi Eski Türkçede bağlama edatı yoktur. Gerçi daha çok tekit vazifesi gören ok/ök, ma/me, taqı, erki vb. ile cümle açıcısı olan ulayu, ançula, ançulayu gibi sözleri bağlama edatı olarak kabul etmek mümkündür.

Ancak Türkçe cümlelerin bünyesine sonradan girmiş çok çeşitli bağlama edatları ile mukayese edildiği zaman, bu yukarıdakilerin bağlama vazifelerinin zayıf olduğu anlaşılır. Onun içindir ki, Türkçede bağlama edatlarının teşekkülü, Karahanlı devresinden itibaren kendini belli eder. Eski Türkçede olmadığı halde, sonradan çok sayıda bağlama edatının başka dillerden alınması veya dilin kendi imkânları tesiri ile hususiyle Arapça ve Farsçanın tesiri ile izah edilmektedir.⁴⁷ Aşağıdaki tabloda metnimizdeki bağlama edatlarına ve örneklerine yer verilmiştir:

Ama	Ammā lafzatullāhda fethadan(030-06), ammā beyânında izhâr şöyle ide (042-010), amma mezheb-i ḥalîl meharic on yedi üzerine olmağdur (045-08)
Değın	kıyāmete degin mütevālî (002-013)
Belki	belki tefhimde (050-011), belki bunlaruñ (052-08), belki husūsan (064-07)
Eger	Eger ziyāde kılına (016-08), Eger eksük konula (016-09), Eger lisān-ı ‘arabuñ (019-03), eger rakīka (070-05), eger müşedded eger muḥaffef eger mükedder eger muvaḥḥid (072-01)
Gibi	ve veccehtu gibi (080-011), ve yectebî gibi (081-05), gibilerde (124-07), âfitāb-ı münevvere gibi (009-08)

⁴⁶ Ahmet Topaloğlu, *Dilbilgisi terimleri sözlüğü*, Ötüken Yay., İstanbul 1989, s. 33.

⁴⁷ Necmettin Hacıeminoğlu, *Türk Dilinde Edatlar*, MEB Yayınları, İstanbul 1992, s. 113.

Hem	ve hem sāir harflerde (047-05), hem kısır etdi (049-010)
İçün	içün vārid olan (012-010), ibtidā için (013-02), menvī olduğu için (014-09), te'kīd içündür (031-03), vezn için (075-013)
Ki	olğıl ki yedinci (076-08), lāzım ve lābüddür ki (078-01), lāzım sıfatlar ki infikākı (078-09), huşūşa ki (080-010), harfdur ki (084-08)
Kim	ihtilāf vardır kim medetdiğim (049-09)
Lakin	okudular lākin harflerin (017-04), Lākin anuñ (030-04), olmuşlardır lākin (068-012), lākin yā ile (076-012)
nitekim	nitekim Şeyh cezerī (033-011), nitekim zıkr (039-05), Nitekim kitābuñ (128-012), fātiḥādur niteki (022-05), niteki denilmiştir (026-01)
Pes	pes bunlar (015-05), pes okuduğı (019-03), Pes hasbiyallāhu (026-04), Pes isti'māl (030-05), Pes kārī (034-07), pes bu on yedi (045-012), Pes zād zātında (084-012)
Ve	muttaşıfdur ve itbāk ve isti'lāsıyla (085-01), lābüd ve lāzımdur (088-06), altındandır ve lakin (091-01), bileler ve kendüye (091-010), rāsih ve ḥazık (093-08)
ya'nī	ya'nī meḥamid-i 'aleyha (001-02), ya'nī bismillah (028-03), ya'nī kelime-i ihdinānuñ (040-02), ya'nī en'amte (042-02), Ya'nī dördüncü mahrec (067-06), ya'nī dokuzuncu mahrec (087-04)
Veyā	zam veyā ya'nī niteki vāv ki zammeden sonra sākin ola (047-08), iki harf veya üç harf (055-01)

1.3.2.5.2. Kuvvetlendirme Edatları

Türkçede bağlama, seslenme, cevap, karşılaştırma, v. b. çeşitli edatlar cümle içinde aslî vazifelerine ilāve olarak te'kit vazifesi de görürler. Bunlar arasında mutlaka sona gelen da / de, dağı / dağı / tağı, bile, ma / me, ok / ök, ki / kim, yeme / yime v. b. kelimeler aslî olarak kuvvetlendirme edatlarıdır. Diğerleri ise cümle içinde değişik durumlarda ve bazen te'kit vazifesi görürler⁴⁸. Metnimizde tespit ettiğimiz bazı kuvvetlendirme edatları:

dağı:

ve dağı anuñ āli (002-012)

ve dağı cümle (010-01)

⁴⁸ Hacıeminoğlu, s. 218.

ihtimamdur ve daḥı ḥamd ile (013-01)

olsa sen daḥı (023-09)

cevf-i fem daḥı (045-010)

1.3.2.5.3. Sesleme Edatları

Bunlar isimlerden veya unvanlardan önce gelerek hitap hareketini bilhassa belirtmekten başka hiç bir mânâları olmayan sözlerdir. Bir kısmı taklidi kelimelerdir, bir kısmı ise kalıplaşmış diğer gramer unsurlarıdır. Bu sebeple menşelerini tesbir etmek güçtür.⁴⁹

Ey

ey kārī (020-07),

ey du'ālar idicilerün (010-05)

ey tālī (020-07)

ey benüm raḳīḳ (025-07)

ey kıra'at-ı kur'āna (028-011)

1.3.2.5.4. Karşılaştırma-Denkleştirme Edatları

ya.....ya ya ḡalaḡ ṭibā'larından yā (052-03)

yāḥūd yāḥūd tecvīd kitāblarınun (052-03)

yāḥūd sāda müşābeḡe (028-07)

yāḥūd daḥı ziyāde rālar (032-08)

yāḥūd hemze ḡarf-i medden (057-02)

yāḥūd kāfı mechūredendür (073-04)

1.3.2.5.5. Tekrarlama Edatları

gine: ve **gine** ancılayın(042-012)

ve **gine** ancılayın neşirde (051-011)

⁴⁹ Hacıeminoğlu, s. 285.

‘arıza ile ola **gine** tefhīm olunur (100-02)

ve **gine** anuñ gibi (134-01)

1.3.2.5.6. Son Çekim Edatları

Bile

yohsa ikisi **bile** bir cinsdendür (095-011), hemze ile hā ikisi **bile** aqşā-yı hāḳdandur (037-02)

Gibi

zıkr olunduğı **gibi** gördüm (021-02)

fażlullāh **gibi** eyle olsa (030-07)

ḳurrā etdükleri **gibi** lahn-ı şenī‘ olunmaya (034-011)

meksüre **gibi** telaffuz etmeye (043-04)

1.3.2.5.7. Soru Edatları

Metnimizde örneğı bulunmamaktadır.

1.3.2.5.8. Cevap Edatları

Metnimizde örneğı bulunmamaktadır.

1.3.2.5.9. Gösterme Edatları

Metnimizde örneğı bulunmamaktadır.

1.3.2.5.10. Ünlem Edatları

vallāhu deyyān kendi ğavş ve ‘avnıyla anı her ayda (008-010)

vallāhu veliyü't-tevfīḳ (026-011)

vallāhu fażlullāh gibi eyle olsa (030-07)

1.3.2.6. Fiiller

1.3.2.6.1. Şahıs Ekleri

Metnimizde üç ayrı tip şahıs eki kullanılmıştır: zamir kökenli şahıs ekleri, iyelik kökenli şahıs ekleri, emir kipinde kullanılan şahıs ekleri.

1.3.2.6.1.1.Şahıs Zamiri Kökenli Şahıs Ekleri

Geniş zaman, gelecek zaman, anlatılan geçmiş zaman, istek kipi, rivayet birleşik zamanı ve bildirme geniş zaman çekimlerinde *şahıs zamiri kökenli şahıs ekleri* kullanılmaktadır.

1.Tekil Şahıs	/+m/	Metnimizde örneğine rastlanmadı.
2.Tekil Şahıs	/+sın/, /+sin/	göresin (029-07)
3.Tekil Şahıs	/+œ/	vara (016-07), kavî ve sevî ola (009-03), iz'an idine(010-012), hader ide (016-04), ifrât oluna (016-05), hemze gele (081-03), rüsûha irişe (024-01), geliserdür (124-03)
1.Çoğul Şahıs	/+üz/, /+vuz/, /+vüz/	Metnimizde örneğine rastlanmadı.

2. Çoğul Şahıs	/+sız/, /+sız/	Metnimizde örneğine rastlanmadı.
3. Çoğul Şahıs	/+lar/, /+ler/	bünyār ideler (022-02), hāzer ideler (103-011), berī olalar (103-013)

1.3.2.6.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

Görülen geçmiş zaman, hikaye birleşik zamanı ve şart kipinde *iyelik kökenli şahıs ekleri* kullanılmıştır.

1.Tekil Şahıs	/+m/	olmuşdum(003-07), hāmd etdüm(130-010), ibtidā kıldum(012-02), cem' etdüm(003-09), gördüm(017-03), getürdüm (021-06)
2.Tekil Şahıs	/+ŋ/	disen (054-010)
3.Tekil Şahıs	/+o/	vāḳi' oldı (005-03), muvāfık oldı(101-05), tamān oldı (128-07), buldı(005-05), okursa (016-02), oldıyse (018-07),
1.Çoğul Şahıs	/+k/, /+k/	Metnimizde örneğine rastlanmadı.

2. Çoğul Şahıs	/+ḡuz/, /+ḡüz/	Metnimizde örneğine rastlanmadı.
3. Çoğul Şahıs	/+lar/, /+ler/	olsalar (055-01)

1.3.2.6.1.3 Emir Kipinde Kullanılan Şahıs Ekleri

Emir kipinin her şahsı için ayrı bir ek kullanılmaktadır.

1.Tekil Şahıs	/-ayın/, /-eyin/	olayın (093-07)
2.Tekil Şahıs	/+ḡ/, /-gıl/, /-gil/	ecmele kıl (020-09), digil (134-05), sa'adet bilgil ve āgāh olğıl (028-013), telyīn etme (035-07), āgāh olğıl (042-06), tefrīd bilgil (076-08), iyyānā bilgil ve āgāh olğıl (094-05)
3.Tekil Şahıs	/-sun/, /-sün/	üzerlerine olsun (002-013), kāim kılsun (008-013), turgursun (009-013), helāk idivirsün (010-01), fāidelendürsün (010-02), sımasın (028-07), eytsün (131-010), ġımalandursın (135-08)
1.Çoğul	/-alum/,	Metnimizde örneğine rastlanmadı.

Şahıs	/+elüm/	
2. Çoğul Şahıs	/-ŋ/, /-uŋ/, /-üŋ/, /-ŋuz/, /-ŋüz/	Metnimizde örneğine rastlanmadı.
3. Çoğul Şahıs	/-sunlar/, /-sünler/	Metnimizde örneğine rastlanmadı.

1.3.2.6.2. Fiil Çekiminde Zaman

1.3.2.6.2.1. Basit Kipler

1.3.2.6.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman

Şahıslar: Zaman+şhs. eki: Örnekler:

1. tkl. -dU+m olmuştum(003-07), hamd etdüm(130-010), ibtidā kıldum(012-02), cem' etdüm(003-09), gördüm(017-03), getürdüm (021-06)

3. tkl. -dI+Ø vāḳi' oldı (005-03), muvāfıḳ oldı(101-05), tamām oldı (128-07), buldı(005-05)

1.3.2.6.2.1.2. Anlatılan Geçmiş Zaman

Şahıslar: Zaman+şhs. eki: Örnekler:

3. tkl. -mİş+Ø zāhib olmamışdur (052-01)

3.çkl. -mİş+lar düzülmüş olmışlardır (003-010)

1.3.2.6.2.1.3. Geniş Zaman

Şahıslar: Zaman+şhs. eki: Örnekler:

3. tkl. -r+Ø, -Ar+Ø, -Ur+Ø verir(001-04), olunur (011-013), dolaşur (084-07), dinilür (084-05), denilür (084-06), dir (098-08), gelür (110-07),

3. çkl. -r+lAr, er+ler dirler (030-012)

1.3.2.6.2.1.4. Gelecek Zaman

Şahıs: kip+şhs. eki: Örnekler:

3.tkl. -iser+Ø geliserdür (124-03)

1.3.2.6.2.1.5. İstek Kipi

Şahıslar: Kip+şhs.eki: Örnekler:

2. tkl. -A+sIn, -(y)A+sIn göresin (029-07)

3. tkl. -A+Ø, -(y)A+Ø vara (016-07), kavî ve sevî ola (009-03), iz'an idine(010-012), hader ide (016-04), ifrât oluna (016-05), hemze gele (081-03), rüsûha irişe (024-01)

3. çkl. -A+lAr, -(y)e+ler bünyâr ideler (022-02), hâzer ideler (103-011), berî olalar (103-013)

1.3.2.6.2.1.6.Şart Kipi

Şahıslar:	Kip+şhs. eki:	Örnekler:
2. tkl.	-sA+η	diseη (054-010)
3.çkl.	-sA+lar	olsalar (055-01)

1.3.2.6.2.1.7. Gereklilik Kipi

Eski Anadolu Türkçesi'nde gereklilik kipi için kullanılan özel bir ek yoktur. Bu kip bazen -A istek ekiyle karşılanmaktadır. Bazen de şart ekine gerek kelimesi getirilerek yapılmaktadır.⁵⁰ Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

1.3.2.6.2.1.8. Emir Kipi

Şahıslar:	Kip+Şahıs eki:	Örnekler:
1. tkl.	-Ayİm, -(y)ayım	olayın (093-07)
2. tkl.	-Ø, ğİl	ecmele kıI (020-09), digil (134-05), sa'âdet bilgil ve âgâh olğıl (028-013), telyîn etme (035-07), âgâh olğıl (042-06), tefrîd bilgil (076-08), iyyânâ bilgil ve âgâh olğıl (094-05)
3. tkl.	-sUn, -sIn,	üzerlerine olsun (002-013), kâim kılsun (008-013), turgursun (009-013), helâk idivirsün (010-01), fâidelendürsün (010-02), sımasın (028-07), eytsün (131-010), ğınalandursın (135-08)

⁵⁰ Mustafa Özkan, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2000.

1.3.2.6.1.2. Birleşik Zamanlar

1.3.2.6.1.2.1. Geniş Zamanın Şartı

Örnekler:

3. tkl. Şhs +r+sA okursa (016-02), oldıyse (018-07)

1.3.2.6.1.2.2. Geniş Zamanın Hikâyesi

3.tkl.şhs. +r+dı olurdu (067-013), bilinmezdi (095-012)

1.3.2.6.1.2.3. İstek Kipinin Hikâyesi

3.tkl.şhs +A+dı olmayaydı(067-012), olmayaydı (115-09)

1.3.2.6.2.2.3. -İken Zarf-fiil Şekli

Geniş Zamanın “iken” Şekli

ya‘nî okurken şöyle (016-04)

kur‘ân okurken (018-012)

1.3.2.6.3. Fiilimsiler

1.3.2.6.3.1. İsim-Fiiller

1.-mağ/-mek

muzaffer olmağda (009-011), hâle döndürmek (011-07), rağb olmak (013-04), berkitmek (015-010), okumağda (016-05), ayrılmağlar (017-07), telaffuz olunmağdan (034-010), şaklamak (075-02)

2. -ma/-me

'amel etmege(036-012), olunmaya (028-011)

1.3.2.6.3.2. Zarf Fiiller (Gerundium)

Zarf-fiil ulama zarf-fiili olması durumu hariç, hareket ifadeli fiil zarfı yahut hem fiil hem zarf olan kelime yahut da zarf gibi kullanılan fiil demektir

Bir zarf-fiil, ulama zarf-fiili olarak kullanıldığı zaman çekimsiz fiil (isim-fiil, sıfat fiil, zarf-fiil) veya çekimli fiile, kısacası fiile zarf olarak bağlı olmayıp onunla, işlevlerini yüklenerek sıralama, zıtlık vs. ifadelerle ulama yaparak bağlantılı olur. Meselâ koşup (gitmek), düşünerek (söylemek), söylemeden (anlamak), gidince (görmek), geçerken (uğramak) örneklerindeki zarf-fiiller fiile zarf olarak bağlı; fakat gidip (gelmek), gitmişken (görememek) örneklerindeki zarf-fiiller ise ulama durumunda olup fiile zarf olarak bağlı değildir⁵¹. Metnimizde geçen başlıca zarf fiiller şunlardır:

-Inca, Unca:

varıncadur (087-06)

-Up

Müeyyed kılup (009-012),

ezber kılup (010-010),

zabt idüp (023-010),

itkân idüp (023-013),

çıkup (016-05),

karışup (016-06),

vâfî olup (028-06)

şakınup (106-01)

-ken

oğurken (016-04), oğurken (018-012)

⁵¹ Kâmil Tiken, *Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf Fiiller*, TDK Yayınları, Ankara 2004, s. 133.

1.3.2.6.3.3.Sıfat-Fiiller (Partisipler)

Ekler:

-(y)An :

olan kâ‘ideleri hâtırına alup (010-011)

zabt iden kimesne bir üstâd-ı kâmil-i fâyikuñ (011-02)

vârid olan hadîs-i şerîfin (012-010)

yağan yağmura (130-03)

-dUK

başladuğı kitābullāha (012-08)

‘akebledügi üslûb (012-012)

etdügi emri (013-01)

senâ kılduğı anlardan (013-05)

-mİş:

hediye olunmuş kamu nāsa (012-06)

naqd olunmuş ‘ilmidür (013-07)

-Ur

turgurur degildür (018-08)

okudur degildür (018-09)

1.3.2.7. İsimlerde Bildirme

Eski Anadolu Türkçesinde isimlerde bildirme i- ve dur- fiili kullanılarak yapılır.

Bunlar Eski Türkçedeki ermek ve turmak fiillerinin bünyesine zaman ve şahıs eklerini alarak ekleşmesinden oluşan ve isim soylu kelimelerin söz dizimi içerisinde yüklem olmalarını sağlayan fiillerdir.⁵²

⁵² Hasan Yüksel, H. İbrahim Delice, İ. Hakkı Aksoyak, *İslâmî'nin Mesnevisi*, Dilek Matbaacılık, Sivas 1996, s. 81.

1.3.2.7.1. Geniş Zaman

Şahıslar:	Zaman+şhs. eki:	Örnekler:
3. tkl.	+Ø, +dUr, +durur,	yerine turur (01-04)elfāzdur (106-04), lāzımdur (107-01), lisāndur (108-05), harfdur (110-01), maḥfūzadur (112-013), 'ulyādur (115-01), olunanlardur (117-02), ḫarnıdur (119-03), muḫarrerdür (120-04), zāhirdür (121-01),

1.3.2.8. Yabancı Unsurlar

1.3.2.8.1. Arapça Unsurlar

Başa Gelen Arapça Unsurlar

Unsur:	Fonksiyon:	Örnekler:
lā	olumsuzluk	lābūd ve lāzımdur (029-09)

1.3.2.8.2. Farsça Unsurlar

Başa Gelen Farsça Unsurlar

Unsur:	Fonksiyon:	Örnekler:
bī-	olumsuzluk	bīḫāre (134-05)
be-	sıfat yapar	bedurustī (021-01)

1.4. KELİME GRUPLARI

Kelime grubu, yalın veya türemiş bir sözcükle karşılanamayan kavramların ifadesi için veya cümlede anlamın bütünleştirilmesini sağlayacak görevli unsurları oluşturmak için bir araya getirilen anlamlı veya hem anlamlı hem de görevli kelimelerin oluşturduğu topluluğun dilbilgisindeki terim karşılığıdır⁵³. Kelime grupları bir inceleme

⁵³ Topaloğlu, s. 115.

alanı olarak söz diziminin anlaşılmasında önemli bir basamaktır. Bu şekilde kurulan kelime grupları görevseldirler.⁵⁴

1.4.1. Tekrar Grupları

Kuvvetlendirme, çokluk ve devamlılık gibi üç temel görevi bulunan tekrar grubu; Aynı tekrarlar, eş anlamlı tekrarlar, zıt anlamlı tekrarlar ve eklemeli tekrarlar olmak üzere dört grup halinde yapılır⁵⁵.

dürlü dürlü (017-06)

1.4.2. İsim Tamlaması

Belirtili İsim Tamlaması:

harflerinüñ telaffuzında (004-010), risālenüñ nazmı (005-01), İslāmiyyetüñ fācirleri(005-08), anuñ şevketi (008-02), asfiyānuñ muhtārı (014-03), İslāmuñ bergidicisidür (007-05)

Belirtisiz İsim Tamlaması:

dīn zararların(006-011) , dehr içinüñ (007-02)

Zincirleme İsim Tamlaması:

Süleymānuñ serîrünüñ istiḥkākıyla (005-06)

1.4.3. Sıfat tamlaması

ḳamu ‘adūlerin (009-013), ‘azīm ecirlere (024-03), ulu ḥayırlara (024-03), görgülü iḥsāndur (024-010), günāhkār u ‘āsī ḳuluna (024-012), ḳavī şıfatlardan (030-03)

1.4.4. Ünlem Grubu

Bir ünlem edatı ile isimden oluşur.

ey ḳarī (031-09), ey tālī (031-010), ey ṭalīb (042-05), ey rāḡīb (042-09)

⁵⁴ Halil İbrahim Usta, “Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları ile İlgili Bir Sınıflandırma”, *TDED* (Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi), C. 2000/I, S. 579, Mart 2000, ss. 209-216.

⁵⁵ Süleyman Efendioğlu, *Muhammed Bin Hacı İvaz- Cinānū'l-Cenān (İnceleme-Metin-Dizin)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2007, s. 127.

1.4.5. Sayı Grubu

on ikinci (102-013), on altıncı (121-02), on dördüncü (114-013), on beşinci (119-04), on yedinci (127-05)

1.4.6. Edat Grubu

Bir isimle bir çekim edatının oluşturduğu kelime grubudur.

fażlullāh gibi (030-07), meksûre gibi (043-04), nûn gibi (050-01), fesāl gibilerde (052-06), yectebî gibi (081-05)

1.4.7. İsim-fiil Grubu

İsim-fiil ekleri almış kelimelerle diğer kelimelerin oluşturduğu gruba isim-fiil grubu denir.

tekrîri gizleme (031-08), telyîn etme (035-07) , idğām olunmak (089-06), ihfā olunmak (089-07), ri‘āyet etmek (113-02), göz edilmek (120-07), ḥamd etmek (130-011)

1.4.8. Sıfat-fiil Grubu

Bir sıfat-fiil ile ona bağlı unsurlardan kurulan kelime grubudur.⁵⁶

lāzım olan sıfatların (032-02), zıkr olunan ḥāleti rānuḡ (032-011), nuṡkından olan şāfiligın (034-09), yesîr olan ‘amel ile (039-010), zikri olunan ma‘nāya (047-01), ol ṭabî‘atlerinde olan medde (049-01), evvellerinden vāқи‘ olan ḥurūfdan (049-013), dediginüḡ ma‘nāsı (051-06), yelidigi yerdür (053-012)

1.4.9. Zarf-fiil Grubu

Zarf-fiil grubu, bir zarf-fiil ile ona bağlı unsurlardan meydana gelir. Zarf-fiilden başka, fiilin anlamca ilişkili olduğu diğer elemanları kapsar. Cümlede zarf görevinde bulunur.⁵⁷

⁵⁶ Mustafa Özkan, Veysi Sevinçli, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi (Kelime Çözümlemeli)*, Akademik Kitaplar, İstanbul 2007, s. 74

⁵⁷ Efendioğlu, *Muhammed Bin Hacı İvaz- Cinânü'l-Cenân (İnceleme-Metin-Dizin)*, s.133.

ķuvvet-i i‘timādı olup (054-07), meskûre olup (056-010), ‘ayn hālîş olup (057-09), zuhûr buldurup (059-04), yâhûd ha müşedded olup (059-07), lafzını lahnıdan ķurtarup (060-09), riyâza varup (064-05)

1.4.10. Baēlama Grubu

Metinde baēlama grubu **u, ü, vü** ve ile gibi baēlama edatlarıyla oluşturulmuştur

aķtar u evtān (007-011)

günāhkār u aşī (024-012)

hata vü halelden (027-04)

bā u mīm (029-08)

1.4.11. Unvan Grubu

Bir şahıs ismiyle bir unvan veya akrabalık isminden kurulan kelime grubudur.⁵⁸

Şeyh cezerī (033-01),

Üstād-ı ebu'l ḥasan (055-02)

Şeyh sehāvinüñ (060-01)

1.4.12 Aitlik Grubu

Bu grup, eserimizde /+ki/, /+ğı/ aitlik ekleriyle yapılmıştır.

nutķundaēı tekrīrin (032-04)

1.4.13. Kısaltma Grupları

Kelime gruplarından ve cümlelerden yıpranma ve kalıplaşma yoluyla ortaya çıkmış olan gruplardır.⁵⁹

Metnimizde örneēi bulunmamaktadır.

⁵⁸ Leyla Karahan, *Türkçede Söz Dizimi*, Akçaē Yay., Ankara 2005, s. 68.

⁵⁹ Efendioēlu, *Muhammed Bin Hacı İvaz- Cinānū'l-Cenān (İnceleme-Metin-Dizin)*, s. 131

1.4.14. Birleşik İsim Grubu

Birleşik isim grubu bir nesnenin özel adı olmak üzere bir araya gelen kelimeler topluluğudur. Birleşik isimler yan yana sıralanan özel isimlerle kurulur.⁶⁰

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

1.4.15. Birleşik Fiil Grubu

Bir hareketi karşılamak üzere bir arada bulunan kelimeler topluluğu⁶¹ olarak belirtilen birleşik fiil grubunu iki başlık altında ele almak mümkündür. Bunlar; isim+yardımcı fiil yapısındaki birleşik fiiller ve fiil+zarf-fiil eki+yardımcı fiil yapısındaki birleşik fiiller.

1.4.15.1. İsim+Yardımcı Fiil

Türkçe, Arapça ve Farsça kelimeler ile yardımcı fiillerin birleşerek oluşturduğu birleşik fiil grubudur. it- eyle-, ol-, kıl- yardımcı fiillerinin isimlerle oluşturduğu bu grubun metindeki örneklerinden bazıları şunlardır:

işrāk idici (009-08), helāk idivirsün (010-01), zabt iden (011-01), naqd olunmuş (013-07), ‘atf olunur (013-07), zāil kılur (014-09), ihtirāz kıla (016-03), kabūl kılınmaya (019-06), teberrūk kıldım (022-09), taḥsīn kıldılar (063-01), beyān kılup (066-03), ḥazer kılalalar (085-05), merḥamet kıl (137-08)

1.4.15.2. Fiil+Zarf-fiil+Fiil

Bu gruba “tasvirî fiiller” de denilmektedir. Tasvirî fiiller, kendinden önceki fiillerin sonuna -a / -e / -ı / -i / -u / -ü gerundium ekleri vasıtasıyla bağlanırlar ve esas fiilin durumunu tasvir ederler.

1.4.15.2.1. Tezlik Fiili

Eylemin, sür’atle veya ani olarak vukuunu ifade eden fiiller, “tezlik fiili” adını alır. Bunların teşkil yolu, anlamı değiştirilecek fiilin asıl maddesine “ı, i, u, ü” seslerinden uygun olanını kattıktan sonra, “ver-” fiilinin maksada uygun kip ve şahıs

⁶⁰ Karahan, *Türkçede Söz Dizimi*, s. 32

⁶¹ Karahan, *Türkçede Söz Dizimi*, s. 30.

ekini getirmektir⁶². Eski Anadolu Türkçesi'nde "ver-" fiili "vir-" seklinde olduğu için tezlik fiili de "vir-" şeklindedir.

teraffuda kılıvire (008-010), helāk idivirsün (010-01), muḳadder kılıvire (020-011), celile irişüvire (020-012)

⁶² Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi*, Dergah Yay., İstanbul 1982, s. 281.

SONUÇ

1. Bu çalışma, XVI. yüzyılın başlarında (Klasik Osmanlıcanın ilk devrelerinde) yazılmış; Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine geçiş dönemi eseri olan ve büyük ölçüde “Eski Anadolu Türkçesi”nin özelliklerini taşıyan “Rusûhu'l-Lisân fî Hurûfi'l-Kur'ân”adlı eserini ihtiva etmektedir.
2. Eser mensur olarak yazılmıştır ve 140 sayfadan oluşmaktadır. Her bölüm 13 satırdır. Eserin yazarı Hamdullâh bin Hayreddin'dir. Bizim üzerinde çalıştığımız yazmanın müstensihi “Halil bin Ahmet bin Halil”dir. İstinsah Tarihi 1583'tür. Eserin tam adı “Vesîlatü'l-İtkân fî Şerhi Rusûhu'l-Lisân fî Hurûfi'l-Kur'ân"dır.
3. Bizim üzerinde çalıştığımız nüshanın istinsah tarihi: H.991 (M.1583)'dir. Tam tarih ise: H. 1 Rebiü'lahir 991 (M. 24 Nisan 1583)'dir. Eser değerlendirilirken İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları bölümünde yer alan K.16 arşiv numaralı istinsah edilen eser ele alınmıştır.
4. Eserin dili, tecvit kitabı hüviyeti taşıdığından sade sayılamaz. Yüksek zümreye hitap edildiği görülmektedir. Yani Kur'an ilmiyle uğraşanlara bir ders kitabı niteliği taşır. Eserin içerisinde çokça Arapça ve Farsça kelimeler ve tamlamalar kullanılmıştır.
5. Rusûhu'l-Lisân Fî Hurûfi'l-Kur'ân'ın pek çok nüshası bulunmaktadır. Bizim tespit ettiğimiz nüshaları ise şunlardır:
 - a. **İstanbul Topkapı Sarayı Nüshası (Esas aldığımız nüsha):**
Söz konusu nüsha, harekeli ve mensur olarak yazılmıştır. 140 sayfadan oluşmaktadır. Her bölüm 13 satırdır. İstinsah tarihi: H.991 (M.1583)'dir. Tam tarih ise: H. 1 Rebiü'lahir 991 (M. 24 Nisan 1583)'dir. Müstensihi Halil bin Ahmet bin Halil'dir. İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları K.16 bölümünde yer almaktadır.
 - b. **Bursa İnebey Nüshası:**
Bu nüsha, harekesiz ve mensur olarak yazılmıştır. 39 yaprak 17 satırdır. İstinsah tarihi H. 960 (M.1553)'tir. Müstensihi bilinmemektedir. Bursa İnebey Yazma Eserler Kütüphanesinde yer almaktadır. Eserin son sayfasında yazılığın tarih yer almaktadır.

Örselenmiş, yıpranmış şirazesı dağınık mukavva cıltlıdır. Esas metin kırmızı ile Arapça ve manzumdur. Şerh siyah mürekkeple mensur ve Türkçedir.

c. Vatikan Nüşhası

Arşiv numarası Vat. Turco 331'dir. 44 yaprak 17 satırdır. Yazı türü nesihdir. Vatikan Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda yer almaktadır. Bu nüshaya ulaşılammıştır.

d. Milli Kütüphane Nüşhası

Mensur olarak yazılmıştır. Ankara'da Milli Kütüphane'de 2503/3 demirbaş numarasına kayıtlıdır. 38 sayfadan oluşmaktadır. İncelediğimiz nüshadan farkı ise sonda bir ketebe kaydı bulunmamaktadır. Müstensihı belli değildir.

6. Eser, Eski Anadolu Türkçe'sinin en önemli özelliği olan yuvarlaklaşma temayülüne sadık kalmıştır. Sadece 025-06 kısmında **"benüm"** şeklinde yazılan ilgi eki 025-07 kısmında **"benim"** şeklinde düz ünlülü olarak yazılmıştır.
7. Eserde dikkat çeken bir diğer husus şöyledir: III. Teklik şahıs iyelik eki (-ı, -i, -u, -ü) ünsüz ile biten isimlerden sonra; (-sı, -si, -su, -sü) ise ünlü ile biten isimlerden sonra gelmektedir. Fakat eserimizde bu kurala uymayan bir örnek kelime tespit edilmiştir: **"feyzsinden (024-011)"**
8. Yine daima yuvarlak ünlülü olan, III. Teklik şahıs emir eki -sun/-sün bir örnekte düz ünlülü şekilde yazılmıştır: **olsın (024-04)**
9. Eserde en çok kullanılan zarf-fiil eki daima yuvarlak ünlülü olan -up/-üp'tür. **kuvvet-i i'timādı olup (054-07), meskûre olup (056-010), 'ayn hâliş olup (057-09), zühûr buldurup (059-04), yâhûd ha müşedded olup (059-07), lafzımı lahnıdan kırtarup (060-09), riyâza varup (064-05)**
10. Eserde çokça tezlik fiiline yer verilmiştir. **teraffuda kılıvire (008-010), helāk idivirsün (010-01), muqadder kılıvire (020-011), celile irişüvire (020-012)**
11. Metinde k sesinin bazen sızıcılaşarak ħ sesine dönüştüğünü görmekteyiz: **yohsa (075-011)**

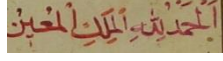
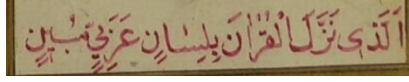
12. Eser dil uyumu yönüyle sağlamdır. Uyumu bozan tek ek “iken/ken” zarf-fiil ekidir: **oğurken (016-04)**
13. Eserde dikkat çeken bir başka husus “pes” edatına çokça yer verilmesidir.
14. Eserde “ğ” genellikle ع harfi ile yazılırken sadece bir örnekte Ğ harfi ile yazılmıştır: (0127-06) aña
15. Eserde tespit edilen önemli husus , 1.teklik şahıs emir eki olan –AyIm ekinin -AyIn olarak kullanılmasıdır.
olayın (093-07)
16. Eserde tespit edilen bir başka önemli husus da daima yuvarlak ünlülü olan ilgi eki -nuğ\nüğ birkaç örnekte düz ünlülü şekilde yazılmıştır:
hadîş-i şerifin (012-010)
17. Yardımcı fiillerle özellikle it-, ol- yardımcı fiilleri ile pek çok Arapça ve Farsça kelime birleşik fiil olarak Türkçeleştirilmiştir.
18. 1687 kelimenin 1399’u Arapça, 69’u Farsça, 145’i Türkçe isim, 74’ü Türkçe fiil’dir.

Arapça	%83
Farsça	%4
Türkçe	%13

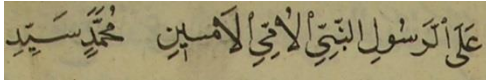
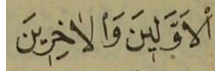

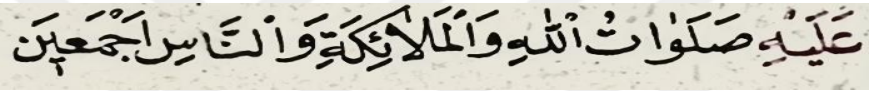
METİN

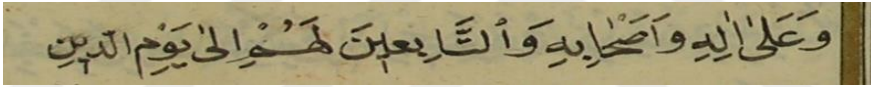
[001]

(01) Bismi'llahi'r-raḥmani'r-raḥim (02) ya'nī meḥāmid-i 'aliyye (03) ṣābit ve ḥāşıldur Allāhu te'ālā celle (04) ve 'ālāi ancılayın Allāh ki māliki'l-mülkdür (05) ve kullarına ḥayr üzerine mu'indür (06)

[002]

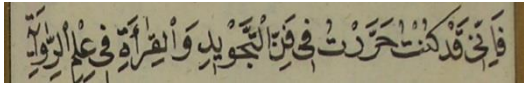
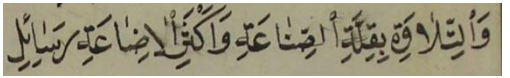
(01) (02) ya'nī ancılayın Allāhu te'ālā (03) celle ve 'alā ki ḳur'ān-ı ḳadīmi mübālīga ile ve tedric-ile (04) andurıcıdır Resül emīn üzerine ol Resül (05) emīn Muḥammed Muştafādur ki evvelīn ve ahīrīn cümle ḥalkuñ (06) seyyidi ve ulusıdır ve ḳamu anāsuñ zübdesi ve güzīdesidür

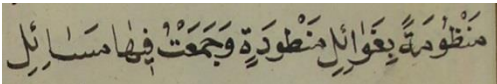
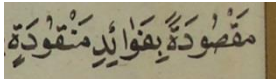
(07)

(08) (09) ya'nī Allāhu te'ālānuñ ṣālātı ve rahmetleri ve melekleruñ (010) selāmları ve şenāları ve cümle nāsuñ medḥleri (011) ve du'aları Resūlu'llāh üzerine olsun (012) ve daḥı anuñ āli ve aşḥābı ve tabi'in ve enşarı (013) üzerlerine olsun tā kıyāmete deḡin mütevālī

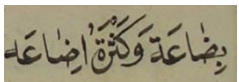
[003]

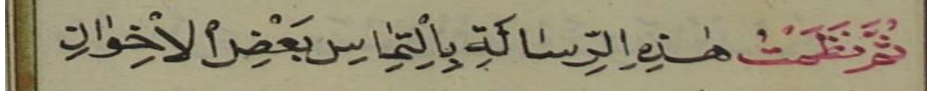
(01) ve mütetābi' olduḡı ḥālde ve ba'dehu ya'nī ḥuṭbeden sonra (02)

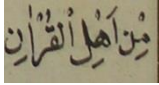
 (03)

(04) (05) ya'nī bedurustī

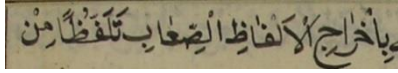
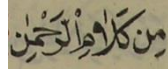
ben faḳīr tecvīd (06) ve ḳırā'at fenninde ve tilāvet ve rivāyet 'ilminde (07)

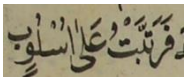
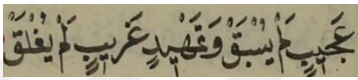
 ile risāleler nazm ider olmuştum (08) ancılayın risāleler ki ferīd incilerden düzılmışdür dizilmişdür (09) ve daḥı anlarda cem' etdüm şol mes'eleler ve ḥükümleri ki (010) süzülmüş naḳd olmuşturdur ve düzilmiş olmuşturdur

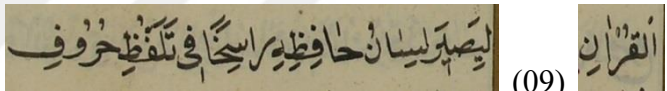
(011) (012)

 ya'nî andan sonra uşda bu risāle (013) nazm etdüm ehl-i kūr'āndan yārenlerün ba'zılarının

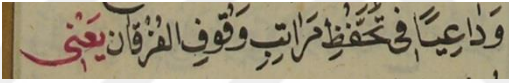
[004]

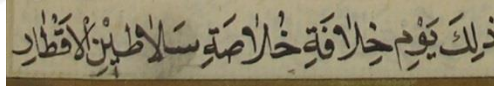
(01) iltimāsiyla (02) ya'nî kelāmu'llāhdan şol kelimeler ki (03) telaffuz-ı lisān üzerine sa'b u 'asīr olunanlardan (04) ba'zı idüp anda

derc etmekle (05) ya'nî ol risāle (06) bir lisān-ı üslub-ı 'acibin üzerine tertib kıldum ki sebekat (07) olunmadı ve bir temhîd-i

ğarīb-ile ki muğlaķ kılınmadı (08) (09)

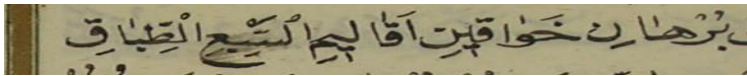
ya'nî bu nazmı ezber kılan hāfızun lisān-ı (010) kūr'ān-ı 'azīm harflerinün telaffuzında

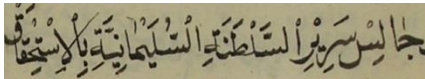
rāsih ola ve (011) ya'nî (012) vuķūf-ı furķānı

merātib-i ri'āyyetde rā' ola (013)

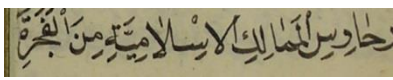
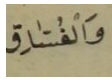
[005]

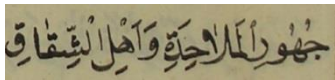
(01) ve'l-āfāk ya'nî bedurustî bu risālenün nazmı āfāk u (02) ve aķtār-ı sultānlarınun hūlāşası hilāfet-i eyyāmında (03) vāķi' oldu

 (04) ya'nî yedi iklimün

haķķınilerinün burhān-ı devrinde zuhūr (05) buldı (06)

ya'nî saltānāt-ı Süleymānuñ seririnün istihkākıyla (07) cālisidür

 (08) ya'nî memālik-i İslāmiyyetün fācirleri (09)

ve fāsıķları şerrinden hāfızı ve hārīsidür (010) ya'nî

mülhıdeler (011) ve şaķīler bölüginün kāmī'i ve kāhirdür kālī-i uşul (012)

لِخَوَارِجِ وَعُرُوقِ ذَوِي اِتِّفَاقٍ

ya'nî havâcuñ (013) uşûlin ve köñüllerin kazıcı ve ehl-i nifâkuñ 'ırkların

[006]

(01) kesici ve tamarların kırıcısıdır (02) بَدْرُ الشُّوْكَ السُّلْطَانِيَّةِ ya'nî devlet-i 'Osmâniyyenüñ (03) nûr virici âfitâbı ve şevket-i sulţâniyyenüñ şu'le (04) virici

ve yeldirici mâh-ı tâbânıdır (05) اِبْنُ السُّلْطَانِ اِبْنُ السُّلْطَانِ سُلَيْمَانَ خَانَ اِبْنِ السُّلْطَانِ

(06) سَلِيمُ خَانَ اِبْنِ السُّلْطَانِ بَايَرَ خَانَ خَلْدَا لَلَّهِ (07) مَلِكُهُ وَابَدَ دَوْلَتَهُ سَلِيمَانُ ظَلَّ اللهُ فِي الْأَرْضِ

(08) مَا لِي رَوَّابِ أَنَا الْعَصْرُ بِالْعِزِّ سُلْطَانُ سُلَيْمَانَ (09) خَانَ أَبْقَاهُ اللَّهُ وَأَرْضَاهُ بِالْأَمْنِ

yeryüzinde (010) Allāhu te'ālānuñ zıllıdır ki zamânında cümle enāmuñ rıķābına (011) mālîk ve a'dā-i dîn zararların def itmege sālîk (012) ve anları seyf-i nuşret-ile hālîkdür

أَزْمَانُ خَلِيفَتُهُ لَهُ الْقَدْرُ وَالْتَكِينُ فِي الدَّهْرِ رُحَانُ رَاجِلُ السَّالَاطِينِ (013)

[007]

(01) ya'nî kendi zamân-ı sulţânlarınuñ 'azîz sulţânıdır ki (02) 'izze ve naşr ve mekûnet ve kıader anuñdur ve dehr içinüñ (03) kıavî hücceti ve metîn burhânıdır

(04) رُشْدُ دِينِ اللَّهِ وَالشَّرْعُ نَصْرٌ سَلَامٌ صِنْدٌ بِدَلِيلِ رِخَاقٍ أَيْ يَعْني (05) dîn-i İslâmıñ bergidicisidür ve şer'-i şerîf-i nebeviyyenüñ (06) kuvvetlendiricisidür yardımcısıdır olduğı hâlde (07) ve bahâdur hanların seyf-i şârimidür ve kıamu ulu hanların (08) 'azîz

hâkânıdır (09) لَهُ بِالْقُوَّةِ أَقْطَارُ أَوْطَانٍ وَهَذَا أَبُو الْفَتْحِ الْمُبِينُ مُظْفَرُ طَاعٍ ya'nî ol pâdişâh-ı

'âlem-penâh (010) bir ulu sulţândur ki feth-i mübînüñ mużafferâsıdır ki (011) aķtâr u

evtân ehli cümle anuñ (012) بِالْقُوَّةِ مُطِيعٌ وَبِالطَّبِيعِ münķâdıdır ve

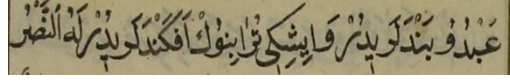
(013) رَوَّاحٌ جَمَعَ الْفَضْلَ كُلَّ الْمَوَاهِبِ لِسَطْوَتِهِ الْأَعْدَاءُ بِالْقَهْرِ عَبْدَانُ يَعْني أَوَّلُ سُلْطَانٍ مُحِيطٍ ya'nî ol

sulţân-ı muhît

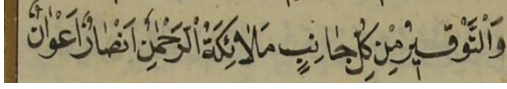
[008]

(01) ve cāmī'dür cemī'-i fezā'il ve kemālâtı ve envā'ı mevāhibi (02) ve berekâtı ve anuñ şevketi ve şaṭvetine a'dā kamu cebren ve kâhraman (03) 'abdu ve bendleridür ve işigi

turābınuñ efkenderidür

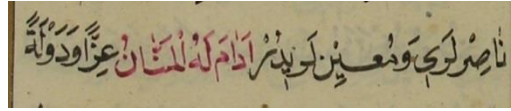

(04)

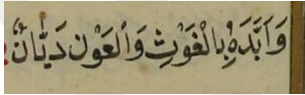

(05) ya'nī her taraftan 'izzet ve nuşret ve her cānibden ma'ūnet (06) ve mekūnet anuñ içündür ve melāike-i rahmān her dem anuñ (07)

nāşırları ve mu'īnleridür

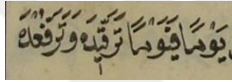

(08)

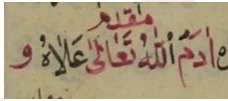

ya'nī Allāh ü te'ālānuñ 'izze (09) ve devletin ve şevketi ve

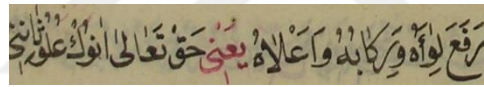
şaṭvetin

ve teraffu'da (010) kılıvire vallāhu deyyān kendi gāvş ve 'avnıyla anı her ayda (011) mü'eyyed ve her zamānda mü'ebbed kılıvire

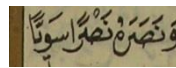
(012)

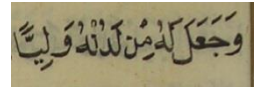
ya'nī hâk te'ālā anuñ 'uluvv-ı şānını (013) dā'im ve livā-i rikābını kâ'im kılsun ve merātib-i cāhını 'ālī

[009]

(01) ve her murādını kendiye tābī' ve tālī kılsun

(02)

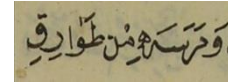
ya'nī Allāhu te'ālā aña naşır (03) olsun bir nuşret-ile ki kavī ve sevī ola ve anı kendi (04)

'indinden

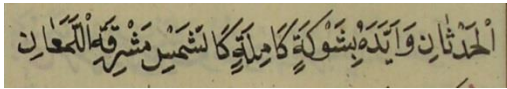
cümleye

vālī

kılsun

(05)

(06) ya'nī gecelerde ve gündüzlerde cümle

belâlardan anı hâfız (07) olsun ve anı şevket-i kāmile ile mü'eyyed kılsun (08)

işrāk

idici

āfitāb-ı

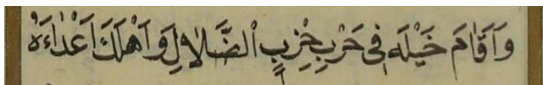
münevvre

gibi

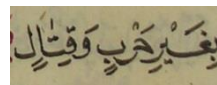
mü'eyyed

kılsun

(09)

(010)

ya'nī ve dahı hâk te'ālānuñ (011) 'asākir-i manşüresini ehli üzerine muzaffer olmakda (012) mü'eyyed

kılıp turgursun ya'nî her birini şece'ân (013) ve bahâdur kılsun ve kamu 'adûların muhârebesüz ve kıtâl

[010]

(01) ve kıtâlsuz helâk idivirsün ve dağı cümle nâsı (02) fâ'idelendürsün anuñ tûl-i hayâtı ve devâm-ı likâsıyla ve (03) anuñ 'ömrini tavîl kılsun tûl ve 'atâsıyla âmin (04)

يَا مُجِيبُ الدَّاعِينَ وَيَا مَنْ الْفَضْلُ مِنْ عِنْدِكَ وَالتَّكْوِينُ

(05) ya'nî kabûl kıl du'âmuzu ey du'alar idicilerün (06) du'alarını kabûl kılıcı ve kendü 'indinden kullarına nuşret

(07) idici ve temkîn virici

وَمَنْعَ النَّاسِ مِنْ طُولِ حَيَاتِهِ وَدَوَامِهِ

(08)

بِقَائِهِ وَجَعَلَ عَمْرُؤَهُ طَوِيلًا بِطَوِيلِهِ وَعَطَاهُ دَمًا

(09)

وَعَنْ هَذِهِ الْقَصِيدَةِ وَأَيُّقِنَنَّ أَنْ تَحْفَظَ مَا فِيهَا

(010)

ya'nî bir kimse bu kısidei ezber kılıp kalbinde (011) berkide ve anda olan kı'ideleri

hâtırına alup iz'ân (012) idine kâmetle

عَلَى تَقَادِيمِ الدُّهُورِ وَالْأَعْيَانِ

(013)

وَتَعَايُبِ الْعُصُورِ وَالْأَرْمَانِ مَقَامِ الْأَسْتَاذِ

[011]

(01) ya'nî işbu (02) kışide te'ākıb-ı duhûr ve tekâdüm-i 'uşûr ile zabt iden (03) kimesne bir üstâd-ı kâmil-i fâyıkun ve bir şeyh-i mâhir-i hâzıkun (04) yerine tûrur ve anuñ fâ'idesin virür ve bi'l-cümle bu kışideye (05) tâlib-i tilâvet olan kimesneye gâyet-ile fâ'ideli (06) ve nihâyet-ile 'âyidelidür

وَنَهَايَتُهُ عَائِدَةٌ بِدَرْفِ الْخُلُقِ وَالنَّوَالِ

ya'nî hâlden (07) hâle döndürmek ve kuvvet nuvâl

virme Allâhu te'âlânundur (08)

تَكُنْزُ وَإِلَيْهِ الْإِنَابَةُ وَعَلَيْهِ الْإِنْتِكَالُ

ya'nî inâbet ü rucû' (09) ve

tevekkel Allâhu te'âlâyadur ve billâhi't-tevfîk

بَدَأْتُ بِبِسْمِ اللَّهِ

(010)

وَلِحَمْدِهِ وَلَا وَسْطَ لِي مِنَ الْخَلْقِ مُرْسَلًا

(011)

بِأُيُسُّوَالِلِهِ بِدَائِيَةٍ مُتَعَلِّقَةٍ بِالْحَمْدِ كَأَعْظَمِ

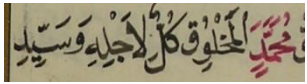
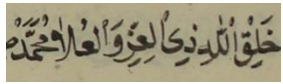
müte'allikdur aña 'atıfdur (012) aña tarafdur cümlesi fa'liye-i müste'nekadur
ve teslīm (013) ya 'atf olunur muzāfdur ma'mulātıyla

[012]

(01) fa'liyye-i mechūliyyedür mevşūleş-i-le ulu mürselen hāl-i (02) nā'ib-i fā'ilidür fehvā-yı kelām ve ma'nā-yı maḳām ya'nī ibtidā (03) kıldum nazm-ı kitāb bismi'llāh ile ve uḳbında (04) elḥamdu'lillāh ile ve anuñ ardınca teslīm-i Resūlu'llāh ile (05) ol Resūlu'llāh şol resūldür ki cümle ḥalka hediye (06) olunmuş kamu nāsa hidāyet gönderilmişdür mürsel (07) olduğu hālde tenbīh-i nazmun afā'an kitābı evvelinde (08) besmele ile başladığı kitābu'llāha iktidādur ve ismu'llāh (09) ile teberrükdür ve ittibā' sünnetdür ve besmele ile ibtidā (010) için vārid olan hadīs-i şerīfin ḥükmüne imtişāl ve şurū' (011) etdüğü emrini istiḳmāldur ve daḥı besmeleyi hamdele ile (012) 'aḳebledüğü üslūb-ı kitābu'llāha tābī'dür ve 'ulemā-i (013) müteḳaddimīnün ṭarīkine şurū'a vela'adur ve daḥı 'azm

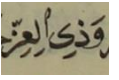
[013]

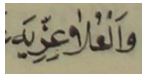
(01) etdüğü emri istimāmdur ve talebi ihtimāmdur ve daḥı (02) ḥamd-ile ibtidā için vārid olan hadīs-i şerīfe iktidādur ve daḥı (03) ḥamdele teslīm ile ta'kīb etdüğü vācib ri'āyetine (04) rāḡıb olmak ve muşanniflerün ṭarīkine zāhib olmakdur (05) ve anuñ ardınca āli ve aşḥāb-ile şenā kıldığı anlardan istifā (06) ḥasdur ve billāhi't-tevfīḳ

 (07) şıfatından naḳl olunmuş (08) 'ilmidür

bu ism-i Muḥammedün bir şerefi daḥı budur ki ḥazret-i (09) risāletden evvel ašlā bir

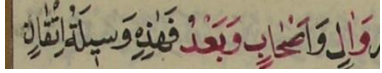
ehade 'ilm konılmış degildür maḥlūk (010) aña şıfatdur küllü fā'ildür

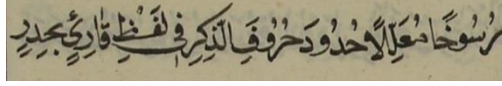
maḥlūkḳiyyeti müte'allikḳadur ve seyyid-i (011) ḥalkıllāhi aña 'atıfdur ve

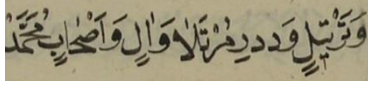
celāletıyla şıfatdur (012) 'atıfdur ya'nī ol mürsel olduğu hālde (013) cümle ḥalka hādīdür Muḥammed Muştafādur ki cümle maḥlūk

[014]

(01) anuḡ-çün yaradılmışdır ve cemî' ḡalkuḡ seyyidi ve ulusu (02) ve kamu nāsuḡ zübdesi ve güzīdesidür ve küllü benī ādemuḡ (03) orundulanmış ve muşaffāsıdır ve

götürü aşfiyānuḡ muḡtārı (04) ve müctebāsıdır (05)

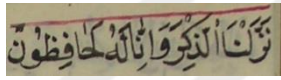

(06) 'atıflardur (07)

bunlarda tenvīn şānların ta'zīm ve 'unvānların tekrīm (08) içündür ba'du tūrūfu zamānīdendür ibhāmını izāfeti (09) zā'il kılur mebnīdür muzāfun ileyhsi menvī olduḡı içün (010) zām üzerine binā olunduḡı kısır cismine kuvvet ve cebr (011) naḡşına taḡviyyetdür ma'nā ḡuḡbeden şonra dimekdür (012) fehāzihi'l-manzūme işāretdür mübtedādur vesīletü itḡānın (013) ḡaberdür rusūḡan temyīzdür mu'addilā aḡa şıfatdur ḡudūd

[015]

(01) mefūl mu'addilādur burada zikirden murād ḡur'ān-ı 'azīmdür (02)

āyetinde eyledür tenbīḡ ḡader (03) isrā' fi'l-kırā'atdür tertīl te'ennī fi'l-kırā'atdür devirden murād (04) tavsīteḡdür mertebe-i tavsīḡde ḡadirle tertīl beyinde mertebe-i (05) mutavasıḡadur pes bunlar tilāvet-i ḡur'ānuḡ merātib-i şelāşesine işāretdür (06) fehvā-yı nazm ya'nī şalāt ve selām ol resūl seyyidi'l-enām (07) ve āli ve aşḡābı üzerine olsun bundan şonra uşda (08) bu manzūme ḡārīden olan ḡarındaşlarıḡ zebānları ve tālib-i (09) 'irfān olan yārenleriḡ lisānları ḡudūd-ı ḡurūf-ı ḡur'ānı (010) ḡıfzlarında berkitmek içündür tā ki dilleri tilāvet-i ḡur'ānda (011) rāşih ve faşih ve edāları kırā'at-i furḡānda selīs ve şaḡih (012) olup mevāzīn-i ḡurūfda ve menāzil-i vuḡūfda ta'dīl (013) üzerine olup lafızları müstaḡīm ve noḡtaları ḡalīk ve selīm

[016]

(01) olup taḡşīl-i hazāḡat ve tekmīl-i feşāḡat müyesser ola merātib-i (02) şelāşeden her ne mertebede okursa okusun ammā ḡārī mertebe-i (03) tertīlde temtīḡden ihtirāz kıla ve mertebe-i ḡadirde idmācdan (04) ḡader ide ya'nī okurken şöyle te'ennī etmeye ki ḡarfleri (05) edālarından ḡıkup ifrāt oluna ve sür'at-ile okumaḡda şöyle (06) isti'cāl etmekle ḡarfleri birbirine ḡarışup elfāz-ı zāyi' (07) olup ḡadd-i ḡur'āndan ḡıkup hezel

mertebesine vara zīrā (08) kırā'at-i meşelde beyāz-ı hālîş menzilindedür eger ziyāde kılına (09) baraş olur eger eksük konıla sümür olur ya'nî kara yağız olur (010) haddinden ayrılır ve vezninden ayrılır ve billāhi't-tevfik (011)

فَاِنِّي رَأَيْتُ الْبَعْضَ يَتْلُو الْقُرْآنَ لَا يُوَاعِي حُدُودَ الْحَرْفِ

(012)

وَزَنَّا وَمَنْزِلَ الْفَتْحِ يَتَوَقَّصُ وَحَرَ وَصَجَةٍ وَدَنُومٍ

(013) بِرَّ عَيْدٍ وَنَوْجٍ تَبْدَلُ فَاِنِّي ابْتَدَيْتُ اسْمَ رَانَ

ibtidā'iiyyedür

اسْمَ رَانَ

[017]

(01) zamīr-i mütekellimdür cümlesi mahall-i defde haberdür cümlesi (02) ba'za şıfatdur veznen temyîzdür ve münzile aña 'atıfdur fehvā-yı nazm (03) bedurustî zamanemüz kurrāsından ba'zıları şöyle gördüm ki (04) kur'ân-ı 'azîmi okudular lākin harflerin hadlerin ve veznlerin (05) ve miqdârların ve mizânların ri'ayet etmeyüp kimin haddinden (06) ifrât ve kimin vezninden tefrîf idüp dürlü dürlü (07) ve nağmelere ve ayrılmaklar ve nevhalılar iderler ve şavtların yüceldüp (08) muğâlata ve lahnılar idüp kendüleri zahmete birağup hummâdan (09) yâhud soğukdan ve yâhud bir elemenden dıtrir gibi a'zâların (010) ve avâzların ditremekle okurlar pes bu nev'-ile okumağda (011) tağyîr ve tahrîr ve tebdîl ve taşhîh çok vâki' olup tilâvet-i (012) kur'ânı sîretinden çıkup icâd ve ihtirâ' ve ibdâ' çok (013) olur pes kârî kırâ'atinde 'âşî ve âşim olup sâmi'lerinde

[018]

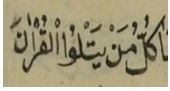
(01) günâhkâr kıılır ba'zı fużalâ bu ma'nâda inşâd etmişlerdür (02)

نَظَّمُوا الْقُرْآنَ بِالْأَلْحَانِ عَاصِرِ وَسَامِعُوا كَيْدَ الْفُتُورِ

(03)

وَفِي تَحْسِينِهِ بِالْكَفْرِ يُقَاتِلُهُ أَفْئَاكُهُ بَعْضُ الْغُولِ بِسَرْعَا

(04) hurûfda kûsûr ve kuşûr ve şıyâbet-i vukûfda tûvânâ ve fûtûr (05) çok vâki' olur ve

billāhi't-tevfik (06)

(06)

يُحْمَدُ وَلَا أَكُلُ مَنْ يُقْرِئُ فَقَرِيٍّ مَحْمَدًا

ya'nî

bedurustî hâl ile (07)

oldıyse her kârî kırâ'atinde hudûd-ı hurûf-ı kur'ânı vezni (08) üzeni turgurur degildür ve her kur'ân okuducı kur'ân-ı (09) kadîmi hüsn-i edâ ile okudur degildür kazer nuṭka

a'câmin (010)

وَمَا اخْتَرَعُوا بِهِ وَحَدَّثُوا عَرَبًا بِإِنْصَاحَةٍ سَوِيًّا

(011)

ya'nî terk ile 'arabdan

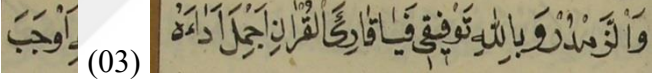
ğayrınınuñ nuṭkunu ya'nî kūr'ân (012) okurken etdikleri evzâ'ları ve icâd ve ihtirâ'ların (013) kuvâ ve ahz ile 'arabun feşâhatiyle müzeyyen olan lafzını

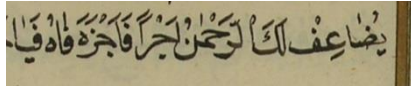
[019]

(01) ve selâsete ṭab'larınuñ hıfzını ve ṭalâkat-i lisânlarınuñ (02) hażzını zîrâ kūr'ân-ı 'azîm lisân-ı 'arab üzerine nâzil olmuştur (03) eger lisân-ı 'arabun 'örfî mefhûmı ve ma'rûf olunmaya ve ṭalâkat-i (04) zebânlarıyla kârî mevşûf olunmaya ve 'âdeti ve kâ'ideleri (05) hıfzı bilinmeye ve feşâhat zâbiteleri zabt olunmaya ve (06) bir üstâd-ı hâzıkdan telakkî ve kabûl kılınmaya ve riyâzat (07) ve semâ' ve istimâ'a vuşûl bulunmaya kârî-i kūr'ân-ı kîrâ'atinde (08) ve tâlî-i furkan-ı tilâvetinde hürufun hudûdın ve mekâdir (09) ve hûkûkın bahsî ri'âyet ider ve menâzil-i evzânın nicesi (010) şıyânet ider eyleye kârî kîrâ'atinde dürüst edâ etmeyüp (011) lahnıdan hâlâş bulmaz ve taḥrîf ve tağyirden hâlî (012) olmaz ve taḥşîf ve tebdilden 'ârî olmaz ve hürufun (013) hûkûkî edâsınun ḥaḳkından gelmez pes okuduğı-le 'âsî

[020]

(01) ve âşim olup sâmi'lerinde günâh koyar eyleye selâkat (02) ṭab'-ı 'arab üzerine

okunmak lâbüd ve lâzımdur ki (04)

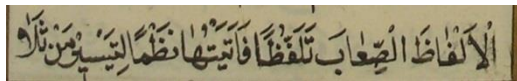

cevâbiyyedür (05) yâ ḥarf-i nidâdur kârî-i münâdi

mużâfdur emriyyedür (06) fâ'il-i yuzâ'afdur aña mefûldür cümle-i

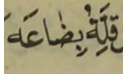
fâ'liyye (07) cevâbiyyedür ya'nî ey kârî-i kūr'ân-ı 'azîm ve ey tâlî-i furkan-ı (08) kadîm tilâvetinde edânı görgülü ve gökçek eyt ve kîrâ'atinde nidağı (09) aḥsen ve ecmeḷ kıl tā ki Allāhü'r-raḥmân ecrüñi ez'âf mużâ'af (010) idüp ve envâ' ḥaberleri müyesser ve ecnâs ḥüsünleri (011) muḳadder kılıvire ve dünyâda ve âḥiretde derecât-ı 'âlîyeye (012) ve

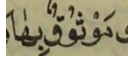
merâtib-i celîleye irişdürüvire ve billâhi't-tevfîk (013)

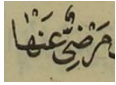
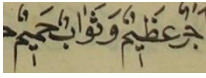

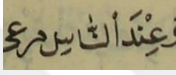
[021]

(01) bedurustî kemine fakîr ve bîçâre ve haķîr aḥvâle zîkr olunduğı (02) gibi gördüm

pes ve az çok mâye ve yesîr sermâye (03) ile cer'ât idüp kur'an-ı 'azîmde şol lafızlar ki edāsı (04) lisân üzerine sa'b ve 'asîrdür ve furķān-ı kādîmde şol (05) kelimeler ki telaffuzı ve nidāsı zebān üzerine 'azîz ve kebirdür (06) anlardan ba'zı ihrâc idüp nazm getürdüm tâ ki t̃alib-i tilāvet (07) olan ihvānuñ ve rāğıb-ı kırā'at olan yārānuñ bu nazmı hıfz (08) etmekle lisānları edālarında rāsiḥ ve selīs olup su'ubet ve (09) 'usretleri yüsir ve

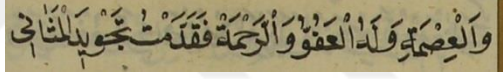
ta'assufî ve tekelüfleri vüs'ate tebdîl (010) olunup kırā'atleri ve tilāvetleri

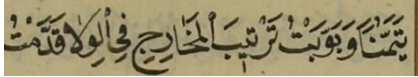
 (011) olup ḥāsıl ola tâ ki 'indallāh (012) maḥbûb ve maḥbûl

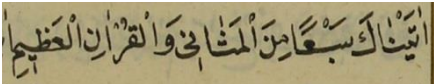
ve ve ma'kûl olalar (013) ol ki işbu deryā-yı günāhda ġarîḳ ve nār-ı işyānda

[022]

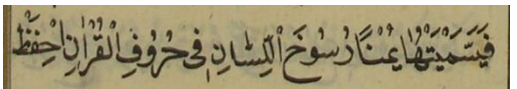
(01) ḥarîḳ bî-çâre pür ḥitābendelerini bir ḥayır duā ile yād (02) idüp bünyān sevāb

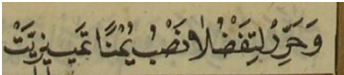
bünyār ideler ve billāhi't-tevfîḳ (03) (04)

 ma'mûlâtıyla (05) fa'aleyedür mesāniden murād sûre-i

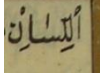
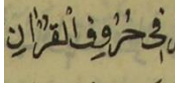
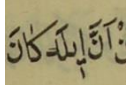
fātiḥādur niteki (06) āyetinde (07) eyledür ve

ma'mûlâtıyla cümlesi fa'liyyedür feḥvā-yı kelām (08) ya'nî kitābuñ evvelinde ve nazmuñ ibtidāsında sûre-i fātiḥānuñ (09) tecvīdi zikrin taqdīm etmegi teyemmün ve teberrük kıldum (010) ve andan şoğra kitābı bāblandurdur meḥāric-i ḥurūfuñ (011) tertîbi üzerine

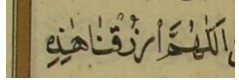
birbirinüñ 'akābince ve billāhi't-tevfîḳ (012)

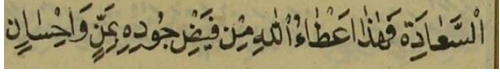
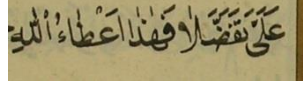
(013) üzerinedür rasûḥ

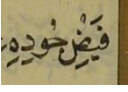
[023]

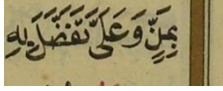
(01) meful-i şānī semmeytüdür meful-i evveli zamīre (02) manzūmdur tetimme-i ismindendür ihfez (03) ve harir mefūlleri mahzūf emriyyelerdür harir etkin ma'nāsınadır (04) emre müte'allikdür elif lām-ı şayruretden sonra muzmer (05) olan fetħadan muşba'dur fehvā-yı kelām ya'nī (06) bu manzumeyi isimlendürdüm rusūhu'l-lisān fī ħurūfi'l (07) ħur'ān demekle menāfi'-i keşiresi ve fevāid-i kebiresi (08) olup ħārīnūñ lisān-ı tilāvetde rāsih olmağa vesīle (09) olduğu-çün eyle olsa sen-dağı bu kitābı ħıfz (010) kıl ve içinde zıkr olunan ħavā'id-i zabt idüp (011) ħatırına āl ve bir üstād-ı hāzıkdan müşāfeh-ile istimā' (012) ve bir şeyḥ-i mahir-i fāyıkden telakkī ve semā' idüp riyāzet (013) ve iz'ān biriyle taḥrīr ü itkān idüp kemāl-i faẓla ve tamām-ı

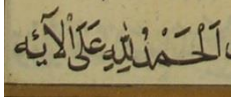
[024]

(01) rusūḥa irişe tā ki kāmīl ve faẓıl olup ihya-ı ħur'ān (02) ve tevķīr-i furķān ve iz'āz-ı dīn ve ikāz-ı müslimīn idüp (03) 'azīm ecirlere ve ulu ḥayırlara vāşıl olup mağfirete (04) lāyık ve mahāret-ile fāyık olsun (05)

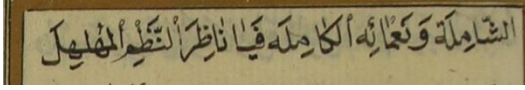
 (06) cümlesi ismiyyedür

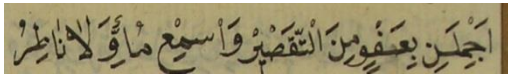
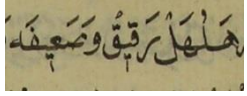
 (07) 'atāya müte'allikdür zamīr mecrūr-ı celālīndür (08)

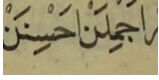
 müte'alliklerdür cümle-i fa'iyyedür fehvā-yı (09) kelām ya'nī bu ħasidenūñ nazmı ve tertibinūñ resmi Allāhu (010) te'ālānuñ baḥr-i cūdından bir ulu 'atā ve bir görgülü ihsāndur (011) ve ḥazīne-i feyzsinden 'azīm in'ām ve cīm-i imtināndur ki (012) bu günāhkār u 'āşī ħuluna ve bu mücrim ħullıkda (013) 'āşī ħulāmına feyz etdi

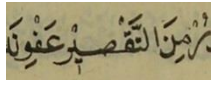
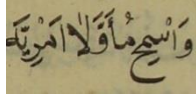

[025]

(01) (02)

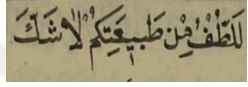
 (03) münādī muzāfdur ve

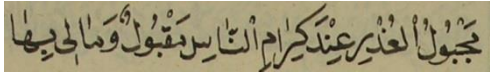
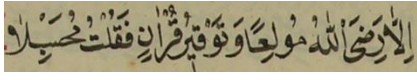
(04) denilür ma'nāsıdur (05) aña müte'allikdür cümle

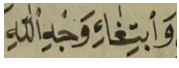
emriyyedür müte'allikdür (06) uhrādur fehvā-yı kelām

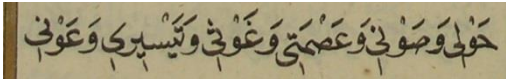
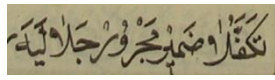
ey benüm nazm-ı (07) yesīrime nazar iden ehl-i sa'adet ve ey benim raķik dizilmiş (08) ve seyrek ve yufka dizilmiş silkime raġbet iden sāhib-i (09) 'ināyet benüm anda vākī' olan kuşūrumı 'afv ile mesālih (010) ve kesūr ve fütūrumı mahv ile müsāmiḥ olup kavluṇı anda (011) görgülü ve gökçek kıl ve zannuṇı cemīl ve ḥasen idüp ıslāḥa (012) muḥtāc olan yerlerini ıslāḥ idüp ḥayr-ile te'vīl (013) kılup müsāmaḥa ile şafḥ ve mahv ve iġmāz 'ayn ile setr

[026]

(01) ve 'afv ile niteki denilmişdür (02)

 (03) ya'nī ḥāl

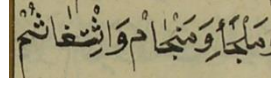
(04) budur ki uşda bu manzūmede niyyet ve 'azm ve sa'y ve cezm (05) degildür illā taleb-i rızāu'llah ve ve iḥyā-ı (06) kelāmu'llāh ve eķāmet elfāz-ı kitābu'llāhdur pes ḥasbiyal'lāhu (07) deyici olduğum ḥālde nazm etdüm 'indallāhi-te'ālā kabūlü (08) leteyncez etdüm ol ki 'afv-ı yezdānı ve ġufrān-ı raḥmānı (09) ve iḥsān-ı sultānı ve şafḥ-ı sübhānı ve 'avn-i rabbānī (010) irişüp kusūr ve kūsūrumuz şafḥ ile 'afv oluna ve cerā'im (011) ve fütūrumuz ġufrān-ile mahv oluna vallāhu veliyü't-tevfīk

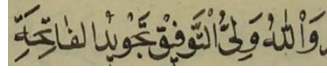
(012) (013) rāci'dür lāmuṇ ta'alluķı

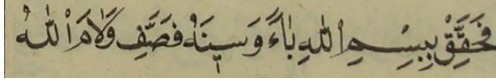
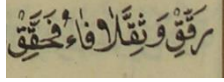
[027]

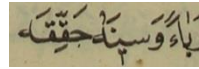
(01) muķadderedür tekeffülā temyīzdür fehvā-yı kelām Allāhu te'ālānuṇ (02) tā'ati üzerine ĳudretüm ve taķatüm ve bir ḥālden bir ḥāle (03) taġayyur ve taḥavvülüm her

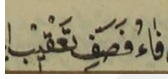
ğalat-ı ve zeleden 'ışmeti ve ictinābum (04) ve kamu ḥatā vü ḥalelden ihtirāz ve imtinā'um ve ikāmet-i (05) emrimde 'avnum ve teysirüm ve icādı ve taşarrufumda

ğavşum ve naşirüm (06) cümlesi Allāhu te'ālādandır (07) ve ilticām-ı bāb-ı rıfatına 'ā'iddür zīrā kullarınun cemī' (08) aḥvālinde kefilî ve naşiridür ve

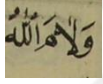
bendelerinün cümle umūrda (09) nākıdı ve naşiridür (010)

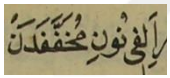
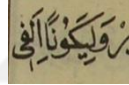
 (011) ibtidā'ıyyedür

emr-i tefildür (012) fî ma'nāsınadır zarfdur ve (013) mefüllerdur

cümle emriyyedür içündür

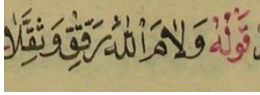
[028]

(01) mefûl-i rakîkdür taḥdîmî vezn içündür ve şekillen (02) rakîka' 'atıfdur

 münkalibdür (03) gibi fehvâ-yı kelâm ve ma'nâ-yı makâm ya'nî bismi'llāh (04) kelimesinde bāi ve 'akibinde gelesin taḥkîk ve lafızlarını (05) terķîk idüp şavtlarını şāfî ve zātlarında konılan ḥaḳlarına (06) vāfî olup ifrāt ve tefrîtden ḥazer kıl tā ki cehele-i (07) kurrā etdükleri gibi bāi şımasın şāye yāḥūd sāda müşābeḥe (08) telaffuz olunmayalar ve daḥı celāledeki lâmı terķîk ve lafzını (09) luṭf-ile taḥkîk idüp teşdîd-i ḥaddin ri'āyet ve nuṭḳ-ı (010) mizānın şıyānet kıl tā ki telaffuzunda taḡlîz ve muḡālaṭa (011) olunmaya tafşîl-i kelâm ve taḥşîl-i merām ey kırā'at-i kur'āna ṭālib (012) olan zī-baḥt ve ey tilāvet-i furḳāna rāḡıb olan ehl-i (013) sa'adet bilgil ve āḡāḥ olḡıl ḥarf-i bāzātında ḳavî ve şedîd

[029]

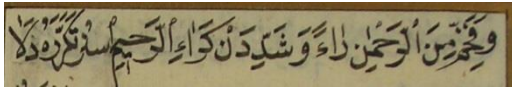
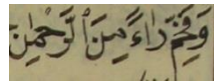
(01) ve nuṭḳında sevî ve sedîd ḥarfdür zīrā şıfāt-ı ḳaviyyeden (02) cehr-ile mevşûf ve şiddele me'lûf ve ḳulḳule ile ma'rûfdur (03) bir ḥarfın ki şıfāt-ı keşîresi şıfāt-ı ḳaviyyeden ola ol ḥarf (04) kemāl-i ḳuvvetde olur pes bānuḡ kendiye lâzım olan ḥaḳkı i'tā (05) olunmaya mîm lafzında telaffuz olunup laḥn-ı şenî' olmak muḳarrerdür (06) zīrā ikisini bile maḥrecde berālardur ve ba'zı şıfatda müştereklerdür (07) bunun tafşîli

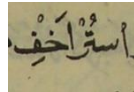
yerinde gele göresin inşāallāhu te'ālā (08) pes kārī mücevvede ve mukrī müctehide bā u mīm telaffuz etmekde (09) şakınup haqq-ile müsteḥaqqın ri'ayet etmek lābūd ve lāzımdur (010) harfin haqqı şıfat-ı lāzimelerin ḥaddın ri'ayettir (011) ve müsteḥaqqı şıfat-ı lāzimelerinüñ terkîkden ve tefhîmden (012) iktizā itdüğü ḥāletdür ya'nī (013) lafzatu'llahdaki lāmuñ rekāketini ri'ayet ve heyānetde olan

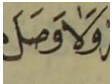
[030]

(01) olan şiddetine telaffuzda ḥimāyet kıl zīrā lāmuñ maḥreci şanād (02) maḥrecinden sonra ednā-yı ḥāfedendür ve kendüsi kuvvetde vażında (03) ḥurūf-ı mutavassıṭadandır egerci ki anda kavī şıfatlardan (04) cehr vardır lākin anuñ istifāli ve infitāc ve inḥirāfi kemāl-i (05) kuvvetden kesr etmişdür pes isti'māl rıḳākat üzerinedür (06) ammā lafzatu'llāhda fethadan yāḥūd zammeden sonra gele (07) külli kurrā tefhîm-ile okurlar vallāhu faẓlu'llāh gibi eyle olsa (08) kārī mücevvede ve tāli müste'idde lābūd ve lāzımdur ki burada (09) celālede olan lāmı terkîk idüp 'aḳabinde gelen elüfi (010) taḡlîzden ḥazer ideler ve medd-i tabi'ī sîn daḥı ḥaddinden (011) ziyāde etmeyeler niteki cehele-i kurrādan ba'zıları lafzatu'llāhdan (012) elifi bi'l-küllüyye isḳāt idüp billāhi dirler bu daḥı laḥn-ı (013) şenī'dür tafşîl-i bāb lāmda gele göresin inşāllāhu te'ālā

[031]

(01) (02) cümle emriyyedür

ve şeddeden emriyyedür (03) nūni te'kîd içündür ve ma'nisinedür ma'mūliyle

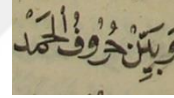
(04) emriyyedür ma'nisinedür ma'mūliyle fa'liyyedür (05) şıfatdur ya'nī kelime-i er-raḥmānda lām-ı ta'rîfi idgām-ı şemsiyye (06) ile rāda idgām idüp rānuñ feḥāmetin muḥāfaẓa (07) idüp teşdîdi haqqın ri'ayet kıl kelime-i er-raḥîmde (08) ki rākibi ve zātında olan tekrîri gizleme ile telaffuz eyleye (09) tafşîl-i kelām ve taḥşîl-i merām ey kārī-i kitāb-ı kerîm (010) ve ey tālî-i kitāb-ı 'azîm bilgil ve āgāh olgıl ki ve zātında (011) kuvvetli ve nuṭṭında vüs'atli şıfat-ı tekrîr ile muttaşîf (012) ve lām

maḥrecine ḥarfdur ve maḥreci daḥı nūn maḥrecinde (013) taḥtından ve lisān üzerine nūnda olandan dāḥil-gerdür

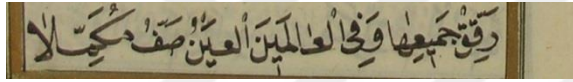
[032]

(01) pes kārī mücevvede ve muḥrīm müstei'ide lābūd ve lāzımdur ki (02) rānuḡ maḥrecin bulup ve kendiye lāzım olan şıfatların bulup (03) kemāliyle ecrā kılup müşeddidünün teşdidi ḥaḳḳın ve muḥaffefenüḡ (04) ḥıffeti ḥaddın ri'āyet idüp nutkundaḡı tekririn gizleyüp (05) ifrāṭ ve tefrītten şaḳınup ḥaḳḳ-ı karārın ve veznin (06) ve müsteḥaḳḳı menzilin gözleyüp telaffuz ide zīrā ki rā-i (07) muḥaffefe tekrir oluna iki rā ḥāşıl olur ve rā-i müşakḳale (08) tekrir oluna üç rā yāḥūd daḥı ziyāde rālar olur (09) zīrā her bārī ki irti'ād-ı lisān ziyāde kılına rā daḥı (010) ziyāde olunur pes laḥn-ı şenī' olur eyle olsa zıkr (011) olunan ḥāleti rānuḡ nutkında kārī ri'āyet etmek (012) lābūd ve

lāzımdur ve billāhi' t-tevfık

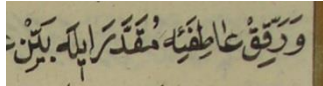

(013)

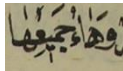

[033]

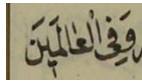
(01) cümlesi emriyyedür vāvı 'atf içündür (02) ve

'atıfdur

(03) ḥurūfa rāci'dür kendi te'kīd-i ma'nevīdür

(04)

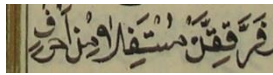
zarfdur ta'dīmi innezān-ı beyti içündür

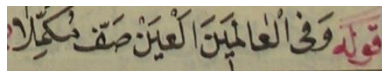
ḥāl-i (05) fā'ildür

ya'nī elḥamdu kelimesinüḡ hemzesini ibtidā (06) ḥālinde taḥḳīḳ ve ḥāsinuḡ buḥḥesi beyānında terḳīḳ kııl (07) ve mīmīnūḡ ḡunnesini ve sūḳūnın izḥār ve dālīnuḡ ḳulḳulesin (08) idrār idüp cümlesini rekāḳet-ile telaffuz idüp (09) ḥaḳların beyān-ı bālīḡ ile tebyīn ve müsteḥaḳların lafızlarında (010) ta'yīn zīrā mezkūr ḥarfler ḥurūf-ı müstefiledendür (011) ḥaḳları rekāḳet-ile telaffuz olunmaḳdur nitekim Şeyḡ cezerī (012) raḥmetu'llāhi

bu ma'nāda dir

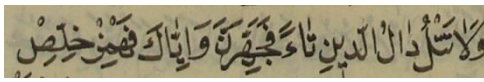

(013)

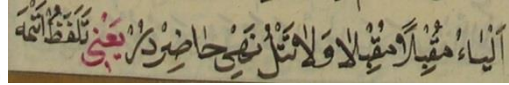

[034]

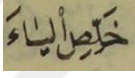
(01) kelimesinde ‘aynuñ neşā’atin ya’nī lafzı şāfiligin (02) izhār idüp hemzeye müşābih nuṭk etmeye tebyīn-i (03) kelām ve ta’yīn-i maḳām ey kārī-i kūrān-ı mecīd (04) ve ey tālī-i furḳān-ı ḥamīd bilgil ve āgāh olğıl ki ‘aynuñ (05) maḥreci ḥalkuñ vasatındadır ki üçünci maḥrecdür hemze (06) maḥrecine qarībdür eger ‘aynuñ zātında olan ḥālet-i (07) neşā’ati gözlemeye hemze okunmak muḳarrerdür pes kārī (08) mücevvide lābūd ve vācibdür ki ḥarf-i ‘aynı kendi maḥrecinden (09) iḥrāc idüp nuṭkından olan şāfiligin ri’āyet (010) kılup hemze telaffuz olunmaḳdan ḥazer ide tā ki ḥahile-i (011) kurrā etdükleri gibi laḥn-ı şenī olunmaya ve billāhi’ t-tevfīk (012)

(013)

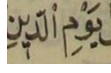
[035]

(01) mefūldür bedeldür ve cümlesi emriyyedür (02) nūn-ı ḥafīfe te’kīd içündür ve mefūl fāhmizdür (03) taḳdīmi vezn içündür fāhmiz haḳḳık hemze ma’nisinedür (04) emriyye uḥrādür ḥāl-i fā’ildür ya’nī (05) nūñ dālını hemsle okuyup tāu maḥza telaffuz (06) eyleme cehrini lafzuḡda ri’āyet kıl ve nūñ hemzesin (07) taḥkīk idüp telyīn etme yānuñ şavtında teşdīdin (08) mütemekkin kılup haḳḳın iḳāmet ile telaffuz kıl tafşīl-i kelām (09) ve tebyīn-i merām ey ‘irfān-ı tecvīd-i tālib ve ey iz’ān-ı (010) temhīde rāğīb bilgil ve āgāh olğıl ki dāl ḥarfī zātında (011) lafzı kuvvetli ve şavtında nuṭku saṭvetli ḥarfdür zīrā şedīde (012) mechūre ve ḳalkāle eyle ittişāf-ı meşhūrdur tā ile maḥrecde (013) berāberliğı ma’rūf ve şiddet-ile ve infitāḥ-ile ve istifāl-ile

[036]

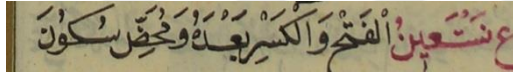
(01) mevşūfdur eger şöyle ki şıfat-ı cehri dālun şavtında dāl (02) üzerinde edā olunmaya mehmūsa telaffuz olunup tāu maḥza (03) olmak muḳarrerdür zīrā dālī tādan temyīz iden cehri ve ḳalkālesidür (04) ve tāi dāldan temyīz eden hemsidür tenbīh cehri ḥarfīn (05) maḥrecine kuvvet-i itimādı olup lafzında cereyān olmaḳdur (06) hems bunun ‘aksidür pes bu iki şıfata birbirinūñ zıdlarıdır (07) ḳalkāle ḥarfün şavtında bir ḥālet-i zāide ve bir

nebr-i mezıddür (08) pes kārī mücevvide lāzım ve lābüddür ki dālī maḥrecinden iḥrāc (09) idüp cehrinden lāzım olan ḥaḳḳın ri'āyet ide tā ki (010) dālī dālda tāye müşābih telaffuz olunmaya ki laḥn-ı şenī' ola (011) zīrā zıkr olınan ḥālet ki göz edilmeye dil

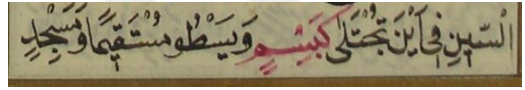
kendüye yesīr olan (012) 'amel etmege müsāra'a ider zīrā dāl-i tā telaffuz (013) etmek dil üzerine āsān ve geñezdür pes laḥn-ı şenī' olmak

[037]

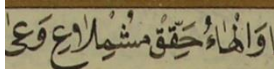
(01) lāzım olur ve daḥı kelimesinüñ hemzesini taḥḳıḳ (02) et hā telaffuz etme zīrā hemze ile hā ikisi bile aḳşā-yı (03) ḥaḳḳdandır pes maḥrecde ve şıfatlardan istifāde ve infitāḥda (04) ve şamitte müştereklerdür hemzenüñ hādan imtiyāzı cehr-ile ve (05) şiddet-iledür hānuñ hemzeden imtiyāzı hems-iledür (06) ve rehāvet-iledür tafşıl üzerine beyānı yerinde gele göresin (07) inşāallāh pes kārī mücevvede lāzımdur ki hemzenüñ şıfat-ı (08) lāzımelerin bilüp ḥaddın ri'āyet kılup hā telaffuz etmekden (09) ḥāzer ide ve yānuñ şedīdi ḥaddın gözedüp ḥıffet-ile (010) telaffuz etmeye ve rekāketin ri'āyet kıla tā ki kendüni laḥnıdan (011) kırtarup kıra'at-ı şaḥīḥ ola ve billāhi't-tevfıḳ (012)

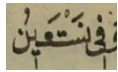

(013)

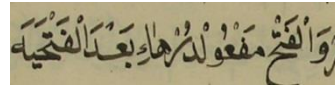
[038]

(01) ve hemze ihdinā ta'yiden emirdür (02) lefif-i mefrūḳdan emr-i ḥāzır ḥarf-i vāḥid üzerine taşarruf (03) olunur daḥı aña bir hā vaḳıfda ve lāzım olur ve

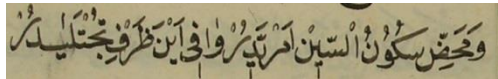
(04)

aña zarfdur

rāci'dur

(05)

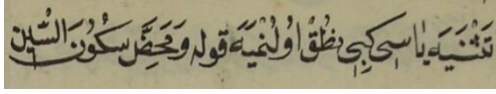

(06) cümle fa'liyyedür nāib-i fā'ili tahtında sīne

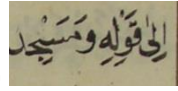
rāci'dur (07) ma'tūflarıyla emşiledür ve hemze ihdinā aña 'atıfdur (08) müşemmelā ḥāl-i fā'il ḥaḳḳıkdur cümlesi emriyyedür (09) ya'nī neste'innüñ nūnınuñ fetḥasın ḥālişa idüp (010) kesreye mā'il yāḥūd kesre maḥza idüp lügatde ta'lim (011) tābi' olma ve nūnınuñ 'aḳabinde gelen sīn nūnuñ sükūnı (012) ḥāliş kılup ihtilās eyleme ya'nī ityānı ba'zı ḥareket (013) ile telaffuz etme ve anuñ 'aḳabinde 'aynuñ sāfiligin izḥār

[039]

(01) idüp kesresini hâlişa kııl tã ki fethaya mǎ'il olup (02)

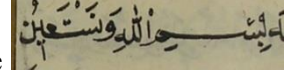
(03)

ey kārī-i kūr'ān-ı 'azīm ve ey

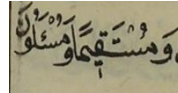
tālī-i furkān-ı (04) kadīm bilgil ve āgāh olgıl ki sīn harfī hūrūf-ı mehmūsiyyedendür (05) hems harfūñ şavtında cereyān-ı nefsdür niteki zıkr (06) olundı eger kārīsınūñ

sükūnıñ şāfī kıılup ityān (07) ba'zı hareketden hıfz etmeye

(08) ve

mescide gibilerde kesreden ba'zı ityān ve

(09) mişlelerde zammeden ba'zı

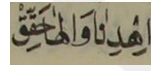
ityān-ı muḳarrerdür zīrā lisān (010) kendüye yesir olan 'amel ile 'amel etmege uyur eger ityān (011) ziyāde oluna sākin müteharrik olup kārī kırā'atinde (012) āşim olmak muḳarrerdür niteki zamānımız kurrāsınūñ ekşerisin (013) sākin bil ki hūrūf-ı mehmūse-i sākin ihtilās-ile

[040]

(01) okumaqları katı şāyi'dur

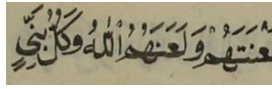

ve hemze

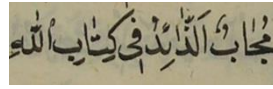

(02) müşemmilen ya'nī

kelime-i ihdinānūñ hemzesinūñ za'tını ya'nī (03) şoğulmasını taḥkīk ve şavtını terḳīḳ idüp hāsın (04) luṭf ile edā şavtını hüsn-ile nidā idüp tekrār eyle telaffuz (05) etmekden

(06)

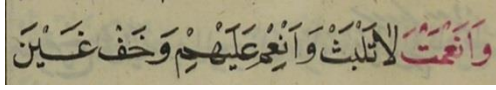

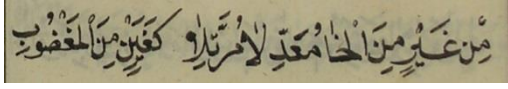
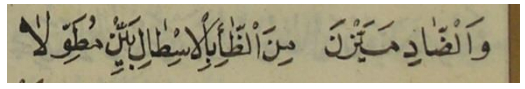
hadīşinūñ mehmūm

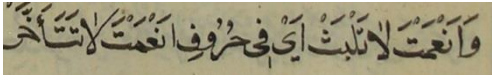
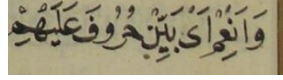
taḥtında (07) mūnderic olmaya zīrā ihdināda hābirdür eger iki telaffuz (08) oluna biri ziyāde olur pes kārī mücevvide lābūd ve tālī (09) müctehide lāzımdur ki bunun idḥālden ve tilāvetinde (010) ḥudūd-ı hūrūfda ifrāt ve tefrītten geregi gibi ḥazer (011) üzerine ola tā ki ḥaḳḳ-ı tilāveti edā etmiş olup (012) āşim ve 'işyāndan biri olup tevvāb-ı cemīle ve ecr-i (013) cezile vāşıl ola ve bu maḳūle laḥnılardan ḥalāş

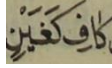
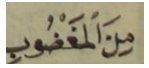
[041]

(01) bir üstāz-ı hāzıkdan ve bir şeyḫ-i mahir-i fāyıkden istimā'-ile (02) ve müşāfe ve telaḳḳī ve semā' ile olur beyt (03) ger dilerseñ vezn-i ḥarfe ittılā' (04) ehlini bul anda eyle istimā' (05) her 'amel ehlinden olmaya ḳabūl (06) ḳande bulur sıḥḥat iḳlīmine yol

(07) (08)

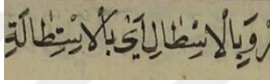
 (09)

(010) (011) emriyyedür

 (012) hafdur cümle emriyyedür teşbîh içündür (013)

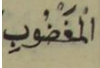
beyāndur yāhūd hāldur ve 'z-żād-ı

[042]

(01) meyyizinde emriyyedür ve meyyizine (02) müte'allikdür

 hāl-i fā'ildür ya'nī en'amte kelimesinüñ (03) nūnınuñ sükūnıñ hāliş kılup 'akabinde 'aynuñ nuṭkıñı (04) şāfī kıl ve mīmınüñ beyānına vāfī ol riḳāketlerin ri'āyet (05) kıl tafşıl-i kelām ve taḥşıl-i merām ey tālib-i tilāvet-i kelām-ı (06) ḳadīm ve ey rāğıb-ı ḳırā'at-ı kitāb-ı ḥakīm bilgil ve āgāh olgıl (07) ki ḳāriye lābūd ve lāzımdur ki kelimesinüñ nūn-ı (08) sākine sükūnıñ beyān-ı bālīg beyān ve ğaynuñ sāfiligın (09) 'ayān idüp telaffuzında eglenmeye tizrek gece ve mīmınüñde (010) sükūnıñ izhār ide ammā beyānında izhār şöyle ide (011) ki mīm-i sākine müteḥarrik menziline varup lahn olmaya (012) ve gine ancılayın 'aleyhim kelimesinüñ ḥarflerinde dinildüğü (013) gibi terkîk idüp her birini menzillerine tenzıl idüp

[043]

(01) lafızlarında ifrāt ve tefrītten ḥazer ide ve daḥı (02) ide ğayrıñ ğaynınuñ feḥāmetin ri'āyet idüp (03) hā lafzında telaffuz itmekden yıǵlına ve yā'ını ve rā'ını terkîk (04) ğaynı gibi sükūnıñ şāfī kılup meksüre gibi (05) telaffuz etmeye ve żādınuñ itbākı ve isti'lāsı vāsıtāsı (06) menzillerin gözedüp tamām tefḥīmın ri'āyet ide zīrā (07) zā-ile żād itbāk ve isti'lāda müsāvilerdür (08) żaduñ żādan imtiyāzı maḥreci ve şıfat-ı istiṭāle (09) maḥşūşası iledür zānuñ żāddan imtiyāzı maḥreci (010) ve şıfat-ı

[046]

(01) dördüncü vaşt-ı lisāndur beşinci hāfe-i lisāndur altıncı (02) taraf-ı lisāndur yedinci şefeteyndür sekizinci hayşūmdur (03) nāzım bunlardan cevḫ-i femi taḫdīm idüp didi ve

رَقْد

(04)

تَخْرِجُ الْأَلْفِ الْهَوَاءَ مِنْ الْجَوْفِ فِي هَوَاءٍ

(05)

كَمَلُوا كَوَاوِلَهُمْ وَيَا بَعْدَ كَسْرٍ إِذَا سَكَنَ الْمَدَّ

(06)

كَذَلِكَ أَعْمَلُوا وَأَوْقَدُوا

ibtidā' iyyedür

رَقْد

muẓārī'de (07) taḫlīl içündür lākin buradakine tahkīḫ ma'nāsı murāddur (08) ve

وَتَخْرِجُ الْأَلْفَ فَعْلًا

fā'ildür

الْهَوَاءُ

şıfat-ı elifdür

(09) mulaffazan hāl-i fā'ildür

رَمَنَ الْخَوْفِ يَخْرِجُ يَكْ

müte'alliḫdür (010) مِنْ فِيهِ beyān cevḫdür cümlesi faliyyedür (011) fā'il-i tekemmülen ya'nī bedurustī elif-i hevāī telaffuz olunduḡı (012) hālde aḡzuḡı kovuḡından

hurūc idüp hevāda kemālin (013) bulur niteki Şeyḫ Cezerīnūḡ

رَحْمَةُ اللَّهِ لِلْجَوْفِ أَلْفٌ

[047]

(01) وَأَخْتَاهَا وَهِيَ حُرُوفٌ مَدِّ الْهَوَاءِ تَنْتَهِي dedüḡi zikri (02) olınan ma'nāya işāretdür cevḫ-i fem sâ'ir meḥāric üzerine (03) taḫdīm olunduḡına vech-i cevḫ-i femde hurūf-ı meddiḡ hurūcında (04) bir hayyiz-i mu'ayyinleri olmayup cümle meḥārici müstevlī olduklarıdur (05) ve hem sâ'ir harflerde med olmayup bunlarda olduḡına (06) sebep budur zīrā bunlar vāsī'ü'l-maḥrec oldılar pes kābil (07) oldılar sâ'irleri zayyīḡu'l-maḥrec med

etmeḡe kābiliyyetleri (08) ḡalmadı pes bunlarda med olunmadı

قَوْلُهُ كَوَاوِلَهُمْ

(09) بَعْدَ كَسْرٍ إِلَى هَا ya'nī niteki vāv ki zammeden sonra sākin ola (010) veyā ki kesreden sonra sākin ola med olunurlar idi anlarıḡ (011) gibi elif-i havālī daḡı med olunur ve daḡı bilḡil ki hurūf-ı med üçdür (012) elifdür yādur vāvdur bunlardan elif-i ebedī meddür le'in olmaz (013) zīrā şartı kendiye lāzımdur ya'nī elif kendi sākin mākābli

[048]

(01) meftūh olmakdan zā'il olmaz niteki tıbyānu'l-elfāzda bu ma'nāya (02) işāret olundu

وَقَدْ لَقِيتُ بِالْمَدِّ لِلشَّرْطِ عِنْدَهَا

(03)

لَوْ مَا وَاحِشَتُهَا كَذَلِكَ طَوَّلَا أَمَّا وَأَوَايِلُهُ يَأْتَانَنَّ مَبْدُ

(04) olurlar

ثُمَّ أَتَى

olurlar med olurlar şartları bulunduğu (05) yerlerde ya'nî kendüleri sākin olup

قُوا وَاَوْفُوا وَاِي

māḳablarının (06) hareketi kendilerinün cinsinden ola gibi (07) lîn olurlar

قَوْلٍ وَطُولٍ وَبَيْنٍ وَعَيْنٍ

gibi

kendüleri sākin olup mākablleri meftūh (08) olduğu yerlerde gibi
anlara (09) med dinildi şavtlarında imtidād ve zātlarında kābil imdād (010) olduğu-çün
ve mahreclerinde ittisā‘ ve nuṭuklarında irtifā‘ (011) bulunduğu ecilden ammā ḥurūf-ı
līnūḡ ṭabķında ba‘zılar meddūn (012) mā vardur dediler ba‘zılar medden ba‘zı vardur
didiler (013) ya’nī vaķıfları ḥālinde med etmege kābillerdür dimekdür

[049]

(01) pes ol ʔabīʔatlerinde olan medde medd-i aṣlī derler anuṯ üzerine (02) medd-i ferʔī ziyāde olmaḡa sebeb ikidür biri kendülerden (03) sonḡra hemze gelmekdür bu daḡı iki kısımdur biri medd-i muttaşıldur (04) ki ḡarf-i med ile sebeb-i med bir kelimedecemʕ

جاء

وَشَاءَ

وَشَاءَ وَعُلَمَاءُ وَأَبْنَاءُ وَأُولَئِكَ

olalar (05)   gibi biri dahı medd-i (06) munfaşıldur

ki ḥarr-i med ile sebeb-i med iki kelimedede cem' (07) olalar

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

(08)

بِعَهْدِي أَوْفِ

gibi bunlarda medd-i fer'înün

ziyâdesinde (09) ihtilâf vardır kim med eytdigim kaçır eytdigim hem (010) med etdi hem kaçır etdi meddî'î ziyâde etmedi (011) ikinci sebep sükündür eğer lâzım ola anuñ meddi (012) gine medd-i lâzım dinildi sebep-i lâzım olduğı-çün (013) sûreler evvellerinden vâki' olan hurûfdan müselles olanları

[050]

(01) gibi lām mīm şād kef qāf sīn nūn gibi ve dahı

وَالْأَضَالِيْنَ

(02)

وَالذَّابَّةُ وَالصَّاحَةُ وَالظَّائِرُ

gibi ve eger sükūn ‘ārız (03) ola

الْعَالَمِينَ وَيَوْمَ الدِّينِ وَنَسْعَيْنَ وَالْأَبْصَارَ

(04)

وَالْأَنْهَارُ وَمُسَلَّمَاتُ وَالصَّلَوَاتُ وَالزَّكَاةُ

billāhi't-tevfik (05)

وَقَدْ فَحَّوْا فِي الْفَرْقِ الْفَاوَرَقُوا

(06) بِمَا بَلَّهَا يَتْلُو كَصَالُوا عَائِكَ وَأَوْقَدُ

ibtidā'iyyedür (07)

قَدْ

taḥkik içündür

ثُمَّ فُحِّمُوا لَهَا فَعَلَيْهِ حَقَّقَدْرُ

ma'mulātıyla fa'iyye muḥakkaḳdur (08) ve

سَرَقُوا

cümlesi

cümle-i ülyā ma'tūfdur ve

وَعَمَّا قَبْلَهَا

(09)

يَتْلُو بِهِ

müte'allikdür hāsı elife rāci'dür şālu

tefḥīme (010) mişāldür 'a'ilā terkīke mişaldür kā'ide-i elifi hevā-i (011) tefḥīmde ve terkīḳde müstaḳil bi-nefsihī degildür belki tefḥīmde (012) terkīḳde māḳabline tābi'dür her bār ki māḳablinde ḥarf-i (013) mufahḥam vāḳi' ola elif daḥı aña ittibā'-la tefḥīm olunur

[051]

(01) şalu ve ṭālūt ve ḳālū ve ḥālidīne gibilerde ve eger māḳablinde (02) ḥarf muraḳḳık

vāḳi' ola elif daḥı aña ittibā' ile terkīḳ olunur (03)

جَاوَابًا وَأَقَاوَا ذَٰلِكَ سَلَا سَلَا

gibilerde niteki

Şeyḥ Cezerī (04) rahmetu'llāhi 'aleyh neşirde dir ve ammā

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

(05)

لَا تُوصَفُ بِتَرْفُقٍ وَلَا تَخْفِمْ بِحَسَبِ مَا تَقَدَّمَ

(06)

فَاتَّبَعَتْ تَرْفُقًا وَتَخْفِمْ

dediginüñ ma'nāsı

bu zikr (07) olınan ma'nāya mü'eyyiddür ve daḥı dir ki e'immeden ba'zıları (08) elif-i

mutlak muraḳḳıkdur didükleri a'cāmdan ba'zıları (09)

وَلَا الضَّالِّينَ

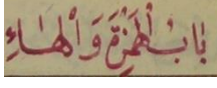
gibilerde elifün

tefḥīmde şöyle mübāliḡa (010) ider ki az ḳalır ki elif-i vāv maḥza ola anları (011) bu mertebeye iletmekden yıḡındurmakdur ve gine ancılayın neşirde (012) dir müte'ahḥirinden ba'zılarının elif-i mutlak muraḳḳıkdur (013) didükleri anlardan tevehhümdür dir zīrā ašlā bir kimse

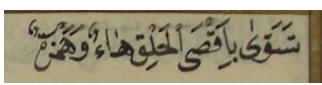
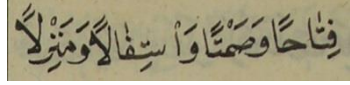
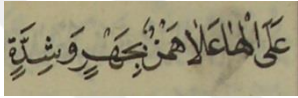
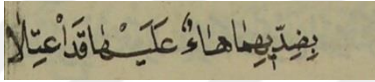
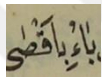
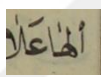
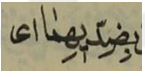
[052]

(01) elifün mutlak muraḳḳık olmasına zāhib olmamışdur pes elifün (02) tefḥīmde inkār idenlerün inkārları cehillerindür yā ḡalaz-ı (03) tıbā'larından yā 'adem-i ıtılā'larındandır yāḥūd tecvīd (04) kitāblarının ba'zısında ve ba'zı muşanniflere elifün feḥāmetin (05) tasrīḥ etmedükleri ile temessük idündükleridür ammā cehillerine (06) delīl elif-i mutlak

murakkık olıcak tāl ve fesāl gibilerde ve riş-i (07) lāmı taglīz ider eyleye iki fehmün edālarında elifi nicesi (08) terķik olunur belki bunların gibi yerlerde terķikī mūmtenī'dür ammā (09) ğılz-i tībā'larına delīl kālennün elifiyle hālenün elifi (010) tecvīdleri hāllerinde nice fark olunur bunların gibilerde (011) fark müşkildür ammā 'adem-i ittīlā'larına delīl tecvīd (012) kitāblarının ekşerinde elifün fehāmetine naşş-ı ikāmet (013) olunmuşdur ve

billāhi't-tevfīk

[053]

(01) (02) (03) (04) (05) ma'mūlātıyla fa'liyyedür fī ma'nāsınadur (06) temyīzdür ve tābī'leriyle aña ma'tūfdur (07) mūte'allikdür kaşr-ı vezn içündür (08) fā'ildür ve şiddetin cehrine ma'tūfdur (09) ya mūte'allikdür zamīr-i teşniye cehr ile şeddeniñdür (010) ve fā'il-i itilādur ve aña mūte'allikdür zamīr-i (011) mecrūr hemzeyle 'ā'iddür cümlesi cümle-i fa'liyyedür muḥakkağdur (012) fehvā-yı kelām ya'nī ikinci maḥrec ḥalkun şadr-ı yelidigi (013) yerdür ki aña efzā ḥalk derler hemze ile hā andan

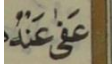
[054]

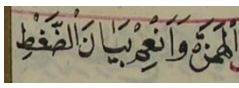
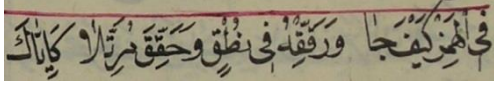
(01) ḥurūc iderler pes bunlar maḥrecde ve şifatlarda infitāḥda (02) ve şumutda ve istifālde müstevīldür ammā hemzenün hādan (03) imtiyāzı cehr-ile ve şiddet-iledür hānun hemzeden infirādı (04) bu iki şıfatun zıddıdır ya'nī hems-ile ve riḥv-iledür (05) zīrā cehrün zıddı hemsdür şiddetün zıddı riḥvdür (06) cehri ıştılāḥ-ı mücevvidinde ḥarfün maḥrecinden ḥurūcu (07) katında maḥrecinde kuvvet-i itimādı olup cereyān-ı nefse (08) mānī' olmağdur hems anun zıddıdır ya'nī anunla nefsi (09) cereyān etmekdür ḥurūf-ı meḥūrede meşela ic i' it id (010) diseñ bunlarda ašlā nefis cereyān etmez ammā

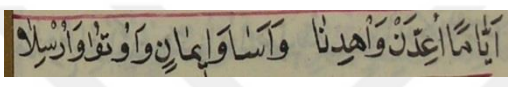
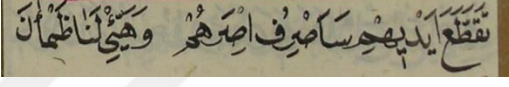
ḥurūf-ı (011) mehmūse de it ih is ı̄ş diseñ elbette bunlarda (012) nefis cārīdūr pes bu iki şıfat birbirine zıdlardur (013) şiddet-ile riḥv daḥı bunların gibi birbirine zıdlardur tenbīh

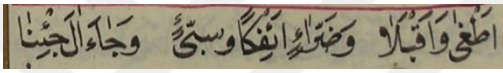
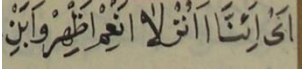
[055]

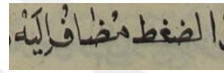
(01) ba'zılar iki ḥarf veyā üç ḥarf bir maḥrecde müşterek olsalar (02) taḳdīm te'ḥīr-i i'tibārın etmişler ammā üstād-ı ebu'l ḥasan (03) naḥvā bunlarda taḳdīm te'ḥīr-i i'tibār

lāzım degildür dir nāzım (04) hemze-ile hānuḡ maḥreclerin ve şıfatların müştereklerin (05) ve mümeyyizlerin beyān etdiyse keyfiyyete isti'māllerin beyāna (06)

şürū' idüp didi faşl (07) (08)

 (09)

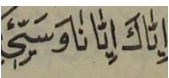
(010) (011)

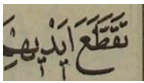
ma'nāsınadur emr-i ḥāzırdur (012) beyāna mefūlīdūr dūr zağat (013)

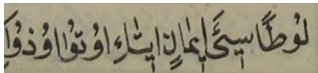
şoğlumağa derler aña müte'allıkdür ḥāl-i hemzedür

[056]

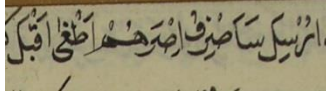
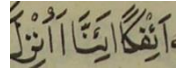
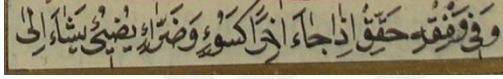
(01) ve emriyye-i uḥrādur ve mürittelāda emriyyedür bākī emşiledür (02) feḥvā-yı kelām ya'nī hemzenüḡ zātında olan zağtını telaffuzı (03) katında beyān-ı bālīgi ile tebyīn ve nuṭḳında olan rıḳāḳatın ḥaḳḳıyla (04) ta'yīn idüp şavtını taḥḳıḳ ve ri'āyet mertebesinde terkīḳ (05) kıl hemze kendi her ne şüretle gele ve her ne aşıl i'rābla mu'rab (06) ola tafşīl-i kelām ve taḥşīl-i merām ey ṭālib-i tilāvet-i ḳur'ān (07) bilgil ve ey rāğıb-ı ḳırā'at-ı furḳān āgāh olğıl ki ḥarf-i hemze ḥadd-i (08) zātında bir şavt-ı celī nuṭḳ-ı 'alā ve lafz-ı şevketli ve şavtı şavvetli (09) sedīd ve sevī ve şedīd ve ḳavī ḥarfdür ḥuşūsā ki

(010) kendi meksüre olup ḥarf-i za'if müşeddede mücāvır (011) ola gibide

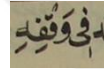
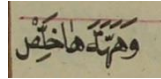
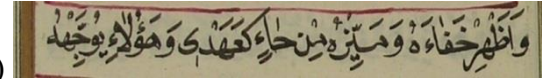
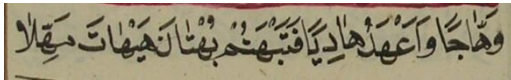
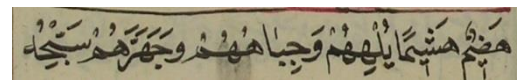
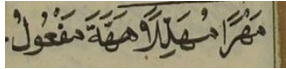
yāḥūd meftūḥa ola (012) gibi yāḥūd ḥurūf-ı med mücāvır ola āl-i (013)

 gibi yāḥūd ḥarf-i mufahḥama

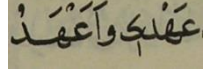
[057]

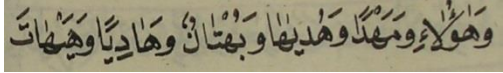
(01) muḵārin ola akḵbele gibi (02) yāḥūd hemze ḥarf-i medden sonra gele gibi yāḥūd (03) mükerrere ola gibi bu zikr olunan mişâllerde (04) ve bunların emşâlinde hemze tilâvetde terkîk ve kırâ'atde tahkîk olunur (05) pes kārî mücevvide lâbūd ve tālî müsta'idde lâzımdır ki hemzenün (06) hudūd-ı mezkûresin hıfz idüp rikâkatinden (07) lâzım olan ḥukûkın ri'âyet idüp ḥadd-i zâtında olan (08) ḥâletlerin beyân-ı bâliğ ile tebyîn ve meḳâdir ve merâtibîn (09) kemâliyle ta'yîn ide tā ki hemze lafzında 'ayn ḥâliş olup (010) cehele-i kurrâ etdikleri gibi lahn-ı şenî' olmaya pes kārî (011) kendüyi lahnından kurtarmağa sa'y-ı cemîl ve cedd-i cezîl idüp (012) âşim ve işyândan berî ola ve billâhi't-tevfîk faşl (013)

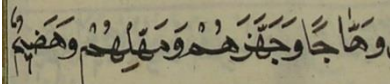
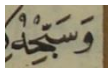
[058]

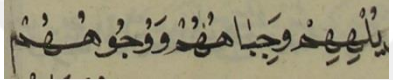
(01) zamîr vakfihi hemzeye rāci'dur ḥarf i'tibārıyla (02) ya müte'allıkdur cümle emriyyedür eger mehmûzu'l-lâm (03) olan kelimelerde vakıf ider olsaḡ hemze-i tahkîk idenler (04) içün tahkîk-ile vakf ile mişâlleri mısrâ'-ı şânide zikr (05) olınanlardır ve emşâlidür faşlu'l-hâi (06) (07) (08) (09) ḥallişdür hānuḡ (010) şavtında olan ḥâlet-i maḥşûsasıdır ve (011) hâ-i emriyye uḥrâdur ya'nî ḥarf-i hâ nefsinde za'îf ve ḥafî (012) ve nuṭṭında naḥîf ve ġayrı celidür şıfatlardan hems-ile (013) mevşûf ve riḡv-ile ma'rûfdur ve zâtında murakḵıka

[059]

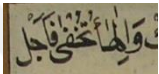
(01) ve siyle muḥakkaḳdur pes ḳārī mücevvede hānuḡ lafzında (02) olan sin beyān u ḥafāsın 'ayān etmekde mücedde (03) ve sa'ī ve ḥadūd mizānında rā'ī olup ḥafādan (04) zuhūr buldurup mütemekkin lücce telaffuz ide ḥuṣūṣa ki (05) hā bir kelimede (06) muḳārine muḳārin ola

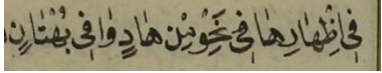
 (07) gibilerde yāḥūd hā müşedded olup ḳavī

ḥarfe mücāvır (08) ola mişālī (09) ve gibilerdür ve yāḥūd bir kelimede yā iki kelimede mükerrere (010) ola mişālī

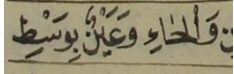
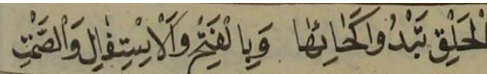
 (011) ve gibilerdür pes ḳārī mücevvide hā bunun ḥafāsın (012) izḥār idüp temkīn ile edā ede mücedde ve za'ifine ḳutlandur (013) mekkede müctehid olmaḳ labūd ve lāzımdur tā ki hāya ḥafādan

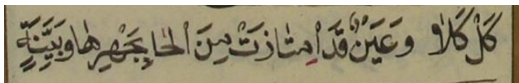
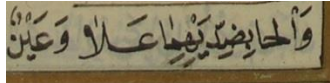
[060]

(01) zuhūr gelüp mütemekkin ola Şeyḡ Seḥāvinūḡ (02)

 didüḡi zıkr olınan (03) ma'nāya işāretdür pes hāü müşeddedenūḡ teşdīdi (04) ḥaḳkın ve muḥaffefenūḡ ḥıffeti ḥaḳkın ve mükerrerenūḡ

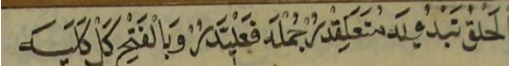
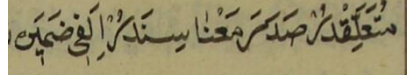
tekrīri (05) ḥaddın ri'āyeti-le telaffuz idüp ifrāt-den ve tefrīt-den (06) şaḳınup tamām-ı veznin bulup ve mikdārın bilüp (07) ve civārında olan feḥaymūḡ feḥāmetinden feḥāmet-i sirāyet (08) itdürmeyüp lafzını tesvī-le telaffuz ide tā ki ḳārī (09) lafzını laḥniden ḳurtarup āşim ve 'iṣyāndan berī ola (010) ve billahi't-tevfıḳ bābu'l-'ayn

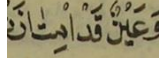
 (011) (012)

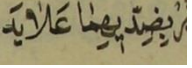
 (013) mübtedā'dur

[061]

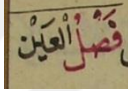
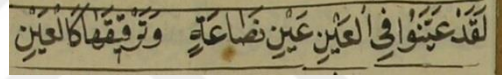
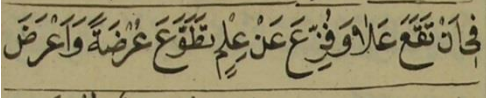
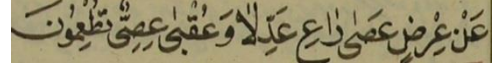
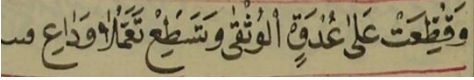
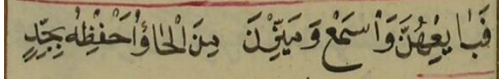
- (01) (02)

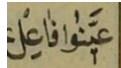
teşniyyedür 'aynı (03) ile hāya 'ā'iddür cümlesi fa'liyyedür cümlesi (04)

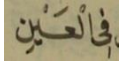
ismiyyedür müte'allikdür taqdîmi vezn içündür (05) ya'nî üçüncü mahrec halkuñ vasatıdır 'ayn ile hā andan (06) hurûc iderler mahrecde berâber olduklarından gayrı (07) şifatlardan infitâhda ve istifâlde ve şimetde berâberlerdür (08) ammā 'ayna hâden imtiyâz viren şifat-ı cehri (09) ve beyyînesidür ve hāya 'ayndan infirâd viren bu iki (010) şifatuñ zıdlarıdır ya'nî hems-ile rehâvetidür eger (011) bu iki şifat ki cehr-ile beyyinedür 'aynı da olmayaydı (012) hā-i 'ayn mahza olurdu ve ancılayın hâda hems-ile (013) rehâvet olmayaydı hâlis-i 'ayn olurdu pes

[062]

(01) bunların birbirinden imtiyâzları zıkr olınan şifat-ı (02) mahşûşalalarıyla oldu ve

- billâhi 't-tevfîk (03) (04)
- (05) (06)
- (07) (08)

- te'kîd içündür taḥkîk içündür (09) tahtında ehl-i edāya

râci'dür (010) aña müte'allikdür murâd-ı ḥarfi 'aynıdır 'ayn mefûldür murâd-ı

(011) zâtı nes'âtdür ve hā-i mefûle 'ā'iddür (012) cümlesi fa'liyyedür muḥakkakdur ma'nâ-yı mufaşşal ya'nî erbâb-ı (013) lügat ve aşḥâb-ı kırâ'at 'aynuñ şavtında şafılık ta'yîn

[063]

(01) ve riḳākāt-ile telaffuz olunmağın taḥsîn kıldılar pes ey kārî-i (02) kitābu'llāh ve ey tālî-i kelāmu'llāh bilgil ve āgāh olğıl ki (03) ḥarf-i 'ayn zātında mechûre ve kırâ'atde şâfiliğe meşhûre (04) ve riḳākāt-ile melfûze ve feḥâmetden mahfûzdur her ne (05) şûret-

ile ola ve her ne hey'et-ile gele eger münferid (06) ve eger mükerrer ve eger müşedded ve eger muḥaffef ve eger (07) mufahḥama mücāvır ve eger murakkaḳa muḳārindür ve her ne (08) aşıl iğrāb-ile mu'rib ola beher ḥāl 'aynı lafızda (09) terkīk kılınur ve nuṭuḳda taḥkīk olunur pes ḳārī (010) mücevvide ḥāzıkın ve finne tecvīdde māhir ve fāyıkā lābūd (011) ve lāzımdur ki zıkr olınan ḥāletleri ve beyān (012) kılınan selāḳatleri 'aynuṭ lafzında icrā ve noḳtada (013) isrān bir üstād-ı ḥāzıkdan istimā' ve bir şeyḥ-i māhir-i

[064]

(01) fāyıkdan semā' idüp müṣāfeh-ile telaḳkī ve riyāzet-ile (02) teraḳkī etmege sa'y-ı cemīl ve cedd-i cemīl ve cedd-i cezīl kesrete nazm-ı (03) semā'idür bu 'ilmün iktisābı açılmaz kendin kimseye (04) bāyī bunun a'mālī 'ilmin istifāza idersen sende (05) var eyle riyāza varup ehlini bulup kıl semā'in (06) şuyūḥ ağzından eyle istimā'n tā ki 'umūmen ḥurūfuṭ (07) belki ḥuşūşa 'aynuṭ müşeddedenün teşdī ḥaḳkın (08) muḥaffefenün ḥıffet-i nuṭkın ifrāt ve tefrīden (09) muḥāfaza-ile edā ve müsteḥaḳkın mülāḥaza-ile nidā edüp (010) muḳārine muḳārin olduḡı yerlerde āḥar-ı ḥarf sīretinde

(011) telaffuz idüp lahn-ı şenī' etmeyeler mişālleri (012)

عَلَى وَفَرَغَ عَنْ وَلَنْ تَسْتَطِيعَ عَلَيْهِ

mişlilerde tekrārdan (013) nāşī olan şu'ubet izāle idüp

ikisinde bile

[065]

(01) lafızlarında tesvī-le telaffuz ideler tā ki 'aynı gāh hemze (02) gāh ḥā gāh hā telaffuz etmeyeler tā ki cehele-i ḳurrā etdükleri (03) gibi lahn-ı şenī' olmaya ve billāhi't-tevfīk

vāv

faşl

(04)

وَجَعَلْنَا حَالَهُمْ وَمَنْ يَعْنِيهَا كَأَحْمَدٍ وَلَا حَالَهُمْ

(05)

أَحْصَاهُ أَجْمَلًا وَحَصَّصَ فَافْتَحَ يُحِبُّونَ وَحَالِهِ

(06)

حَصْبًا وَفَحْضَ حَالِهِمْ حُصْلًا وَنُحْجَ عَنْ

(07)

أَظْهَرَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَالْأَبْرَحَ حَتَّى قُلْتُ لَدَى الْبَصِيرِ

(08)

ثَقِيلًا وَأَنْعَمَ جَعَلًا

ḥā emriyyedür

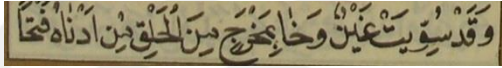
جَعَلًا

ḥānuṭ edası (09) ḳatında zātında ḳonılan ve telaffuzı vaktinde şavtında (010) dinilen

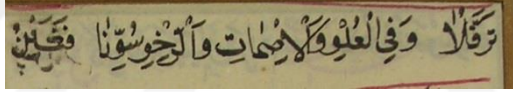
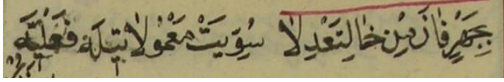
ḥāletdür ki ḥāya lāzımdur infikākı mümteni'dür (011) اَسْرُ ḥānuṭ telaffuzı mütemekkīn

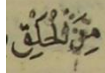
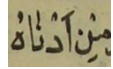
olmaz ve ol hâlet (012) hadan ğayrıda bulunmaz cümlesi emriyyedür bâkî (013) elfâz-ı hânuḡ tecvîdine müte'allik kavâ'id-i istinbât içündür

[066]

(01) tafşîl-i kelâm ve tebyîn-i merâm ya'nî hânuḡ şavtında (02) sirişt olan buḥḥasın ve maḥrecinde konulan veznin (03) ve şıfatdan riḥvin-i beyân-ı bâliḡ ile beyân kılpup 'ayna (04) müşâbih telaffuz etmekden hâzer kıl ḥuşuşan ḥurûf-ı mufahḥamaya (05) muḳârin ola yâḥûd iki mufahḥamuḡ arasında gele yâḥûd (06) mütekârib olan ḥarflere muḳârin ola bunların gibi (07) yerlerde şıfat-ı mümeyyizesin bilüp ḥadlerin ve mizânların (08) bulup fehîm ḥarfe mücâvir olduğu yerlerde tefḥîmden (09) hâzer idüp ḥüsni edâ ile telaffuz ide tâ ki ḥaddinden (010) çıkup âḥar ḥarf sîretinde telaffuz olınp laḥn-ı şeni' (011) vâki' olmaya mişâller beytlerde zıkr olınanlardur (012) ve anların gibilerdür ve billâhi't-tevfîk bâbu'l-ğayn (013)

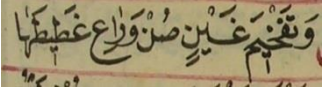
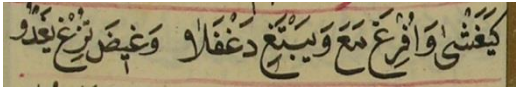
[067]

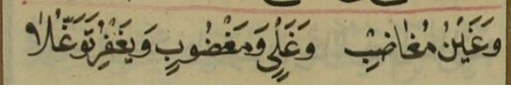
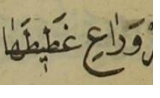
(01) (02) ma'mûlâtıyla fil'iyye (03) muḥakḳakḳdur ḳaşr-ı

hâ vezni içündür bâ u ma'nâsından (04) u beyâniyedür aḡa beyândur (05) elif anı muẓmerden gelen fetḥadan muşba'dur (06) ya'nî dördünci maḥrec ḥalḳuḡ edâsıdır ki ḥaneki (07) a'lâ-yı yelîler ğayn ile ḥâ andan ḥurûc iderler (08) pes maḥrecde berâberlerdür ve şıfat-ı lâzımlarından (09) infitâḥda ve isti'lâda ve şamıtda ve riḥâvetde de (010) müsâvîlerdür ammâ ğaynı ḥadan temyîz iden şıfat-ı (011) cehriyyedür ḥâi ğayndan temyîz iden hemsidür eger (012) ğayn da cehr olmayaydı ḥâ-i ḥâlişa olurdı (013) ve eger ḥâda hems olmayaydı ğayn-ı maḥẓa olurdı

[068]

(01) pes ḳârî mücevvide ve tâlî müste'idde lâbûd ve lâzımdur ki bu iki (02) ḥarfün şıfat-ı müştereklerin ve mümeyyizlerin bilüp her birinün (03) ḥadlerin menzillerine ırgürüp tamam-ı ri'âyet idüp (04) birbirinden imtiyâz virüp tefrîḳ ide ve billâhi't-tevfîk (05)

faşlu'l-ğayn (06) (07)

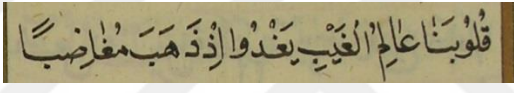
 (08) gaynın şonj emridür

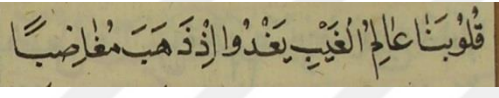
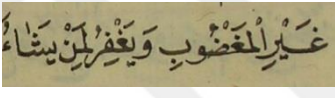
uḥrādur (09) gaynıñ lafzında konulan çağıldısıdır ya'nî (010) gaynuñ feḥāmetin

ḥıfz ile ve zātında konulan in (011) ri'āyet kıl tā ki gaynuñ veznin ve ḥaddin tesviye etmiş olasın (012) ba'zılar gaynuñ rikākatine zāhib olmışlardır lākin (013) ma'mūlye olan feḥāmetidür huşūşa ki gayn u murakkağa

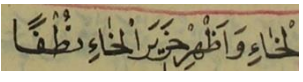
[069]

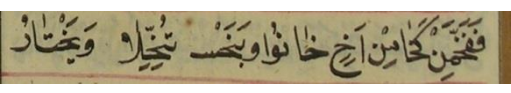
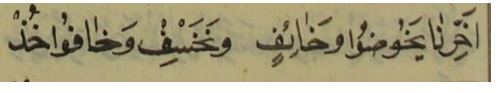
(01) muḳārin ola yā iki murakkaḳıñ beyninde vāqı' ola her ne (02) şüretde olursa olsun ve her ne aşlı irāb-ile mu'rib (03) olursa olsun beher hāl gaynu tefḥīm olunur mişālleri

(04) (05)

 (06) kibleridür pes

ḳārī (07) mücevvide zıkr olınan mişāllerde ve emşālinde (08) gaynuñ ḥaḳḳın ve müsteḥaḳḳın etemm-i mürettebe ri'āyet idüp (09) ḥaddinden ifrāt ve vezninden tefrīt

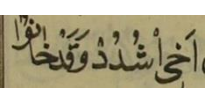
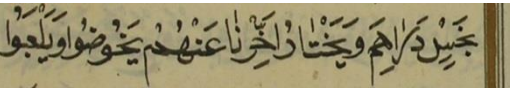
etmeyüp tesvī-le (010) telaffuz ide faşlu (011)

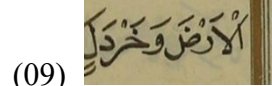
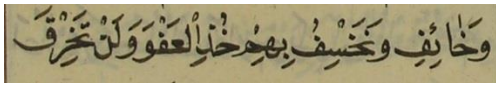
 (012)

(013) emriyyedür ḥānuñ

[070]

(01) zātında olan ḥırıldısıdır yümeyyizdür emriyyedür (02) ya'nî ḥarf-i ḥānun zātında olan ḥırıldısın şavtında (03) ri'āyet idüp tefḥīm-ile nuṭuḳ ile ḥā her ne şüretle (04) ve her ne ki hey'āt-ile ola eger sākin eger müteḥarrik (05) eger feḥīm mücāvīr eger rakīka muḳārin beher hāl lafzı tefḥīm (06) ve nuṭḳı tecīm olunur mişālleri

 (07) (08)

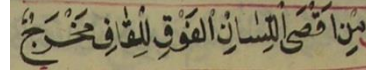

(09) kibleridür eger bunların

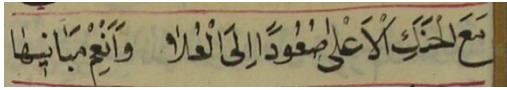
gibilerde kārīye (010) vācib ve lāzımdur ki ḥānuḡ telaffuz-ı ḥāletde ḥālet (011) ḥazīrini ri'āyet idüp feḥāmetin hıfz idüp (012) edāsın görgülü ve gökçek idüp āḥar ḥarf (013) tebdilden şaklayup lafız lahnından şakına ve billāhi't-tevfık

[071]

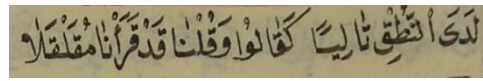
(01) bābu'l-kāfu

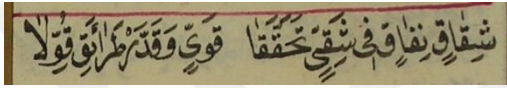
(02)

(03)

(04)

(05)

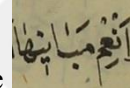

ḥaberdür mu'aḥḥar

maḥrecine me'al (06) ḥanuḡ ḥāldur

temyīzdür ve

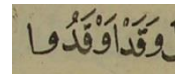
emriyyedür (07) ya'nī

beşinci maḥrec akşā-yı lisānuḡ fevķinden ḥanuḡ (08) a'lādur ki ḥalkuḡ edāsın yelīler kāfuḡ ḥurūcı (09) andandur pes ey kārī sen-daḥı kāf ḥarfini zıkr (010) olınan mevzi'den iḥrāc idüp şavtında olan (011) mebānīsın beyān-ı bālīg ile tebyīn ve şıfatlarından (012) lāzım gelen ḥāletlerin ta'yīn etmek-ile telaffuz ve ḳulķulesi (013) ḥāletın taḥaffuz ḳıl kāf kendi her ne şüretde olursa ola

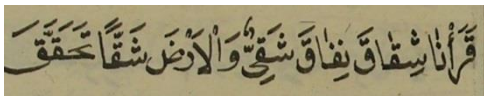
[072]

(01) eger müşedded eger muḥaffef eger mükedder eger muvaḥḥid (02) eger raḳīka muḳārin eger feḥīme mücāvīr eger ḳavīye mülākī (03) eger za'īfe mulāşıḳdur beher ḥāl

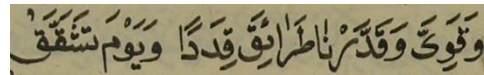
kāfuḡ isti'mālī (04) feḥāmet-iledür mişālleri ḳāl u ḳāle

(05)

(06)

(07)

kibleridür pes kārī mücevvide lābūd ve lāzımdur ki zıkr olınan (08) misāllerde anların gibilerde kāfuḡ feḥāmetin (09) ve isti'lāsın ve cehrin ve ḳulķulesin nuṭķında (010) hıfz idüp ve kendüye lāzım olan şıfatların (011) ḥudūdın zabṭ idüp zıdları ḥāletinde (012) telaffuz etmeye zīrā kāfuḡ şıfat-ı lāzımleri (013) ri'ayet olunmaya dil kendüye yesīr olan 'amel ile

[073]

(01) ‘amel etmege müsārī’a idüp lahn olmak muḳarrerdür (02) ḥuṣūṣākī şıfat-ı cehrün ḥıfzı niteki cehle ḳurrānuḡ (03) ekşeri kāfī hems-ile telaffuz etmek ‘ādetleri olmuştur (04) yāḥūd ḳāfī meḥūredendür şavtında cereyān-ı nefis yokdur (05) muḳaddemde zıkr olundu di ki cehride ḥabs-i nefis vardır (06) hemsde icrā-yı nefis vardır pes bu ikisi birbirine (07) zıdlardur bir şıfat ki ḥarfinde ḥadd-ile edā olunmaya (08) zıddına mültebis olmak muḳarrerdür eyle lahnıdan ḳurtulmaz (09) pes ḳārī mücevvide lābūd ve lāzımdur ki zıkr olunan (010) kā’ideleri zabt idüp ḳıra’āt-ı ḳur’ānı kendüye (011) yesir ide bundan sonra ḳırā’at bana āsān oldu (012) deyü müsāmaḥ-ile olup mücāhedesin terk etmeyüp (013) dā’imā sa’y-ı cemīlīn dirīḡ itmeyüp tilāvetde mücidde ola

[074]

(01) her ne ḳadar ki ḳur’ān-ı ‘azīm ḥüsn-i edā ile edā ide (02) ol ḳadar şevābı ziyāde olup ide mānī erater fehmi (03) teraḳḳide olur ve hem şalātı daḡı kemāl-i şıḥḥatde olup (04) icābete aḳreb olur ve billāhi’t-tevfīḳ bābu’l-kāfī (05)

وَمِنْ تَحْتِ قُلُوبِ الْكَافِ تَحِيَّرُ وَفِيهَا انْشِقَاقٌ مِنْ

(06)

وَأَنْعُمٌ جُودًا كُنْتُ كَمَا أَتَاكَ كَلَامُ كَلَامٍ

(07)

مَنْ اسْكُمُ سَكْمُ كَلَامٍ وَكُنْتُ كَذَا كَذَا كَذَا

(08)

كُنْتُ كَانُوا هَبْنَا كَذَا كَلَامًا

(09)

altıncı maḥrec ḥānuḡ a’lāda ḳāf maḥrecinüḡ az çok (010) aşıḡıcasıdur ḳāf andan ḥurūc ider inşıḳāḳ-ı (011) ḳāfuḡ zātında olan ḥāletidür ḳārī lafz-ı ḳāfī (012) telaffuz iderken ol ḥāleti beyān idüp reḳāḳat-ile (013) telaffuz idüp maḥrecinden lāzım olan menzilin

[075]

(01) ve şıfat-ı lāzımelerin lābūd olan ḥudūdın ḥıfz (02) idüp ifrāt ve tefrītten şaḳlamak lābūd ve lāzımdur (03) ḳāf gerek mufaḥḥame mücāvır ola gerek muraḳḳaḳa mülākī ola (04) gerek kendi müşeddede gerek muḥaffefe gerek mükerrere gerek (05) muvaḥḥede ola mişālleri beytlerde zıkr olınanlardur (06) ve anlarıḡ emşālidür ve billāhi’t-tevfīḳ

bābu’ş-şīn

(07)

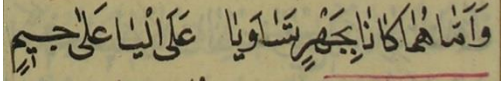
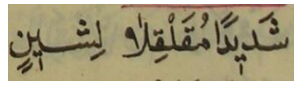
وَلَيْمٌ وَالْيَاءُ لَيْسَ بِجَمٍّ بِالْخُرُوجِ مِنَ اللِّسَانِ

(08)

وَسَطًا مَعَ الْحَنَاءِ الْعَلِيِّ تَعْلَفُ الْوَسَاوِينَ فِي فَتْحٍ

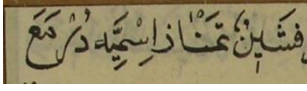
(09)

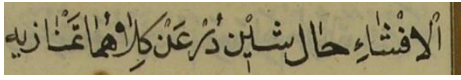
وَسَفْلٍ وَصَمْتَةٍ فَشَبَّ مَعَ الْإِنْشَاءِ عَمَّا زَعَمُوا

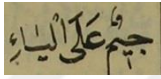
(010) (011) mukaddem

haberdür (012) hurûc-ı mu'ahhar mübtedâdur yâ 'atıflardur (013) taqdîr-ile yâ kaşr iledür vezn içün tesâvîn

[076]

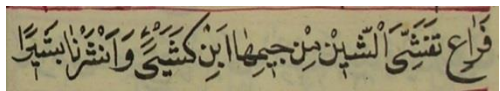
(01) ma'mulâtıyla fa'liyyedür ismiyyedür (02)

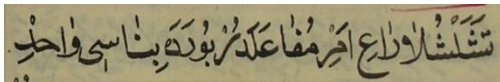
 müte'allikdür (03) ammā tafşiliyyetdür zamîr-i

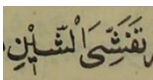
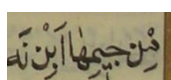
teşniye cîm ile yānuḡdur 'alā (04) fa'liyyedür şedîden ve muḡalkıla ḡāllerdür (05) ya'nî yedinci maḡrec vāṣṡ-ı lisān ile vāṣṡ-ı dimāḡdur (06) zıkr olınan üç harf içün maḡrecdür tafşîl-i (07) kelām ve taḡşîl-i merām ey tālib-i tecvîd ve ey rāḡıb-ı (08) tefrîd bilgil ve āḡāḡ olḡıl ki yedinci maḡrec vāṣṡ-ı lisān ile (09) vāṣṡ-ı dimāḡdur şîn ü cîm ü yā bu mevziden hurûc (010) iderler pes maḡrecde berāberlerdür ve şıfatlardan infitāḡda (011) istifâlde ve şamtda berāberlerdür ammā şîn tefeşşisiyle (012) ya'nî intişār-ı şavt-ile cim-ile yādan ayrılır lâkin yā-ile (013) cîm cehride müsāvilerdür cîme yādan imtiyāz viren

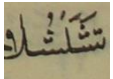
[077]

(01) şiddet-ile ḡulḡulesidür ammā şîn şıfat-ı hemsde münferiddür (02) pes ḡārî mücevvide ve muḡrî müste'ide ehemmi mühimmatdandır ki (03) zıkr olınan ḡarflerüḡ maḡreclerin bilüp ve şıfat-ı (04) müşterekelerin bulup ve şıfat-ı mümeyyizlerin ezber ḡılıp (05) ḡadlerin ve mizānların ifrāṡ ve tefrîṡden ḡurtarup (06) tesvî-ile telaffuz ide ve

billāhi't-tevfîḡ faşlu'ş-şîn (07) (08)

 emr-i müfā'aledür burada bināsı vāḡid (09)

içündür mefuldür intişārı şavtdur (010) müte'allikadur

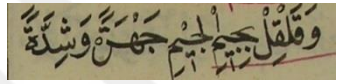
 ma'tûflarıyla mişâlleridür (011) ḡaffifen ma'nāsınadur feḡvā-yı kelām

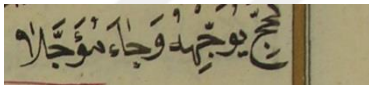
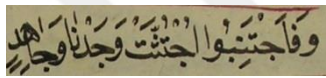
ya'nî (012) ħarf-i ūn zātında ūfat-ı tefeūū-ile cebeletlenmiū (013) ve ūfat-ı hems-ile zīnetlenmiūdür eyle olsa kārī

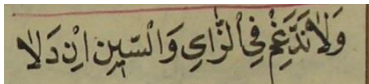
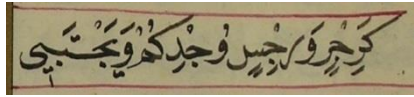
[078]

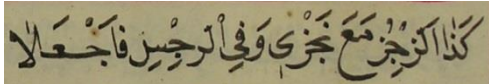
(01) mücevvide ve mukrī müctehide lāzım ve lābüddür ki ħarf-i ūnı (02) nuṭkından ūfat-ı maḥsūsasın ve evūāf-ı muḥtaūasın (03) beyān-ı bālīg ile beyān idüp cīme müūābih telaffuz (04) kılmaḥdan ḥazer ide tā ki ūn cim ḥālīūa olup laḥn-ı (05) ūnī olmaya zīrā ūnde hems-ile tefeūū olmayaydı (06) cim-i ḥālīūa olurdu ve eger cīmde cehr ile kulḳule (07) olmayaydı ūn-i ḥālīūa olurdu eyleye kārīye (08) ve mukriyeye ḥālet-i mezkūrenün ri'āyeti lāzım ve lābüd (09) oldu pes bunların lafızlarında lāzım ūfatlar ki infikākı (010) mūmteni'dür anlar bilüp her birinün ḥudūdı veznin (011) ḥātırına alup kemāl-i ri'āyet-ile ri'āyet kılmaḥ lābüd (012) ve lāzımdur ūn kendi her ne ūretde ola ve her ne (013) hey'āt-ile gele miūālleri beyitlerde zıkr olınanlardır

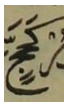
[079]

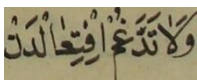
(01) ve anların emūalidür faūlu'l-cīm (02) (03)

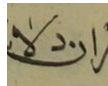
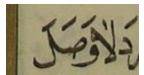
 (04) (05)

 (06) (07)

 (08) emr-i fa'ledür aḥa müteallikdür

 mefūldür ve (09) aḥa 'atıfdur 'atıflarıyla miūāllerdür (010)

 nehy-i ḥāzırdur iddigām ve idgām (011) ifti'āldür ve ifti'ālden bir

ma'nāya isti'māl olınur (012) fi'z-zāyi aḥa müte'allikdür ūartıyyedür

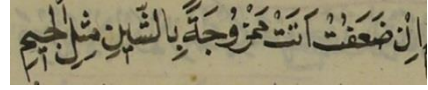
(013) ma'nāsınadır fehvā-yı kelām ya'nî ħarf-i cīmün

[080]

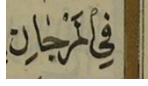
(01) cismine lāzım olan ve lafzından infikākı mūmteni' olan (02) ūfatlarındandır cehr ve ūddet ve ḳalkāle eger cīmün (03) nuṭkında zıkr olınan ūfatları ri'āyet olunmaya

lafzında (04) cīm za'if olup ūšine müšābih olur pes lahn-ı (05) ūšenī' vākī' olur niteki Şeyh

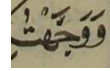
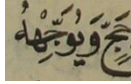
Sehāvī rahmetu'llāh dir (06) ve'l-cīmu

(07)

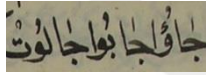
pes kārī tālibe ve muḳrī rāğıba lāzım (08) ve lābüddür ki cīmün ḥudūd-ı mezkūresi üzerine (09) mizānın nuṭṭında ri'āyet ḥüsn-i edā ile telaffuz (010) ideler

ḥuṣūṣā ki cīm müşedded ola (011) gibi bunların gibilerde iki cīm lafızda bir olup (012) imtizāc-ı şavt-ı kuvvet bulup kendüye lāzım olan (013) şıfatları mükerrere olup şavt-ı 'asir olur eyleye

[081]

(01) ri'āyet edāsında ihtimām lāzımdur yāḥud cīmden (02) sonra elif-i memdūde gele

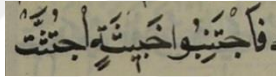

gibi (03) yāḥud kendüden evvel hemze gele

gibi yāḥud cīm (04)

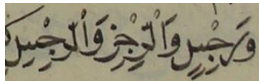
tāye yā dāla mūcāvir ola

(05) ve yectebī gibi zıkr olınan

mişāllerde ve emşālinde kārīye (06) ve muḳriye lābüd ve lāzımdur ki ḥarf-i cīme zātında lāzım olan (07) şıfatların tilāvetinde icrā ve ta'yīn ve beyān-ı bāliḡ ile (08) tebyīn idüp lahn-ı ūšenī'den lafzını ḥıfz ide ve eger (09) cīm zādan yāḥud sinden öḡdin vākī' ola riczin

(010)

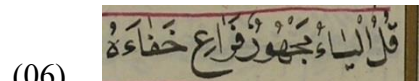
gibi bunlarda ve emşālinde (011) cīmün cehrini ve şiddetini

ve ḳalkalesini şāfī ḳılmaya (012) cīm zāya ḥālīṣa olup zāyde yāsīn ḥālīṣa (013) olup sinde idḡām olmak muḳarrerdür niteki cehele-i

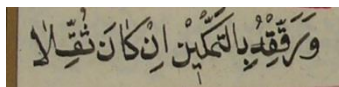
[082]

(01) ḳurrānün 'ādetleri bunların gibilerde denildüḡi gibi idḡām (02) ile okumaḡdur pes kārīye ve muḳriye bunların gibi lahnıdan (03) iḥtirāz etmek vācib ve lāzımdur tā ki ḳırā'at-i ḥüsnü olup (04) āşim ve 'iṣyāndan berī olup ūşevāb-ı cemīle ve ecr-i (05) cezīle

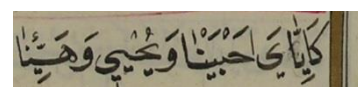
vāşıl ola ve billāhi't-tevfīḡ faşlu'l-yāu

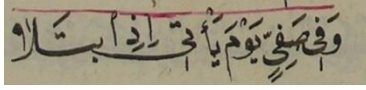
(07)

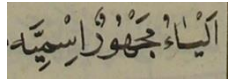
(08)

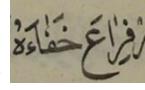
(09)

(010)

maḳūlīdür

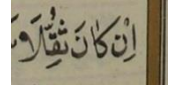

emriyye-i

(011) cevābiyyedür hāsı yāya ‘ā’iddür ve

emriyye uḫrādur (012)

şartıyyedür feḫvā-yı kelām ya’nī ḫarf-i yā hurūf-ı (013) za’īfedendür egerci ki şıfat-ı kavıyyesi cehridür lākin rehāvet-i

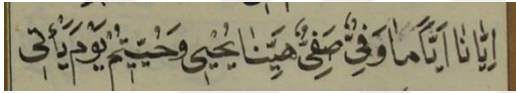
[083]

(01) kuvvetin kemālinden zā’il kılmışdur pes kārīye ve muḳriye (02) yāi nuṭḳında ḫüsn ü edā ile şavt ide gerek mufahḫam (03) civārında ola gerek muraḳḳaḳa cār ola gerek kendi müşeddede (04) gerek muḫaffef her ne ḫālet ile ola ve her ne hey’ātıyla gele (05)

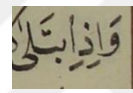
beher ḫāl yā muraḳḳakdur tefḫīmi laḫnıdur mişālleri

(06)

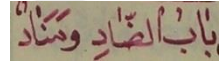
(07)

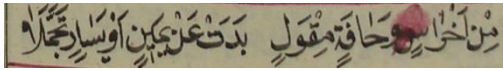
gibilerdür pes kārīye ve

muḳriye ḫarf-i yānı zıkr (08) olınan gibi ri’āyet-i ḫudūd-ile telaffuz eyleyüp (09) terkikın ve taḫkikın gözedüp luṭf-ile edā ve ḫüsn-ile (010) nidā idüp ifrāt ve tefrīṭden

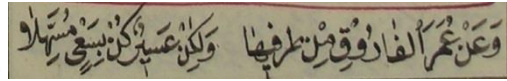
ḫāzer etmekden lābüd (011) ve lāzımdur ki billāhi’t-tevfīḳ

(012)

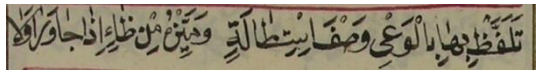

(013)

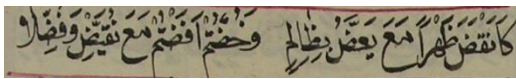

[084]

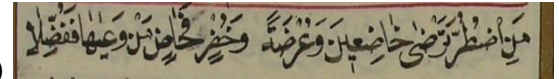
(01)

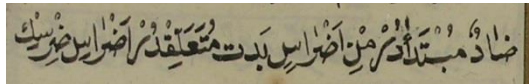
(02)

(03)

(04)

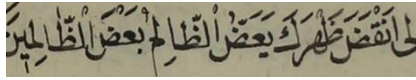
(05) cemī’dür azı dişlere dinilür bunlar

beş dişdür dibde olan (06) diş nācid dinilür andan biri beşinci diş zāḫike (07) dinilür ḫāfe diliṅ yan tarafıdur ki dile ṭolaşur feḫvā-yı (08) kelām ve ma’nā-yı maḳām ya’nī ḫarf-i zād bir ḫarfdur ki (09) lafzı ḳutl nuṭḳı ‘usretli şaṭvetli edāsı heybetli nidāsı (010) şevketlidür zīrā maḫreci ḫāfe-i lisānuṅ ezrāsa muḳābil (011) olan yerindendür şaḡ

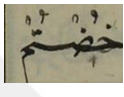
tarafdan ‘asīr isti‘mālī ḳalīlidür (012) şol tarafdan ‘asīr-i isti‘mālī keşīrdür pes zād zātında (013) ḳavī ve lafzında sevidür şıfat-ı istiṭāle-i maḥşūşa ile

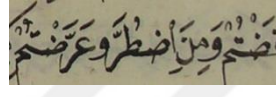
[085]

(01) muttaşıfdur ve itbāk ve isti‘lāsıyla müte‘arrif ḥarfdür zā-ile (02) itbākda ve isti‘lāda ittiḥādları vardur pes ḳārī mücevvide (03) lābūd ve muḳrī müctehide lāzımdur ki zāduḡ maḥrecin bilüp (04) ve şıfat-ı istiṭāle-i maḥşūşası ḥaddın ḥıfz kılup zā (05) telaffuz etmekden ḥazer ḳılalar ḥuşūşā ki zā-ile mücāvır ola (06) mişālī

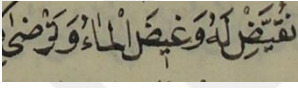

gibilerdür (07) ve yāḥūd ḥarf-i şedīdi ḳaviyyehū

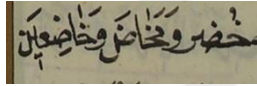
muḳārin ola (08)

gibi ve yāḥūd ḥarf-i za‘īfe (09) mülākī

ola

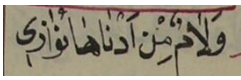
gibi veyāḥūd (010) ḥurūf-ı mufahḥameye vuşul bula

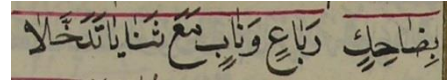
(011) gibi ḥāsıl-ı kelām zāduḡ zıkr olınan şıfatların (012) ve kendüye lāzım olan ḥāllerin ḳārī mücevvede tilāvetinde (013) ri‘āyet ve aḥsen-i edāya ‘ināyet idüp laḥn-ı şenī‘den

[086]

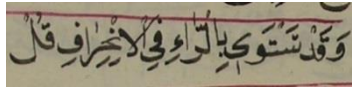
(01) ḳurtarup āşim ve ‘isyāndan berī olmaḳ lāzımdur (02) ve billāhi‘t-tevfīḳ bābu‘l-lāmu

ve

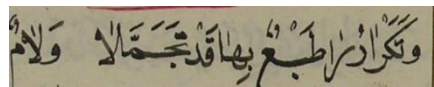
(03)

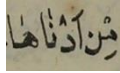
(04)

(05)

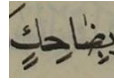

mübtedādur (06)

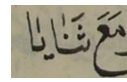

ḥaberdur ḥāsı ḥāfiye rāci‘dür tüvāzī (07) tūsāvī ma‘nāsınadur ma‘mülāt-ile

fa‘liyyedür māḳabline (08) şıfat olur

aḡa müte‘allıḳdür

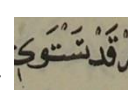

(09) ḥāl-i

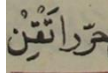
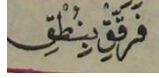
fāıldür rebā‘ın taḳdīr ile ‘atıfdur

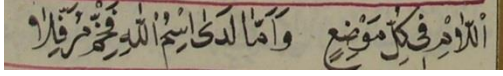
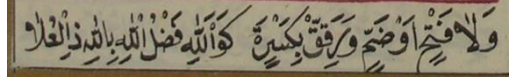

teḥassunā (010) ma‘nāsınadur

cümlesi

fa'liyyedür (011) ma'nāsınadur te'emmülā temyīzdür (012)

 (013)

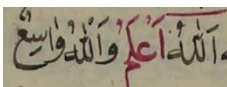
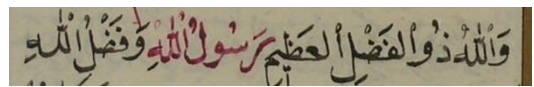
[087]

(01) beyt-i evvelden mısra' evvel cümle emriyyedür taraf-ı rak'kıldur (02) İkinci

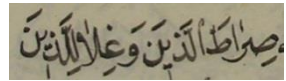
 taraf-ı fehmdür vilānuḡ kaşrı vezn içündür (03) ma'nā 'akīb demek olur cümlesi emriyyedür fehvā-yı kelām (04) ve ma'nā-yı maḳām ya'nī dokuzuncı maḥrec ḥāfie-i lisānuḡ (05) zād maḥrecinden sonra daḡı berāberinden lisān ucuna (06) varıncadur ḥarf-i lāmı andan ḥurūc eder rebā'īye ve nābe (07) ve şenāya müsāvī olduğu ḥâlde şenāya iki ön dişlerdür (08) iki aşağıda iki yukarıda ve bunların iki yanlarında olan (09) dişlere rebā'īye dinilür feth-i bā-ile taḥfīf-i yā-ile (010) anlardan ışra olan dişlere nāb dinilür bunlardan (011) ileri zāḥikadur bundan tā dibe varınca ezrasdur (012) dibdeki diş nāciddür niteki beyān olundu pes lāmuḡ (013) ḥurūcı zıkr olunan mevzī'dendür ammā lām-ı şıfat-ı

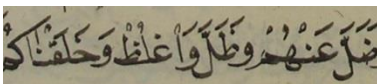
[088]

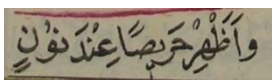
(01) inḥirāfda rā ile müştarekdür ve daḡı (02) vaz'ıyla konılmış olan rekākatdür fehāmet aḡa 'arız (03) sebebiyle 'arız olur ol daḡı lafzatul'lāhdan (04) fethadan yā zammeden

sonra gele (05) (06)

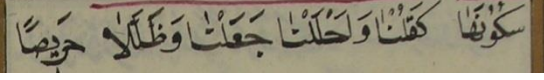
gibilerdür pes kārī mücevvide lābūd ve lāzımdur ki lāmuḡ (07) zātında konılan rekākatın şaklaya ve cibilliyetinde dinilen (08) inḥirāfın merātibiyle bilüp anuḡla 'amel kılup lāmı (09) taḡlīzden bekleye ve şıfat-ı lāzımların ri'ayet (010) kılup ḥüsn-i edā-ile

telaḡfuz kıla ḡuşūşan ḡurūf-ı (011) mufaḡḡamede mücāvir ola

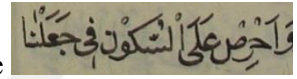
(012) ve gibilerdür (013) billāhi't-tevfīḡ faşıl

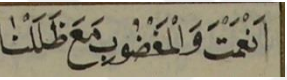
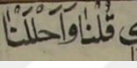
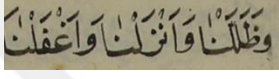
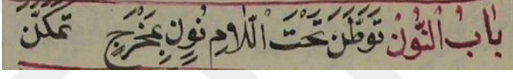
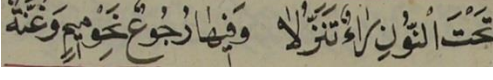
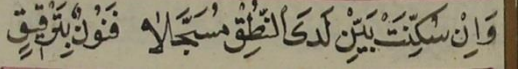
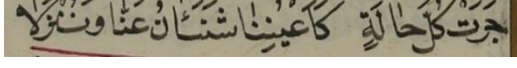
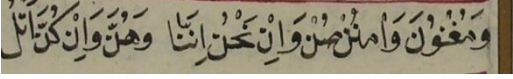
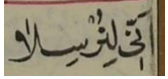
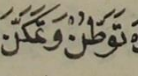
[089]

- (01) (02) aña
zarfdur mefûldür (03) zamîrûn muzâfun ileyhi lâmuñdur ya'nî her kaçın ki lâ-m-ı
sâkin (04) olup nûn-ı müteharrikden evvel gele lâmuñ sükûnı izhârına (05) harîş olmak
kâriye lâbüd ve lâzımdur zîrâ ki lâ-m-ı sâkinenün (06) sükûnı ki izhâr olunmaya lâm
nûnda idgām olunmak (07) yâhûd ihfâ olunmak yâhûd tahrik-i tām ile müteharrik (08)
kılınmak lâzım gelür lahn olur pes bu üç mertebe cümle (09) lahnıdur eyleye kâriye
vâcibdür ki lâmuñ sükûnın izhâr (10) etmege harîş ola tâ ki zıkr olınan üç mertebeden
(11) biri olunmaya tâ ki cehele-i kurrâ etdikleri gibi olup (12) lahn olunmaya niteki

Şeyh Cezerî rahmetu'llâhi bu ma'nâya (13) işâret edüp der ve

[090]

- (01) mişâlleri (02)   gibilerdür
ve billâhi't-tevfîk (03) (04)
 (05)
(06) (07)
 (08) beyt-i evvelde
ma'mûlleriyle (09) fa'liyyelerdür beyt-i şânide (10) şânideki şartiyyedür beyt-i şâlišün
evveli cümle-i ismiyyedür (11) bâkî mezkûr emseledür ya'nî onuncı maḥrec nûn-ı
maḥrecdür ki (12) lâmi maḥrecinün altında rā maḥrecinün üstündendür ve daḥı (13)
on birinci maḥrec rānuḡ maḥrecidür ki nûn maḥrecinün

[091]

- (01) altındandır ve lâkin rāda dil üzerine nûndan olandan (02) edḥaldur ve daḥı nûnuñ
cibilliyetinde mürşit olan (03) lâzımesi vardır ki nûndan infikākı mümteni'dür
ammâ nûn (04) müteharrikde ḥafîdür nûn sâkinede zâhirdür nûn müşeddede (05)
ezhardur ve daḥı nûn ḥurûf-ı müstefiledendür ḥaqqı riḳâketdür (06) gerek

müşeddededür gerek mufahhamedür mücāvire gerek murakkıka mülakıyyedür (07) gerek mükerrere gerek muvaḥḥidedür beher ḥāl nūn murakkakadur tefḥīm-i (08) lahnidür mişālleri beyitler de zıkr olınandur ve anların (09) gibilerdür pes kārī mücevvide ve müsta'ide lābūd ve lāzımdur ki (010) nūnuḡ sīretinde olanı bileler ve kendüye lāzım olan şıfatları (011) ḥatırlarına alalar ve kavā'id-i mezkūresin zabt idüp (012) tilāvetinde lafzın terkik ve sīretinde olan ḥaletlerin (013) taḥkik idüp ifrāt ve tefrīden ḥazer üzerine olup

[092]

(01) elfāz-ı kūr'ānı lahniden taḥlīş idüp āşim ve 'ısyandan (02) berī olalar billāhi't-tevfik

فَصْلٌ فِي أَحْكَامِ النُّونِ

(03)

الشَّاكِكَةُ وَالسُّكُونُ وَإِنْ سَكَنْتِ نُونٌ كَسَوَيْنِ ادْعُوا

(04)

بِالْغَنَةِ فِي اللَّامِ وَالرَّيْسُهَا وَمَعَهَا ادْعِي نَمُو

(05)

وَأَخْفِ بِكَلِمَةٍ وَلَخَفْنَاهَا مَعَهَا ادْعِ الْبَابُ مَبْدَلًا

(06) وَعِنْدَ حُرُوفِ الْخَلْقِ أَظْهَرُهَا وَقُلْ وَفِي مَا بَقِيَ

(07)

مِنْهَا بِالْإِخْفَاءِ زَيْلًا وَإِنْ سَكَنْتِ نُونٌ

cümle

şartıyyedür (08)

كَسَوَيْنِ ادْعُوا فَعَالِيَةً

fa'liyye cevābiyyedür

لَا لِفِ يَسْهَلَا اِنْ

(09)

muşmerden gelen fetḥadan muşba'dur ve

وَمَعَهَا

ادْعُوا

nun (010) fā'ilinden ḥāldur ve

أَخْفِزْ

ma'mulātıyla emriyyedür mübdilā (011) ḥāl-i fā'ildür ve

أَظْهَرُهَا

müte'allikātıyla

emriyyedür ve

تَرْيَدُ وَزَيْلٌ

(012)

زَيْنٌ

ma'nāsındandur cümlesi fa'liyyedür feḥvā-yı kelām

(013) ve ma'nā-yı maḳām ya'nī nūn-ı sākinenün ve tenvīnün ḥükümleri

[093]

(01) dört mertebe üzerindedür idgāmdur izḥārdur ihfādur (02) ḳalbdür pes ey kārī-i kitab-ı kerīm ve ey tālī-i ḥitāb-ı 'azīm (03) bilgil ve āgāh olgıl ki cümle kūr'ānuḡ 'avāmı ve ḥavāşı tenvīnün (04) ve nūn-ı sākinenün ḥükümlerini bilmege eşedd-i ihtiyāc ile (05)

aḥveclerdür ve

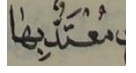
وَأَخْفِزْ

ile efḳarlardur zīrā bunlar söz (06) tilāvet-i kūr'ān-ı 'asīredür

ve bunlar ile ḳırā't-ı kūr'ān yesīrdür (07) pes kūr'ānda māhir ve fāyık olayın deyen kārī

tālībe ve tilāvetde (08) rāsih ve ḥazık olmak dileyen muḳrī rāğıba bunların (09)

ma'rifetinde lābūd ve lāzımdur zīrā bunları bilmeyenlerün (010) kırā'atleri

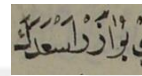

olmaz ve tilāvetleri (011) sayılmaz ve daḥı bilgil ki tenvīn ile nūn-ı sākine (012) lafızda mütteḥidlerdür resimde muḡāyirlerdür tenvīn-i (013) lafızda şābit-i ḥaṭda sākıṭdur vaşılda zāhir

[094]

(01) vaḳıfda degil kelimenün āḫirinde olur evvelinde olmaz ve evsaṭında (02) bulunmaz ammā nūn-ı sākine lafızda ve ḥaṭda şābit (03) vaşılda vaḳıfda şābirdür esmāda ve efālide

ve ḥurūfda (04) olur evvelde ve evsaṭda āḫirinde pes ey

(05) Allāhu ve

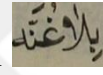

bilgil ve āḡāḥ olḡıl ki tenvīnün ve nūn-ı sākinenün (06) ḥükümleri dört mertebe

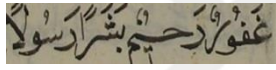
üzerinedür

ḥarflerinden (07) lām ile rāda idḡām-ı

olurlar rāya mişāl (08)

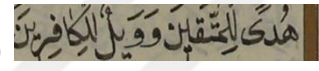

gibilerdür nūn-ı sākineye mişāl (09)

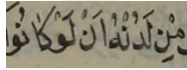

gibilerdür

lāma tenvīne mişāl (010)

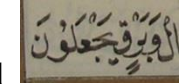

gibilerdür nūn-ı sākine (011) mişāl

gibilerdür bākī ḡalan dört ḥarf ki (012) yemnū ḥarfleridür yādur nūndur

mīmdür vāvdur bunlarda (013) idḡām-ı me'a'l-ḡunne olunur yāya mişāl

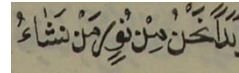

[095]

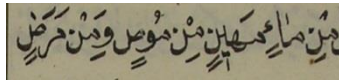
(01)

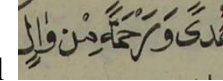
gibilerdür nūna mişāl

(02) gibilerdür mīme mişāl

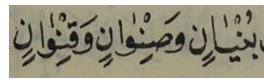
(03) gibilerdür vāva mişāl

(04) gibilerdür

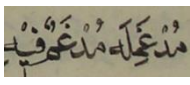
bunların idḡāmına idḡām-ı tavsīṭ dinilür zīrā ḡunnenün (05) zuḥūrī idḡām-ı tāmm-ı mānī'dür ammā vāv ile yāda (06) kelime-i vāḫidede izḥār olunurlar muzā'afa iltibāsdan

(07) ḡaçmılup mişālleri

(08) dūnyā gibilerdür zīrā muzā'af ḥarfleri

(09)

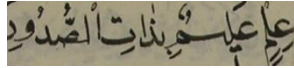
bir cinsden olanlardur eger bunlarda (010) idḡām olanlardı mudḡam

olan nūn-ı sākinden munkālīb (011) olup idḡām olınmışdur yoḡsa ikisi bile bir

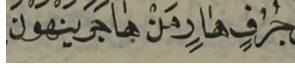
cinsdendir (012) bilinmezdi ve bu hüküm ü dağı bā katında tenvīn ve nūn-ı sākine (013) mīme kalb olup mim-i sākine hükmin geyeler ya'nī eşer-i

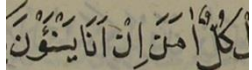
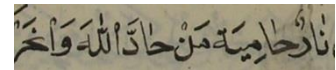
[096]

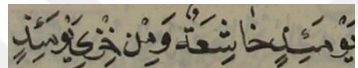
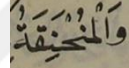
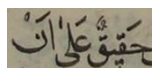
(01) ğunne ile ihfā olunur mertebe-i ihfā dağı idgām ile (02) izhār beyinde bir mertebe-

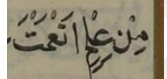
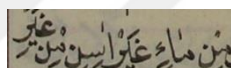
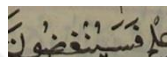
i mutavassıttadır mişāl (03) gibilerdür üçüncü hüküm (04)

izhārdur hūrūf-ı halk katında olur bunlar da altı (05) harfdür hedür hıdur 'ayndur

ğayındur (06) hāya mişāl gibilerdür (07) hemzeye mişāl

 gibilerdür (08) mişāl gibilerdür (09) hāya

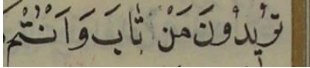
mişāl (010) gibilerdür 'ayna mişāl

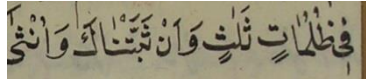
(011) ğayna mişāl (012) gibilerdür ve

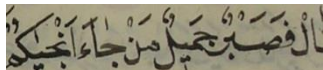
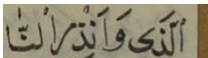
dördüncü hüküm ihfādur (013) zıkr olınanlardan bākī kalan harflerdedir

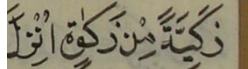
[097]

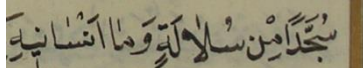
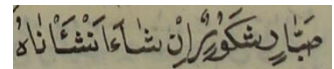
(01) tedür şedür cimdür deldür zeldür zedür (02) sindür şındur şaddur zaddur tıdur (03)

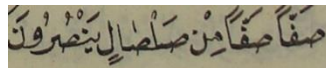
zıdur fedür kağdur keğdür tāye mişāl (04) gibilerdür tāye

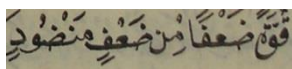
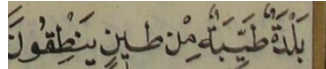
mişāl (05) gibilerdür cīme (06) mişāl

 gibilerdür (07) gibilerden zāye mişāl

 (08) gibilerdür sīne mişāl (09)

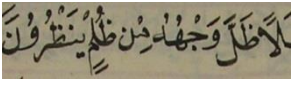
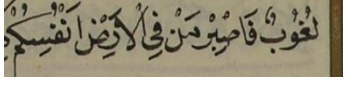
 gibilerdür şīne mişāl (010)

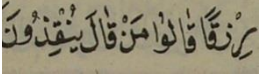
gibilerdür şāda mişāl (011) gibilerdür zāda mişāl (012)

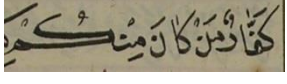
 gibilerdür tāya mişāl (013) gibilerdür

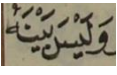
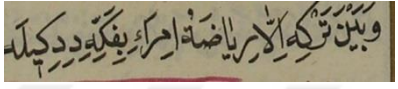
zāye mişāl

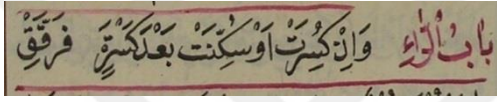
[098]

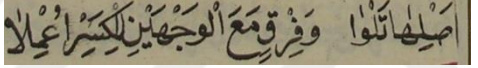
(01) gibilerdür kāya mişāl (02)

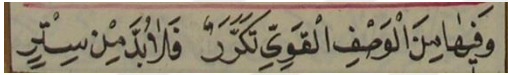
(03) gibilerdür kafe mişāl (04)

 gibilerdür emselehū burada (05) tamām oldı ve daḥı bilgil ki zıkr olınan aḥkāmıñ (06) zabtı ve ‘ameli kāriye müyesser olmaz illā bir şeyḥ-i fāyıkden (07) telaḳḳī ve riyāzet-ile māhir-i hāzıkdan tuşāfe ve rıfāfetiyle (08) olur niteki Şeyḥ Cezerī

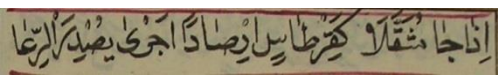
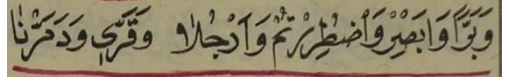
bu ma'nāda dir (09) ve billāhi't-tevfīk (010)

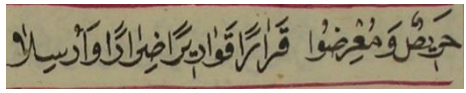
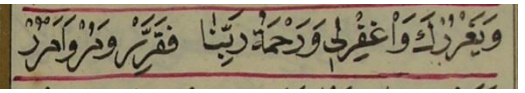
 (011)

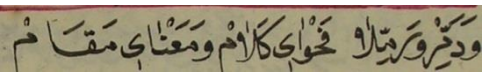
(012) (013)

[099]

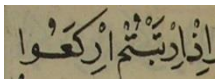
(01) (02)

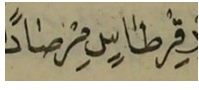
(03) (04)

(05) (06) ey tālib-i tilāvet-i ḳur'ān-ı mecīd ve ey rāḡīb-ı ḳırā'at-ı (07) furḳān-ı ḥamīd bilgil ve āḡāḥ olḡıl ḥarf-i rā ḥadd-i zātında (08) telaffuzı ḳuvvetli ve tilāveti saṭvetli şıfat-ı tekrīr-ile muttaşıf (09) ve lām maḥrecine münḥarif ḥarfdür pes bu sebebdendür ki (010) rāda taşarriḳāt-ı keşire ve ḳavā'id-i 'azīze vardır isti'mālī (011) vāzı'ıñ vāzı'ıyla feḥāmet üzerinedür aña reḳaḳet (012) bir 'arız sebep ile gelür ol 'arız daḥı rā kendi (013) meksüre olmaḳdur yāḥūd sākine olup māḳabli

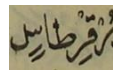
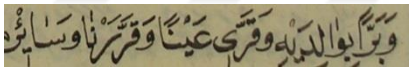
[100]

(01) kesre-i aşılye ile meksür olmaḳdur eger kesre 'arıza (02) ile ola gine tefḥīm olunur

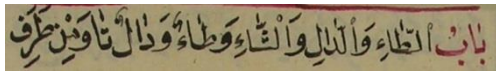
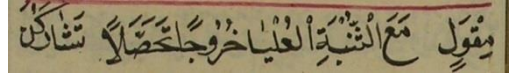
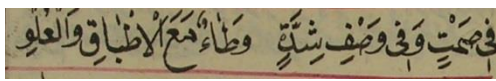
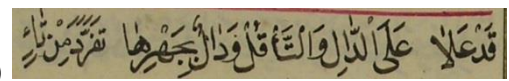
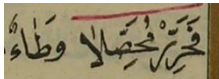
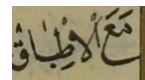
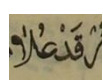
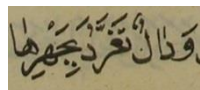
 (03) gibilerdür ve daḥı rā-i sākine ki māḳabli meksürdür (04)

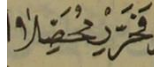
kendüden sonra hurûf-ı müsta'liyyeden biri vâkı' olmaya (05) ol vakit terkîk olunur eger vâkı' ola gine tefhîm (06) olunur gibilerdür ve eger rā-i meksûre (07) nûn mākabli maẓmûm ola yāḥud meftūḥ ola vaḳf-ı (08) ḥālinde mākablinde mākabline ittibā' ile tefhîm olunur ve eger (09) rā-i meftūḥanun yāḥud rā-i maẓmûmenün mākabli (010) meksûr ola vaḳfı ḥālindesine mākabline ittibā' ile (011) terkîk olunur ve eger rā-i müşeddededür şıfat-ı tekrîri (012) ihfā olunmaḳdan lâbüddür niteki er-raḥmān rāsında (013) zıkr olınmışdur ḳārī mücevvide ve muḳrī müctehide

[101]

(01) lâbüd ve lâzımdur ki rā-i muşakḳılenün tekrîrin ihfā ide (02) tā ki lafızda tekrâr-ı rā olmaya niteki zıkr olundu ve daḥı (03) bilgil ki kelime-i farkında iki vechi vardur terkîk ve tefhîm (04) feḥāmete sebep rānuḡ māba'dinde müsta'liye harflerinden (05) ḳāf bulundu ḳā'ide-i mezḳûreye muvāfiḳ oldı reḳāket-ile (06) okunmaḡa sebep egerci ki māba'dinde ḳāf-ı müsta'liye (07) vâkı' oldı lâkin ḳāf-ı meksûre bulundu pes iki tarafun (08) kesreleri birbirine kuvvet virdi pes mākablinün kesresi (09) mü'eşşire olup rāda te'sîr idüp rā terkîk olındı (010) zıkr olınan ḳā'ideler mişâlleri bunlardur (011) mişâlleri ki (012) beytlerde zıkr olındı rānuḡ sā'ir ḳā'idelerinün emsilesidür (013) vehmi olanlara ḥafî degildür ve billāhi't-tevfîḳ bâb

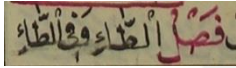
[102]

(01) (02)
 (03) (04)
 (05) mübtedā'dur ve 'atıflardur (06) tānuḡ ḳaşrı ittizān içündür taraf-ı cānib ma'nāsınadur (07) miḳvālāt-ı ḳavildür murād-ı lisāndur teşnīye iki öḡ (08) dişlerdür iki aşağıda iki yukaruda teşāriken cem'-i (09) mü'enneş müfā'aledür cümle-i fa'liyyedür ve tāün mübtedādur (010) ḥāldur müte'allakātıyla fa'liyyedür (011) maḥall-i refi'de ḥaberdür ismiyyedür (012) zamīr-i

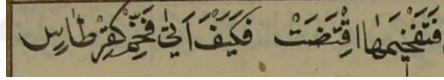
bāriz-i mecrūr-ı dālunđur emriyyedür (013) fehvā-yı kelām ve ma'nā-yı maḳām on ikinci

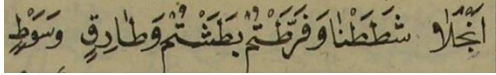
[103]

(01) maḥrec ṭarf-ı lisānıyla ṣenāya 'ulyādur ki ṭāya ve dāla (02) ve tāya maḥrecdür bunlar maḥrecde müşterek olduklarından (03) ğayrı şıfatlardan şiddetde ve şimet daḥı müştereklerdür (04) pes ṭāī dāldan ve tādan ayıran iṭbākı ve isti'lāsıdır (05) ammā tāi ve dāl cehride berāberlerdür dālunđ tādēn imtiyāzı (06) cehri ile ve ḳulḳulesiyledür lākin dāl ile tā infitāḥde ve (07) ve istifāldē müştereklerdür tāye dāldan infirād viren (08) hemsidür pes ḳārī mücevvide lābūd ve muḳrī müste'ide (09) lāzımdur ki zıkr olınan ḥarflerün şıfat-ı müştereklerin (010) ve şıfat-ı mümeyyizelerin tesvīye idüp birbirine ḥalt (011) itmekden ḥazer ideler tā ki kendi laḥnıdan ḳurtarmağa (012) sa'y-ı cemīl ve cedd-i cezīl idüp āşim ve 'isyāndan (013) berī olalar ve billāhi't-tevfīḳ

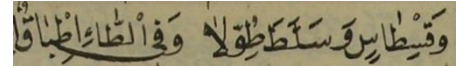

[104]

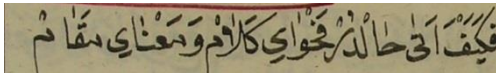
(01) iṭbāḳun (02)

(03)

ismiyyedür (04) tefḥīm-i mefūl iḳtezidür zamīr-i mü'ennes tāya rāci'dür (05)

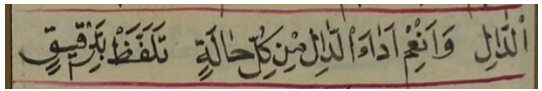

(06) ya'nī ḥarf-i tā zātında şedīd ve nuṭḳında

sedīd (07) şavt-ı ḳavī lafz-ı ḥarfdür ḥurūf-ı müsta'liyedendür (08) pes tefḥīm-ile müsta'meledendür zīrā ekşer-i şıfatı (09) ḳaviyyedendür iṭbāk ve isti'lā ve şiddet ve cehri (010) gibi pes ḳārī mücevvide labūd ve lāzımdur ki ṭānuḳ (011) mezḳüre aḥḳāmını ve meşṭüre aḥvālını ḥıfz (012) idüp lafzını ifrāṭdan ve nuṭḳını tefriṭden (013) şaḳlaya eger tā müşedded ola muḥaffef ola terḳīḳa

[105]

(01) mücāvir ola tefḥīme mülāḳī ola her ne şüret ile gele lafzı (02) tefḥīm ve nuṭḳı

necīm olunur billāhi't-tevfīḳ faşlu (03) (04)

لَدَى التُّطُقِ فَأَعْمَلُوا كَطُورٍ وَمِرْصَادٍ وَصَدُّوا أَوْصَدُوا

(05)

وَصَدُّنَا وَنَمْدَمَعِ أَخِي أَشَدُّ وَمَدْخَلَا

(06) وَأَنْعَمَ آدَاءُ الدَّالِ أَمْرٌ يُدْرِكُ مِنْ كُلِّ حَالَةٍ أَنْعَمَ

müte'allikdur (07) telaffuz

لَبَّيْكَ قِيْلَ أَخِي لَمْ يَلِدْ

taraf-

1 telaffuzdur

سَبَّحَلَا

(08) mutlakā ma'nāsınadur fehvā-yı kelām ya'nī dāl harfī (09)

şedīd ve kavī sedīd ve sevī mehvā ve müstefile (010) ve münfetiha ve muşmetedendür muktezāsı terkīkdür (011) pes kārī ve mukrī dālī telaffuz iderken riķākat-ile idüp (012) lafzını tağlīzden şaklayalar zīrā ki dāl tağlīz olına (013) hemān tai maḥza olur pes dālun hududın bilüp

[106]

(01) anuḡla 'amel kılup ifrāt ve tefrītten şakınup icrā-yı (02) nefes itmeyeler eger ideler dāl tā-i maḥza olmak muḡadderdür (03) niteki kitāb-ı evvelinde tecvīd-i fātīhada zıkr olınmışdur (04) mişālleri beyitlerde zıkr olınan elfāzdur (05) billāhi't-tevfīk

فَصَلِّ السَّاءِ وَتَقِيْلُ يَا بَنِي

(06)

الْعَطْرِ رَقَقُوا كَتَرَى فَنَمُّ تَابُ تَالِ مَرَاتِلَا

(07)

وَتَأْتُوا نَفَاةً تَقْفُونَ تَوْبَةً تَصْدُونَ تَحْتَانُونَ

(08)

بَبْمُ تَبَلَا وَتَقِيْلُ يَا بَنِي

ismiyye ve

فِي التُّطُقِ

(09)

رَقَقُوا

fa'liyyedür yāḡud emriyyedür ma'nā-yı kelām (010) ya'nī ḡarf-i tā

zātında kuvvetli hey'ātında heybetli (011) ḡarfdur şıfatlardan şiddet ile muttaşıf ve hemsle (012) mevşūfdur ve kendi ḡurūf-ı müstefiledendür tefḡīmi (013) laḡnıdır her ne şūretde gele ve her ne ḡāletde ola

[107]

(01) ve her ne irāb-ile irāblene kārīye ve mukrīye lābūd ve lāzımdur (02) ki tāi telaffuzda terkīk idüp tefḡīmden ḡāzer ideler (03) ve şavtında icrā-yı nefis lāzımdur ki şıfat-ı lāzimesinüḡ (04) muktezāsıdır nazmıda zıkr olınanlardur billāhi't-tevfīk (05)

bābu'z-zāi

وَالسَّيْنِ وَالضَّادِ لِسِينٍ وَزَايَا

(06)

خَوْجَا الْخَوْتُ مِنَ الشَّيْءِ السُّفْلَى نَقَرْنَ مَقُولَا

(07)

بَصْفُ وَصَمَتْ بَيْنَهُنَّ تَشَارُكَ كَذَلِكَ فِي رَخْوِ ضَادٍ

(08)

كَلَّا بَعُولٍ وَأَطْبَاقٍ فَمَتَّازٌ مَعَهُمَا مِنَ السَّيْنِ

(09)

وَأَنزَلْخُذْ تَقَرَّرْ تَأَمَّلْ وَذَافَارُ مِنْ سَيْنِ بِجَهْرٍ

(010) وَسَيْنُهَا مَعَ الضَّادِ فِي هَمْسٍ سَوِيٍّ شَكْلًا

(011) إِصْرَادِ اخْوَارِ

ismiyyedür

خُرُوجًا

temyîzdür رَمْنُ الشَّيْءِ

(012) السَّفْلِ

beyāndur بَطْرَفِ

fā'il-i tahtında şāda rāci'dür (013)

مُصَادٌ كَلَّ بَعُولٍ وَأَطْبَاقٍ

müte'allikdür

بِصَفَرٍ تَارِكٍ نَدَا

[108]

(01) cümle ismiyyedür رُقْمَتَاؤُ

ma'mulâtıyla fa'liyyedür

زَوْزَاؤُ

(02) مِنْ سَيْنِ بِجَهْرٍ

dahı

ismiyyedür ve رُوسَيْنِ مَعَ الضَّادِ فِي

(03) هَمْسٍ سَوِيٍّ دَهْ

ismiyyedür teşekkülen temeyyezdür

ma'nā-yı (04) maḳām ya'nī on üçüncü maḥrec şenā nā-yı süflā ile (05) taraf-ı lisāndur sīn ve zāi ve sād andan ḥurūc (06) iderler pes bunlar maḥrecde ve şıfatlardan şafarada (07) ve reḥavetde vişāmetde müsāvilerdür ammā şādı zā-ile (08) sinden ayıran itbākı ve isti'lāsıdır lākin sīn-ile (09) infitāḥda ve istifāle müştereklerdür pes kārī (010) mücevvide lābūd ve lāzımdur ki zıkr olınan üç (011) ḥarfūn maḥreclerin ve şıfat-ı müşterekelerin ve şıfat-ı (012) mümeyyizelerin bilüp ve ḥudūdın ve mizānın bulup (013) zabt kılup bunları birbirinden fark idüp

[109]

(01) her birinūn keyfiyyet-i ḥāllerin iz'ān idüp nuṭṭında (02) ḥaṭṭdan ve edāsında ifrāt ve tefrītten ḥazer ide (03) sādūn itbākın ve isti'lāsın ve zānuṭ cehrini (04) ve infitāḥını ve istifālını ve sīnūn hemsini ve infitāḥını (05) ve istifālını ri'āyet ide ve billāhi't-tevfīk

faşlu'ş-şad

(06)

الضَّادُ فَسَمَّيْنِ اسْلِيًّا وَضَادٌ مُفْعَلٌ كَقَصْدٍ

(07)

السَّبِيلُ اقْصِدْ وَضَضْنَا مَقْصَلًا وَضَمْنَا اصْرُوا

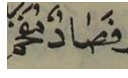
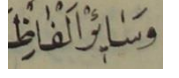
(08)

يُضْحَبُونَ وَأَصْرَهُمْ صَوَاعِقُ نَقْصُصُ بَعْضُهُمْ

(09) فَيُوصَلُ فَسَمَّيْنِ اسْلِيًّا

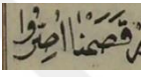
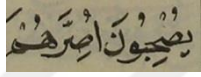
ismiyyedür اسْلِيًّا

tarf-i (010) lisāna dinilür bunlara isliyye

dinildi hüruc (011) etdikleri yere nisbet olunur ismiyyedür (012)
mezküre-i emsiledür fehvā-yı kelām (013) ya'nî harf-i şād şavtında şalābetli ve nutkında
[110]

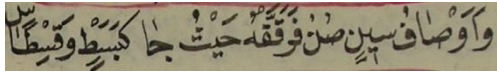
(01) kuvvetli lafzında feḥīm-i cemsde cesīm-i harfdur her ne hālde (02) olursa olsun
eger müşedded eger muḥaffef eger (03) mufahḥama mücāvır eger muraḳḳaḳa muḳārin
ve her ne i'rābla (04) mu'rib ola beher hāl feḥāmet-ile edā olunur terkīk (05) tandur zīrā
muṭbaḳa-i müsta'liyedendür eger şād (06) terkīk olına müstefile-i münfetiḥādan kılınur

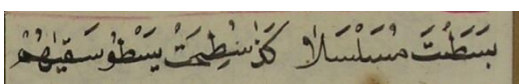
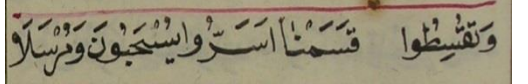
pes şād (07) sīn olmak lāzım gelür ba'zı mevāzı'da (08) olup namāzda okunsa

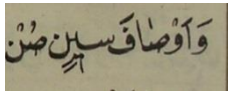
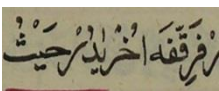
fesād virür (09) gibilerde pes kārī mücevvide ve muḳri (010)
müctehide lāzım ve lābüddür ki bunların gibi yerlerde (011) sādın ḥudūdın ve lāzım
olan ḥuḳūḳın bilüp (012) edāsında ri'āyet kılup feḥāmetin şakınup ifrāt (013) ve
tefrīṭden ḥazer idüp ḥüsn ü edā ile nutkında

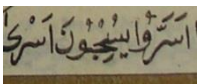
[111]

(01) tā ki kendüleri laḥnıdan kırtarup şevāb-ı 'azīme lāyık (02) ve aḳrānı beyninde fāyık
ve kāmiller silkine lāḥik ve ḥalḳ (03) arasında belli bayık olalar ve billāhi't-tevfīk

faşlu's-sīn (04) (05)

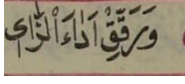
 (06)

(07) emriyyedür (08) cā hāl-i mefūldür ḳaşr-ı vezn
içündür fehvā-yı kelām (09) ya'nî harf-i sīn zātında laṭif hey'atda zarīf dil (010) üzerine
edāsı ḥafif ve nutkında nidāsı naẓif harfdur (011) her ne keyfiyyet-ile ola ve her ne
hey'at-ile gele beher hāl sīn (012) terkīk ile okunur ḥuḳūḳı taḥḳīk olunur ḥuşuşā (013)

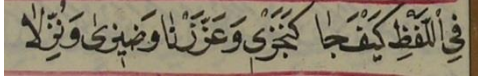
ḳısmen gibilerdür eger sīn tefḥīm oluna

[112]

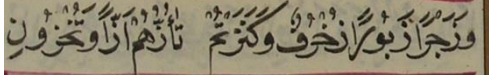
(01) şād maḥza olur ma'nāya zarar olup namāza fesād (02) gelür pes kārī mücevvide lābūd ve muḳrī müctehide lāzımdur ki (03) sīnūñ nuṭḳına şāfī ve ḥuḳūk ri'āyetine vāfī olup (04) riḳāḳatı ḥaddın şaklayup ifrāt ve tefrītten ḥazer ide (05) ve billāhi't-tevfīḳ

faşlu'z-zā'

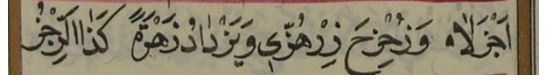
(06)

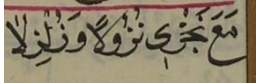

(07)

(08)

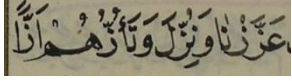

(09)

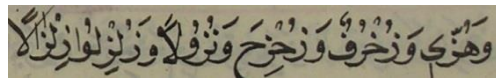
fehvā-yı kelām ya'nī ḥarf-i (010) zā-yı zātında rekāket-ile meşhūre ve maḥrec-ile ma'mūre (011) ve vaşfında mechūre şafr-ile ve rehāv-ile manzūre (012) ve infitāḥ-ile ve istifālesiyle melfūze ve mevāzīn (013) ḥudūd-ile maḥfūzadur lafzıda murakkıka ve hıfzıda

[113]

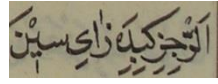
(01) muḥakkıkadur pes kārī mücevvide lābūd ve muḳrī müste'idde (02) lāzımdur ki zānuñ zıkr olınan ḥāletlerin ve kendüye lāzım (03) olan hey'atların kemāl-i mertebe ri'āyet ve etemm-i dirāyet idüb (04) lafzını görgülü ve nuṭḳını gökçek ide zāyı kendi her ne (05) şūret-ile ola ve her ne hey'et-ile gele gerek mükerrer gerek (06) müşedded gerek muḥaffef gerek mufahḥame mücāvire gerek murakkıka (07) muḳārindür mişālleri

(08)

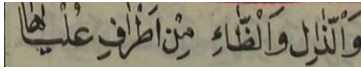

(09) gibilerdür

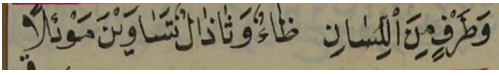
ḥuşūşa ki zāyı cīm-i sākineye mücāvire ola (010)

gibi telaffuz

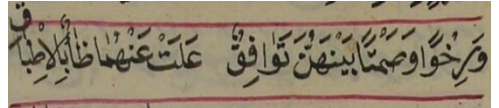
olınmaḳdan ḥazer olına (011) pes kārī-le ve muḳriye zānuñ ḥudūd-ı mezkūresin (012) ri'āyet etmek lābūd ve lāzımdur ve billāhi't-tevfīḳ bābu'ş-şāu (013)

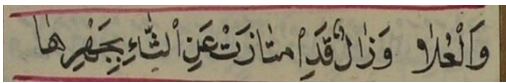

[114]

(01)

(02)

(03)

(04)

وَلَكِنَّهَا فِيهَا مَعَ الظَّائِقَاتِ وَتُسَمَّى تَوْبًا لَهَا

(05)

لِأَنَّهَا أَخْرَجَتْ مِنْهَا مَرَسَلًا مَرَّاسًا

(06) تَشَارِكُنِي

müte'allikadur hā-i 'ulyā hā şeniyye rāci'dur (07)

مَوْلَا أَخْرَجًا

ma'nāsındadır cümle fa'liyyedür ve

نَزَحُوا

(08)

وَصَمَّتْ مَوْلَا لَهَا

'atıflardur ve

بَيْنَهُنَّ تَوَافُوا

ismiyyedür (09)

عَلَّتْ عَنْهَا ظَاوُ

fa'liyyedür

وَذَالِ مُبْتَدَأٍ قَدَامَاتٍ

(010) ma'mulâtıyla

haberdür ve lākin istedlerün için ve

تُسَمَّى

(011)

تَوْبًا لَهَا

fa'liyyedür

لَا لَمْ لِمَا عَلَتْ سَمِيَّتُ زَانِ مَعُونِ

(012) ile maḥall-i refi'dedür

مَرَسَلًا

hāl-i fā'ildür fehvā-yı

kelām (013) ve ma'nā-yı maḳām ya'nī on dördüncü maḥrec taraf-ı

[115]

(01) lisān-ile şenāyā-yı 'ulyādur ki bu üç harfi işbu maḥrecden (02) hurūc iderler pes maḥrecde berāberlerdür ve şıfatlardan (03) ve ḥāvetde ve şımatde berāberlerdür zānuḡ zālden ve şādan (04) imtiyāzı itbākı ve isti'lāsi-ledür lākin zāl ile cehride (05) müştereklerdür zāluḡ şādan imtiyāzı cehr-iledür şānuḡ (06) zā ile zālden infirādı hemsledür eger zāda itbāk (07) ve isti'lā olmayaydı zāl ḥālişa olurdu (08) ve eger zālde cehri olmayaydı şā maḥza olurdu (09) ve eger şade hems olmayaydı zāl ḥālişa (010) olurdu pes kārī mücevvide lābūd ve tālī müsta'idde (011) lāzımdur ki bunların maḥreclerinde miḳdārların (012) ve şıfatlardan her birinün kendülere lāzım olan (013) mizānların zabt kılup her birini ḥudūd-ı

[116]

(01) ve menāzili üzerine edā idüp ifrātdan ve tefrītden (02) şaklayalar ve billāhi't-tevfīk

faşlu'z-zāi

وَفِي الظَّائِقَاتِ

(03)

تَقْخِيمٌ لِمَا فِيهِ مُقْتَضٍ كَطَهْرٍ لَطْفٍ تَوَافُؤًا وَظَلَلًا

(04)

يُظَنُّونَ مَحْظُورًا ظَلِيلًا مُوقِظَ عَظِيمٍ كَطِيمٍ

(05)

مُسْتَخْلَفٌ فَرَقِلًا وَفِي الظَّائِقَاتِ تَقْخِيمٌ اسْمٌ كَلَامٌ

(06) لِمَا عَلَتْ فُحَامَتُهَا

fehvā-yı kelām ve manā-yı merām (07) ya'nī zā harfi ḥadd-i

zātında kuvvetli ve şevketli ve nutkı (08) celî ve lafz-ı 'ālīdūr ve şıfatlarının ekseri kuvvetde (09) olduğu-çün şemîn ile telaffuz olunur kendi (010) her ne hâletde ola ve her hey'ât-ile gele ve her ne (011) aşıl harf-ile mücāvīr ola eger müşedded eger muhaffef (012) beher hâl tefhīm lāzımdur pes kārī tālībe lābūd ve mukrī (013) rāğıba lāzımdur ki zıkr olınanları zānuñ telaffuzda

[117]

(01) ri'āyet idüp şavtın fehāmetiyle şalābet-ile (02) edā ideler mişālleri beytlerde zıkr olınanlardır ve bunların (03) gibilerdür pes zāyı mizānında vezn idüp hūdūd-ı (04) lāzimesinde tesvī-le telaffuz ideler faşlu'z-zāl (05)

لَفْظُ الدَّالِّ مِنْ حَيْثُ جَنَاحُهُ كَمَا جَاءَ دَاخِلُ وَرَقٍ

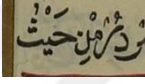
(06)

مَتَدَلِّلًا أَهْلًا الَّذِي دَاخِلُ وَادْهَبُ وَادْهَبُ

وَيُنْكَرُ جَدُّو دَاوُدَ ذَلِكَ دَلَالٌ قَرِيقُ لَفْظِ الدَّالِّ مَفْعُولٌ

(07)

(08) mukadderdür yāhud mübtedā-i

maḥzūfe haberdür (09) cenāhā-i fa'liyyedür bākī nazm-ı emşiledür fehvā-yı kelām (010) yā'ni zāl zātında laṭīf edāsında zarīf bir görklü (011) ve gökçek harfdür kārīye lābūd ve mukriye lāzımdur ki (012) zāl-ı luṭf-ile telaffuz ve reḳāketi teḥaffuz ve edāsını ta'dīl (013) veznini taḥşīl idüp cehrini şāfī ve ḥuḳūkına wāfī

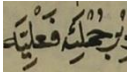
[118]

(01) olup mehmūse telaffuz idüp şāye müşābih nutk etmeye (02) ve riḥvi ve reḳāketi ri'āyet olup ifrāt ve tefrīden (03) hazer oluna ve billāhi't-tevfīk faşlu's-şāu (04)

أَيُّ أَيْنَ مَا إِلَى كُنْتَ تَكُنْ قَرِيقُ وَاقْتُلَا وَاقْتُلَا

(05)

نَقِمْ وَجَارِمْ وَتَكُنْ أَجْدَاتِ فَتَبْتَ مُمْتَلَا بُوَيْدُ بَرَجَلَا

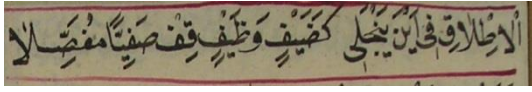
(06) ismiyye fa'liyye vardur fehvā-yı kelām harf-i zātında (07) laṭīfū'l-lafzı ḥafīfū'l-hıfzıdur edāsı mülāyim nidāsı sālīm (08) raḳīkū's-şavt ḥaḳīkū'n-nutkdur pes kārī mücevvide lābūd ve tālī (09) müctehide lāzımdur ki şānuñ kendüye lāzım olan reḳāketin (010) ri'āyet idüp lafzında olan ḥālın ve hūdūdın (011) hıfz ide mişālleri beytlerde anılanlardır ve anların (012) gibilerdür ve billāhi't-tevfīk bābu'l-fāi

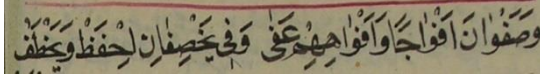
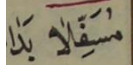
بَدَا لِمَنْ أَطْرَافُ الشَّيَا

(013)

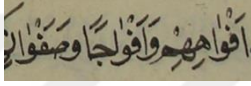
وَبَدَا لِمَنْ الشَّيْءُ السُّفْلَى خُرُوجًا وَمَزَلَا فَوْقَ عَلَى

[119]

(01) (02)

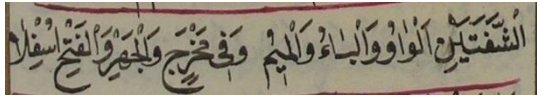
 (03) müt'eallikâtıyla fa'liyyedür

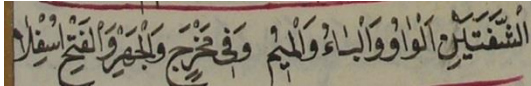
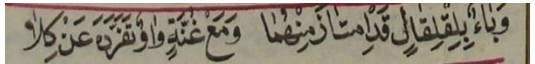
zahera ma'nasınadur ve feraḳkıkā emriyyedür (04) fehvā-yı kelām ve ma'nā-yı maḳām ya'nī on beşinci maḥrec şenāyā-yı (05) 'ulyā ru's-ile aşāğa dudağın ıarnıdur fānuḡ maḥrecidür pes (06) ḳārī sen-daḡı zıkr olınan fā-yı maḥrecden iḥrāc idüp (07) kendüye lâzım olan şıfatların bilüp lafzında ri'āyet ḥaḳḳı ve müsteḥaḳḳı (08) ḥadlerin muḥāfāza ile ve reḳaḳet-ile edā kıl iḥtilās-ile nidā etmeye (09) mişālleri nazımda zıkr olınanlardur

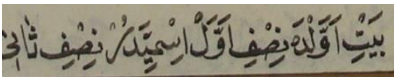
ḡusūsa ki vāva (010) mülāḳī ola gibilerde vāvı (011) fāda idḡām idüp teşdīd ile oḡumaḡdan ḡazer kıla (012) cehele-i ḳurrā etdükleri laḡn-ı şenī olmaya ve daḡı fānuḡ (013) reḳaḳetin ve ḡuḳuḳın ri'āyet idüp muḡālīṭadan şaḳınup

[120]

(01) muḡālāṭa etmeye zīrā fānuḡ ve vāvun maḥrecde ḳarābetleri vü tamām-ı (02) münāsebetleri vardur şöyleki her birinüḡ ḡaddi vezinleri üzerine (03) muḳtezāları gözedilmeye dil kendüye yesīr olan 'amel ile 'amel (04) etmeḡe sür'at ider pes muḡālāṭa olmaḳ muḳarrerdür ve sā'ir (05) mişāllerde eḡer müşedded eḡer muḡaffef eḡer mükerrer eḡer muvaḡḡid eḡer (06) raḳīḳa muḳārin eḡer feḡīmeye mücāvirdür eḡer şeḳīle murāfıḳdur (07) fānuḡ lâzım olan ḡāletleri gözedilmek lâbüddür tā ki (08) ḳārī ve muḳrī laḡnıdan ḡalāş olup āşimden ve 'isyāndan (09) berī olalar ve billāhi't-tevfīḳ bābu'l-bā

 (010) (011)

 (012)

(013) fa'liyyedür bāḳīlerinüḡ

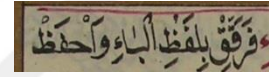
[121]

(01) iḡrābı zāhirdür fehvā-yı kelām ve ma'nā-yı maḳām ya'nī (02) on altıncı maḥrec iki dudaḳ aralıḡıdur mīm bā vāv bu maḥrecden (03) ḡurūc ider eyleye bu üç ḡarf maḥrecde

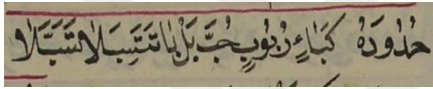
ve şifatlardan cehr ide (04) ve infitāhda ve istifâlde müttehidlerdür bānuḡ mīmden vāvdan (05) imtiyāzı kulkulesi-ile ve şiddet-iledür ve mīmün bā ile vāvdan (06) imtiyāzı ḡunnesi-ledür vāvuḡ telaffuzı kātında iki şefe mücevvef (07) olur bā-ile mīmde birbirine munzamme olur bununla da fark mümkindür pes (08) kārī mücevvide lābūd ve muḡrī müste'idde lāzımdur ki zıkr olınan (09) üç ḡarfın maḡreclerin ve şifatların müstereklerin bilüp ve mūmeyyizelerin (010) bilüp her birini ḡadleri üzerine edā kılup muḡālaḡadan (011) ḡıfz idüp muḡālaḡa etmeyeler tā ki ifrāt ve tefrītten (012) yıḡılınup laḡnıdan kendileri ḡalāş idüp āşim ve 'isyāndan (013) berī olalar tā ki şevāb-ı cemīl ḡāşıl kılup ecr-i cezīle vāşıl

[122]

(01) olalar ve billāhi't-tevfīk faşlu'l-bāu

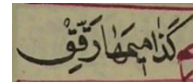
(02)

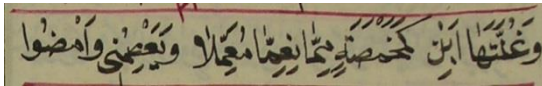
ve beytinden (03) şadr-ı evvelde iki emriyyedür 'acizde olanlar emşiledür feḡvā-yı kelām (04) ya'nī ḡarf-i bā zātında kavī ve şedīd ve cisimde sevī (05) ve sedīd ḡarfdur şifat-ı kulkule ile muttaşif ve şifat-ı cehr-ile (06) mevşūfdur raḡīḡu'l-lafz ve ḡaḡīḡü'l-ḡıfzdur pes kārī müste'idde (07) ve muḡrī ve müctehide lābūd ve lāzımdur ki bā-i maḡrecinden iḡrāc (08) idüp ve şifat-ı lāzimeleri ḡuḡuḡın mevḡī olup reḡāḡeti (09) ḡaḡḡın ri'āyet idüp nuḡḡında icrā-yı nefsdan şaḡına tā ki (010) bā-i fārisī ḡibi telaffuz olunmaya bā kendi her ne şūretde ola (011) ve her ne hey'āt-ile gele muḡaffef ola müşedded ola raḡīḡa (012) muḡārin ola feḡḡime mücāvır ola beher ḡāl bānuḡ menāzili (013) ḡözedilmek lāzım ve lābüddür mişālleri nażımda zıkr olınanlardur

[123]

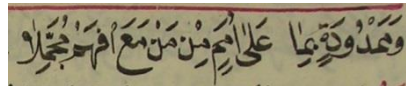
(01) ve anların gibilerdür ve billāhi't-tevfīk faşlu'l-mīm

(02)

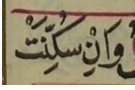
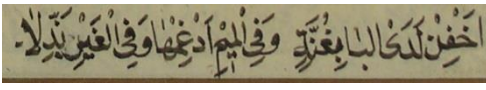
(03)

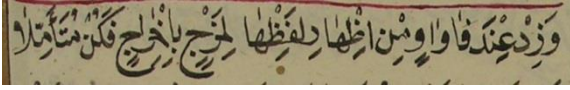
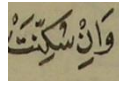
feḡvā-yı

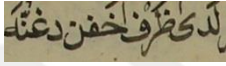
kelām (04) ya'nī ḡarf-i mīm bir laḡif ve selīs edāda nefīs maḡrecde bā-ile celīs (05) ve vāv-ile enīs ḡurūfdur lafz-ı yesīr nuḡḡ-ı ḡaşīr şavt-ı şehīr devr-i (06) keşīrdür terḡīḡi faşīḡ tefḡīmi ḡayr-ı şaḡīḡdür pes mīm her ne şūretde (07) ki vāḡī' ola ve her ne hey'et-

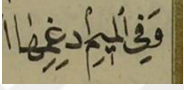
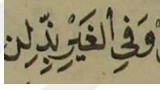
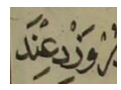
ile gele terkîk-i cibillet taltîf-i (08) nuṭkında zînetdür pes kārî tālib-i ‘āmile lābūd ve muḳrî rāğib-ı (09) kāmīl lāzımdur ki mīmüñ mahrecinde olan ḥāletın ve zātında olan (010) hey’etin ḥaḳḳ-ile vāv-ı şāfın müsteḥaḳḳ-ile edā idüp lafzını (011) tağlîzden ḥāzer ideler tā ki laḥn-ı şenî olmaya mişālleri (012) nazımda zıkr olınanlardur ve billāhi’t-

tevfiḳ faşl-ı (013)

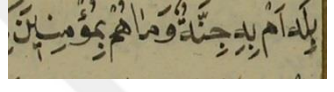
[124]

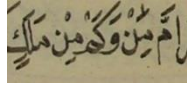
(01) (02) şartiyyedür

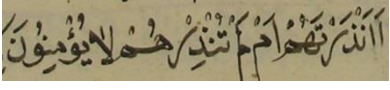
 ḥayşūmden (03) gelen şadādur tafşîl-i bâbı ğunnede geliserdür

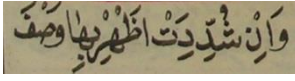
inşāallāhute‘ālā (04) emriyyedür uḥrādur (05)

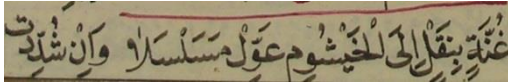
 emriyye-i uḥrādur feḥvā-yı kelām ya’nî eger mīm kendi sākine ola (06) anda üç

ḥükm vardur bâya uğraya ihfā olunur eşer-i ğunne ile (07)

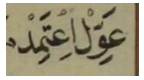
gibilerde eger mīm-i sākine (08) mişline uğraya idğām olunur gibilerde (09) bu iki ḥarfden ğayrı ḥarflerde izḥār olunur ammā fā’ile (010) vāv ḳatında izḥārı

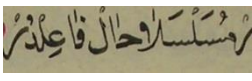
ğayrılardan artucaḳ olunur (011) gibilerdür (012) ve

billāhi’t-tevfiḳ faşl-ı (013)

[125]

(01) şartiyyedür eḫḫar emriyyedür civār-ı şart vaşf-ı mefûl eḫḫardur (02)

ma’nāsındadır ḳuvvet müselselā ḥāl-i fā’ildür ya’nî eger mīm (03) ve nūn bu maḥalde müşeddede olalar gelüp eḫḫar (04) olur zîrā elbette mīmüñ ve nūn şıfat-ı lāzımlerindendür infikāḳı (05) mümkün degildür pes müteḥarrik olalar ğunneleri

ḥafiyye olur eger sākine (06) olalar ḡunneleri zāhir olur eger müşeddede olalar ezhar olur (07) eyleye kārīye ve muḳriye lāzım olur ki mīmūn ve nūnuḡ ḡunneleri (08) ḥāletın ve aḥkāmında merātibin bilüp ri'āyet kılalar ve billāhi't-tevfık (09)

فصل الواو واو بترقی یلفظ معمر کما وک و او مع

(010)

وبلوا فقولاً خذ العفو وأمر فواصواعقین یصور

(011)

ما وری ولوا مؤجلاً

fehvā-yı

naẓm ya'nī vāv ḥarf-i (012) zātında meḥūredür şefeteyn-i maḥrec şıfat-ı lāzımeleriyle edāya (013) aḥvecdür muḥaffef olsun müşedded olsun fehīm-i mücāvir

[126]

(01) ola raḳīka muḳārin ola mükerrer muvaḥḥid ola beher ḥāl (02) lafz-ı laṭif şavt-ı ḥafıfdür pes kārīye lābūd ve muḳriye lāzımdur ki (03) vāvı maḥrecinden iḥrāc idüp gezdeye lāzım ḥaḳḳın (04) ve şıfātından lāzım gelen müsteḥaḳḳın ḥüsn-i edā ile nuṭḳ (05) idüp ifrāt ve tefrītten ḥazer ideler mişālleri naẓmda (06) zıkr olınanlardur ve

خُذِ الْعَفْوَ

(07)

وَأْمُرْ مِثْلَهُ

anların gibilerdür ḥuşūşa vāvı fāde idḡām etmekden ḡayet mertebe (08) şaḳınalar tā ki cehele-i kurrānuḡ etdükleri gibi olmaya zīrā (09) ekşerīnūḡ 'ādetleri bunun gibilerde vāvı fāde idḡām (010) idüp fā-i teşdīd ile okuyup lahn

etmekdedür (011) ve billāhi't-tevfık bābu'l-ḡunne

وَلَفْتَةً لِّلْخِشْمِ

(012)

مَا وَى فَمَرْ لَدَى قَوْقِ غَارِ الْخَلْقِ فِي الْفَقْ قَوْلًا

(013)

وَهَذِي وَتَوْنِي بِنَقْلِ عِيَانٍ عَنِ النَّوْنِ بِالتَّسْكِينِ وَصَفًا

[127]

شَكْلًا وَلَفْتَةً خَيْرَ

(01)

müteallikdür

الْخِشْمِ مَبْدَأً

(02) cümlesi ismiyyedür

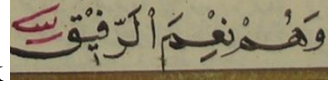
قَوْلًا

ma'mulātıyla fa'liyyedür ve هَذِي (03) غَنِيَّةً işāretdür teşekkül ma'mulātıyla fa'liyyedür maḥall-i (04) refi'de ḥaberdür fehvā-yı kelām ve ma'nā-yı maḳām (05) ya'nī on yedinci

maḥrec ḥayşūmdur ḥayşūm ḥaḳḳuḡ (06) غَايَا ilāsınuḡ fevḳidür ki aḡa ḡakız dirler ḡunnenuḡ (07) ḥurūc andan ve daḡı ḡunne ehl-i edā rivāyet-ile nūn-ı sākineden (08) 'ibāretdür şavtda ve vaşıfda nūn-ı sākine ile (09) mütteḥid pes nūn dātın bilüp ve

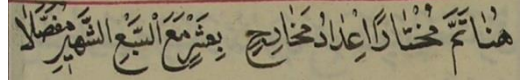
keyfiyye edāsın ezber (010) kılup hüdūdın ve mizān bulup ri'āyetin kemālīne (011) ırgürmek kārīye ve mukriye vācib ve lāzımdur ğunne (012) daḥı hāl-i i'tibār-ile şıfatdur

maḥall-i i'tibār-ile ḥarfdur (013) ve billāhi't-tevfık

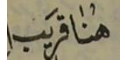

[128]

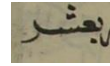
(01) hātımetü'l-kitāb (02)

(03)

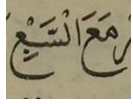
işāretdür muhtār hāl-i fā'il-i temmdür

(04)

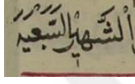

müte'allikdür

aḡa

hāldur

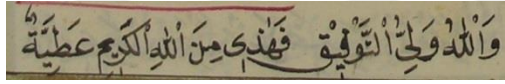
(05)

şıfatdur

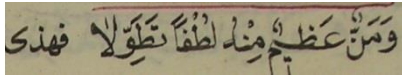
bu da hāldur fehvā-yı kelām ve ma'nā-yı (06)

merām ya'nī ḥurūf-ı teheccinün maḥrecleri 'adedleri (07) tertibi üzerine burada tamām oldı şol ihtiyār (08) olunduğı üzerine ki on yedidür muhtār didüğü ḥurūfuñ (09) maḥrecleri 'adedinde ihtilāfa işāretdür zīrā ba'zıları (010) meḥāric on dördtür didiler ba'zıları on altıdur didiler (011) ba'zıları on yedidür didiler muhtār olan on yedi (012) olmaḡ üzerinedür niteki kitābuñ evvelinde zıkr olınmışdur (013)

[129]

(01)

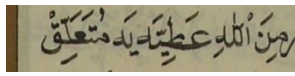

mübtedādur

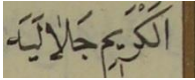
(02)

manzūmeye

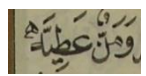
işāretdür

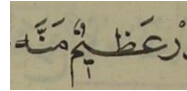
(03)

şıfatdur cümle ismiyyedür ve

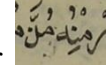
(04) ye 'atıfdur

şıfatdur

şıfatdur

müte'allikdür (05) zamir-i

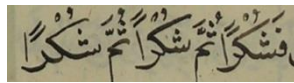
celāleye rāci'dür lütfen temyizdür

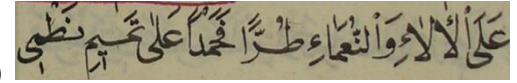
'atıfdur (06) taḡdīr ile o şedde bu manzūme ve

bu risāle Allāhu te'ālādan (07) bir ulu 'atıyye ve 'aẓīm minnetdür luṭf yöninde ve tül (08)

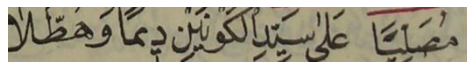
yüzünden 'atā kıldı

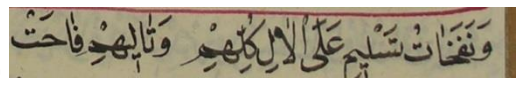
(09)

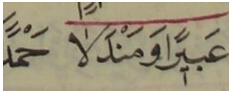
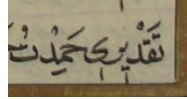
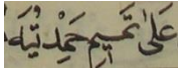

(010)

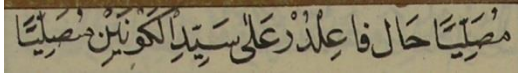
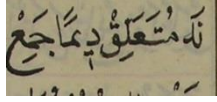
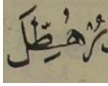
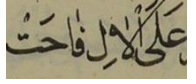

(011)

- (012) kendi fa'line mef'ul-i muṭlaḳdur (013) ḥamdendür
 müte'allikdür

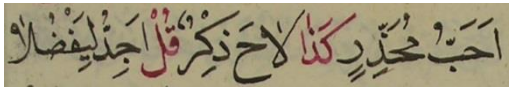
[130]

- (01) (02) dimedür maṭar-ı
dā'imdür (03) cemi'-i hāṭıldur mütevālī yağan yağmura dirler mütesābi' (04)
ma'nasındadır ikisi ile temyīzdür nefehāt-ı nefhanuṅ (05) cemi'dür
müte'allikdür külli te'kiddür (06) zamīr-i cemi' ma'nā i'tibārıyla āl-i rāci'dür tālī (07) tābi'
ma'nāsınadır cümlesi maḥall-i ḥaberdedür (08) 'abīran temyīzdür ve mendelā aṅa
'aṭıfdur mendel (09) nebātdan bir gökçek koḳulu otuṅ adıdur fehvā-yı (010) kelām ve
ma'nā-yı merām ya'nī Allāhu te'ālāya ḥamd etdüm (011) ḥamd etmek-ile nazmuṅ
tamāmı üzerine ḥazret-i (012) risālet-penāh ki seyyidü'l-kevneyndür (013) anuṅ üzerine
şalavāt virici olduḡum ḥālde

[131]

- (01) ve daḡı āli ve aşḡābı üzerilerine nefahāt-ı selām irsāl (02) idici olduḡum ḥālde ve
anlara tābi' olanlar (03) üzerlerine de kelām-ı muḡaşşal ve ma'nā-yı mufaşşal (04)
şalavāt-ı celīle ve taḡiyyāt-ı cemīle ol seyyidü'l- (05) kevneyn senedü'ş-şekāleyn (06)
ve nebiyyü'l-ḥademeyn ve imāmü'l-kıbleteyn ve şefi'u'l- (07) ferīḡayn Muḡammed
Muşṭafā ve muḡtār (08) ve müctebā üzerine olsun şol maṭar-ı (09) dā'imüṅ nüzülü gibi
mütetābi' ve mütevālī (010) ve mütevātir nüzül eytsün ve selām u şenā nefḡaları (011)
ve rahmet-i ḡufrān ve reşḡaları āl-i ḡüz'ın (012) ve aşḡāb u tābi'ın üzerlerine fāyiḡ ve
lāyiḡ (013) olsun şol misk-i 'abīrūṅ şüyü'ı

[132]

- (01) ve mendeli ve 'anberūṅ taḡavvu'ı gibi münteşir (02) olsun tāriḡi' n-nazm ve i'lāmü
tāriḡin (03) (04) ve i'lāmü mübtedā-i muzāfdur

eḥabbü haber (05) muzāfdur cümlesi cümle-i ismiyyedür kâf (06) kezā mişil

ma'nāsınadır zā esmā-ı işaretdür (07)

لَاخْ ذِكْرُ

cümle-i fa'liyyedür

الْفَاجِدُ

istifhāmiyyedür (08)

جَدَّ أَطَارِبُ

fa'liyye-i müstefhemedür liyefzulānuḡ (09) elifi lām

şayrūretten sonra mużmer olan (010) andan gelen fetḥadan muşba'dur ya'nī bu manzūmenūḡ (011) ḥatm-i tāriḥinūḡ i'lāmı muḥazzirūḡ (012) söylemiş irkidür bunda muḥazzirden murād gine (013) nāzımdur zirā kaşidenūḡ içinde ḡur'an-ı

[133]

(01) 'azīm ḡarflerinūḡ vezinlerin beyān ve miḡdārların (02) 'ayān etdükden sonra

muttaşıl ifrāt-ı vav (03) ve tefriḡden tahzır etmek üzerinedür ve daḡı (04)

لَاخْ

zıkrindeki zıkrinden murād ḡur'an-ı 'azımdür (05) ya'nī bu nazmuḡ tāriḡ-i i'lāmı

muḥazzirūḡ söylemişdür (06) ve yine ancılayın

لَاخْ

zıkrinūḡ daḡı tāriḡi (07) i'lāmdur

ya'nī ḡur'an-ı 'azīm ḡarflerinūḡ (08) ḡudūdı ve meḡādiri bu risālede mübeyyen (09) ve mu'ayyen oldı ve gine ancılayın eceddi liyefzulā (010) daḡı tāriḡdür ya'nī tālib-i 'irfān

tecvīd (011) olan kimesne fāzıl olmaḡ-içün ciddi vü sa'y

أَتَذَكَّرُ

(012) tā kāmillerden

olan feḡvā-yı kelām ya'nī (013) eḡabbü muḥazzirūḡ ḡarfleri ebced hisābile

[134]

(01) ḡokuz yüz elli ḡokuz olur ve gine anuḡ gibi (02)

لَاخْ ذِكْرُ

ḡarfleri daḡı ḡisābda

ḡokuz yüz (03) elli ḡokuzdur ve gine ancılayın

لَاخْ

lī-yefzilā ḡarfleri (04) daḡı ḡisābda

ḡokuz yüz elli ḡokuzdur ma'nā-yı (05) muḡaşşal ya'nī bu kaşidenūḡ tāriḡi hicret-i nebeviyyenūḡ (06) ḡokuz yüz elli ḡokuzuncu yılı içinde vaḡı' olmuşdur (07)

وَاللَّهُ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ فَقُلْ لِحِجْرَةِ اللَّهِ

(08)

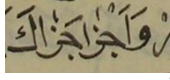
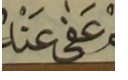
خَيْرُ جَزَائِهِ وَقُلْتُ جَزَاءَكَ اللَّهُ خَيْرًا وَأَجْرًا

(09)

قُلْ أَفْرَأُ

ma'nāsındadır fa'l-i cezī ma'mūlatiyle (010) cümle-i fa'liyye maḡuliyyedür

mecrūr cezā-i celāliyye (011) rāci'dür mışra'-ı şānisinde cümlesi fa'liyye-i (012)

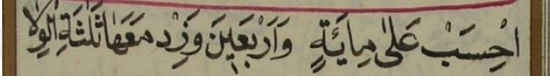
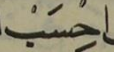
muḥakiyyedür ye 'atf olunur (013) feḥvā-yı kelām ya'nī nāzım-ı
tullābdan

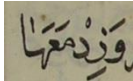
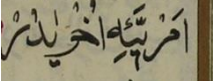
[135]

(01) taleb-i du'ā-yı ḥayr idüp dir ey tālib-i 'irfān (02) kavā'id-i tecvīd ve ey nāzır-i nazım yesīr-i cedīd kendü (03) luṭf u iḥsān u keremünnden ve merḥamet (04) ve şefkāt ve rahmünnden işbu za'īf ü fakīri (05) ve bu biçāre-i ḥakīri esirgeyüp digil cezā'ullāhu (06) ḥayran ya'nī Allāhu te'ālā bu manzūmenün (07) nāzımını ḥayr-ile cezālandursın ve keşret-i (08) 'atāsile ğınālandursın ve yevm ü cezāda (09) 'afv ü iḥsān-ile vefālandursın ve in'ām-ı (010) imtinān-ile şafālandursın ḥāline ki ben (011) kemine senün-çün cezāke'llāhu ḥayran deyiciyin (012) ya'nī Allāhu te'ālā saña da ḥayr ile 'ivażlar (013) ve iḥsānlar eyleye ve mübālīga ile in'ām u

[136]

(01) ğufrānlar ile eger bir mü'min bir mü'min karındaşına cezāke'llāhu (02) ḥayran deyü du'ā ide du'āsında kemāl-i (03) mertebede belāğat etmiş olur ve nazme'l-ḥaṭīb

(04) (05) ve nazme'l-ḥaṭīb

emriyyedür (06) ya'nī ḥaṭībü nāzımun uşda (07) bu manzūme beyitlerinün 'adedi yüz kırk (08) üçdür

nazım:

(09) bunu hıfz et gel ey tecvīd-i tālib

(010) ki ol fażlıyla aḳrānuña ğālib

(011) ki nazmı dürr-i iḥlāş-ile pürdür

(012) ne dürdür her biri bir dürr-i ğurdur

(013) budur her dürün dürr-i yetimi

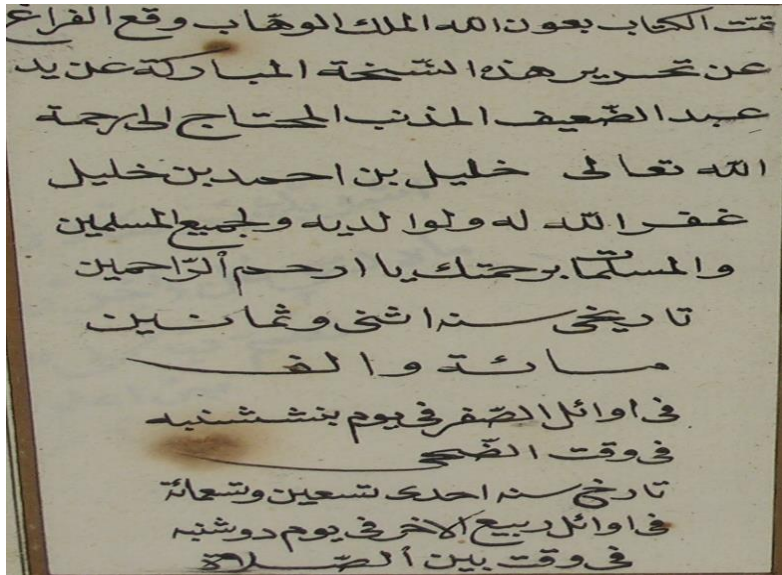
zer ü sīmi kuvāl fażl u cesīmi

[137]

(01) pes ey ḳadri yüce şāḥib-i sa'ādet

- (02) tabuḡa çün mürüvvet ḡûy-ı ‘âdet
 (03) luṭf-ı iḡsân senûndür zü'l-keremsin
 (04) kemâl-i ‘izzet-ile muḡteremsin
 (05) ‘azîzüm devletüm faḡrum ḡabîbüm
 (06) günâhum derdine ḡazîk ṭabîbüm
 (07) du‘â et ḡayr-ile ben-dek ḡaṭîbe
 (08) ḡuluṇdur merḡamet ḡıl bu ḡarîbe
 (09) iderseṇ bunda ḡamdîye recâsın
 (010) göresin cennet içre ḡaḡ liḡâsın
 (011) cezâu’llâhu ḡayran lehu du‘âyı
 (012) idüp yevm-i cezâda el cezâyı
 (013) didi ḡatminde bu resmüṇ muḡazzir
 (014) ḡodı zeylinde târîḡin müzekkir

[138]

Çevirisi Bu kitap Allah El-Melik El-Vehhab’ın yardımıyla tamamlanmıştır. Zayıf, suçlu ve Allah’ın merhametine muhtaç olan Halil bin Ahmed bin Halil’in (Allah onu ve

ebeveyni ve bütün Müslümanları affetsin Birahmetike ya erhamerrahimin) el yazması ile mübarek nüshası bitirilmiştir.

Tarih 991 yılı Rebiülahir ayın başı pazartesi günü namazlar vakitlerin arasındaki sürede.

DİZİN

A

‘abd (Ar.): 1. Kul, köle, bende, 2. Allah’ın kulu olması sebebiyle insan, 3. Abd kelimesiyle esmâ-i hüsnâdan bâzılarının önüne getirilerek erkek isimleri yapılır.

‘a. 008/3

‘abîr (Ar.): 1. Bir ilaç terkibi, 2. Güzel koku.

‘a. 130/08

a‘cām (Ar.): Arap olmayanlar, Acemler, İranlılar.

a.+ dan 051/08

a‘cāmin (Ar.): Acem’in çoğulu.

a. 018/09

‘acîbin (Ar.): Çok acâyip, tuhaf, garip, şaşırtıcı.

lisan-ı üslûb-ı ‘a. 004/06

‘aciz (Ar.): 1. Gücü yetmeme durumu, güçsüzlük, âcizlik 2. Beceriksizlik.

‘a.+ den 122/03

açıl - Kapalı, örtülü, kilitli, bağlı, toplu veya katlı durumdan çıkarılmak, açık hâle getirilmek.

a.- maz 064/03

ad Varlıkları birbirinden ayırmaya, tek tek veya cins cins karşılamaya yarayan kelime, isim

a.+ ıdur 130/09

a‘dā (Ar.): Düşmanlar, (mec.) rakipler, hasımlar.

a. 008/2

a.-i dîn 006/011

‘aded (Ar.): 1. Sayı, 2. Sayı bildiren işaret, rakam, 3. Tâne

‘a.+ i 136/07

‘a.+ in 044/07

‘a.+ inde 128/09

‘a.+ leri 128/06

âdem (Ar.): 1. İlk yaratılan insan ve ilk peygamber, 2. İnsan, beşer.

â.+ üj 014/02

‘adem (Ar.): 1. Var olmama, bulunmama, 2. Hiçlik, yokluk, 3. (mec.) Ölüm.

‘a. 052/03

‘a.-i ittilâlarına 052/011

‘âdet (Ar.): 1. Herkes tarafından uyulan hal, olagelmiş, alışılmış şey, usûl, görenek, 2. Alışkanlık, huy, tabiat.

huy-ı ‘â. 137/02

‘â.+ i 019/04

‘â.+ leri 073/03, 082/01, 126/09

‘adû (Ar.): Düşman.

‘a.+ lerin 009/013

âfāk (Ar.): Göğün yerle birleşmiş gibi görüldüğü kısımlar, ufuklar.

â. 005/1

âfitâb (Far.): 1. Güneş, 2. mec. Güzel yüz; güzel yüzlü sevgili, dilber.

â.-ı münevvere 009/08

â.+ ı 006/03

‘afv (Ar.): 1. Suç, kusur ve hatâyı cezâlandırmama, bağışlama, 2. Mâzur görme, mâzur görülme.

‘a. 025/09, 026/01, 026/010, 026/08, 135/09

âgâh (Far.): 1. Haberli, bilgili 2. Uyanık. 3. Bilgin, alim.

â. 028/013, 031/010, 034/04, 035/010, 039/04, 042/06, 044/011, 056/07, 063/02,

076/08, 093/03, 094/05, 099/07

ağz (T.): Ağız, Eski Türkçe’den beri kullanılır. Hayvan ve insanda yüzün ön aşağı kısmında yer alan, yemeye, içmeye, nefes alıp vermeye, ses çıkarmaya, konuşmaya yarayan ve sindirim borusunun giriş deliği olan boşluk.

a.+ ından 064/06

	a.+ un 046/012		‘ā.+ dir 061/03
āḥar	(Ar.): Başka, diğer.		‘ā.+ dūr 027/07, 053/011, 062/011, 082/011
	ā. 064/010, 066/010, 070/012	‘aḳāb	(Ar.): ‘aḳīb > ‘aḳāb 1. Topuk, ökçe, 2. Bir şeyin arkası, ardı, gerisi, 3. Bir olayın veya zamânın hemen sonrası.
aḥz	(Ar.): Alma, alış.		‘a.+ inde 028/04, 030/09, 038/011, 038/013, 042/03
	a. 018/013		‘a.+ ince 022/011
	a. 044/07	‘akeb	(Ar.): Arkası sıra giden, takip eden.
āḥir	(Ar.): Son, sonuncu, en sonra olan.		‘a.+ ledüḡi 012/012
	ā.+ inde 094/01, 094/04	‘aḳīb	(Ar.): Desteklemek.
āḥiret	(Ar.): Ölümden sonra gidilecek olan âlem, öbür dünya, bekā âlemi.		‘a. 087/03
	ā.+ de 020/011	aḳrān	(Ar.): 1. Aynı yaşta olanlar, yaşlılar; yaşıt, yaştaş, 2. Mevki, rütbe ve durumları birbirine uygun olanlar, emsal.
ahirīn	(Ar.): Son, sonuncu, en sonra olan.		a.+ ı 111/02
	a. 002/05		a.+ uḡa 136/09
aḥkām	(Ar.): 1. Hükümler, kânunlar, emirler, buyruklar, 2. Yıldızlardan ve muhtelif alâmetlerden çıkarılan anlamlar ve varılan sonuçlar.	aḳreb	(Ar.): Çok daha, en, pek yakın.
	a.+ ında 125/08		a. olur 074/04
	a.+ uḡ 098/05	aḳṣā	(Ar.): 1. Uzakta bulunan, ırak, uzak, 2. En son, en uzak, en kenar yer, son had.
	a. + ını 104/011		a. 053/05
aḥsen	(Ar.): “güzel olmak”tan aḥsen		a.-yı ḥālkandur 037/02
	Çok daha, en, pek güzel.		a.-yı lisāndur 045/013
	a.-i edāya 085/013		a.-yı lisānuḡ 071/07
	a.+ e 020/09	aḳṭār	(Ar.): Taraflar, bölgeler, kısımlar, köşe bucaklar.
aḥvec	(Ar.): Pek muhtaç.		a. 007/011
	a.+ dūr 125/013		a.-ı sultānlarınuḡ 005/02
	a.+ lerdür 093/05	al-	(T.f.): Almak, Eski Türkçe’den beri kullanılır. Herhangi bir şeyi tutup yerinden ayırarak elinde veya yanında bulundurmak.
aḥvāl	(Ar.): 1. Haller, 2. Hâdiseler, olup bitenler, vak‘alar.		a.-up iz‘ān idine 010/011
	a.+ e 021/01		a.- alar 091/011
	a.+ inde 027/08		
	a.+ ini 104/011		
‘ā’id	(Ar.): Āit olma, âdiyet.		

a.- up 078/011	meḥamid-i ‘a. 001/02
āl (Ar.): 1. Âile, evlât, ahfat, 2. Hânedan, sülâle.	‘aleyhim (Ar.): Aleyh kelimesinin cem’i ve tesniye şekilleri.
ā. 013/05, 015/07, 023/011, 130/06, 131/01	‘a. 042/012
ā.-i 056/012	‘ālī (Ar.): Yüksek olan, yüce, ulu.
ā.-i güzin 131/011	‘ā. 008/013
ā.-i ve 014/04	derecât-ı ‘ā.+ ye 020/011
ā.+ i 002/12	‘ā.+ dūr 116/08
‘alā (Ar.): Yükseklik, yücelik, şan ve şeref.	Allāh (Ar.): 1. Her şeyin yaratıcısı olan tek ve mutlak varlık, Tanrı, Hudâ, 2. İslâm dînine göre bütün kemal sıfatlarının kendisinde bulunduğu, mutlak, hakikî, eksiksiz, ezeli, ebedî, her şeyin yegâne sâhibi, mâlikî ve yaratıcısı olup eşi benzeri ve zıddı tasavvur edilemeyen, diğer varlıkların zarûrî kaynağı ve gerçek sebebi olan varlık.
‘a. 002/03, 053/06, 076/03	A. te‘ālā 009/02
el-hā ‘a. 053/07	a. 135/012
nutk-ı ‘a. 056/08	A. 001/03, 001/04, 002/02, 002/09, 006/010, 008/08, 011/07, 011/09, 020/09, 024/09, 026/05, 027/01, 027/06, 094/05, 129/06, 130/010, 135/06
a‘lā (Ar.): Daha, en, pek yüksek.	A.-ı a‘lēm 088/04
a.-yı yelîler 067/07	alt (T.): Eski Türkçe‘den beri kullanılır Bir şeyin yere bakan yüzü. Karşıtı: ÜST
a.+ da 074/09	a.+ ında 090/012
a.+ dur 071/08	a.+ ındandur 091/01
ale‘l (Ar.): " Üst. üzere. fevk v. b." anlamlarda prepozisyon ön ek olarak kullanılan ve pek çok söz varlığının önünde yer alarak yeni kelimeler oluşturan bu söz, Osmanlı Türkçesinde de sıkça karşımıza çıkmaktadır.	altı (T.): Eski Türkçe‘den beri kullanılır[Köküyle ilgili çeşitli görüşler ileri sürülmüştür]. Beşten sonra, yediden önce gelen sayının adı.
a.-yāī fa‘liyyedür 076/04	a. 045/03, 096/04
‘ālem (Ar.): Yerde ve gökte yaratılmış olan şeylerin bütünü, kâinat, evren	a.+ dur 128/010
pādişāh-ı ‘ā.-penāh 007/09	altıncı (T.): Altı sayısının sıra sıfatı, sırada yeri beşinciden sonra, yedinciden önce olan.
‘ā.+ ine 033/03	a. 074/09, 121/02
a‘lem (Ar.): Daha iyi bilen, çok bilen, en iyi bilen.	A. 046/01
Allah-ı a. 088/04	
‘aleyh (Ar.): harf-i cer ‘alā ile tekil üçüncü şahıs zamiri hū ‘nun birleşmiş şekli olan ‘aleyhi‘den ‘aleyh	
Üzere, üzerine, onun üzerine.	
‘a. 051/04	
‘aleyhā (Ar.): Onun üzerine olsun.	

a‘māl	(Ar.): Ameller, işler. a.+ i 064/04	ağ-	(T.f.): Hatırlamak, akla getirmek, yâd etmek, tahattur etmek. (bk. Anmak) a.- ılanlardur 118/011
‘amel	(Ar.): 1. Bir maksatla yapılan iş, eylem, fiil. 2. Dînî emirleri yerine getirmek için yapılan iş, fiil, hareket. ‘a. 036/012, 039/010, 041/05, 072/013, 073/01, 106/01, 120/03 ‘a.+ i 098/06 ‘a. kılub 088/08	ağa	(T.): Ona. a. 009/02, 011/012, 013/010, 013/011, 014/013, 017/02, 020/06, 025/05, 038/03, 038/04, 038/07, 050/013, 051/02, 053/010, 053/013, 053/06, 055/013, 067/04, 079/08, 079/09, 086/08, 088/02, 089/02, 099/011, 127/06, 128/04, 130/08, 062/010, 079/012
‘āmil	(Ar.): Amel eden, işleyen, icrâ eden kimse. tālib-i ‘ā.+e 123/08	anda	(T.): Onda. a. 004/04, 010/011, 025/010, 025/09, 030/03, 041/04, 124/06
āmin	(Ar.): Duâlardan ve hayır temennîlerinden sonra, “Allah kabul etsin, öyle olsun!” anlamında kullanılan söz. ā. 010/03	andan	(T.): Ondan. a. 003/012, 022/010, 053/013, 061/05, 067/07, 074/010, 087/06, 108/05, 127/07, 132/10, 084/06
ammā	(Ar.): Zıt ve aykırı hüküm ifâde eden iki cümleyi birbirine bağlar; ancak, fakat, lâkin. a. 016/02, 030/06, 042/010, 045/08, 048/011, 051/04, 052/08, 052/011, 052/05, 054/010, 054/02, 055/02, 061/08, 067/010, 076/03, 076/011, 077/01, 087/013, 091/03, 094/02, 095/05, 103/05, 108/07, 124/09	andandur	(T.): Ondandır. a. 071/09
anās	(Ar.): İnsanlar. a.+ uñ 002/06	‘anhā	(Ar.): Ondan (dişil) ‘a. 021/010
‘anber	(Ar.): Kolay eriyen, bal mumu kıvâmında, yandığı zaman parlak bir alev çıkaran, çok güzel kokulu nesne. misk-i ‘a.+ üñ 131/013 ‘a.+ üñ 132/01	anı	(T.): Onu. a. 008/010, 009/03, 009/06, 009/07, 067/05
anculayın	(T.): o/[o] zamirinin eşitlik hâli. Onun gibi, onculayın. a. 001/04, 002/02, 003/08, 042/012, 051/011, 061/012, 133/06, 133/09, 134/03	anlar	(T.): Onlar. a. 078/010
an-	(T.f.): Anmak, Hatırlamak, akla getirmek, yâd etmek, tahattur etmek. a.- dırıcıdur 002/04	anlara	(T.): Onlara. a. 045/04, 048/08, 131/02
		anlarda	(T.): Onlarda. a. 003/09
		anlardan	(T.): Onlardan. a. 013/05, 021/06, 051/013, 087/010
		anları	(T.): Onları. a. 006/012, 051/010
		anlaruñ	(T.): Onların.

	a. 047/010, 066/012, 072/08, 075/06, 079/01, 091/08, 118/011, 123/01, 126/06	artucağ (T.): Fazlaca, ziyadece.
anuç (T.): Onun.		a. 124/010
	a. 002/12, 007/011, 008/06, 008/2, 010/02, 010/03, 011/04, 012/04, 013/05, 014/01, 030/04, 038/013 045/09, 049/01, 049/011, 054/08, 134/01, 130/013	‘aşākir (Ar.): Askerler.
		‘a.-i manşüresini 009/011
anuçla (T.): Onunla.		āsān (Far.): Kolay.
	a. 044/013, 054/08, 088/08, 106/01	ā. 036/13, 073/011
ara (T.): Eski Türkçe‘den beri kullanılır. İki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, mesâfe.		asfiyā (Ar.): Saf ve temiz, hâlis, her türlü kötülükten arınmış kimseler, ermişler.
	a.+ lıgıdur 121/02	a.+ nuç 014/03
	a.+ sında 066/05, 111/03	aşhāb (Ar.): 1. Sâhipler, 2. Hz. Muhammed zamânında yaşamış, onu görmüş ve sohbetinde bulunma şerefine ermiş kimseler, sahâbe.
‘Arab (Ar.): 1. Arap yarım adasından çıkıp yayılmış olan Sâmi bir kavmin adı. 2. Arap kavminden olan kimse.		a. 013/05, 131/012
	A.+ dan 018/011	a.-ı kırāat 062/013
	lisan-ı ‘A. 019/02	a.+ ı 002/12, 015/07, 131/01
	tab‘-ı ‘A. 020/02	aşıl (Ar.): Kaynak, kök, başlangıç noktası, mebd, menş.
	‘A.+ uñ 018/013	a. 056/05, 063/08, 116/011
	lisan-ı ‘A.+ uñ 019/03	‘asî (Ar.): Baş kaldıran, isyan eden kimse, isyankâr, serkeş.
ard (T.): Art, Arka taraf, arka. Karşıtı: ÖN		‘ā. 024/012, 024/013
	a.+ınca 012/04, 013/05	āsim (Ar.): Suçlu, kabâhatli, günahkâr.
‘ārız (Ar.): Sonradan ortaya çıkan.		ā. 017/013, 020/01, 039/012, 040/012, 057/012, 060/09, 082/04, 086/01, 092/01,
	‘ā. 050/02, 088/02, 088/03, 099/012	103/012, 121/012
	‘ā.+a 100/01	ā.+ den 120/08
‘ārî (Ar.): Bir şeyden kurtulmuş, soyunmuş olan, o şeyiüzerinden atmış bulunan, -denberî.		‘asîr (Ar.): Güç, çetin, zor, zahmetli, müşkül.
	‘ā. 019/012	‘a. 004/03, 084/011, 084/012
‘ārîza (Ar.) ‘ārîz “sonradan ortaya çıkan”dan ârîza		şavt-ı ‘a. 080/013
	‘ā. 100/01	‘a.+dür 021/04
art - (T.f.): Artmak, Eski Türkçe‘den beri kullanılır Sayıca ve miktarca çoğalmak, fazlalaşmak, tezâyüt etmek.		tilâvet-i kûr‘ân-ı ‘a.+edür 093/06
	a.- ar 074/02	‘asker (Ar.) ‘asker < (Far.) leşker: [Kelime Türkçe‘den Balkan dillerine de geçmiştir] Ordunun her kademesinde görevli subay,

	assubay, çavuş, onbaşı ve erlere verilen isim, leşker.		'a.+ larıyla 079/09
	'a.+ idür 036/06		
aşl	(Ar.): Kaynak, kök, başlangıç noktası, mebde, menşe.		
	a.+ ı 069/02		
aşlā	(Ar.): Hiçbir vakit, hiçbir zaman, hiçbir şekilde, kesinlikle, kat'iyen.		
	a. 013/09, 051/013, 054/010		
aşlī	(Ar.): 1. Bir şeyin ana unsurunu teşkil eden, bünyesinin esâsını meydana getiren, 2. En başta gelen, en esaslı, en önemli.		
	medd-i a. 049/01		
aşağa	(T.): Aşağı, Bir şeyin yukarı kabul edilen kısmına göre altta kalan tarafı veya bu tarafta bulunan kısmı. Karşıtı: YUKARI (bk.aşağı)		
	a. 119/05		
aşağı	(T.): Aşağı, Bir şeyin yukarı kabul edilen kısmına göre altta kalan tarafı veya bu tarafta bulunan kısmı. Karşıtı: YUKARI		
	a.+ da 087/08, 102/08		
	a.+ casıdur 074/010		
'atā	(Ar.): 1. Cömertçe verme, ihsan, bağış, 2. Bağışlama, af.		
	'a. 024/010		
	'a.+ sıyla 010/03		
	'a.-kıldı		
	keşret-i 'a. 135/08		
'atf	(Ar.): Meyletmek, şefkat göstermek. (bk. Atıf)		
	'a. 033/01		
	a-olunur 134/012		
'atıf	(Ar.): Meyletmek, şefkat göstermek .		
	'a.+ dur 011/011, 013/011, 013/012, 017/02, 028/02, 033/02, 038/07, 079/09, 086/09, 129/04, 129/05, 130/08		
	'a.+ lardur 014/06, 075/012, 102/05, 114/08		
		'atıfe	(Ar.): meyletmek, şefkat göstermek.
			rakḫıḳ-ı 'a.-i muḳaddere 033/02
		'atıyye	(Ar.): Bir büyüğün küçüğe verdiği hediye, armağan, bahşiş, ihsan.
			'a. 129/07
		'avām	(Ar.): Halkın alt tabakası.
			'a.+ ı 093/03
		avāz	(Far.): Ses, sedâ.
			a.+ ların 017/010
		'avn	(Ar.): Yardım etme, yardım.
			'a.-i rabbānī 026/09
			'a.+ ıyla 008/010
			'a.+ um 027/05
		ay	(T.): Eski Türkçe'den beri kullanılır. Yılın ayrıldığı on iki bölümden her biri.
			a.+ da 008/010
		'ayān	(Ar.): Açık, âşikâr, gözle görülür, belli.
			'a. 042/09, 059/02, 133/02
		āyet	(Ar.): Kur'ân-ı Kerim'deki sûreleri meydana getiren kelime veya cümlelerden her biri.
			ā.+ inde 015/02
			'ā.+ le 078/011
		'ayın	(Ar.): Arap alfabesinin on sekizinci, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin yirmi birinci harfi ve bu harfin adı.
			'a.+ dur 062/010
		ayır-	(T.f.): Birbirinden uzaklaştırmak, fasletmek.
			a.- an 103/04, 108/08
		'āyide	(Ar.): Birisine âit olan gelir, hisse, pay.
			'ā.+ lidir 011/06

‘ayn	(Ar.): Arap alfabesinin on sekizinci, Türkler’in İslâmiyet’i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin yirmi birinci harfi ve bu harfin adı.	‘a. 021/011, 024/011, 129/07, 133/01, 136/08
	‘a. 025/013, 057/09, 060/010, 062/010	hîtab-ı ‘a. 093/02
	hâ-i ‘a. 061/012	id-üb ‘a. 024/03
	hâlis-i ‘a. 061/013	kitâb-ı ‘a. 031/010
	harf-i ‘a. 063/03	kur‘ân-ı ‘a. 019/02, 020/07, 044/011, 044/06, 133/07
	‘a.+ a 061/08, 066/03, 096/010	kur‘ân-ı ‘a. 039/03
	‘a.+ dan 061/09	kurân-ı ‘a. 074/01
	‘a.+ dur 096/05	lisân-ı Kur‘an-ı ‘a. 004/010
	‘a.+ ı 043/04, 061/011, 061/02, 061/05, 063/08, 065/01	nâzîr-i ‘a. 135/02
	harf-i ‘a.+ ı 034/08	kur‘ân-ı ‘a.+ dūr 015/01
	‘a.+ un,	murâd-ı kurân-ı ‘a.+ dūr 133/04
	‘a.+ uñ 034/01, 034/04, 034/06, 038/013, 042/03, 062/013, 063/012, 064/07	sevâb-ı ‘a.+ e 111/01
ayrıl -	(T.f.): Ayrılmak, Bir yer, şey veya kimseden uzaklaşmak, onu geride bırakmak, ayrı düşmek.	kur‘ân-ı ‘a.+ i 017/04
	a.- ur 016/010, 076/012	kur‘ân-ı ‘a. +deş 021/03
	a.- maklar 017/07	‘azîz (Ar.): Yüce, kıymetli, değerli, mukaddes, muazzez.
az	(T.): Eski Türk.: Miktarı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün altında bulunan, çok olmayan.	‘a. 007/08, 007/1, 021/05
	a. 051/010, 074/09	‘a.+ üm 137/05
a‘zâ	(Ar.): Vücut parçaları, organlar.	kavâ‘id-i ‘a. 099/010
	a.+ ların 017/09	‘azm (Ar.): Bir işi yapmaya kesin karar verme, bir şeyi yapmak husûsunda büyük bir kararlılıkla gayret gösterme.
az‘âf	(Ar.): Katlar, bir şeyi iki kat yapan fazlalıklar.	‘a. 012/013, 026/04
	a. 020/09	B
azı	(T.): Azı dişi, öğütücü dişi.	bâ (Ar.): Arap alfabesinin ve Türkler’in İslâmiyet’i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin ikinci harfi ve bu harfin adı.
	b. 084/05	b. 029/08, 067/03, 095/012, 120/09, 121/02, 121/05, 121/07, 122/010, 123/04, 124/06
‘azîm	(Ar.): 1. Maddî bakımdan büyük, 2. Mânevî bakımdan büyük, ulu, haşmetli.	fetih-i b. 087/09
		harf-i b. 028/013, 122/04

b.-i bi 053/05	b. 056/01, 094/011, 096/013
b.-i Fārisī 122/010	B. 065/012, 090/011, 117/09
B.-i maḥrecinden 122/07	b.+ lerinüj 120/013
b.+ nuḡ 029/04, 122/012	bāliḡ (Ar.): Erişmiş, vasıl olmuş.
B.+ nuḡ 121/04	b. 056/03, 066/03
bāb (Ar.): Bir kitabın bölümlerinden her biri.	beyān-ı b. 033/09, 042/08, 057/08, 071/011, 078/03, 081/07
b. 030/013	bana (T.): Ben zamirinin yönelme hâli. (bk. ben)
billāhi't-tevfik b. 101/013	b. 073/011
billāhi't-tevfik B. 071/01	bār (Far.): Yük, ağırlık veren şey, sıklet.
Billāhi't-tevfik b. 120/09	b. 050/012
billāhi't-tevfik B. 066/012	baraş (Ar.): Vücutta yeryerbeyaz ve alaca lekeler meydana getiren ve tedavisi kabil olmayan hastalık.
billāhi't-tevfik B.- kâfi 074/04	b. olur 016/09
billāhi't-tevfik b.-fâi 118/012	bārī (Far.): Hiç olmazsa, bir kere ;Hasılı, hülâsa.
billāhi't-tevfik b.-ḡunne 126/011	b. 032/09
billāhi't-tevfik b.-lāmu ve 086/02	bārız (Ar.): Aşkar, meydana, açık.
ba'd (Ar.): Sonra.	zamīr-i b. 102/012
b.+ inde 101/06, 101/04	başka (T.): Bilinenden gayri, diğer, sâir
ba'dehu (Ar.): Ondan sonra.	b. 045/011, 045/09
b. 003/01	başla- (T.f.): Başlamak, Bir işi yapmak üzere harekete geçmek, bir işe girişmek, şürû etmek
ba'du (Ar.): Sonra.	b.- duḡ ı 012/08
b. 014/04, 014/08	ba'z (Ar.): Bir şeyin küçük kısmı.
bahādur (Far.): Usta savaşçı, cengâver, yiğit, kahraman, cesur.	b. idüp 004/04
b. 007/07, 009/013	ba'zı (Ar.): Birazı, bir kısmı.
baḥr (Ar.): Deniz.	b. 021/06, 029/06, 039/07, 039/08, 039/09, 048/012, 052/04, 110/07
b.-i cūdından 024/010	B. 018/01
baḥs (Ar.): Bir şeyden bahseden, bir meseleye dâir bilgi ve açıklamaları ihtivâ eden, o meseleyle ilgili.	ityān-ı b. 038/012
b.+ i 019/09	b.+ lar 048/011, 055/01, 068/012
bāḳī (Ar.): 1. Ebedî, ölümsüz, kalımlı. Karşıtı: FÂNÎ, 2. Varlığını koruyan, devam eden, devamlı, sürekli.	

B.+ lar 048/012	b. 003/05, 135/010
b.+ ları 017/03, 030/011, 051/07, 051/08, 128/09	b.+ im 025/07
B.+ ları 128/010, 128/011	b.+ üm 025/06, 025/09
b.+ larınun 003/013, 051/012	bend (Far.): Kul, köle, abd, memlûk.
b.+ sında 052/04	b.+ leridür 008/3
bedel (Ar.): Değer, fiyat.	bende (Far.): Kul, köle, bağlı.
b.+ dür 035/01	b.+ lerinün 027/08
bedurustî (Ar.): Dürüstlük, doğruluk, sağlamlık.	ben-dek (T.): Ben gibi.
b. 003/05, 005/1, 017/03, 018/06, 021/01, 046/011	b. 137/07
beher (Far.): <i>be-</i> eki ve <i>her</i> ile <i>be-her</i>	benî (Ar.): Oğullar.
Her bir.	b. 014/02
b. 069/03, 070/05, 083/05, 091/07, 110/04, 111/011, 116/012	berā (Ar.): Saflık, temizlik, günahsızlık.
B. 063/08, 072/03, 122/012, 126/01	b.+ lardur 029/06
bekle - (T.f.): Orta Türk. [Oğuzca]: <i>bekle-mek</i> “korumak; sıkıca bağlamak, kapısını kapatmak”; <i>bek</i> < <i>berk</i> “muhkem, sağlam” Bir kimsenin gelmesini veya bir işin olmasını gözler vaziyette olmak, durup kollamak, intizar etmek.	berāber (T.): Birlikte bulunan, bir arada.
b.- ye 088/09	b. 061/06
belā (Ar.): Deneme, imtihan; keder, sıkıntı.	b.+ inden 087/05
b.+ lardan 009/06	b.+ lerdür 061/07, 067/08, 076/010, 076/011, 103/05, 115/02, 115/03
belāgat (Ar.): Sözü etkili, güzel ve hitap edilen kimseye, içinde bulunulan duruma uygun düşecek şekilde söylenmesi; fasih ve hâle uygun söz söyleme.	b.+ liği 035/013
b. 136/03	berekāt (Ar.): Bereketler.
belki (Ar.) Olabilir, olabilir ki, bir ihtimâle göre, muhtemelen.	b.+ ı 008/2
b. 050/011, 052/08, 064/07	berg (T.): Sağlam, sıkı, muhkem.
belli (T.): Anlaşılacak ve görülecek şekilde açık olan, meydanda, âşikâr, zâhir.	b.+ idicisidür 007/05
b. 111/03	berî (Ar.): Bir şeyden uzak olmak.
ben (T.): Tekil birinci şahsı gösterir.	b. 057/012, 082/04, 086/01, 092/02, 103/013, 120/09, 121/013
	b. ola 060/09
	berkitmek (T.f.): Sağlamlaştırmak, kuvvetlendirmek.
	b. 015/010
	besmele (Ar.): “Bağışlayan ve esirgeyen Allah’ın adıyla” mânâsına gelen <i>Bismillâhirrahmânirrahim</i> sözünün ismi.

	b. 012/08, 012/09	beyt	(Ar.): Dîvan edebiyâtında nazım birimi olarak kabul edilen iki mısırâdan ibâret nazım parçası.
	b.-i hamdele 012/011		
beş	(T.): Dörtten sonra, altıdan önce gelen sayının adı.	b. 041/02	
	b. 084/05	b.-i evvelde 090/08	
beşinci	(T.): Beş sayısının sıra sıfatı, sırada yeri dördüncüden sonra, altıncıdan önce olan.	b.-i evvelde 087/01	
	b. 071/07, 084/06, 119/04	b.-i şâlişün 090/010	
	b. 046/01	b.-i şânîde 090/09	
beyân	(Ar.): Açıklama, anlatma, söyleme.	innezân-ı b.+ i 033/04	
	b. 042/08, 046/010, 056/03, 059/02, 063/011, 066/03, 087/012, 133/01	b.+ inden 122/02	
	rihün-ı b. 066/03	b.+ lerde 066/011, 075/05, 078/013, 101/012, 117/02, 118/011	
	b.-ı bâliğ 033/09, 042/08, 057/08, 071/011, 078/03, 081/07	b.+ leri 091/08	
	b.+ a 055/05	b.+ lerinün 136/07	
	B.+ a 055/012	beyyin	(Ar.): Açık, aşikar.
	b.+ dur 067/04, 107/012	b. 033/02	
	b. etdiyse 055/05	beyyine	(Ar.): Bir husûsun doğruluğunu ortaya koyan şey, delil, burhan, hüccet.
	b.+ ı 037/06	b.+ dür 061/011	
	b.+ ına 042/04	b.+ sidür 061/09	
	b.+ ında 033/06, 042/010	bırağ -	(T.f.): Bırakmak, eldeki bir şeyi tutmaktan vazgeçip tutmaz olmak.
	b. idüp 074/012, 078/03	b.- up 017/08	
beyâniye	(Ar.): Anlatma, açık söyleme	bi -	Farsça kelimelerin başına getirilir.
	b.+ dür 067/04	b.- cim 079/08	
beyâz	(Ar.): Aklık.	bîçâre	(Far.): Çaresiz, zavallı.
	b.-ı hâliş 016/08	b. 021/01, 022/01	
beyit	(Ar.): Dîvan edebiyâtında nazım birimi olarak kabul edilen iki mısırâdan ibâret nazım parçası	b.-i hâkiri 135/05	
	b.+ lerde 106/04	bihâ	(Ar.): O, onu, ona, o ndan, onunla.
beyn	(Ar.): Ara, aralık.	b. 021/010, 093/010, 093/011	
	b.+ inde 015/04, 069/01, 096/02, 111/02	bi'l	-ile manasına gelip, eklendiği -kameriyye harfleriyle başlayan- kelimeleri zarf yapar.
		b. 011/04, 042/01	

	b.-istihkāk ya'nī 005/05	b.-tevfik Bāb'u'l 066/012
	b.-istiṭāli meyyizine 042/01	b.-tevfik Bāb'u'l- kāfi 074/04
bil -	(T.f.): Bilmek, [Eski Türkçe'den beri kullanılır.] Bir şey hakkında bilgisi, mālūmâtı olmak, o şeyi öğrenmiş bulunmak.	b.-tevfik bāb'u'l-fāi 118/012
	b.- eler 091/010	b.-tevfik bāb'u'l-ḡunne 126/011
	b.- inmeye ve 019/05	b.-tevfik bāb'u'l-lāmu ve 086/02
	b.- inmezdi 095/012	b.-tevfik bāb'u's-sāu 113/012
	b.- meḡe 093/04	b.-tevfik Bāb'u's-Ṣīn 075/06
	b.- meyenlerū 093/09	b.-tevfik bāb'u'z-zāi 107/04
	b.- ḡil 028/013, 031/010, 034/04, 035/010, 039/04, 042/06, 044/011, 047/011, 056/07,	b.-tevfik Faşıl 088/013
	076/08, 093/011, 094/05, 098/05, 099/07, 101/03	b.-tevfik faşl 057/012
	b.- ḡil 063/02, 093/03	b.-tevfik Faşl-ı 123/012, 124/012
	b.- üb 066/07, 121/010	b.-tevfik Faşlu 103/013, 105/02
	b.-üp 037/08, 044/08, 068/02, 077/03, 078/010, 085/03, 088/08, 105/013, 108/012,	b.-tevfik Faşlu'l-bāu 122/01
	110/011, 119/07, 121/09, 125/08, 127/09	b.-tevfik Faşlu'l-ḡayn 068/04
bile	(T.): Çekimli fiilden sonra gelerek anlamı kuvvetlendirir; hatta, hem de, üstelik.	b.-tevfik Faşlu'l-mīm 123/01
	b. 029/06, 037/02, 064/013, 095/011	b.-tevfik Faşlu'l-yāu 082/05
billāhi	(Ar.): “Allah için, Allah hakkı için” anlamında bir yemin sözü.	b.-tevfik Faşlu's- şād 109/05
	b. 030/012, 062/02	b.-tevfik Faşlu's-ṣāu 118/03
	b. 011/09, 013/06, 016/010, 018/05, 020/012, 022/011, 022/02, 034/011, 044/01	b.-tevfik Faşlu's-sīn 111/03
billāhi't tevfik	(Ar.): “Başarı sadece Allahtandır.”	b.-tevfik Faşlu's 077/06
	b.-tevfik 032/012, 037/011, 050/04, 052/013, 092/02, 098/09, 106/05, 125/08, 127/013	b.-tevfik Faşlu'z-zā' 112/05
	b.-tevfik bāb'u 101/013	b.-tevfik Faşlu'z-zāi 116/02
	b.-tevfik Bāb'u 070/013	b.-tevfik Vāv 065/03
	b.-tevfik Bāb'u'd-dād ve 083/011 ve	
	b.-tevfik bāb'u'l 120/09	
		binā
		(Ar.): 1. Barınmak veya belli bir maksat için kullanılmak üzere yapılmış 2. Yapı yapma, kurma, inşâ etme; yapılma, inşâ edilme.
		b. 014/010
		b.+ sı 077/08
		bir
		(T.): Eski Türkçe'den beri kullanılır. Sayıların ilkinin adı.
		b. 004/06, 004/07, 007/010, 009/03, 010/010, 011/03, 013/08, 013/09, 017/09,

019/06, 022/01, 023/011, 023/012, 024/010, 027/02, 036/07, 038/03, 041/01, 045/011,	bu	(T.): Eski Türkçe'den beri kullanılır. En yakında olan kimse veya şeyi işâret yoluyla belirtir.
045/07, 047/04, 049/04, 051/013, 055/01, 056/08, 059/05, 059/09, 063/013, 073/07,	b.	003/012, 004/09, 005/1, 010/010, 011/04, 015/8, 017/010, 018/01, 021/07,
079/011, 080/011, 084/08, 095/011, 095/09, 096/02, 098/06, 099/012, 117/010, 123/04,		023/06, 023/09, 024/012, 024/09, 026/04, 030/012, 033/012, 036/06, 040/013, 045/012, 051/011, 051/06, 054/012, 054/04, 057/03, 060/013, 061/011, 061/09, 064/03, 068/01, 073/06, 076/09, 089/012, 089/08, 095/012, 098/08, 099/09, 115/01, 121/02, 121/03,
129/07, 130/09, 136/01, 136/011		125/03, 128/05, 129/06, 132/10, 133/05, 133/08, 134/05, 135/05, 135/06, 136/07,
b. 029/03		137/013, 137/08
b.+ i 040/012, 040/08, 049/03, 049/05, 084/06, 089/011, 100/04, 136/011, 049/02	b.	013/08, 049/03, 124/09
b.+ ini 009/012, 042/013, 115/013, 121/010		tebyānu'l-elfāzda b. 048/01
b.+ inün 078/010	b.+ dur	013/08, 026/04, 045/012, 047/06, 136/012
b.+ inün 068/02, 109/01, 115/012, 120/02	b.+ nda	132/012, 137/09
b.+ iyle 023/013	b.+ ndan	015/07, 073/011
birbir (T.): İki veya daha fazla şey yâhut kimsenin yerini tutar, biri öteki, yekdiğer. [Genellikle <i>birbirine</i> "biri ötekine", <i>birbirinden</i> "biri ötekinden" <i>birbirini</i> "biri ötekini" gibi çekimli şekilleri kullanılır.]	b.+ ndan	087/011
b.+ inden 062/01, 068/04, 108/013	b.+ nı	136/08
b.+ ine 016/06, 054/012, 054/013, 073/06, 101/08, 103/010, 121/07	b.+ nlar	015/05, 045/06, 047/06, 054/01, 084/05, 093/05, 093/06, 096/04, 108/06
b.+ inün 022/011, 036/06	b.+ nlar	103/02
birinci (T.): Bir sayısının sıra sıfatı, sırada yeri en başta ve ikinciden önce olan, ilk.	b.+ nlara	109/010
b. 090/013	b.+ nlarda	047/05, 047/08, 049/08, 054/010, 054/011, 055/03, 081/010, 094/012, 095/09
bismillâh (Ar.): Bismillâhirrahmânirrahim sözünün kısaltılmış şekli.	b.+ nlarda	014/07
b. 012/03, 028/03	b.+ nlardan	046/03, 047/012, 087/010
Bismillahirrahmanirrahim (Ar.): Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.	b.+ nlardur	101/010
B. 001/01	b.+ nları	093/09, 108/013
bizâhikin (Ar.): Kendiliğinden.	b.+ nların	078/09, 080/011, 082/01, 110/010
b. 086/08	B.+ nların	062/01, 066/06
bölüg (T.): Bölünmüş bir bütünün parçası, parça, kısım.	b.+ nların	082/02
b.+ inün 005/011		

b.+ nların 052/010, 052/08, 054/013, 057/04, 070/09, 087/08, 093/08, 095/04, 115/011,	b.+ ıdur 007/03
117/02	bünyân (Ar.): Yapı, bina.
b.+ nun 029/07	c. 022/02
b.+ nunla 121/07	C
b.+ nuñ 036/06, 040/09, 059/011, 064/04, 126/09	cā (Far.): Yer, mahal, mevki.
buhḥa (Ar.): Ses kısıklığı.	c. 111/08
b.+ sını 066/02	cağıldı (T.): Ses, çağıldı.
bul - (T.f.): Bulmak, Eski Türkçe'den beri kullanılır Arayarak veya rastgele bir şey, bir kimse veya bir durumla karşılaşmak	c.+ sıdur 068/09
b.- a 085/010	cāh (Ar.): Yüksek mevki, makam, rütbe.
b. 041/04	merātīb-i c.+ mı 008/013
b.- maz 019/011	cālis (Ar.): Oturan kimse.
b.- up 032/02, 060/06, 064/05, 066/08, 077/04, 108/012, 127/010	c.-i serir-i saltanātı's 005/05
b.- ur 041/06, 046/013	c.+ dūr 005/07
b.- dur up 059/04	cāmi' (Ar.): 1. Toplayan, toplayıcı, bir araya getiren, cemedan, 2. Kendisinde bulunduran, içine alan, ihtivâ eden, ihâta eden.
b.- undı 101/05	c.+ dūr 008/1
b.- undu 101/07	cānib (Ar.): Yan, taraf, yön, cihet.
b.- unmaz 065/012, 094/02	taraf-ı c.-i ma'nāsınadur 102/06
b.+ unduğı 048/011, 048/04	c.+ den 008/05
b.- unma ya 019/07	cār (Ar.): Komşu.
bura (T.): Bu yer [Burada, buradan, buranın, burası, buraya, burayı, buralara, buraları gibi çekimli halleriyle içinde bulunan, işaret edilen, kastedilen yakın bir yeri ve çevreyi gösterir veya dikkat çekilmek istenen bir husûsu belirtir	c. 083/03
b.+ da 030/08, 098/04, 128/07	cārī (Ar.): 1.Yürürlükte olan, geçerli, 2. Geçmekte olan, 3. Akan.
b.+ da 015/01, 077/08	c.+ dūr 054/012
b.+ dakine 046/07	cibilletlenmiş (Ar.): Vasıflanmış, özellik kazanmış.
burhān (Ar.): Delil, ispat, tanık.	c. 077/012
b.-ı devrinde 005/04	cebr (Ar.): Zorlama, zor kullanma, zor.
	c. 014/010
	cebren (Ar.): Zorla, cebir kullanarak.
	c. 008/2

cedd	(Ar.): 1. Babanın veya annenin babası, büyükbaba, dede, 2. Ata. c.-i cemîl 064/02 c.-i cezîl idüp 057/011, 103/012 c.-i cezîl 064/02	c.+ idür 082/013 c.+ ildür 115/05 c.+ in 072/09 c.+ inden 036/09 c.+ ine 053/08 c.+ ini 035/06, 081/011, 109/03, 117/013 c.+ üñ 054/05
cedîd	(Ar.): 1. Yeni, kullanılmamış, 2. Yeni ortaya çıkmış, yeni peydâ olmuş. yesîr-i c. 135/02	
cehele	(Ar.): 1.Câhiller, bilgisizler. 2. Cehalet, bilgisizlik. c. 065/02, 081/013 c.-i kurrâ 028/06, 057/010, 089/011 c.-i kurrâdan 030/011 c.-i kurrânuñ 126/08	cehren (Ar.): Yüksek sesle, açıkça, alenen, cehrî. c. 079/08
cehil	(Ar.): Bilgisizlik, bilmezlik, câhillik, cehâlet. (bk. Cehl) c.+ lerinden.dür 052/02 c.+ lerine 052/05 c.-i kurrâ 119/012	cehrî (Ar.): Açıkça ve yüksek sesle yapılan, alenî, alenen, cehren. şîfat-ı c.+ dür 067/011
cehl	(Ar.): Bilgisizlik, bilmezlik, câhillik, cehâlet. c.+ e 073/02	celâl (Ar.): 1. Yücelik, büyüklük, ululuk, azamet 2. Öfke, kızgınlık, hışım, hiddet, tehevür mecrûr-ı c.+ iñdür 024/07
cehr	(Ar.): Sesi yükseltme, yüksek sesle okuma veya konuşma. c. 029/02, 030/04, 037/04, 053/09, 061/011, 067/012, 078/06 C. 054/06 imtiyâz-ı c. 054/03 şîfat-ı c. 122/05 c.-i ħarfin 036/04 c.+ i 036/03, 103/06, 104/09, 115/08 şîfat-ı c.+ i 036/01, 061/08 c.+ ide 073/05, 076/013, 103/05, 115/04 c. ide 121/03	celâle (Ar.): 1. Yücelik, büyüklük, ululuk, azamet. 2. Öfke, kızgınlık, hışım, hiddet, tehevür. (bk. Celal) c.+ de 030/09 c.+ deki 028/08 c.+ ye 129/03 zamîr-i c.+ ye 129/05
		celâlet (Ar.): Yücelik, büyüklük, ululuk, azamet. c.+ iyle 013/011
		celî (Ar.): Açık, belli, meydanda, âşikâr. c. 110/07, 116/08 şavt-ı c. 056/08 c.+ dür 058/012
		celîl (Ar.): Çok yüce, ulu, kadri ve mertebesi yüksek. merâtib-i c.+ e 020/012 şalâvat-ı c.+e 131/04

celīs	(Ar.): Sohbet arkadaşı, hemdem, refik. c. 123/04	yaşayacakları, her türlü tasavvurun üstünde güzellik ve nîmetlerle dolu yer. c. 137/010
celle	(Ar.): <i>celāl</i> “büyük ve ulu olmak”tan çekimli fiilAllah lafzından sonra kullanılan ve “şânı, celâli yüce olsun” anlamına gelen <i>Celle şânühû, Celle celâluhû</i> gibi klişeleşmiş duâ cümlelerinde geçer. c. 001/03, 002/03	cereyân (Ar.): [Konuşma dilde <i>ceryan</i> şeklinde kullanılır] Bir yönden bir yöne doğru akma, akış. c. 036/05, 054/010, 054/09 c.-ı nefis 073/04 c.-ı nefsdür 039/05 c.-ı nefse 054/07
cem‘	(Ar.): Toplama, toplanma, bir araya gelme, getirilme. c. 014/01, 049/04, 049/06 c.-i müennes 102/08 c. etdüm 003/09	cerī (Ar.): Yürekli, cesur, gözü pek. ibn-i c. 045/05
cemi‘	(Ar.): Çoğul, çokluk. c. 130/06 c.-i hâtıldur 130/03 c.+ dūr 130/05	cesīm (Ar.): Büyük, geniş. c.-i hârfdür 110/01
cemī‘	(Ar.): Bütün, hep, cümle. c. 027/07 c.-i fezā’il 008/1 c.+ dūr 084/05	cevābiyye (Ar.): Bir soruya, bir söz veya yazıya, bir durum ve ihtiyâca söz, yazı veya başka bir ifâde yoluyla verilen karşılık, yanıt. c.+ dūr 020/04, 020/07, 092/08 emriyye-i c.+ dūr 082/011
cemīl	(Ar.): Güzел. c. 025/011 cedd-i c. 064/02 sa‘-yı c. 064/02 sa‘y-ı c. 057/011, 103/012	cevf (Ar.): 1. Boşluk, iç boşluğu, 2. Oyuk. c.-i fem 045/010 C.-i fem 047/02 vech-i c.-i femde 047/03 c.-i femi 046/03 c.-i femī 045/04, 045/06 c.-i femidür 045/013 c.+ dūr 046/010
cemīle	(Ar.): Bir kimsenin hatırını hoş etmek, gönlünü almak için yapılan hareket. şevāb-ı c. 082/04, 121/013 taḥiyyāt-ı c. 131/04 tevvāb-ı c. 040/012	cezā (Ar.): Suç işleyen bir kimseye suçunun derecesine göre verilen acı karşılık. c.-i celāliyye 134/010 c.+ da 135/08 yevm-i c.+ da 137/012 c.+ yı 137/012
cennet	(Ar.): İmanlı ve iyi kimselerin ölümden sonra Allah tarafından mükâfât olarak konulacakları ve içinde ebediyen	

cezâ'ullâh (Ar.): Allah'ın cezası (verilen karşılık).

c. 135/05

cezâlandur- (T.f.): Cezalandırmak, Cezâ vermek, tecziye etmek

c.- sın 135/07

Cezerî Kırâat âlimlerinin büyüklerinden. İsmi, Muhammed bin Muhammed bin Muhammed bin Ali bin Yûsuf el-Cezerî, ed-Dîmeşkî, eş-Şîrâzî'dir. Şafîî mezhebinde büyük bir fıkıh âlimi idi. "İbn-i Cezerî" diye meşhûr oldu. Ailesi, "Cezerî" nisbeti ile tanınırdı. Kûnyesi, Ebû'l-Hayr idi. Cezire, Musul'un yakınında bir belde idi. Lakabı Şemseddîn idi. 751 (m. 1350) senesi Ramazan ayının onbeşinde, teravih namazından sonra Şam'da dünyâya geldi. Mensûp olduğu aileden çok âlim yetişti. Herbirisi, zamanının bir tanesi idi. Çeşitli dinî ilimlerde büyük bir âlim olarak yetişen Şemseddîn Muhammed Cezerî, "Şeyh Cezerî" diye de tanınırdı. Osmanlı Sultânı Yıldırım Bâyezîd ve Timur Hân'dan çok iltifât gördü. Çok kitap yazdı. Timur Hân, Ankara Savaşı'ndan sonra onu Mâverâün-nehr'e götürdü. Bu diyarda onun ilminden çok istifâde ettiler. Onun "Hısn-ül-hasîn" adındaki duâ kitabı, Arabca ve Farsça şerhleri ile basılmış olup, çok kıymetlidir. Kırâat ilmine dâir eserleri de kıymetli ve pek meşhûrdur. 833 (m. 1429) senesi Rebî'ul-evvel ayının beşinci günü Cum'a namazı vaktinde Şîrâz'da vefât etti. Orada kendisinin yaptırdığı mezarına defnedildi.

c. 033/011, 098/08

C. 089/012

c.+ nûğ 046/013

cezîl (Ar.): Çok, bol.

cedd-i c. 064/02

ecir-i c.+ e 040/013

cedd-i c. idüp 057/011, 103/012

cezm (Ar.): Arapça kelimelerde harf üzerine konan harekesizlik işâreti, tutar.

c. 026/04

cibillet (Ar.): Yaratılış, tıynet, huy.

terķik-i c. 123/07

cibilliyet (Ar.): Yaratılış, tıynet, huy [Daha çok cibilliyet şeklinde kullanılır.]

c.+ inde 088/07, 091/02

ciddi (Ar.): 1. Ağır başlı, temkinli, vakur, 2. Önemli, üzerinde durulması gereken.

c. 133/11

cîm (Ar.): Arap alfabesinin beşinci, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar dokuz - on asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin altıncı harfi ve bu harfin adı.

c. 024/011, 076/013, 076/03, 076/012, 078/04, 080/04, 080/010, 080/011, 081/012, 081/03, 081/09

c.-i hâlişe 078/06

zâ-yı c. 113/09

c.+ dūr 097/01

c.+ de 078/06

c.+ den 081/01

c.+ e 076/013, 078/03, 097/05

harf-i c.+ e 081/06

c.+ ü 076/09

c.+ üğ 079/013, 080/02, 080/08, 081/011

cins (Ar.): Başlıca nitelikleri aynı olan ve aralarında çok yakın benzerlikler bulunan varlık veya nesneler topluluğu, tür, nevi.

c.+ den 095/09

c.+ dendür 095/011

c.+ inden 048/06

cisim (Ar.): 1. Boşlukta bir yer kaplayan varlık, madde, nesne, 2. Beden, vücut. (bk.cism)

c. + de 122/04

cism (Ar.): 1. Boşlukta bir yer kaplayan varlık, madde, nesne, 2. Beden, vücut.

c.+ ine 014/010, 080/01

c.+ ini 136/013

civâr (Ar.): Yakın yer, çevre, yöre, etraf.

c. 125/01	çık -	(T.f.): Çıkmak, Bulunduğu yerden dışarıya varmak, içeriden dışarıya doğru gitmek.
c.+ ında 060/07, 083/03		ç.- up 016/07
cüd (Ar.): İnsanlara ihtiyaçlarını bildirmelerine meydan vermeden lutufta, ihsanda bulunma, el açıklığı, cömertlik.		ç.- ub 017/012
baħr-i c.+ ından 024/010		ç.- up 016/05, 066/010
cumhūr (Ar.): Halk topluluğu, halk	çok	(T.): Eski Türkçe'de geçmez, ilk defa Hârezm Türkçesi'nde ortaya çıkmıştır. Miktârı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün üstünde bulunan, az olmayan, fazla, ziyâde.
c. 045/011		ç. 017/011, 017/012, 018/05, 074/09
cümle (Ar.): Bir eylem, düşünce ve duyguyu bir hüküm hâlinde anlatan ve içinde çekimli bir fiil veya sonuna cevher fiil getirilmiş bir isim bulunan kelime dizisi, tümce.	çün	(Far.): Çünkü, mademki.
c. 002/05, 002/10, 006/010, 007/011, 009/06, 010/01, 011/04, 012/05, 013/013,		ç. 014/01, 048/010, 049/012, 137/02
020/06, 025/05, 027/08, 031/02, 038/06, 047/04, 058/02, 087/01, 089/08, 092/07,	D	
093/03, 129/03	dād	(Ar.): Arap alfabesinin on beşinci, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin hem "d" hem "z" sesi veren on sekizinci harfi ve bu harfin adı.
C. 027/013, 041/012, 108/01, 114/07		d. 043/07
c.-i fa'liyyedür 053/011	daħı	(T.): Fazla olarak, üstelik, daha, bile, de" anlamlarına gelen kuvvetlendirme sözü.
C.-i fa'liyyedür 024/08, 102/09		d. 002/12, 003/09, 009/010, 010/01, 012/011, 012/013, 013/01, 013/02, 013/08, 023/09,
c.-i fiiliyye 134/010		028/08, 030/010, 030/012, 031/012, 032/08, 032/09, 037/01, 038/03, 043/01, 043/013, 044/08,
c.-i fikriyyedür 132/07		045/010, 045/011, 047/011, 049/03, 049/05, 050/013, 051/02, 051/07, 054/013, 071/09,
c.-i ismiyyedür 090/010, 132/05		074/03, 087/05, 088/01, 088/03, 090/012, 091/02, 091/05, 093/011, 095/012, 096/01,
c.-i ülyâ 050/08		098/05, 099/012, 100/03, 101/02, 103/03, 108/02, 119/012, 119/06, 127/012, 127/07,
c.+ si 017/01, 022/07, 024/06, 027/06, 035/01, 038/08, 045/03, 046/010, 050/08,		131/01, 133/010, 133/03, 133/06, 134/02, 134/04
053/011, 061/03, 065/012, 086/010, 127/02, 130/07, 132/05, 134/011	dâ'im	(Ar.): Devam eden, devamlı, sürekli, fâsılasız.
c.+ si 011/012, 033/01, 062/012, 087/03		d. 008/013
c.+ sini 033/08		
c.+ ye 009/04		
cüzî (Ar.): <i>cuz'</i> ve nispet eki <i>-i</i> ile <i>cuz'i</i> Cüze âit, bir şeyin bütünüyle değil bir parçası ile ilgili.		
fiil-i c. 134/09		
Ç		

mazar-ı d.+ dūr 130/02	d.- rler 049/01, 053/013, 130/03
dā'imā (Ar.): Her vakit, her zaman, devamlı olarak, sürekli.	d.- yir 051/04
d. 073/013	d.- yū 073/012
dā'ime (Ar.): Her vakit, her zaman, devamlı olarak, sürekli. (bk. Daima.)	d.- dūg i 047/01
d.+ dūr 130/02	d. -yici 026/07
dāl (Ar.): Arap alfabesinin sekizinci, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9–10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin onuncu harfi ve bu harfin adı [Ebced hesabında değeri 4'tür].	d.- dig inūg 051/06
d. 035/010, 036/01, 036/012, 103/05, 103/06, 105/012, 105/08, 106/02	d. -yū 136/02
d.+ a 081/04, 103/01	d.-yen 093/07
d.+ da 036/010	def (Ar.): 1. Öteye itme, 2. Savma, savuşturma, kovma, 3. Ortadan kaldırma, ortadan kaldırılma.
d.+ dan 103/04, 103/07	mahall-i d.+ de 017/01
tā-i d.+ dan 036/04	d. etmege 006/011
d.+ ı 036/010, 036/03, 036/08, 105/011	degil (T.): -im, -sin, -dir, idi gibi eklerin ve imiş, ise, iken'in başına gelerek cümlelerin anlamını olumsuz hâle getiren kelime.
d.+ ını 035/05	d.+ dūr 013/09, 018/08, 018/09, 026/05, 050/011, 055/03, 101/013, 125/05
d.+ ınıg 033/07	degin (T.): Bir işin sona erdiği zamânı ve yeri gösterir, -e kadar, -e dek.
d.+ uğ 036/01, 103/05, 105/013	d. 002/13
mecrūr-ı d.+ ugdur 102/012	dehr (Ar.): Dünya, cihan, âlem.
dāt (Ar.): Arap alfabesinin on beşinci, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin hem "d" hem "z" sesi veren on sekizinci harfi ve bu harfin adı.	d. 007/02
d.+ ın 127/09	del Arap alfabesinin sekizinci, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9–10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin onuncu harfi ve bu harfin adı.
de - (T.f.): Demek, duygu ve düşüncelerini sözle anlatmak, söylemek.	d.+ dūr 097/01
d. 067/09, 091/08, 117/04 d. – mekle 023/07	delil (Ar.): Yol gösteren, kılavuz, rehber.
d.- diler 048/012	d. 052/011, 052/06, 052/09
d.-r 033/012, 051/07, 055/03, 080/05, 089/013	dem (Far.): Zaman, an, çağ.
d.- r.ler 055/013	d. 008/06
	denil - (T.f.): Anlatılmak, ifâde edilmek.
	d.- di 048/09, 049/012

d.- ir 025/04	burhân-ı d.+ inde 005/04
d.- mişdür 026/01	deyyân (Ar.): Kulun fiiline göre hakettiği cezâ veya mükâfâtı hakkıyla veren” anlamında esmâ-i hüsnâdan Allah’ın en güzel isimlerindendir.
d.- ür 084/06, 084/07, 095/04, 109/010	
d.- düğ i 082/01	d. 008/010
d. - en 065/010, 088/07	di - (T.f.): Demek, Duygu ve düşüncelerini sözle anlatmak, söylemek. (bk. Demek,)
derc (Ar.): 1. Toplama, bir araya getirme, 2. Kitaba, gazeteye vb.Yazma, koyma, geçirme, kaydetme.	d.- di 046/03, 055/06, 137/013
d. etmek 004/04	d.- diler 048/012, 128/010, 128/011
derd (Far.): İnsana ızdırap veren her türlü hal, sıkıntı, zorluk, üzüntü.	d.- diler. 128/010
d.+ ine 137/06	d.- gıl 135/05
derecât (Ar.): Dereceler.	d.- r 098/08
d.-ı ‘âliyye 020/011	d.- rler 030/012, 127/06
deryâ (Far.): Deniz.	d.- seğ 054/010, 054/011
d.-yı günâhda 021/013	d.+ düğ i 060/02, 087/012, 128/08
devâm (Ar.): Bir durum üzere sürüp gitme, sürme, kesilmeme.	d.+ dükleri 051/013, 051/08
d.-ı likâsıyla 010/02	diğ (T.): Dip, çukur bir yerin en aşağı kısmı, en alt bölümü
devir (Ar.): 1. Dönme, kendi ekseni etrâfında hareket etme, 2. Bir şeyin çevresinde dolaşma. (bk, devr.)	d.+ de 084/05
D.+ den 015/03	d.+ e 087/011
devlet (Ar.): 1. Belli bir toprakta bir hükûmet idâresi altında teşkilâtlanmış bulunan bağımsız siyâsî topluluk, milletin hukûkî şahsiyet kazanmış şekli, 2. Böyle bir topluluğu yöneten organ, hükûmet, 3. Ululuk, büyüklük, büyük rütbe, büyük mevki ve makam.	dil (T.): 1. Ağız boşluğunda yer alan, tat duymaya, besinleri ağız içinde evirip çevirmeye, yutmaya ve sesleri çıkarmaya yarayan etli, uzun ve hareketli organ, 2. Düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan faydalanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş sistem, lisan.
d.-i ‘Oşmâniyenüñ 006/02	d. 036/011, 036/13, 072/013, 091/01, 111/09, 120/03
d.+ üm 137/05	d.+ e 084/07
devleteyn (Ar.): İki devlet.	d.+ iğ 084/07
d. 008/09	d.+ leri 015/010
devr (Ar.): 1. Dönme, kendi ekseni etrâfında hareket etme, 2. Bir şeyin çevresinde dolaşma.	dile - (T.f.): Dilemek, bir şeyin gerçekleşmesini veya olmasını istemek, ummak, temennî etmek, niyaz etmek
d.+ i 123/05	d.- rseğ 041/03

d. -yen 093/08	ditre - (T.f.): Titremek, hızlı hızlı hareketlerle sürekli kımıldamak
dimāğ (Ar.): 1. Beyin, 2. Şuur, bilinç, akıl	d.- r 017/09
vast-ı d.+ dur 076/05, 076/09	d. -mek le 017/010
dimek (T.f.): Demek, duygu ve düşüncelerini sözle anlatmak, söylemek (bk. Demek.).	dizil - (T.f.): Dizilmek, belirli bir düzene göre sıraya konmak
d. 087/03	d. miş 025/07, 025/08
d.+ dür 014/011, 048/013	d.- mişdür 003/08
dîn (Ar.): İnsanların yaratıcı olarak kabul ettikleri üstün güce olan imanlarını, ona yapacakları ibâdetlerin bütünü ve bu imâna göre davranışlarının nasıl olması gerektiğini düzenleyen inanış yolu.	doğuzuncu (T.): Dokuz sayısının sıra sıfatı, sırada yeri sekizinciden sonra, onuncudan önce olan.
d. 035/01	d. 087/04
a'dâ-i d. 006/011	dolaş - (T.f.): Dolaşmak, gezinmek, gidip gelmek
i'zâz-ı d. 024/02	d.- ur 084/07
d.-i İslâmı 007/059	dön- (T.f.): Dönmek, kendi mihveri veya başka bir şey etrafında hareket etmek
dinil - (T.f.): Denilmek, anlatılmak, ifade edilmek (bk. Denilmek)	d.- dürmek 011/07
d.- di 109/010	dördüncü (T.): Dördüncü, dört sayısının sıra sıfatı, sırada yeri üçüncüden sonra, beşinciden önce olan.
d.- ür 084/05, 087/010, 087/09	d. 067/06, 046/01, 096/012, 114/013
d.- düğ i 042/012	dört (T.): Üçten sonra, beşten önce gelen sayının adı.
dirāyet (Ar.): 1. Çabuk kavrama yeteneği, kavrayış, anlayış, 2. İlim ve tecrübenin verdiği beceriklilik, iktidar.	d. 093/01, 094/011, 094/06
etemm-i d. idüb 113/03	d.+ dür 045/06, 128/010
dirîğ (Far.): 1. Esirgeme, kıyamama 2. <i>ünl.</i> Eyvah, yazık.	du'â (Ar.): Güçsüzlük ve ihtiyâcını ortaya koyarak Allah'a yalvarma, bir şeyin olmasını veya olmamasını isteme, yakarış, niyaz.
d. 073/013	d. 022/01, 136/02
diş (T.): Üst ve alt çene kemikleri üzerinde karşılıklı sıralanmış olan ve ağza alınan şeyleri koparıp çiğnemeye yarayan sert, beyazımtırak parçalardan her biri.	d.+ muzı 010/05
d. 087/012	d.+ lar 010/05
d.+ dür 084/05	d.+ ları 002/11
d.+ e 084/06	d.+ larını 010/06
d.+ lerdür 087/07, 102/08	d.+ sında 136/02
d.+ lere 084/05, 087/010, 087/09	d.+ yı idüp 137/011

	ṭaleb-i d.+ yı 135/01	ebedî	(Ar.): Sonsuz, ölümsüz, bâkî. Karşıtı: EZELÎ.
dudağ	(T.): Dudak, ağzın yüze göre daha kırmızı renkteki dolgun ve etlice alt ve üst iki kenarından her biri. (bk. Dudak.)		elif-i e. 047/012
	d.+ uñ 119/05	ebu'l	(Ar.): Eb kelimesinin, künye olarak kullanılan Arapça isim tamlaması şeklindeki özel isimlerin veya deyim niteliğindeki bâzı tamlamaların başında aldığı şekil.
dudağ	(T.): Ağzın yüze göre daha kırmızı renkteki dolgun ve etlice alt ve üst iki kenarından her biri		üstâd-ı e. 055/02
	d. 121/02	ecil	(Ar.): Arapça'da "sebepe" anlamına gelen kelime dilimizde <i>Ecilden</i> ve <i>Li-ecli...</i> söyleyişlerinde geçer.
duhûr	(Ar.): Zamanlar.		e.+ den 048/011
	te'âkub-ı d. 011/02	ecir	(Ar.): 1. Bir iş karşılığında verilen ücret, 2. Mânevî karşılık, sevap. (bk. Ecr)
Dureyd	Tecvid kitapları henüz çıkmadan önce meşhur olan tecvid alimi.		e.-i cezîle 040/012
	ibn-i D. 045/05		e.+ lere 024/03
dünyâ	(Ar.): 1. Güneş sistemine bağlı gezegenlerden biri olan yer yuvarlağı, küre-i arz, 2. İçinde yaşamakta olduğumuz yeryüzü, yer küresi, arz, cihan.	ecmel	(Ar.): Çok daha, en, pek güzel.
	d. 095/08		e.-i edâ 020/05
	d.+ da 020/011		e.+ e 020/09
dürlü	(T.): Türlü, çeşitli, muhtelif.	ecnâs	(Ar.): Cinsler, çeşitler, türler, soylar.
	d. 017/06		e. 020/010
dürr	(Ar.): İnci.	ecr	(Ar.): 1. Bir iş karşılığında verilen ücret, 2. Mânevî karşılık, sevap.
	d.-i ğurdur 136/011		e.-i cezîle 082/04, 121/013
	d.-i ihlâş 136/10		e.+ üñi 020/09
	d.-i yetîmi 136/012	ecrâ	(Ar.): İcra etmek, ödüllendirmek.
	d.+ üñ 136/012		e. kılup 032/03
düzil -	(T.f.): Dizilmek, belirli bir düzene göre sıraya konmak. (bk. Dizilmek)	ed -	(T.f.): Etmek, Türkçe'de birçok kelimenin sonuna gelerek birleşik fiiller teşkil eden, sonuna geldiği kelimeye göre değişik fonksiyonları olan, geçişli veya geçişsiz fiiller, ayrıca çeşitli deyimler yapan fiil (bk. Etmek).
E			e.- e 042/010
ebced	(Ar.): Arap alfabesi, harfleri belli bir düzene göre sekiz gruba ayrılarak sıralandığında, birinci gruptaki harflerin okunuşundan meydana gelen kelime ve bu sıranın bütünü'nün adı.		eda e.- e 059/012
	e. 133/013		hüruc e.- er 087/06, 121/03
			e.- e ler. 123/011

göz e.-ilmeye 036/011, 120/03	e.+ sın 070/012, 127/09
göz e.-ilmek 120/07, 122/013	e.+ sında 081/01, 109/02, 110/012, 117/010
e.- erler 061/06, 115/02	e.+ sın 071/08, 117/012
e.- üp 064/09, 089/013	e.+ sını 019/013
göz e.- üp 037/09, 043/06, 083/09	e.+ ya 125/012
ri'âyet e.- üp 069/08	aḥsen-i e.+ ya 085/013
şurū' e.- üp 055/06	ehl-i e.+ ya 062/09
e.- en 036/03, 036/04, 067/010, 067/011	edḥal (Ar.): Dahil etme.
e.-e ler 058/03	e.+ dur 091/02
edā (Far.) Tarz, üslûp, davranış veya anlatış biçimi.	ednā (Ar.): Çok daha, en, pek aşağı, âdî.
e. 019/010, 020/08, 036/02, 040/011, 040/04, 064/09, 073/07, 083/02, 083/09,	e.-yî ḥāfedendur 030/02
110/013, 110/04, 117/02	ef'āl (Ar.): Fiiller, yapılan işler, eylemler.
ecmel-i e. 020/05	e.+ de 094/03
ehl-i e. 127/07	efkār (Ar.): Fikirler, düşünceler.
ḥüsn-i e. 018/09, 066/09, 074/01, 080/09, 088/010, 126/04	e.+ lardur 093/05
e. ede 059/012	efkende (Far.): Yıkık duruma gelmiş, yıkılmış.
e.+ da 123/04	e.+ leridür 008/3
e. ide 074/01	efzā (Ar.): Sebep olmak.
e. idüb 123/010	e. 053/013
e. idüp 116/01	eger (Far.): Şart anlamını güçlendirmek için şart cümlelerinin başına getirilir, şayet.
e. kıl 119/08	e. 036/01, 039/010, 039/06, 040/07, 049/011, 050/02, 051/01, 058/02, 061/010,
e. kılup 121/010	063/06, 063/07, 067/011, 067/013, 070/04, 070/05, 070/09, 072/01, 072/02, 072/03,
e.+ ları 015/011	078/06, 080/02, 081/08, 100/011, 100/05, 100/06, 100/08, 104/013, 106/02, 110/02,
e.+ larında 021/08	110/03, 111/013, 115/06, 115/08, 115/09, 116/011, 120/05, 120/06, 124/05, 124/07,
e.+ larından 016/05	125/02, 125/05, 125/06, 136/01
e.+ larunda 052/07	E. 016/08, 016/09, 019/03, 034/06, 095/09, 100/01, 110/05, 120/06
e.+ sı 021/03, 065/08, 084/09, 111/010	egerci (Far.): Her ne kadar, ... ise de, gerçi.
lazîfû'l-lafz ḥafîfû'l-ḥıfzdur E.+ sı 118/07	
e.+ sıdır 067/06	

e. 030/03, 082/013, 101/06	eksük (T.): Mevcut olmadığı için ihtiyaç duyulan (kimse veya şey), noksan.
eglenme (T.): Zevk ve neşe veren şeylerle hoşça vakit geçirmek	e. 016/09
e.+ ye 042/09	elbette (Ar.): Şüphesiz, muhakkak, mutlaka.
ehade (Ar.): Tek, bir.	e. 054/011, 125/04
e. 013/09	elem (Ar.): İztırap, keder, gam, tasa, hüzn, melâl.
ehebbü (Ar.): “Ben severim” anlamına gelen cümle.	e.+ den 017/09
e. 133/013	elf (Ar.): Bin, bininci.
ehl (Ar.): Bir yerin, bir topluluğun halkından olanlar, oraya mensup bulunanlar, cemâat.	e.-i li ta‘dilâ 067/05
e.-i edâ 127/07	elfâz (Ar.): Lafızlar, sözler.
e.-i edâya 062/09	e.-i z‘âyi‘ 016/06
e.-i kûr‘ândan 003/013	e.-i hânûş 065/013
e.-i nifâkûş 005/013	e.-i kitâbullâhdur 026/06
e.-i sa‘âdet 025/07, 028/012	e.-i kûr‘ânı 092/01
e.+ i 007/011, 009/011	e.+ dur 106/04
e.+ inden 041/05	elhamdulillâh (Ar.): <i>el-ḥamdü li‘llâh</i> “hamd Allah’a mahsustur” Allah’a hamdolsun, şükürler olsun, hamdülillah.
e.+ ini 064/05	e. 012/04
e.+ ini 041/04	elif Arap alfabesinin ve Türkler’in İslâmiyet’i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin ilk harfi ve bu harfin adı.
eimme (Ar.): İmamlar.	e. 047/013, 050/013, 051/012, 051/02
e.+ den 051/07	e.-i ebedî 047/012
ekâmet (Ar.): Yerine getirmek.	kâ‘ide-i e.-i hevâ-i tefhîmde 050/010
e. 026/06	e.-i lâm 132/09
ekşer (Ar.): Çok fazla, en çok, birçok.	e.-i memdûde 081/02
e. 104/08	e.-i muṭlak 051/08, 052/06
e.+ inde 052/012	e.-i vâv 051/010
ekserî (Ar.): Çok defa, çok zaman, çoğunlukla, ekseriya.	E.+ dūr 047/012
e. 045/011, 073/03, 116/08	sıfat-ı e.+ dūr 046/08
e.+ nûş 126/09	e.+ i 047/011, 052/09
e.+ sin 039/012	

e.+ iyle 052/09	hüküm, hükmüne uyulması istenen zorlayıcı söz, buyruk.
e.+ üñ 051/09, 052/01, 052/012, 052/04	e. 025/06, 035/04, 082/011
e.+i 023/04, 030/012, 052/07	hâ-i e. 058/011
elli (T.): Kırk dokuzdan sonra, elli birden önce gelen sayının adı.	e.-i cevâbiyyedür 082/010
e. 134/01, 134/03, 134/04, 134/06	e.-i uhrâdur 056/01
elûf Arap alfabesinin ve Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin ilk harfi ve bu harfin adı.	e.-i uhrâdur 124/05
e.-i tağlîzden 030/09	e.+ dūr 020/05, 025/05, 027/013, 031/02, 031/04, 033/01, 035/01, 038/08, 041/011, 041/012, 042/01, 056/01, 058/02, 065/012, 065/08, 069/013, 070/01, 071/06, 087/01, 087/03, 092/010, 092/011, 102/012, 106/09, 111/07, 119/03, 122/03, 124/04, 125/01, 136/05
emîn (Ar.): Güvenilir, inanılır, itimat edilir kimse, inak.	e.+ ler.dur 023/03
e. 002/04, 002/05	emşâl (Ar.): Eş, eşler, benzer, benzer olanlar.
emir (Ar.): Bir kavim veya memleketin başı, başkan, bey, reis.	e.+ idūr 058/05, 075/06, 079/01
e.+ dūr 038/01	e.+ inde 057/04, 069/07, 081/010, 081/05
emkine (Ar.): Mekânlar, yerler, mevkiler; oturlan yerler, evler.	emşele (Ar.): Eş, eşler, benzer, benzer olanlar.
e.+ dendūr 045/012	e.+ dūr 090/011
emr (Ar.): Bir şeyin yapılması veya yapılmaması husûsunda bildirilen kesin hüküm, hükmüne uyulması istenen zorlayıcı söz, buyruk.	emşile (Ar.): Örnekler, misaller.
e.-i fa'ledūr 079/08	e.+ dūr 038/07, 056/01, 109/012, 117/09, 122/03
e.-i hâzır 038/02	e.+ sidūr 101/012
e.-i hâzırdur 055/011	en'am (Ar.) 1. Kur'ân-ı Kerîm'in altıncı sûresinin adı, 2. Bu sûre ile, çok okunan diğer bâzı kısa Kur'an sûrelerinin bir araya getirilmesinden meydana gelen, genellikle cepte taşınacak küçük boyda kitapçık.
e.-i müfâ'aledūr 077/08	e. 071/06
e.-i tef'ıldūr 027/011	enâm (Ar.): Yaratılmış olan bütün mahlûkat, halk.
e.+ e 023/04	e. 015/06
e.+ i 013/01	e.+ uñ 006/010
e.+ idir 068/08	enîs (Ar.): Dost, arkadaş, yâr, hemdem.
ikâmet-i e.+ imde 027/05	e. 123/05
e.+ ini 012/011	
emriyye (Ar.): Bir şeyin yapılması veya yapılmaması husûsunda bildirilen kesin	

ensār	(Ar.): “Yardımcılar, koruyucular” mânâsına gelen kelime, İslâmiyet’i kabul ederek Hz. Muhammed’i ve Mekke’li müslümanları Medîne’ye dâvet eden ve hicret ettikleri zaman onlara yardımcı olan, koruyan Medineli müslümanlar hakkında kullanılmıştır.	leteyncez e.- düm 026/08
	e.+ ı 002/12	nazm e.- düm 026/07
		nazm e.- düm 003/013
		e.- me 038/013
		e.- mez 054/010
envā‘	(Ar.): Neviler, çeşitler, türler.	e.- miş.lerdür 018/01
	e. 020/010	kesr e.- mişdür 030/05
	e.+ı 008/1	e.- mişler 055/02
erbāb	(Ar.): Sâhipler.	e.- dik leri 065/02
	e.-ı lügat 062/012	e.- dügi 012/011, 013/01
erk	(T.): İş yapabilme gücü.	ta’kīb e.- düg i 013/03
	e.+ idür 132/012	e.- düğ ü 029/012
eşer	(Ar.): Sarfedilen bir emek, yapılan bir iş sonucunda meydana gelen, yetenek, gayret veya emek ürünü şey, yapıt.	e.+ dük den 133/02
	e.-i günne 095/013	e.+ dük leri 018/012, 028/07, 034/011, 057/010, 089/011, 109/011, 119/012, 126/08
	E.-i günne 124/06	e.+ dük lerinden 045/06
esirge -	(T.f.): Korumak, himâye ve muhâfaza etmek, siyânet etmek.	e.- dürme yüp 060/08
	e.- yüp 135/05	e. 023/03
esmā	(Ar.): İsimler, adlar.	e.- me di 049/010
	e.-ı işaretdür	e.- me ge 016/04
	E.+ da 094/03	e.- me ye 118/01
eşedd	(Ar.): Çok daha, en, pek şiddetli.	e.- me yeler 064/011, 065/02, 121/011
	e.-i ihtiyâc 093/04	e.- me yüp 017/05, 019/010, 069/09, 073/013
et -	(T.f.): Etmek, Türkçe’de birçok kelimenin sonuna gelerek birleşik fiiller teşkil eden, sonuna geldiği kelimeye göre değişik fonksiyonları olan, geçişli veya geçişsiz fiiller, ayrıca çeşitli deyimler yapan fiil.	e.- medükleri 052/05
	e.- di 024/013	e.- miş olup 040/011
	beyân e.- diyse 055/05	e. me 035/07, 037/02
	cem‘ e.- düm 003/09	e.+mege 048/013, 120/04
	hamd e.- düm 130/010	e.+ melerinin 030/011
		e.+ meye 037/010, 039/07, 043/05, 072/012, 119/08, 120/01

e.+ yüp 073/012	beyt-i e.+ de 090/08
e.+ mege 036/012, 039/010, 047/07, 064/02, 073/01	beyt-i e.+ den 087/01
def e.+ meg e 006/011	e.+ i 090/010
e.+ megi 022/09	e.+ i 045/012
e. mek 021/08, 029/09, 032/011, 036/13, 071/012, 082/03, 113/012, 130/011, 133/03	e.+ inde 022/08, 094/01, 106/03, 128/012
derc e. mek 004/04	kitâb-ı e.+ inde 012/07
telafluş e. mek 073/03	e.+ inden 091/01
e.+ mek de 029/08, 059/02	e.+ lerinden 049/013
e.+ mekdedür 126/010	şadr-ı e. de 122/03
e.+ mekden 037/08, 040/05, 066/04, 083/010, 085/05, 126/07	mef'ul-i e.+i 023/01
e.+ mek dür 054/09	evvelâ (Ar.): İlk önce, ilk olarak.
e.+ meke 089/010	e. 025/06
e. mek le 016/06	evvelîn (Ar.): Evvel zaman insanları, eskiler, eski zaman adamları.
etemm (Ar.): En üst, en tamam.	e. 002/05
e.-i dirâyet idüb 113/03	e.+i 091/010
e.-i mürettebe 069/08	evzâ (Ar.): Durumlar, duruşlar, haller, vaziyetler.
evsâf (Ar.): Nitelikler, vasıflar.	e.+ ları 018/012
e.-ı muhtasasın 078/02	evzân (Ar.): 1. Tartılar, ölçüler, 2. <i>edeb</i> . Manzum yazılarda hecelerin belli şekil ve sayıda sıralanışından meydana gelen ölçüler, vezinler.
evsağ (Ar.): Orta derecede olan, orta halde bulunan.	muğâyir-i e.-ı sıfatları 044/012
e.+ da 094/04	menâzil-i e.+ ın 019/09
e.+ ında 094/01	ey Hitap edilen kimsenin dikkatini çekmek veya anlamı güçlendirmek için kullanılır.
evtân (Ar.): Vatanlar.	e. 010/05, 020/07, 025/06, 025/07, 028/011, 028/012, 031/010, 031/09, 034/03,
e. 007/011	034/04, 035/09, 039/03, 042/01, 042/05, 042/06, 044/010, 045/01, 056/06, 056/07,
evvel (Ar.): Karşılaştırma yoluyla bir yer, zaman veya oluşun bahsedilen yer zaman veya oluştan önde veya önce bulunduğunu veya olduğunu anlatır, önce.	063/01, 063/02, 071/09, 076/07, 093/02, 094/04, 099/06, 135/02, 136/08, 137/01,
e. 011/011, 013/09, 027/012, 081/03, 089/04	137/013
e.+ de 094/04	ey - (T.f.): Söylemek.

	e.- di 020/08		f.-yı mahrecden 119/06
eyle	(T.): Öyle.		f.+ de 119/011, 126/07, 126/09
	e. 023/09, 030/07, 032/010, 035/012, 040/04, 041/04, 064/05, 064/06, 073/08, 077/013		f.+ nuş 119/05, 119/012, 120/01
	e.+ dür 015/02, 022/07		F.+ nuş 120/07
eyle -	(T.f.): Yapmak, inşa etmek.	fâcir	(Ar.): Kötü işler yapan, zinâ ve işrete düşkün olan, fîsk u fücür sâhibi kimse, sefih.
	e.- me 035/06, 038/012		f.+ leri 005/08
	e.- ye 019/010, 020/01, 031/08, 052/07, 080/013, 089/09, 121/03, 125/07	fâ'il	(Ar.): Yapan, işleyen kimse.
	E.- ye 078/07		f. 046/011
	e.- yüp 083/07, 083/08		Er-raḥmân f. 020/06
eyt -	(T.f.): Söylemek.		hâl-i f. 038/08, 128/03
	e.- sün 131/010		murettâ'l-i hâl-i f. 041/011
eyyâm	(Ar.): Günler.		f.-i tahtında 107/012
	hîlâfet-i e.+ ında 005/02		nâib-i f.-i tahtında 038/06
ezber	(Far.): 1. Bir sözü, bir metni kitaba bakmadan aynen tekrar edebilecek şekilde zihinde tutma, hıfzetme, 2. Ezberlenecek olan, ezberlenen şey, akılda tutulması gereken ders.		hâl-i f.+ dur 086/09
	e. 010/010, 077/04, 127/09		f.+ dür 012/02, 013/010, 046/08, 053/08
	e. kılan 004/09		hâl-i f.+ dür 042/02
eżhar	(Ar.): 1. Göstermek, 2. İzah etmek.		hâl-i f.+ dür 033/05, 035/04, 044/06, 046/09, 092/011, 114/012, 125/02
	e. 125/01, 125/03, 125/06		hâl-i f.+ i 089/02
	e.+ dur 125/01		f.+ in den 092/010
eżrās	(Ar.): Dişler.		f.+ e 124/09
	e.+ a 084/010	fa'l	(Ar.): Yapan kişi (erkek).
F			f. +ine 129/12
fâ	(Ar.): Arap alfabesinin yirminci, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9-10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin yirmi üçüncü harfi ve bu harfin adı.	fa'le	(Ar.): Yapan kişi (bayan).
	f.-i teşdîd 126/010		emr-i f.+ dür 079/08
		fa'liyye	(Ar.): 1. Gerçek 2. Eylemsel.
			f. 020/06, 050/07, 092/08, 118/06
			f.-i meçhûliyyedür 012/01
			f.+ dür 022/07, 031/04, 038/06, 046/010, 053/05, 061/03, 062/012, 076/01, 086/010,

086/07, 092/012, 102/010, 106/09, 108/01, 114/011, 114/07, 114/09, 119/03, 120/013,	f. 052/010, 052/011, 121/07
127/02, 127/03	kelime-i f.+ ın 101/03
ale'l-yâi f.+ dūr 076/04	f. idüp 108/013
cenâhâ-i f.+ dūr 117/09	fâsık (Ar.): Fısk u fucur sâhibi, şeriat hükümlerine uymayan günahkâr kimse.
cümle-i f.+ dūr 053/011	f.+ ları 005/09
Cümle-i f.+ dūr 024/08, 102/09	faşıl (Ar.): 1. Ayırma, ayrılma, 2. Bölüm, kısım; devre.
f.+ lerdür 090/09	billâhi't-tevfîk F. 088/013
fahîm (Ar.): Ulu, büyük, itibarlı.	faşîh (Ar.): Güzel, âhenkli, açık ve anlaşılır şekilde düzgün ve yanlışsız söylenen söz), fesâhatle söylenen söz.
f. 066/08	f. 015/011
f. 035/03	f. 123/06
f.+ dūr 035/02	faşl (Ar.): 1. Ayırma, ayrılma, 2. Bölüm, kısım; devre.
fâhmiz (Ar.): Hemze ile okumak.	f. 055/06
f. 035/03	F. 065/03
f.+ dūr 035/02	billâhi't-tevfîk f. 057/012
fahır (Ar.): Övünme, iftihar, gururlanma.	billâhi't-tevfîk F.-ı 123/012, 124/012
f.+ um 137/05	billâhi't-tevfîk F.-bâu 122/01
fâide (Ar.): İşe yarama, işe yaramanın meydana getirdiği iyi durum, olumlu sonuç, yarar, nefî.	F.-cîm 079/01
f.+ sin 011/04	billâhi't-tevfîk F.-ğayn 068/05
f.- len dürsün 010/02	F.-hâi AYET 058/05
f.+ li 011/05	billâhi't-tevfîk F.-mîm 123/01
fâik (Ar.): Daha üstün, tercih edilecek üstünlükte, müreccah.	billâhi't-tevfîk F.-yâu 082/05
f. 093/07	fâtiḥâ (Ar.): 1. Başlangıç: “ <i>Fâtiḥa-ı kelâm</i> : Sözü başlangıcı.” “ <i>Fâtiḥa-ı kitap</i> : Kitabın başlangıcı.” 2. Kur’ân-ı Kerîm’in ilk sûresinin adı, elham.
fakîr (Ar.): Muhtaç, fukarâ.	sûre-i f.+ dur 022/05
f. 003/05, 021/01	sûre-i f.+ nuḡ 022/08
f.+ i 135/04	tecvîd-i f.+ da 106/03
Fârisî (Far.) Farsça, Acemce, İran dili.	fayîḥ (Ar.): Güzel kokan.
bâ-i F. 122/010	
farḳ (Ar.): İki şeyin birbirinden ayrılmasını sağlayan değişik taraf, başkalık, farklılık.	

f. 131/012	f.+ in 031/06, 043/02, 052/04, 068/010, 070/011, 072/08, 110/012
fāyık (Ar.): Daha üstün, tercih edilecek üstünlükte, müreccah.	f.+ inden 060/07
üstād-ı kāmīl-i f.+ uḡ 011/03	f.+ ine 052/012
f.+ den 041/01	f.+ iyle 117/01
şeyḥ-i f.+ den 098/06	fehāzih (Ar.): Bu, bunun üzerine.
şeyḥ-i māhir-i f.+ den 023/012	F. 014/012
f. ol-sın 024/04	fehīm (Ar.): Anlama, anlayış, idrak.
fāzıl (Ar.): Ahlākı, ilmi ve sâhip olduğu meziyetler bakımından üstün kimse, fazilet sâhibi, erdemli, faziletli.	f. 070/05
f. 024/01	f.-i cemesde 110/01
f. 133/11	f.-i mücāvır 125/013
fazl (Ar.): 1. Âlicenaplık ve cömertlik, iyilik, lutuf, kerem, 2. Bir kimsede bulunan şahsî kıymet ve meziyet, değer.	F.+ e 122/012
f. 136/013	f.+ üḡ 060/07
kemal-i f.+ a 023/013	f.+ i 074/02
f.+ ıyla 136/09	f.+ dür 087/02
fazlu'llāh (Ar.): Allah'ın fazlı, fazileti.	f.+ üḡ 052/07
f. 030/07	f.+e 072/02
fe Arap alfabesinin yirminci, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9–10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin yirmi üçüncü harfi ve bu harfin adı.	f.+eye 120/06
f. 008/09	fehvā (Ar.): Anlam, mânâ.
f.+ dür 097/03	f.-yı kelām 012/02, 022/07, 023/05, 024/08, 025/06, 027/01, 028/03, 044/06, 053/012,
fehāmet (Ar.): Büyüklük, ululuk, şânı ve kadri yüce olma.	056/02, 082/012, 084/07, 112/09, 116/06, 117/09, 122/03, 123/03, 128/05, 133/012,
f. 072/04, 088/02, 099/011, 110/04	134/013
f.-i sirāyet 060/07	f.-yı kelām 077/011, 079/013, 087/03, 092/012, 102/013, 105/08, 109/012, 111/08, 114/012,
f.+ den 063/04	118/06, 119/04, 121/01, 124/05, 127/04, 130/09
f.+ dir 068/013	f.-yı nazm 017/02, 044/09, 125/011
f.+ e 101/04	F.-yı nazm 015/06
	fem (Ar.): Ağız, dehan.
	cevf-i f. 045/010, 046/03

	Cevf-i f. 047/02		f.+ sını 038/09
	vech-i cevfi f.+ de 047/03		f.+ ya 039/01
	cevfi f.+i dūr 045/013	fevāid	(Ar.): Faydalar.
fer'ī	(Ar.): Asla değil fer'e âit olan, ayrıntılarla ilgili olan, şûbe, dal ve kollara âit bulunan.		f.-i kebiresi olup 023/07
	medd-i f. 049/02	fevķ	(Ar.): Üst, üst taraf, yukarı.
	medd-i f.+ nūñ 049/08		f.+ idūr 127/06
ferikayn	(Ar.): İki insan topluluğu		f.+ inden 071/07
	f. 131/07	feyz	(Ar.): 1. Verimlilik, bolluk, bereket, 2. Nîmet, bağış, ihsan, kerem.
ferrā	(Ar.): Dil bilimeci grup.		hazîne-i f.+ sinden 024/011
	f. 045/05		f. 024/013
ferid	(Ar.): Eşsiz, tek, eşi olmayan kimse veya şey.	fezā'il	(Ar.): Faziletler.
	f. 003/08		cemī'-i f. 008/1
fesād	(Ar.): Tabiî halden çıkma, bozulma, bozukluk.	fiķh	(Ar.): Bir şeyi gereği gibi anlama, bilme.
	f. 110/08, 112/01		f.-ı hemzeye 058/01
feşāhat	(Ar.): İfâdede, kelimelerden her birinin ve bu kelimelerden meydana gelen cümlelerin lafız, mânâ, âhenk ve kurallara uygunluk bakımından yerinde, düzgün ve doğru olması durumu; dilin söylenmesi güç, âhenksiz, alışılmamış kelimelere, yadırganacak yabancı sözlere, kusurlu cümle, mecaz ve terkiplere yer verilmemesi sūretiyle açık, duru ve doğru kullanılması.	fî	(Ar.): İçinde, -da /-de.
	f. 019/05, F. 130/07		f. 023/02, 027/012, 038/03, 053/05, 058/01, 067/03
	tekmîl-i f. 016/01		rusûhu'l-lisân f. 023/06
	f.+ iyle 018/013	fîhi	(Ar.): Onun içerisinde.
feth	(Ar.): Açma, açılma.		f. 046/010
	f.-i bā 087/09	fîliyye	(Ar.): Fiille ilgili, iş olarak yapılan, sözde kalmayıp iş hâline geçen.
	f.-i mübînūñ 007/010		f. 134/011
fetha	(Ar.): Arap ve Osmanlı alfabesinde üstüne konduğu sessiz harfi kısa "a" veya "e" sesiyle berâber okutan ve - şeklinde gösterilen hareke, üstün.		cümle-i f. 134/010
	f.+ dan 023/05, 030/06, 067/05, 088/04, 092/09, 132/10	furķān	(Ar.): Hakkı bâtıldan ayırt etmesi sebebiyle Kur'ân-ı Kerim'e verilen isim.
			f. 056/07
			tevkîr-i f. 024/02
			rāğıb-ı kırâat-ı f.-ı hamîd 099/07
			f.-ı hamîdi 034/04
			f.-ı kadîm 039/03

f.-ı kâdîmde 021/04	ğarîk	(Ar.): Suyu batmış, suda boğulmuş.
tilâvet-i f.+ a 028/012	ğ.	021/013
ķırâat-ı f.+ da 015/011	ğavs	(Ar.): Suyu dalma, dalgıçlık.
ķırâat-ı f.+ a 044/011	ğ.	008/010
vuķûf-ı f.+ ın 004/012	ğ.+ um	027/05
fuzalâ (Ar.): Fâzıllar, ahlâk, ilim ve meziyetçe üstün, faziletli kimseler.	ğâyet	(Ar.): Çok, pek, pek çok, son derece.
f. 018/01	ğ.	011/05
fütür (Ar.): 1. Bezginlik, usanç, bıkkınlık, bezginliğin verdiği gevşeklik ve gayretsizlik, 2. Yeis, keder, ümitsizlik.	g.	126/07
f. 018/04	ğayn	Arap alfabesinin on dokuzuncu, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin yirmi ikinci harfi ve bu harfin adı [Ebced hesabında değeri 1000'dir.] (bk. Gayn)
f.+ umu 025/010	ğ.+ dur	096/05
f.+ umuz 026/011	ğ.+ uñ	068/09
G		
ğâh (Far.) : Farsça ve Arapça kelimelerin sonuna gelerek yer ve zaman bildiren türemiş isimler yapar.	ğayn	Arap alfabesinin on dokuzuncu, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin yirmi ikinci harfi ve bu harfin adı [Ebced hesabında değeri 1000'dir].
g. 065/02	ğ.	066/012, 067/012, 067/013, 069/03
ğalať (Ar.): 1. Yanlış, hatâ, sehiv, 2. <i>i. ve sıf.</i> Özellikle Arapça ve Farsça'dan Türkçe'ye geçip şekil ve anlam değişikliğine uğrayarak kullanıldığından eski sözlüklerde yanlış kabul edilen kelime.	ğ.+ a	096/011
ğ.+ ı 027/03	ğ.+1	067/010
ğâlib (Ar.): Üstün gelen, yenen, galebe çalan kimse.	ğ.+ dan	067/011
ğ. 136/09	ğ.+ ın	068/08
gal'iz (Ar.) Kaba, çirkin, nezâket ve terbiye dışı.	ğ.+ inuñ	043/02
g. 052/09	ğ.+ u	068/013
ğâr (Ar.): 1.Mağara 2. Kıskançlık.	ğ.+ uñ	042/08, 068/010, 068/011, 068/012, 069/08
ğ.-ı i'lâsinuñ 127/06	ğayr	(Ar.): Başka bir kimse, başkası.
ğarîb (Ar.): Kimsesiz, zavallı, bî-çâre kimse.	ğ.-ı şaħihdûr	123/06
temhîd-i ğ. 004/07	ğ.+ ıñ	043/02
ğ.+ e 137/08	ğayrı	(Ar.): Başka bir kimse, başkası.
	ğ.	045/07, 058/012, 061/06, 067/07, 103/03, 124/09

	ğ.+ da 065/012		g.+ i 040/010
	ğ.+ lardan 124/010	gerek	Eski Türk.: <i>kergek</i> – <i>kerek</i> < <i>kerge-mek</i> “yaraşmak” Herhangi bir şeyin yapılabilmesi veya olabilmesi için şart olan şey), lâzım.
	ğ.+ nuñ 018/011		g. 075/03, 075/04, 083/02, 083/03, 083/04, 091/06, 091/07, 113/05, 113/06
gece	(T.): Güneş battıktan sonra başlayan ve gün ağarincaya kadar süren karanlık zaman		g. 091/06, 091/07
	g. 042/09		
	g.+ lerde 009/06	gey -	(T.f.): Giymek, örtünüp korunmak veya süslenmek için bir giyeceği bedenine veya herhangi bir organına geçirmek.
gel -	(T.f.): Gelmek, bir şey veya kimse konuşana göre uzak bir yerden daha yakın bir yere doğru yol almak, bir mesâfe katedip uzak bir yerdan daha yakın bir yere varmak		g.- erler. 095/013
	g.- e 029/07, 030/013, 030/06, 037/06, 043/012, 056/05, 057/02, 063/05, 066/05,	gezdeye	
	078/013, 081/02, 081/03, 083/04, 088/04, 089/04, 105/01, 106/013, 111/011, 113/05,		g. 126/03
	116/010, 122/011, 123/07	ğınālandur-	(T.f.): Zenginleştirmek
	g. -en 030/09, 038/011, 043/013, 067/05, 071/012, 092/09, 124/03, 126/04, 132/10		ğ.- sını 135/08
	g.- esin 028/04	getür -	(T.f.): Getirmek, daha uzak bir yerden bulunulan yere gelmesini sağlamak, gelmesine sebep olmak, iletmek, nakletmek.
	g.- iserdür 124/03		g.- düm 021/06
	g.+ mekdedür 049/03	gibi	(T.): Benzerlik bildirir; benzer, benzeyen.
	g.- mez 019/013		g. 009/08, 017/09, 021/02, 028/07, 030/07, 031/08, 034/011, 040/010, 042/013,
	g.- üp 060/01, 125/03		043/04, 047/011, 048/06, 048/08, 049/05, 049/08, 050/01, 050/02, 052/08, 054/013,
	g.- ür 089/08, 099/012, 110/07, 112/02		056/012, 056/013, 057/01, 057/010, 057/02, 057/03, 065/03, 066/06, 080/011, 081/010,
geñez	(T.): Kolay, basit.		081/02, 081/03, 081/05, 082/01, 082/02, 083/07, 083/08, 085/011, 085/08, 085/09,
	g.+ dür 036/13		089/011, 104/010, 110/010, 113/010, 122/010, 126/08, 131/09, 132/01, 134/01
ger	(Far.) : Sonuna geldiği kelimelere “-li, -ci, eden, edici” anlamı katarak Farsça usûlüyle türemiş sıfat ve isimler yapar.		g.+ de 056/011
	<i>cdat.</i> Eger edatının nazımda kullanılan şekli.		g.+ dürler 066/012
	g. 063/05		g.+ lerdür 095/03, 096/012
	G. 041/03		g.+ lerde 039/08, 051/01, 051/09, 052/010, 052/06, 059/07, 070/09, 072/08, 080/011, 082/01, 110/09, 119/010, 124/07, 124/08, 126/09
gereg	(T.): Gerek, herhangi bir şeyin yapılabilmesi veya olabilmesi için şart olan şey, lâzım (bk. Gerek).		

	g.+ lerden 097/07		
	g.+lerdür 059/011, 059/09, 069/06, 070/09, 072/07, 085/06, 088/012, 088/06, 090/02, 091/09, 094/08, 094/09, 094/010, 094/011, 095/01, 095/02, 095/03, 095/08, 096/010, 096/03, 096/06, 096/07, 096/08, 097/010, 097/011, 097/012, 097/013, 097/04, 097/05, 097/06, 097/08, 097/09, 098/01, 098/02, 098/03, 098/04, 100/03, 100/06, 111/013, 113/09, 117/03, 118/012, 123/01, 124/011, 126/06	götür -	(T.f.): Bulunulan yerden daha uzak bir yere taşımak, ulaştırmak, iletmek.
			g.- i 014/03
gine	(T.): Yine, tekrar.	göz	(T.): İnsanda ve hayvanda görme organı
	g. 042/012, 051/011, 100/02, 100/05, 133/09, 134/01, 134/03		g. edilmek 120/07, 122/013
			g. edilmeye 036/011, 120/03
			g. edüp 037/09, 043/06, 083/09
			g.-leyüp 032/06
			g.+ lemeye 034/07
gizle -	(T.f.): Gizlemek, başkalarının göremeyeceği bir yere koymak veya belli olmayacak bir duruma sokmak, saklamak.	gufrân	(Ar.): Affetme, yarlıgama, merhamet etme.
	g.- yüp 032/04		ğ.-ı rahmânı 026/08
	g. -me 031/08		ğ.+ lariyla 136/01
			g.+ la 026/011
gökçek	(T.): Güzel, şirin, hoş, latif		rahmet-i ğ. 131/011
	g. 020/08, 025/011, 117/011, 130/09	gulâm	(Ar.): 1. Delikanlı, genç oğlan, 2. Köle, kul, esir, bende.
	g. ide 113/04		g.+ ina 024/013
	g. idüp 070/012	ğunne	(Ar.): Kur'ân-ı Kerîm'in tecvit kurallarına göre okunması sırasında nun ve mim harflerinin burun yoluyla bir inleme hâlinde genizden çıkarılması.
gönder-	(T.f.): Göndermek, gitmesini sağlamak veya gitmesine yol açmak, yollamak, irsal etmek.		ğ. 094/07, 124/03, 127/011, 127/07
	g. -ilmiş 012/06		eşer-i ğ. 096/01
gör -	(T.f.): Gözle ve ışık yardımı ile bir nesne veya kimsenin varlığını algılamak, hissetmek.		Eşer-i ğ. 124/06
	g.- düm 017/03, 021/02		ğ.+ leri 125/05, 125/06, 125/07
	g.- esin 030/013, 037/06, 043/012, 137/010		ğ.+ nuñ 127/06
	G.- esin 029/07		ğ.+ nūñ 095/04
görgülü	(T.): Davranışları toplumun görgü kurallarına uygun olan kimse.		ğ.+ siledür 121/06
	g. 020/08, 024/010, 025/011, 070/012, 113/04		ğ.+ sini 033/07
görklü	(T.): Güzel, gösterişli, görkemli	ğur	(Ar.): Akıllık, parlaklık.
	g. 117/010		dürr-i ğ.+ dur 136/011
		günâh	(Far.): Allah'ın emirlerine aykırı olan davranış, mâsiyet.

deryā-yı g.+ da 021/013

g. koyar 020/01

g.+ um 137/06

günāhkār (Far.): Günah işleyen, günah işlemiş kimse.

g. 018/01, 024/012

gündüz (T.): Güneşin doğuşu ile batışı arasındaki aydınlık zaman, gün.

g.+ lerde 009/06

güzide (Far.): Seçkin, seçilmiş, mümtaz, elit.

g.+ sidür 002/06

g.+ si.dür 014/02

güzin (Far.): Seçkin, seçilmiş.

āl-i g. 131/011

H

hā Arap alfabesinin yirmi yedinci, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9–10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin otuzuncu harfi ve bu harfin adı [Ebced hesabında değeri 5'tir.

h. 037/02, 037/08, 038/03, 053/013, 059/05, 059/07, 059/011, 065/02, 067/07, 114/06

ḥarf-i h. 058/011

ḳaşr-ı h. 067/03

h.-i 'ulyā 114/06

h.-i terḳīḳuhā 062/011

h.+ dan 054/02

h.+ den 037/04, 061/08

h.+ nuḡ 037/05, 054/03, 055/04, 058/09, 059/01

h.+ sı 050/09, 082/011

H.+ sı 086/06

h.+ sını 040/03

h.+ ya 059/013, 065/010, 096/06

ḥā

Arap alfabesinin yedinci, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9–10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin dokuzuncu harfi ve bu harfin adı.

ḥ. 043/03, 070/03

ḥ.+ da 067/013

ḥ.+ dan 067/010

ḥ.+ nun 069/013, 070/010

ḥarf-i ḥ.+ nun 070/02

ḥ.+ ya 096/09

ḥa

Arap alfabesinin altıncı, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9–10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin sekizinci harfi ve bu harfin adı [Ebced hesabında değeri 8'dir].

ḥ.+ den 065/012

ḥ.+ nuḡ 071/06, 071/07

ḥā

Arap alfabesinin altıncı, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9–10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin sekizinci harfi ve bu harfin adı [Ebced hesabında değeri 8'dir]. (bk. Ha)

ḥ. 061/05, 065/08

ḥ.-i 'ayn 061/012

ḥ.-i emriyye 058/011

ḥ.+ da 061/012

ḥ.+ nuḡ 065/08, 065/011, 066/01, 074/09

elfāz-ı ḥ.+ nuḡ 065/013

ḥ.+ sınıḡ 033/06

ḥ.+ ya 061/03, 061/09

ḥaber

(Ar.): Olmuş veya olmakta bulunan bir şeye dâir orada olmayanlara erişen bilgi, ondan ona nakledilen söz.

ḥ. 132/04

maḥall-i ḥ.+ dedür 130/07	hādī	(Ar.): Doğru yolu gösteren, hidâyet eden kimse.
ḥ.+ dur 071/05, 075/011, 086/06, 102/011		h.+ dūr 013/013
ḥ.+ dūr 114/010, 014/013, 017/01, 117/08, 127/04	ḥadīs	(Ar.): Hz. Muhammed'in sözleri, davranışları ve başkalarının yaptığı kendisi tarafından tasvip edilen hareketleri.
ḥ.+ leri 020/010		h.-i şerîfin 012/010
ḥabīb (Ar.): Sevilen kimse, sevgili, dost.		ḥ.-i şerife 013/02
ḥ.+ üm 137/05		h.+ ünüḡ 040/06
hābir (Ar.): Haberi olan, haberli, haberdar, vâkîf.	ḥadūd	(Ar.): Hat,sınır.
h.+ dūr 040/07		ḥ. 059/03
ḥabs (Ar.): Dışarı çıkmasına izin vermemek üzere bir yere kapatma.	ḥafā	(Ar.): Gizlilik.
ḥ.-i nefis 073/05		ḥ.+ dan 059/013, 059/03
ḥadd (Ar.): 1. Sınır, 2. Derece, mertebe.		ḥ.+ sını 059/011, 059/02
ḥ. 073/07	ḥāfe	(Ar.): Hata.
ḥ.-i ḡur'āndan 016/07		ḥ. 046/01, 084/07
ḥ.-i zātında 056/07, 057/07, 116/07		ḥ.-i lisānuḡ 084/010
ḥ.+ i 120/02		ednā-yı h.+ dendur 030/02
ḥ.+ in 029/010, 032/04, 037/08, 037/09, 060/05, 068/011, 085/04		ḥ.-i lisānundadır 043/011
teşdīd-i ḥ.+ in 028/09	ḥāfiḡ	(Ar.): 1. Koruyan, muḡfāza eden kimse, 2. Kur'ān-ı Kerim'i bütünüyle ezberlemiş olan ve ezberden okuyabilen kimse.
ḥ.+ inden 017/05, 030/010, 066/09, 069/09, 112/04		ḥ. 009/06
H.+ inden 016/010		ḥ.+ ı 005/09
ḥ.+ leri 121/010		ḥ.+ uḡ 004/09
ḥ.+ lerin 017/04, 044/07, 066/07, 068/03, 077/05, 119/08	ḥāfiḡā	(Ar.): İdrak edilen, algılanan, öğrenilen şeyleri zihinde tutma ve hatırlama hassası, bellek.
ḡademeyen (Ar.): İki hizmetçi.		ḥ. 044/05
ḡ. 131/06	ḡafī	(Ar.): Gizli.
ḡader (Ar.): Uyuşma, uyuşukluk.		ḥ. 058/011, 101/013
ḡ. 015/02		ḥ.+ dūr 091/04
ḡ. ide 016/04		ḥ.+ ye 086/06
ḡadır (Ar.): Uyuşma.		ḥ.-i lisānuḡ 087/04
mertebe-i ḡ.+ da 016/03		

ḥaffif (Ar.): Tartıda ağırlığı az gelen.	ḥ.+ ı 029/010, 040/011, 060/04, 091/05, 119/07
ḥ. 111/010	
şavt-ı ḥ.+ dür 126/02	ḥ.+ ın 031/07, 032/03, 035/08, 036/09, 060/04, 064/07, 069/08, 122/09, 126/03
nūn-ı ḥ.+ e 035/02	ḥ.-i kararın 032/05
ḥaffifen (Ar.): Hafif olmak.	ḥ.+ ından 019/013
ḥ. 077/011	ḥ.+ ıyla 056/03
ḥafifü'l-ḥıfz (Ar.): Hafızası zayıf.	ḥāl (Ar.): Bir şeyin içinde bulunduğu şartların ve niteliklerin bütünü, durum.
ḥ.+ dur edāsı 118/07	ḥ. 018/06, 026/03, 055/013, 063/08, 069/03, 070/05, 072/03, 083/05, 091/07, 110/04, 111/011, 122/012
ḥahile (Ar.)	116/012, 126/01
ḥ.-i ḥurrā 034/010	ḥ.-i fā'il 038/08, 128/03
ḥāk (Ar.): 1. Doğru, gerçek. Karşıtı: BÂTİL, 2. Allah, Cenâbıhak, Tanrı, Hudâ.	murettā'l-i ḥ.-i fā'il 041/011
ḥ. 008/012, 009/010, 137/010	ḥ.-i fā'ildur 086/09
ḥ.+ ları 033/011	ḥ.-i fā'ildür 033/04, 035/04, 042/02, 044/06, 046/09, 092/011, 114/012, 125/02
ḥ.+ ların 033/09	ḥ.-i fā'ili 089/02
ḥ.+ larına 028/05	ḥ.-i i'tibār 127/012
ḥākān (Far.): Türkler'de ve Moğollar'da hükümdarlara verilen unvan.	ḥ.-i nāib 012/01
ḥ.+ ıdur 007/08	ḥ.+ de 003/01ve, 007/06, 012/07, 013/012, 026/07, 044/08, 044/09, 046/012, 087/07, 110/01,
ḥakikü'l-ḥıfz (Ar.): Hafızası kuvvetli.	130/013, 131/02
ḥ.+ dur Pes 122/06	ḥ.+ den 011/06, 027/02
ḥakikü'n-nuṭuk (Ar.): Telaffuzu düzgün.	ḥ.+ dur 041/013, 071/06, 092/010, 128/04, 128/05
ḥ.+ dur pes 118/08	Me'a'l-i-ıtbāk ḥ.+ dur 102/010
ḥakim (Ar.): Hükmeden, buyruğunu yürüten, hâkimiyet kurmuş olan, egemen.	ḥ.+ e 011/07, 027/02
ḳırāat-ı kitāb-ı ḥ. 042/06	ḥ.+ in 118/010
ḥakir (Ar.): Değersiz, itibarsız, küçük	ḥ.+ inde 033/06
ḥ. 021/01	vakf-ı ḥ.+ inde 100/08
bîçāre-i ḥ.+ i 135/05	ḥ.+ iñe 135/010
ḥakḳ (Ar.): 1. Doğru, gerçek. Karşıtı: BÂTİL, 2. Allah, Cenâbıhak, Tanrı, Hudâ.	ḥ.+ lerdür 076/04
ḥ. 029/09, 123/010	

h.+ lerin 085/012	hālīk	(Ar.): 1. Helāk olan, helāk olacak durumda bulunan, fānī, 2. Ölüme sebep olan, öldürücü.	
keyfiyyet-i h.+ lerin 109/01			
h.+ lerinde 052/010		h.+ dūr 006/012	
h.-i mef'uldür 111/08	hālīl	(Ar.): Sādık ve gerçek dost.	
h.+ indekine 100/010		mezheb-i h. 045/08	
hālās	(Ar.): Kurtulma, kurtuluş.	hālīş	(Ar.): 1. Karışksız, katksız
h. 019/011, 040/013		2. Saf, temiz ve samīmī.	
h. idüp 121/012		h. 038/012, 042/03, 057/09	
h. olup 120/08		beyāz-ı h. 016/08	
hālel	(Ar.): Bozukluk, eksiklik, fesat, noksan.	h.-i 'ayn 061/013	
h.+ den 027/04		hālīş	(Ar.): Karışksız, katksız.
hālet	(Ar.): Hal, nitelik, keyfiyet.	h.+ dūr 058/09	
h. 036/011, 065/011, 070/010, 083/04		hālīşa	(Ar.): Samimi, saf.
h.-i neşā'ati 034/06		h. 039/01, 067/012, 078/04, 081/012	
h.+ in de 048/013		cim-i h. 078/06	
h.-i mahşuşasıdır 058/010		şīn-i h. 078/07	
h.-i mezkürenün 078/08		zāl-ı h. 115/08, 115/09	
h.-i zāide 036/07		h. idüb 038/09	
h.+ de 106/013, 116/010		h. olup 081/012	
telaffuz-ı h.+ de 070/010		zāl-ı h. 115/07	
h.+ dūr 029/012, 065/010	hālķ	(Ar.): 1. Yaratma, yok iken var etme	
h.+ i 032/011, 074/012		Bir milleti meydana getiren insan topluluğı	
h.+ idür 074/011		2. Aynı ÷lkede, aynı devlete bağılı vatandaşların tamāmı.	
h.+ in 071/013, 123/09, 125/08		h. 096/04, 111/02	
h.+ inde 072/011		h.+ a 012/05, 013/013	
h.+ leri 063/011, 120/07		h.+ un 002/05	
h.+ lerin 057/08, 071/012, 091/012, 113/02		h.+ uñ 014/01, 034/05, 061/05, 127/05	
hālī	(Ar.): Boş ve tenhā olmak.	hālķ	(Ar.): Boğaz.
h. 019/011		h. 053/013	
		h.+ dur 045/013	

h.+ uŋ 053/012, 067/06 ,071/08	h. 067/06
aķşā-yı h.+ dandur 037/03	har (Ar.): Sıcaklık, hararet
halķıllāhi (Ar.): Allah'ın yarattıkları.	h. 049/06
seyyid-i h. 013/011	hareket (Ar.): Bir şeyin, bir nesnenin bütününün veya bir kısmının yerini, konumunu yâhut durumunu deĝiştirmesi, kımıldama, kımıldanma.
hālť (Ar.): Bir şeyi başka bir şeyle karıştıрма, mezcetme.	h. 038/012
h. 103/010	h.+ den 039/07
h.+ dan 109/02	h.+ i 048/06
hamd (Ar.): Kulun Allah'ın yüceliĝini, sonsuz lutuf ve ihsânı karşısında yaratanına minnet ve şükran duygularını bildirmesi.	harf (Ar.): Dildeki sesleri gösteren ve alfabeyi meydana getiren işaretlerden her biri.
h. 013/02, 013/03, 130/011	h. 029/03, 051/02, 055/01, 058/01, 064/010, 066/010, 070/012, 076/06, 082/012,
h. etdüm 130/010	094/011, 116/011, 121/03
hamdele (Ar.): "Elhamdülillâh" Allah'a şükürler olsun cümlesinin kısaltılmış şekli [Allah'a olan şükür ve övgüyü bildirmek için bilhassa vaaz ve hutbelerin, konuşma, kitap ve yazıların başında genellikle <i>besmele</i> ve <i>salvele</i> ile birlikte kullanılır.	vezn-i h. 041/03
besmele-i h. 012/011	h.-i mufahhama 056/013
hamden (Ar.): Allah'a hamd ederek.	h.-i şîn 077/012
h. 129/12	h.-i 'ayn 063/03
h.+ dür 129/013	h.-i 'aynı 034/08
hamdiyye (Ar.): Hamda ait olan.	h.-i bâ 028/013, 122/04
h. 137/09	h.-i cîme 081/06
hamîd (Ar.): 1. Övülmeye lâyık, methodilecek sıfatlara sâhip olan. 2. "Kulları tarafından ebediyete kadar övülen, kemal sıfatları zikredilerek kendisine hamedilen" anlamında esmâ-i hüsnâdan Allah'ın en güzel isimlerinden)dir.	h.-i cimûŋ 079/013
furķān-ı h.+ i 034/04	h.-i hā 058/011
rāĝıb-ı kırāat-ı furķān-ı h. 099/07	h.-i hānun 070/02
han (T.): Türklerde hakana baĝlı devlet başkanlarına verilen isim.	h.-i hemze 056/07
h.+ laruŋ 007/07	h.-i lāmı 087/06
hanek (Ar.): Aĝız tavanı.	h.-i med 049/04
	h.-i medden 057/02
	h.-i mîm 123/04
	h.-i mufahham 050/012
	h.-i nidadur 020/05

h.-i rāhıd 099/07	h.+ leridür 094/012
h.-i sîn 111/09	h.+ lerinde 042/012
h.-i şedîdi 085/07	h.+ lerinden 094/06, 101/04
h.-i şîni 078/01	h.+ lerinin 004/010
h.-i tâ 104/06, 106/010	h.+ lerinüñ 044/011, 044/06, 133/01, 133/07
h.-i vāhîd 038/02	h.+ leriñ 017/04, 044/08
h.-i zā-yı zâtında 112/09	h.+ lerüñ 044/013, 077/03, 103/09
h.-i za'îf 056/010	h.+ un 036/07, 068/02
h.-i za'îfe 085/08	h.+ uñ 039/05, 045/03
h.-i zād 084/08	h.+ üñ 054/06, 109/013
h.-i zâtında 118/06, 125/011	murād-ı h. 062/010
h.+ den 124/09	harîk (Ar.): Yangın.
h.+ dur 031/012, 056/09, 084/08, 085/01, 106/011, 111/010, 122/05, 127/012	h. 022/01
cesîm-i h.+ dur 110/01	harîş (Ar.): Bir şeyi elde etmek husûsunda aşırı derecede istekli olan, hırslı.
h.+ dūr 029/01, 035/011, 096/05, 099/09, 117/011	h.+ idür 005/09
lafz-ı h.+ dūr 104/07	h. ola 089/010
h.+ e 059/07, 066/08	h. olmak 089/05
h.+ i 035/010, 039/04, 105/08, 115/01	harrir (Ar.): Hareketlendirme.
116/07	h. 023/03
h.+ in 029/03, 108/011, 121/09	hasan (Ar.): Metinde geçen üstad diye verilen hocanın ismi.
cehr-i h.+ in 036/04	h. 055/02
h.+ inde 073/07	hasbiyallahu (Ar.): Allah bana yeter.
h.+ ini 071/09	h. 026/06
h.+ iñ 029/010	hasen (Ar.): Güzel.
h.+ ler 033/010	h. 025/011
h.+ lerde 047/05, 124/09	hâşıl (Ar.): Husûle gelen, olan, meydana çıkan.
h.+ leredür 096/013	h. 021/011, 032/07, 121/013
h.+ lere 066/06	h.+ dur 001/03
h.+ leri 016/04 016/06, 095/08, 133/013, 134/02, 134/03	h.-ı kelām 085/011

ḥaṭ	(Ar.): 1. Çizgi, 2. Yazı. ḥ.+ da 094/02 ṣābit-i ḥ.+ da 093/013	ḥayāt	(Ar.): Organların canlının varlığını devam ettirecek şekilde işlemesi ve canlıların, organlarının gösterdiği faaliyet sonucunda varlıklarını sürdürmesi durumu, sürüp giden yaşama, canlı olma, dirilik. ṭūl-i ḥ.+ ı 010/02
ḥatā	(Ar.): Aslına uygun olmayan, doğru olmayan şey; yanlış, yanlışlık. Karşıtı: SAVAB ḥ. 027/04	ḥayr	(Ar.): Her durumda ve şartta herkesin katında iyi ve makbul olan hal ve iş. (bk. Hayr) ḥ. 022/01 ḥ.+ lara 024/03
ḥāṭır	(Ar.): Düşünme, akılda tutma yeteneği, zihin, hâfıza. ḥ.+ ma 010/011, 078/011 id-üp ḥ.+ ma 023/011 ḥ.+ larına 091/011	ḥayr	(Ar.): Her durumda ve şartta herkesin katında iyi ve makbul olan hal ve iş. ḥ. 001/05,025/012, 135/07,135/012, 137/07 ḥ. idüp 135/01
ḥaṭīb	(Ar.): 1. Güzel söz söyleyen, hitâbet yeteneği olan kimse, 2. Topluluk karşısında söz söyleyen kimse. (bk. Hatip) ḥ.+ üṅ 136/06 ḥ.+ e 137/07	ḥayran	(Ar.): <i>ḥayret</i> “gözü kamaşmak, şaşırma”tan <i>ḥayrān</i> “yolunu kaybeden, şaşırma” Bir kimse veya bir şey karşısında hayranlık duyan, onu çok beğenen, çok takdir eden kimse. ḥ. 135/06, 135/11, 136/02, 137/011
ḥatime	(Ar.): Son, nihâyet, encam. ḥ.-i tāriḥinüṅ 132/011	ḥayşüm	(Ar.): Geniz. ḥ. 127/05 ḥ.+ den 124/02 ḥ.+ dur 127/05
ḥaṭip	(Ar.) 1. Güzel söz söyleyen, hitâbet yeteneği olan kimse, 2. Topluluk karşısında söz söyleyen kimse. ḥ. 136/03 ḥ. 136/05	ḥayyiz	(Ar.): Mekân, mevki, sâha. ḥ.-i mu‘ayyinleri 047/04
ḥatm	(Ar.): Bitirme, sona erdirme, tamamlama. ḥ.+ inde 137/013	ḥazâkat	(Ar.): Ustalık, maharet. h. 016/01
havā	(Ar.): Hava. h. lı 047/011	ḥazer	(Ar.): Sakınma, çekinme. ḥ. 028/06, 030/010, 040/010, 066/04, 083/010, 085/05, 091/013, 109/02, 112/04, 118/03, 119/011 113/010, 123/011, 126/05 ḥ. ide 034/010, 037/09, 040/05, 043/01, 078/04 ḥ. ideler 103/011, 107/02
ḥavāc	(Ar.): Hacca gidenler. ḥ.+ uṅ 005/012		
ḥavāş	(Ar.) 1. Nitelikler, keyfiyetler, hassal 2. Bir toplumda okumuş yazmış olanlar sınıfı, ileri gelenler, seçkin sınıf. ḥ.+ ı 093/03		

	h. idüp 066/09, 110/013	hediye	(Ar.): Sevgi veya saygı ifâdesi olarak karşılıksız verilen şey, armağan.
hâzık	(Ar.): Usta, mahâretli.		h. 012/05
	şeyh-i mâhir-i h.+ uş 011/03	helâk	(Ar.): Ölme, mahvolma, yok olma.
	üstâd-ı h.+ dan 063/013		h. idivirsün 010/01
	h. 137/06	hem	(Far.): Kullanıldığı cümleye “üstelik, bir de, şu da var ki, zâten” mânâları katarak anlamı kuvvetlendirir.
	h.+ ıñ 063/010		h. 047/05, 049/010, 049/09, 074/03
	h. 093/08	hemân	(Far.): Hemen kelimesinin eski metinlerde geçen asıl şekli, Derhal, çabucak, hiç vakit geçirmeden. (bk. Hemen)
	mâhir-i h.+ dan 098/07		h. 105/013
	üstâd-ı h.+ dan 019/06, 023/011	hemen	(Far.): Hemen kelimesinin eski metinlerde geçen asıl şekli: Derhal, çabucak, hiç vakit geçirmeden.
	üstâz-ı h.+ dan 041/01		h. 034/07
hâzır	(Ar.): Bir işi yapmak için gerekli her türlü şeyini tamamlamış olan.		h.+ de 065/02
	emr-i h. 038/02	hemm	(Ar.): Üzüntü, gam, keder, kaygı, hüzn.
	emr-i h.+ dur 055/011		h.-i mühimmâtdandur 077/02
	nehy-i h.+ dur 079/010	hems	(Ar.): Mahreç bölgesinden nefesin çıkmaması.
hâzîne	(Ar.) Toplu halde bulunan altın, gümüş, mücevher, para vb. maddî değeri yüksek şeylerin bütünü.		h. 054/04, 067/013, 073/03, 115/09
	h.-i feyzsinden 024/011		h. 036/06, 039/05, 054/08
hazır	(Ar.): Bir işi yapmak için gerekli her türlü şeyini tamamlamış olan.		h.+ de 073/06
	h.+ ini 070/011		şıfat-ı h.+ de 077/01
hazret	(Ar.): Şahıs veya kutsal sayılan varlık isimlerinin başına getirilip Farsça isim tamlaması şeklinde kullanılır ve saygı ifâde eder.		h.+ dür 036/04, 054/05, 067/011, 103/08
	h.-i risâletden 013/08		h.+ ini 109/04
	h.-i risâlet 130/011		h.+ le 078/05, 106/011
hazz	(Ar.): Bir şeyin insana verdiği hoş giden tatlı duygu, zevk.		şıfat-ı h.+ le 077/013
	h.+ ını 019/02		h.+ ledür 115/06
he	(Ar.): Arap alfabesinin yirmi yedinci, Türkler’in İslâmiyet’i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9–10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin otuzuncu harfi ve bu harfin adı.		h.+ lere 061/010
	H.+ dür 096/05		h. le 035/05, 037/05, 058/012, 061/012

hemze	(Ar.): Arapça'da kelimelerin başında, ortasında, sonunda harekeli veya sâkin olarak okunan, harf-i illet veya harf-i med olmayan elif.	hevā	(Ar.): İstek, arzu, heves, meyil.
h. 034/010, 034/05, 035/03, 037/02, 038/01, 038/07, 049/03, 053/013, 053/011, 055/013,		h. 046/08	
056/05, 057/02, 057/04, 057/09, 058/03, 081/03		kā'ide-i elif-i h.-i tefhîmde 050/010	
ḥarf-i h. 056/07		H.-i temyîz 046/010	
h.+ den 037/05, 054/03		h.+ da 046/012	
h.+ dūr 055/013		hevāj	(Ar.): Havadan sudan, ciddî bir hava taşımayan (söz, konuşma vb.)
h.+ nūḡ 037/04, 037/07, 054/02, 056/02, 057/05		h. 046/011	
h.+ sin 035/06		hey'āt	(Ar.): Seslenme.
h.+ sini 033/05, 037/01		h. 122/011	
h.+ ye 034/02,096/07		h.+ da 111/09	
h.+ si nūḡ 040/02		h.+ ında 106/010	
fıkh-ı h.+ye 058/01		h.+ ıyla 070/04, 078/013, 083/04, 111/011, 116/010	
her	(Far.): Tekil kelimelerin önüne getirilir ve o kelime için verilen hükmün aynı cinsten olan şeylerin hepsi için teker teker geçerli olduğunu gösterir, –nin hepsi, bütün, cümle.	h. +ların113/03	
h. 008/010, 008/011, 008/05, 008/06, 009/01, 009/012, 016/02, 018/07, 018/08,		heyānet	(Ar.): Hıyanet.
027/03, 032/09, 042/013, 050/012, 056/05, 063/05, 063/07, 068/02, 069/02, 070/03,		h.+ de 029/013	
070/04, 071/013, 074/01, 078/010, 078/012, 083/04, 089/03, 105/01, 106/013, 107/01,		heybet	(Ar.): İnsanda korku ve saygı duygusu uyandıran etkili görünüş, ululuk, azamet.
110/03, 111/011, 113/04, 113/05, 115/012, 115/013, 116/010, 120/02, 121/010, 122/010,		h. +li 084/09, 106/010	
122/011, 123/06, 123/07, 136/011, 136/012		hey'et	(Ar.): Bir işi yapmak veya yönetmekle görevlendirilmiş kimselerden meydana gelen topluluk, kurul.
h. 041/05, 063/04, 069/01, 106/013, 109/01, 110/01, 111/011		h. 063/05	
hesāb	(Ar.): 1. Sayılara âit kural ve işlemlerden bahseden ilim, aritmetik, 2. Bilinen veya kabul edilen sayı ve değerler üzerinde matematik işlemlerin yapılması işi, 3. Alacaklı veya verecekli olma durumu.	h.+ in 123/010	
h.+ ı 133/013		h. ile 113/05	
		h. +iyle 123/07	
		hezel	(Ar.): Neşelendirmek amacıyla yazılan veya söylenen söz, şaka, latîfe, mizah,alay.
		h. 016/07	
		hı	Arap alfabesinin yedinci, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9-10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin dokuzuncu harfi ve bu harfin adı.

	h.+ dur 096/05		h.-ı ‘azîm 093/02
huffet	(Ar.): 1. Hafiflik, 2. Şeddesiz okuma		h.+ ındalarını 022/01
	h. 037/09	huccet	(Ar.): Delil, vesika, senet, belge.
	h.+ i 032/04, 060/04		h.-i ve 007/03
hıfz	(Ar.): Koruma, saklama, muhâfaza etme.	hudûd	(Ar.): <i>hadd</i> “sınır; cezâ”nın çoğul şekli <i>hudûd</i> .
	h. 021/07, 023/09, 039/07, 044/07, 068/010, 075/01, 081/08, 085/04, 104/011, 136/08		h. 014/013, 112/013
	h.+ da 112/013		ri‘ayet-i h. 083/08
	h.+ ı 019/05		h.-ı hürûf-ı kur‘ânı 015/09, 018/07
	h.+ ını 019/01, 073/02		h.-ı hürûfdaifrât 040/010
	h. ide 118/011		h.-ı lâzimesin 117/03
	h. idüp 057/06, 070/011, 072/010, 121/011		h.-ı mezkûresi 080/08
	h.+ larında 015/010		h.-ı mezkûresin 057/06, 113/011
hırıldı	Boğazdan çıkan boğuk ses.		h.-ı ve 115/013
	h.+ sıdur 070/01		h.+ ı 078/010, 133/08
	h.+ sın 070/02		h.+ ın 019/08, 072/011, 105/013, 108/012, 110/011, 118/010, 127/010
hicret	(Ar.): Bir yerden başka bir yere göç etme.		h.+ un 075/01
	h.-i nebeviyyenüñ 134/05		h.+ uyla 083/07
hidâyet	(Ar.): Doğru yolu gösterme, hakka sevk etme.		h.+ ın
	h. 012/06	hukûk	(Ar.): Toplumun yaşayışını düzenleyen, devlet müeyyidesiyle güçlendirilmiş yasa ve kuralların bütünü.
hiffet	(Ar.): Hafiflik.		h. 112/03
	h. 064/08		h.+ ı 111/012
hilâfet	(Ar.): Halîfe olma durumu.		h.+ ın 019/09, 057/07, 110/011, 119/013122/08
	h.-i eyyâmında 005/02		h.+ ına 117/013
himâye	(Ar.): Himâye.		h.+ u 019/013
	h. 030/01	hulâşa	(Ar.): Bir sözün veya yazının özünü belirten kısaltılmış şekli.
hisâb	(Ar.): Hesap.		h.+ sı 005/02
	h.+ da 134/02, 134/04	humâmâ	(Ar.): Hastalıkla gelen şiddetli ateş, nöbet.
hitâb	(Ar.): Sözü veya yazıyı bir kimseye yöneltme, tevcih etme.		

	h.+ dan 017/08		h.+ da 018/04, 094/03
hürûc	(Ar.): Dışarı çıkma, çıkış.		hüdûd-ı h.+ daifrât 040/010
	h. 061/06, 075/012, 076/09, 108/05, 109/010, 115/02, 127/07		h.+ dan 049/013
	h. eder 087/06, 121/03		h.+ dur 123/05
	h.+ ı 071/08, 087/013		h.+ un 019/012
	h. ider 074/010		h.+ uñ 019/08, 064/06, 128/08
	h. iderler 054/01, 067/07		meñâric-i h.+ uñ 022/010
	h. idüp 046/012		mevâzîn-i h.+ da 015/012
	h.+ u 054/06	huşûşâ	(Ar.): Bilhassa, hasseten, özellikle.
	h.+ unda 047/03		h. 056/09, 059/04, 068/013, 073/02, 080/010, 085/05, 111/012, 113/09, 126/06
hurûf	(Ar.): Harfler.		h. 064/07
	hüdûd-ı h.-ı kur'ânı 015/09, 018/07		h. 066/04
	h.-ı lînüñ 048/011		h. 088/010
	h.-ı mechûrede 054/09	huñbe	(Ar.): Cuma namazından önce ve bayram namazlarından sonra hatibin minberde yaptığı, Arapça ve Türkçe olmak üzere iki kısımdan meydana gelen dînî konuşma.
	h.-ı med 045/010, 047/011, 056/012		h.+ den 003/01
	h.-ı müstefiledendür 091/05		h.+ den 014/011
	h.-ı za'îfdendür 082/012		
	h.-ı meddin 047/03	huy	(Far.): Doğuştan olan tabiat, yaratılış, mizaç.
	h.-ı mehmûse-i sâkin 039/013		h.-ı 'âdet 137/02
	h.-ı mehmûsede 054/010		
	h.-ı mehmûsiyyedendür 039/04	hükûm	(Ar.): Bir şeyin şöyle veya böyle olduğu hakkında verilen karar, yargı.
	h.-ı mufahhamaya 066/04		h. 124/06
	h.-ı mufahhameye 085/010		h.+ in 095/013
	h.-ı mutavassıţadandur 030/03		h.+ üne 012/010
	h.-ı müfahhamede 088/010	hükûm	(Ar.): Bir şeyin şöyle veya böyle olduğu hakkında verilen karar, yargı. (bk. Hükûm)
	h.-ı müsta'liyedendür 104/07		h. 095/012, 096/012, 096/03
	h.-ı müsta'liyeden 100/04		h.+ leri 003/09, 092/013, 094/06
	h.-ı müstefiledendür 033/010, 106/012		h.+ lerini 093/04
	h.-ı teheyyücünüñ 128/06	hüsn	(Ar.): Güzellik.
	h.+ a 033/03		

h. 083/02, 083/09, 110/013	‘ibāret (Ar.): Sâdece -den meydana gelmiş, -den oluşmuş, başka bir şey değil, ancak bu.
h.-i edā 018/09, 066/09, 074/01, 080/09, 088/010, 126/04	‘i.+ dūr 127/08
h.+ ile 040/04	ibdā‘ (Ar.): Meydana getirme, îcat etme, yaratma.
hüsün (Ar.): Güzellik. (bk. Hüsn)	i. 017/012
h.+ leri 020/010	ibhām (Ar.): El veya ayak baş parmağı.
I	i.+ ını 014/08
‘ırk (Ar.): İnsan cinsinin belli başlı çeşitlerinden her biri, nesil, sülâle, zürriyet.	ibn (Ar.): Oğul.
‘ı.+ ların 005/013	i.-i cerī 045/05
ışlāh (Ar.): İyi duruma koyma, düzeltme, iyileştirme.	i.-i Dureyd 045/05
ı.+ a 025/011	ibtidā (Ar.): Başlama.
ı. idüp 025/012	i. 012/02, 012/09, 013/02, 033/05
‘ismet (Ar.): İsmet, Nâmuslu olma, ahlâk kurallarına uyma, nefsi nâmûsa dokunacak fuhuş vb. şeylerden uzak tutma, ırz temizliği, iffet.	i.+ sında 022/08
ı.+ de 061/07	ibtidā’iyye (Ar.): Başlama.
ışra (Ar.): Yürütme, gönderme.	i.+ dūr 016/013, 027/011, 044/03, 046/06, 050/06
ı. 087/010	ic (Ar.): İç. (bk. İç)
ıştılāh (Ar.): Sâdece bir ilim ve sanat dalına mahsus olan kelime, terim.	i. 054/09
ı.-ı mücevvidinde 054/06	icābet (Ar.): Teklif edilen, istenen bir şeyi kabul etme, muvâfakat etme, uyma.
ıttılā‘ (Ar.): Bilme, öğrenme, haberdar olma; bilgi.	i.+ e 074/04
ı. 041/03	icād (Ar.): Yeni bir şey bulma, ortaya koyma, varlığı bilinmeyen bir şeyi meydana getirme.
ı.+ larındandır 052/03	i. 017/012, 018/012
ıttılā‘ (Ar.): Bilme, öğrenme, haberdar olma; bilgi.	i.-ı ve 027/05
‘adem-i i.+ larına 052/011	icrā (Ar.): Bir şeyi fiil hâline getirme, yapma, yürütme, uygulama.
ızrās (Ar.): Dişler	i. 063/012, 081/07
ı. 043/010	i.-yı nefis 073/06, 106/01, 107/03
İ	i.-yı nefsdan 122/09
	ictināb (Ar.): Kaçınma, sakınma, çekinme.
	i.+ um 027/03

iç	(T.): Bir şeyin kendi sınırları arasında kalan kısmı, dâhil. Karşıtı: DIŞ i.+ inde 023/010, 132/13, 134/06 i.+ inüj 007/02	rāda i.- id üp 031/06 idhāl (Ar.): Dahil etme. i.+ den 040/09
içre	İçinde, arasında, -de. i. 137/010	idmāc (Ar.): 1. Bir şeyi diğer bir şeyin içine koyma, içine sıkıştırma, 2. <i>edeb.</i> Övme içinde övme veya kötüleme içinde kötüleme sanatı. i.+ dan 016/03
içün	Sebep bildirir; sebebiyle, -den ötürü, -den dolayı. i. 012/010, 013/02, 014/09, 045/010, 058/04, 075/013, 076/06, 114/010, 133/11 i.+ dür 008/06, 014/08, 015/010, 027/013, 028/01, 031/03, 033/01, 033/04, 035/02, 035/03, 041/012, 046/07, 050/07, 053/07, 061/04, 062/08, 065/013, 067/03, 077/09, 087/02, 102/06, 111/08	idrār (Ar.): Akmak, boşanmak. i. idüb 033/08 ifrāt (Ar.): Aşırı gitme, ölçüyü aşma, gereğinden fazla ileri gitme. i. 016/05, 017/06, 028/06, 032/05, 043/01, 064/08, 069/09, 075/02, 077/05, 083/010, 091/013, 106/01, 109/02, 110/012, 112/04, 118/02, 121/011, 126/05, 133/02 i.+ dan 104/012, 116/01 i.+ den 060/05
iddigām	(Ar.): Arapça'da aynı cinsten olan veya yakın mahreçlerden çıkan iki harften birinciye ikinciye katarak okuma. i. 079/010	ifti'āl (Ar.): Tepki verme, bir işin kendi kendine olması. i.+ den 079/011 i.+ dür 079/011
idgām	(Ar.): Arapça'da aynı cinsten olan veya yakın mahreçlerden çıkan iki harften birinciye ikinciye katarak okuma. i. 079/010, 082/01, 095/010, 095/011, 096/01, 126/07, 126/09 i.-ı bilā 094/07 i.-ı me'a'l-ğunne olunur 094/013 i.-ı şemsiyye 031/05 i.-ı tāmı 095/05 i.-ı tavsīf 095/04 İ.+ dur 093/01 i.+ ina 095/04 i. idüp 119/011 i. olmak 081/013 i. olunmak 089/06 i. olunur 124/08	igmāz (Ar.): Göz yumma, görmezlikten gelme. i. 025/013 igrāb (Ar.): Harekeleme. i.+ la 063/08 ihfā (Ar.): Gizleme, saklama. i. 096/01, 124/06 mertebe-i i. 096/01 i.+ dur 093/01, 096/012 i. ide 101/01 i. olunmakdan 100/012 yāhūd i. - olunmak 089/07

ihfez	(Ar.): Ezberletme. i. 023/02	i. 027/04, 082/03	
ihlāş	(Ar.): Riyâsız ve yapmacıksız inanış, çok samîmî bağlılık, katışıksız tam doğruluk. dürr-i i. 136/10	ihtiyâc (Ar.): <i>havc</i> “muhtaç olmak”tan <i>ihtiyâc</i> Gerekli olan, elde bulunmayan bir şeyin eksikliğini duyma. eşedd-i i. 093/04	
ihrac	(Ar.): Dışarıya çıkarma, dışarıya atma. i. 122/07 i. idüb 021/06, 036/08, 034/09, 119/06, 126/03 i. idüp 071/010.	ihtiyâr (Ar.): Seçme, intihap etme, tercih etme. i. 128/07	
ihsân	(Ar.): <i>husn</i> “güzel olmak”tan <i>ihsân</i> Bağışlama, bağışta bulunma. i. 135/03, 135/09, 137/03 i.-ı sultânı 026/09 i.+ dur 024/010 i.+ larıyla 135/013	ihvâ (Ar.): Nefse uydurma, nefsani arzuları tahrik etme. i.+ nuş 021/07 ihyâ (Ar.): Diriltme, canlandırma. i.-ı kur‘ân 024/01 i.-i kelâmullâh 026/05	
ihtilâf	(Ar.): Anlaşmazlık, uyuşmazlık. i. 049/09 i. +a 128/09	ikâmet (Ar.): Bir yerde yerleşip oturma, mukim olma. i. 035/08 naşş-ı i. 052/012 i.-i emrimde 027/04	
ihtilâs	(Ar.): Aşırma, çalma, para çalma. i. 038/012, 039/013, 119/08	ikâz (Ar.): Uyandırma, uyarma, dikkatini çekme, gözünü açma. İ.-ı müslimîn id-üb 024/02	
ihtimâm	(Ar.): Bir şeyin iyi olması için özenerek gayret gösterme, üzerinde dikkatle çalışma, özen, özenme. i. 081/01 taleb-i i.+ dur 013/01	iki (T.): 1. Birden sonra, üçten önce gelen sayının adı. 2. Bu sayıyı gösteren rakam, 2, II i. 032/07, 036/06, 040/07, 049/03, 049/06, 052/07, 054/012, 054/04, 055/01, 059/09, 061/011, 061/09, 066/05, 068/01, 069/01, 080/011, 087/07, 087/08, 101/03, 101/07, 102/07, 102/08, 121/02, 121/06, 122/03, 124/09 İ. 087/08, 102/08 i.+ dür 049/02 i.+ si 037/020, 073/06, 95/011 130/04 i.+ sinde 064/013 i.+ sini 029/06	
ihtirâ‘	(Ar.): 1. Daha önce benzeri olmayan bir şey icat etme, 2. <i>mec.</i> Aslı olmayan bir şey uydurup gerçek gibi gösterme. i. 017/012 i.+ ların 018/012		
ihtirâz	(Ar.): 1. Yavaş. 2. Çekinme, kaçınma, sakınma. i. kıl- 016/03,		

ikinci	(T.): İki sayısının sıra sıfatı, sırada yeri birinciden sonra, üçüncüden önce olan.	011/06, 012/011, 012/03, 012/04, 012/08, 012/09, 013/02, 013/03, 013/05, 018/011,
	i. 049/011, 102/013	018/013, 018/06, 018/09, 021/03, 021/08, 022/01, 023/011, 023/05, 025/010, 025/012,
	İ. 045/013, 087/02	025/013, 025/09, 026/01, 026/010, 028/09, 029/02, 029/09, 030/07, 031/011, 031/06,
ıklım	(Ar.): Ülke, diyar.	
	i.+ üñ 005/04	031/08, 033/02, 033/09, 035/012, 035/013, 035/08, 037/02, 037/04, 037/09, 038/013,
	i.+ ine 041/06	039/010, 039/013, 040/04, 041/01, 041/02, 043/010, 043/011, 043/07, 044/07, 047/09,
iktežit	(Ar.): Gerektermek.	
	i.+ dür 104/04	049/04, 049/06, 051/02, 052/05, 053/013, 053/09, 054/013, 054/03, 054/04, 056/03,
ıktidā	(Ar.): Birini örnek alıp ona uyma, örnek tutma, tâbi olma.	057/08, 058/013, 058/04, 059/012, 060/08, 061/011, 061/03, 061/05, 063/05, 064/01,
	i.+ dur 012/08,013/02	064/09, 066/03, 066/09, 067/07, 068/010, 070/03, 071/011, 071/012, 072/013, 073/012,
ıktisāb	(Ar.): Kazanma, edinme, edinim.	
	i.+ ı 064/03	073/03, 073/07, 074/01, 074/012, 076/012, 076/03, 076/05, 076/08, 077/01, 077/012,
ıktizā	(Ar.): Gerekme, gerektirme.	
	i.029/012	077/06, 078/03, 078/06, 080/09, 081/07, 082/02, 083/02, 083/04, 083/08, 083/09,
ilāhi	(Ar.): <i>ilāh'tan ilāhi</i> “benim tanrım” “Ey benim Allah'ım” anlamında Allah'a hitap sözü.	086/09, 087/09, 088/01, 088/010, 089/07, 093/011, 093/04, 093/05, 093/06, 094/07,
	i.-i 060/01	095/05, 096/01, 099/012, 100/01, 100/010, 100/02, 100/08, 101/05, 103/06, 104/08,
i'lā	(Ar.): Yükseltme, yukarıya kaldırma.	105/01, 106/011, 107/01, 108/04, 110/013, 110/04, 111/012, 112/010, 112/011, 112/012,
	ğār-ı i.+ sınıñ 127/06	
i'lām	(Ar.): Bildirme, anlatma.	112/013, 113/05, 114/012, 115/01, 115/04, 115/06, 116/011, 116/09, 117/01, 117/012,
	i.-ı tārīḥ 132/02	119/011, 119/05, 119/08, 120/03, 121/05, 121/07, 122/011, 122/05, 123/010, 123/04,
	i.-ı muhazzerün 133/05	
	i.+ dur 133/07	123/05, 124/06, 126/010, 126/04, 127/012, 127/07, 127/08, 129/06, 130/011, 130/04,
	i.+ ı 132/011	133/013, 135/010, 135/012, 135/013, 135/07, 135/08, 135/09, 136/10, 137/04, 137/07
ile	(T.): <i>il-mek</i> “takılmak, ilişmek”ten zarf-fiil ekinin kalıplaşmasıyla <i>il-e</i>	
	[Bugün daha çok ekleşmiş olarak <i>+la</i> , <i>+le</i> şeklinde kullanılır].	i.+ dür 037/05, 037/06, 043/09, 054/03, 054/04, 072/04, 075/013, 121/05
	i. 002/03, 003/07, 004/04, 004/07, 006/012, 009/03, 009/07, 011/02, 011/05,	ileri (T.): <i>ilgerü</i> , <i>il</i> “kapı önü, avlu”dan yön ekinin kalıplaşmasıyla <i>il+gerü</i> > <i>il+erü</i> > <i>il+eri</i> .

i. 087/011	imtidād (Ar.): Uzama, uzanma, uzayıp gitme, uzun sürme.
iletmek (T.f.): Götmek veya getirmek, ulaştırmak, eriştmek.	i. 048/09
i.+ den 051/011	imtinā' (Ar.): 1. Çekinme, kaçınma, geri durma, 2. Gerçekleşmesi mümkün olmama, mümteni olma, imkânsızlık.
ileyh (Ar.): harf-i cer <i>ilā</i> ve tekil üçüncü şahıs zamiri <i>hū</i> 'nun birleşmiş şekli olan <i>ileyh</i> 'den <i>ileyh</i>	i. +um 027/04
Ona [Bâzı birleşik şekillerin sonunda durulduğu, yâni sükûn üzere okunduğu zaman ortaya çıkar].	imtinān (Ar.): İyiliği başa kakma.
i.+ dūr 055/012	in'ām-ı i. 135/010
i.+ si 014/09	i.+ dur 024/011
illā (Ar.): Ne olursa olsun, muhakkak, mutlaka, ille.	imtişāl (Ar.): Örnek olarak alıp ayak uydurma, uyma, uyulma.
İ. 026/05, 098/06	i. 012/010
'ilm (Ar.): Bilme, biliş.	imtiyāz (Ar.): Bir kimse, kuruluş veya topluluğa başkalarından farklı olarak tanınan hak ve üstünlük, ayrıcalık.
'i. 013/09	i. 061/08, 068/04, 076/013
'i.+ inde 003/06	i.-ı cehr 054/03
'i.+ üñ 064/03	i.+ ı 037/04, 037/05, 043/08, 043/09, 103/05, 115/04, 115/05, 121/05121/06
iltibās (Ar.): <i>lebs</i> “şüpheli duruma koymak için karıştırmak”tan <i>iltibas</i>	i.+ ları 062/01
Fazla benzerlikten veya anlamın başka tarafa yorulmaya elverişli olmasından ileri gelen karışıklık, başka bir şeye benzetilmekten doğan şüphe ve tereddüt, andırışma.	imtizāc (Ar.): İyi geçinme, uyuşma, anlaşma.
i.+ dan 095/06	i.-ı şavt-ı kuvvet olup 080/012
ilticām (Ar.): Durdurma.	in'ām (Ar.): <i>ni'met</i> “müreffeh olmak”tan <i>in'ām</i> Lutuf ve ihsanda bulunma, iyilik etme.
i.-ı bāb-ı rıf'atına 027/07	i. 024/011, 135/013
iltimā (Ar.): <i>lem</i> “parlamak”tan <i>iltimā'</i>	i.-ı imtinān 135/09
Parıldama.	inabet (Ar.): Günahlardan ve her şeyden yüz çevirip Hakk'a dönme.
İ.+ sıyla 004/01	i.+ i 011/08
imamü'l-kibleteyn (Ar.): İki kıblenin imamı.	'ināyet (Ar.): Lutuf, ihsan, iyilik.
i. 131/06	sāhib-i 'i. 025/09
imdād (Ar.): Tehlikede veya çâresiz durumda olan birine yapılan yardım.	'i. idüp 085/013
i. 048/09	inci (T.): İstiridyeye cinsinden deniz hayvanlarının içinden çıkarılan ve süs eşyası olarak kullanılan küçük, yuvarlak, sert, sedefli tâne.

i.+ lerden 003/08	inşāallāhu (Ar.): Eğer Allah isterse, Allah nasip ederse” anlamında dilek sözü.
‘indallāh (Ar.): Allah’ın katında.	i. 029/07, 043/012
‘i. 021/011	inşād (Ar.): Bir şiiri topluluk önünde mânâsına, veznine uygun şekilde, sözlere ses tonu ve vurgularla etki gücü katarak yüksek sesle okuma.
‘i. 026/07	i. 018/01
‘indi (Ar.): Herkesin kabul edeceği bir temele dayanmayan, sâdece bir kimsenin kendi kanâatına, kendi görüşüne göre olan.	inşāllāhu (Ar.): Eğer Allah isterse, Allah nasip ederse” anlamında dilek sözü.
‘i.+ nden 009/04, 010/06	i. 030/013
infikāk (Ar.): Ayrılma, kopma, ayrı düşme.	inşikāk (Ar.): Yarılma, ikiye ayrılma.
i.+ ı 125/04,065/010, 078/09, 080/01, 091/03	İ.-ı kâfuğ 074/010
infirād (Ar.): Ayrılıp tek ve yalnız kalma.	intifāc (Ar.): Fırlama, yükselme.
i. 061/09, 103/07	i.+ ı 030/04
i.+ ı 054/03, 115/06	intişār (Ar.): Yayılma.
infitāh (Ar.): Açılma.	i.-ı şavt 076/012
i. 035/013, 112/012	i. + ı 077/09
i.+ da 037/03, 054/01, 061/07, 067/09, 076/010, 108/09, 121/04	irgür- (T.f.): Ulaştırmak, eriştirmek.
i.+ de 103/06	i.-üp 068/03
i.+ ını 109/04	i. -mek 127/011
inḥirāf (Ar.): <i>ḥarf</i> “dönmek, başka tarafa yöneltmek, meyletmekten <i>inḥirāf</i> Bulunduğu yönden başka bir tarafa doğru meyletme, sapma, dönme.	i. üçü 044/09
İ.+ da 088/01	i‘rāb (Ar.): 1. Arapça kelimelerin sonunda bulunan hareketlerin ve bâzı harflerin cümledeki durumlarına göre değişikliğe uğraması, 2. Nahiv ilminin bu değişiklikleri anlatan bölümü.
i.+ ı 030/04	i. 107/01
i.+ ın 088/08	i.+ la 056/05, 069/02,110/03
inkār (Ar.): Kabul ve tasdik etmeme, tanımama. Karşıtı: İKRAR	i. +lene 107/01
i. 052/02	irci‘ū (Ar.): “Ey mutmain olan nefis! Râzı olmuş ve kendisinden râzı olunmuş bir halde Rabb‘ine dön” âyetinin ilk kelimesi olup çeşitli kullanılışlarda “ölüm” anlamına gelir.
i.+ ları 052/02	i. 100/03
inşāallah (Ar.): Eğer Allah isterse, Allah nasip ederse” anlamında dilek sözü.	‘irfān (Ar.): Bilme, anlama, biliş, anlayış.
i. 037/07	

	tālib-i 'i. 015/09, 133/010	i.+ dur 108/02
	i. 135/01	i.+ dūr 024/06, 061/04, 076/01, 102/011, 104/03, 107/011, 108/01, 108/03, 109/011,
	'i.-ı tecvīd 035/09	109/09, 114/08, 127/02, 129/03
irīṣ -	(T.f.): Erişmek, 1. Yetişmek, yetişip dokunmak, 2. Belli bir yere varmak, ulaşmak	cümle-i i.+ dūr 090/010, 132/05
	i.- e 024/01	
	i.- üp 026/010	
	i.- üvire 020/012	
irsāl	(Ar.): Gönderme, yollama.	
	nefaḥat-i selām-ı i. 131/01	
irtifā'	(Ar.): Yükseklik.	
	i. 048/010	
isim	(Ar.): Varlıkları birbirinden ayırmaya, tek tek veya cins cins karşılamaya yarayan kelime, ad.	
	i.-lendürdüm 023/06	
iskāṭ	(Ar.): Düşürme, düşürülme.	
	i. 030/012, 045/04, 045/06	
İslām	(Ar.): Allah'ın Kur'an ile vahyettiği ve esasları Hz. Muhammed tarafından bildirilen din, Müslümanlık.	
	dīn-i İ.+ uḡ 007/05	
İslāmiyyet	(Ar.): İslamlık, Müslümanlık.	
	memalik-i İ.+ üḡ 005/08	
	İ. +İ 005/07	
ism	(Ar.): Varlıkları birbirinden ayırmaya, tek tek veya cins cins karşılamaya yarayan kelime, ad.	
	i.-i inne 016/013	
	i.-i Muḥammedūḡ	
	hurūfi'l-Kurān tetimme-i i.+i ndendür 023/02	
ismiyye	(Ar.): İsim.	
	i. 106/08, 118/06	
		'ismet (Ar.): Nâmuslu olma, ahlâk kurallarına uyma, nefsi nâmûsa dokunacak fuhuş vb. şeylerden uzak tutma, ırz temizliği, iffet.
		'i. 027/03
		isrâ' (Ar.): Kur'an-ı Kerim'i hızlı okuma.
		i. 015/03
		isrân (Ar.): Zorluk, sıkıntı.
		i. 063/013
		isted (Ar.): Tıkamak.
		i.+ lerüḡ 114/010
		isti'cāl (Ar.): Acele etme, sabırsızlanma.
		i. 016/06
		isti'lā (Ar.): 1.Yükselme, yukarı çıkma, 2. Yücelme, yüksek mertebelere çıkma.
		104/09, 115/07
		i.+ da 043/07, 067/09, 085/02
		i.+ sı 043/05
		i.+ sıdır 103/04
		i.+ sın 072/09, 109/03
		i.+sıdur 108/08
		i.+sıyla 085/01
		isti'māl (Ar.): Kullanma.
		i. 030/05, 079/011
		i.+i 072/03,
		084/011, 084/012, 099/010
		i.+ lerin 055/05
		istifā (Ar.): Tamamıyla alma, tam olarak alınma.

i. 013/05	nār-ı ‘i.+ da 021/013
istifāl (Ar.): İsteme manasını veren fiildir.	‘i.+ dan 040/012, 057/012, 060/09, 082/04, 086/01, 092/01, 103/012, 120/08, 121/012
i. 035/013	
i.+ de 037/03, 054/02, 061/07, 103/07, 108/09, 121/04	iş (T.): Bir maksatla yapılan faaliyet, çalışma, amel.
i.+ ı 030/04	i. 115/01
i.+ ını 109/04, 109/05	işâret (Ar.): Bir şeyi, anlatılmak istenen bir mânâyı el, parmak, kaş, göz, baş ile gösterme.
istifâle (Ar.): Birisinden bir şey yapmasını isteme.	i. 048/02, 089/013
i.+ de 076/011	i.+ dür 014/012, 015/05, 047/02, 060/03, 127/03, 128/03, 128/09
i.+ siyle 112/012	i.+ dür 129/02
istifâza (Ar.): Feyiz alma, feyizlenme.	esma-ı i.+ dür 132/06
i. idersek 064/04	
istifhâmiyye (Ar.): Soru.	işbu (T.): “Bu” işâret sıfatının yazıda kullanılan eski bir şekli, işte bu.
i.+ dür 132/08	i. 011/01, 021/013, 135/04
istiḥkāk (Ar.): Hakkı olma, hak etme, liyâkat kazanma, lâyük olma.	işig (T.): Döşemede kapı boşluğunun alt tarafına gelen kısım ve buraya soğuktan, dış etkilerden korunmak için kapı eni uzunluğunda yerleştirilen taş veya tahtadan, yüksekliği çok az çıkıntı, söve.
i.+ ıyla 005/06	i.+ i 008/3
istimā‘ (Ar.): Kulak verme, dinleme.	işrāk (Ar.): Işıklandırma, parlatma.
i. 023/011, 041/01, 041/04, 063/013	ve‘l-me‘atī i. 009/08
istikmāl (Ar.): <i>kemāl</i> “tam olmak”tan <i>istikmāl</i> Noksanlarını tamamlama, itmam etme.	it - (T.f.): Etmek, Türkçe’de birçok kelimenin sonuna gelerek birleşik fiiller teşkil eden, sonuna geldiği kelimeye göre değişik fonksiyonları olan, geçişli veya geçişsiz fiiller, ayrıca çeşitli deyimler yapan fiil
i.+ dur 012/011	e 060/08, 074/02, 083/02, 109/02, 109/05, 112/04, 136/02
istimām (Ar.): Tamamlamayı istemek.	cehr i.- e 121/03
i.+ dur 013/01	edā i.- e 074/01
istinbât (Ar.): <i>nebt</i> “kuyunun suyunu çıkarmak, izhar etmek”ten <i>istinbât</i>	ğayrı‘l-mağdüb i.- e 043/01
Bir sözden, bir işten bir anlam çıkarma, dolayısıyla anlama.	gökçek i.- e 113/04
ḳavā‘id-i i. 065/013	hader i.- e 016/04
istiṭāl (Ar.): Uzama.	hazer i.- e 034/010, 037/09, 040/05, 043/01, 078/04
şifât-ı i.-i maḥşûşa 084/013	
şifât-ı i.-i maḥşûsası 085/04	
‘iṣyân (Ar.): Ayaklanma.	

hıfz i.- e 118/011	edā i.- üb 123/010
iḥfā i.- e 101/01	etemm-i dirāyet i.- üb 113/03
ri'āyet i.- e 036/09, 043/06	ḥālīşa i.- üb 038/09
şöyle i.- e 042/010	idrār i.- üb 033/08
ta'yīn i.- e 057/09	iḥrāc i.- üb 034/09
tefrīk i.- e 068/04	iḥrāc i.- üb 021/06
telaḥḥuz i.- e 032/06	iẓhār i.- üb 034/02
telaḥḥuz i.- e 059/04, 066/09, 069/010	laḥinler i.- üb 017/08
Yesīr i.- e 073/011	ri'āyet i.- üb 068/03
i.- e.ler 030/010	telaḥḥuz i.- üb 118/01
i.- eler 022/02, 065/01, 117/02, 126/05	i.- üp 020/010, 023/013, 025/011, 028/05, 028/09, 030/012, 030/09, 039/01, 042/013, 042/09, 056/04, 059/012, 060/05, 064/011, 064/013, 074/013, 075/02, 101/09, 104/012, 107/02, 122/08, 126/010, 126/05
ḥāzer i.- eler 103/011, 107/02	'ināyet i.- üp 085/013
i.- er 051/010	ba'z i.- üp 004/04
ḥurūc i.- er 074/010	beyān i.- üp 074/012, 078/03
mūsāra'a i.- er 036/012	cedd-i cezīl i.- üp 057/011, 103/012
ri'āyet i.- er 019/09	du'āyı i.- üp 137/012
şıyānet i.- er 019/010	edā i.- üp 116/01
sūr'at i.- er 120/04	farq i.- üp 108/013
taḡlīz i.- er 052/07	gökçek i.- üp 070/012
vaḳıf i.- er 058/03	ḥalāş i.- üp 121/012
naẓm i.- er olmuşdum 003/07	ḥayr i.- üp 135/01
i.- er.ler 076/010	ḥāzer i.- üp 066/09, 110/013
i.- erken 074/012, 105/011	hıfz i.- üp 057/06, 070/011, 072/010, 121/011
i.- erler 017/07, 045/04, 108/06	ḥurūc i.- üp 046/012
ḥurūc i.- erler 054/01, 067/07	ıslāḥ i.- üp 025/012
istifāza i.- ersek 064/04	idḡām i.- üp 119/011
i.- ersen 137/09	iḥrac i.- üp 119/06
al-up iz'ān i.- ine 010/012	
i.- üb 064/01	
cerāt i.- üb 021/03	

ihrāc i.- üp 036/09, 126/03	i. -en 011/02
ihrāv i.- üp 071/010	ragbet i.-en 025/08
iz‘ān i.- üp 109/01	i.-en lerūn 052/02
mahza i.- üp 038/010	naẓar ĩ.- en 025/07
muḥāfaẓa i.- üp 031/06	i.- ici 009/08, 010/07, 044/07, 131/02
mūsārī‘a i.- üp 073/01	i.-ici lerūn 010/05
nida i.- üp 040/04	helāk i.- ivir sūn 010/01
nidā i.- üp 083/010	i.- ündük leridür 052/05
ri‘āyet i.- üp 032/04, 043/02, 057/07, 070/011, 070/03, 117/01, 118/010, 122/09	i.- gil 136/08
riā‘yet i.- üp 119/013	i.- miş 068/011
riḳāḳatıyla i.- üp 105/011	i.- miş olur 136/03
taḥḳīḳ i.- üp 035/07	telaḳfuz i.- mekden 043/03
taḥḳīḳ i.- üp 091/013	i.- mekden 103/011
taḥlīs i.- üp 092/01	i.- meyeler 106/02
taḥşīl i.- üp 117/013	i‘tā (Ar.): Yaptırmak, yönetmek vs.
taḳdīm i.- üp 046/03	i. 029/04
tebyīn i.- üp 081/08	iṭbāḳ (Ar.): Kaplama, uyma, uygunluk.
tefrīt i.- üp 017/06	i. 043/05, 043/07, 085/01, 108/08, 115/06
tenzīl i.- üp 042/013	i. 104/09
terḳīḳ i.- üp 040/03	et-tāu i.-ı 104/01
tesvīye i.- üp 103/010	i.+ da 085/02
vezn i.- üp 117/03	i.+ ı 103/04, 115/04
yād i.- üp 022/02	i.+ ın 109/03
ẓabt i.- üp 072/011, 073/010, 091/011	i‘tibār (Ar.): Saygı görme, saygı gösterme, değer verme, kendine değer verilme.
i. 054/09	i. 055/03
i.-üb ‘azīm 024/02	ḥāl-i i. 127/012
i.-üp ḫatırına 023/010	maḥall-i i. 127/012
i.-üp riyāzet 023/012	i.+ ın 055/02
i. –e 077/06, 081/08	i.+ ıyla 058/01, 130/06
i.-e ler 080/010, 106/02, 117/04	i‘tilā (Ar.): Yükselme, yukarı çıkma.

i.+ dur 053/010	izāfet	(Ar.): Bir şeyle diğer bir şeyi ortak bir bağ yoluyla bağlama, nispet etme.
i.+ ya 053/09		i.+ i 014/08
itimād (Ar.): Güvenme, emniyet etme, güven, emniyet.	izāle	(Ar.): Giderme, yok etme, ortadan kaldırma.
kuvvet-i i.+ ı 036/05		i. 064/013
i'timād (Ar.): Güvenme, emniyet etme, güven, emniyet.	izdān	(Ar.): Zıtlıştırmak.
kuvve-i i.+ ı 054/07		i.+ ı 026/08
itkān (Ar.): Sağlam kılma, sağlamlaştırma.	izhār	(Ar.): Açığa vurma, meydana çıkarma, gösterme, âşık etme.
i. 023/013		i. 033/07, 038/013, 042/010, 059/012, 089/09, 095/06, 096/02, 124/09
i. +ın 014/012		i.+ dur 091/05, 093/01, 096/04
ittibā' (Ar.): Ardı sıra gitme, uyma, tâbi olma.		i.+ ı 124/010
i. 012/09, 051/02, 100/08, 100/010		i.+ ına 089/04
i.+ la 050/013		i. idüb 034/02
ittihād (Ar.): Bir olma, birleşme.		i. olunmaya 089/06
i.+ ları 085/02	'izzet	(Ar.): 1. Hürmet, saygı, ikram, 2. Kıymet, itibar, büyüklük, yücelik.
ittişāf (Ar.): Bir sıfatla sıfatlanma, bir şey kendisinde hal ve sıfat olarak bulunur olma, muttasıf olma.		'i. 008/05
i.-ı meşhûrdur 035/012		kemāl-i 'i. 137/04
ittizān (Ar.): Tam düzen içinde olmak.	'izzi	(Ar.): Yüce.
i. 102/06		'i. 013/011
ityān (Ar.): 1. Getirme, getirilme, 2. Bildirme, söyleme, ispat etme.	K	
i. 039/010, 039/06, 039/08	kābil	(Ar.): <i>kābūl</i> "kabul etmek"ten <i>kābil</i> Kabul eden, alan, alıcı.
i.-ı ba'zı 038/012		k. 047/06, 048/09
i.-ı muḳarrerdür 039/09		k.+ lerdür 048/013
iz'ān (Ar.): Anlayış, kavrayış, ferâset.	kābiliyet	(Ar.): <i>kābil</i> "kabul eden"den yapma master eki <i>-iyyet</i> ile <i>kābiliyyet</i> Herhangi bir şeye karşı doğuştan gelen yatkınlık, beceriklilik, yetenek, istidat.
i. 023/013		k.+ leri 047/07
i.-ı temhîde 035/09	kabl	(Ar.): Önce, evvel, mukaddem.
al-up i. idine 010/011		
i. idüp 109/01		

k.+ i 047/013, 099/013, 100/03, 100/07, 100/09	kāf	(Ar.): Arap alfabesinin yirmi ikinci, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkilâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin yirmi beşinci harfi ve bu harfin adı.
k.+ ine 050/012, 086/07		
k.+ ları nuḡ 048/05		k. 075/03
k.+ nde 050/012, 051/01, 100/08		K. 074/010
k.+ ne 100/08		k.-ı keḡaynın 041/012
k.+ine 100/010		k.-ı keza 132/05
kābül (Ar.): Bir şeye isteyerek veya istemeyerek peki deme, râzı olma, muvâfakat etme.		k.+ ı 073/03
k. 010/06, 019/06, 041/05		billâhi't-tevfîḡ Bâb'u'l- k.+ i 074/04
k. kııl 010/05		lafz-ı k.+ i 074/011
k.+ ü 026/07		k.+ uḡ 072/08
kaçın- (T.f.): Kaçınmak, geri durmak, çekinmek, içtinap etmek, ihtiraz etmek.		İnşikāk-ı k.+ uḡ 074/011
k. 089/03	kāf	Arap alfabesinin yirmi birinci, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkilâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin yirmi dördüncü harfi ve bu harfin adı.
k.-ılup 095/07		k.+ a 098/02
kadar (Ar.): <i>ḡadr</i> – <i>ḡadar</i> “miktar, bir şeyin ölçüsü”nden Bir şeyin, kıyaslandığı diğer bir şey ölçüsünde, derecesinde veya büyüklüğünde olduğunu anlatır.		k.+ dur 097/03
k. 074/01, 074/02	kāf	Arap alfabesinin yirmi birinci, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkilâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin yirmi dördüncü harfi ve bu harfin adı.
kādım (Ar.): <i>ḡidem</i> “eski olmak”tan <i>ḡadim</i> Geçmişi uzun zamâna dayanan, eski.		k. 050/01, 071/013, 071/09, 074/09, 101/05
furḡân-ı k. 039/04		k.-ı meḡküre 101/07
ḡur‘ân-ı k. 020/08		k.-ı müsta‘liye 101/06
tilâvet-i kelâm-ı k. 042/06		k.+ un 072/012
furḡân-ı k.+ de 021/04		k.+ uḡ 071/08, 072/03
ḡur‘ân-ı k.+ î 002/03,	kāhir	(Ar.): <i>ḡahr</i> “üstün gelmek, zorla istediğini yaptırmaktan <i>kāhir</i> Kahreden, mahveden, yok eden.
018/09		k.+ dür 005/011
ḡadr (Ar.): <i>ḡudret</i> “gücü yetmek”ten <i>ḡadır</i> “	kāhran	(Ar.): Kahr ile.
Her şeye gücü yeten, kuvvet ve kudretine hiçbir sınır olmayan” anlamında esmâ-i hüsnâdan Allah'ın en güzel isimlerindendir.		k. 008/2
k.+ i 137/01		

ḳā'ide	(Ar.): <i>ḳā'id</i> "oturan"dan <i>ḳā'ide</i> Bir şeyin üzerine oturduğu taban, dayanak yeri, mesnet.	namazlardan önce, "namaz başladı" anlamına gelen Kad kâmeti's-salâ cümlesi ilâve edilerek okunan ezan.
	ḳ.-i elif-i hevâ-i tefhîmde 050/010	ḳ.+ le 010/012
	ḳ.-i mezkûreye 101/05	ḳâmi' (Ar.): <i>ḳam'</i> "zelil kılmak, kahretmek"ten <i>ḳâmi'</i>
	ḳ.+ ler 101/010	Kahreden, ezen, buyruğu altına alan kimse.
	ḳ.+ leri 010/011, 019/04, 073/010	ḳ.-i cuhûri'l 005/09
	ḳ.+ lerinüñ 101/012	ḳâmil (Ar.): <i>ḳemâl</i> "tam olmak, olgun olmak"tan <i>ḳâmil</i>
ḳâim	(Ar.): <i>ḳiyâm</i> "kalkmak, ayakta durmak; devamlı ve sâbit olmaktan <i>ḳâ'im</i> Ayakta duran, ayağa kalkmış durumda olan, kıyamda bulunan.	Noksansız, tam, bütün.
	ḳ. kıl-sun 008/013	ḳ. 024/01
ḳal -	(T.f.): Kalkmak, olduğu yerde ve olduğu halde durmak.	râğib-ı ḳ. 123/09
	ḳ.- ır 051/010	üstâd-ı ḳ.-i fâyikuñ 011/03
	ḳ. -an 094/011, 096/013	şevket-i ḳ.+ e 009/07
ḳâl	(Ar.): Söz,laf	ḳ.+ ler 111/02
	ḳ. 072/04	ḳ.+ ler.den 133/012
ḳalb	(Ar.): <i>ḳalb</i> "değiştirme, başka bir şekle çevirme, bozma"[Kelime aşağıdaki anlamları Türkçe'de kazanmıştır] Sahte, düzme, taklit.	ḳamu (T.): Bir memleketteki halkın bütünü, amme.
	ḳ. 095/013	ḳ. 002/06, 007/07, 008/2, 009/013, 012/06, 014/02, 027/04
	ḳ.+ dür 093/02	ḳan (T.): Nerede
	ḳıl-up ḳ.+ inde 010/010	ḳ.+ de 041/06
ḳalîl	(Ar.): Çok olmayan, az. Karşıtı: KESİR	ḳara (T.): Kömür rengine olan rengin adı. Karşıtı: AK
	ḳ.+ dür 084/011	ḳ. 016/09
ḳalkâle	(Ar.): <i>ḳalkâle</i> , ses taklidi k.Kur'ân-ı Kerîm'in tecvitle okunuşunda kelime ortasında veya sonunda sâkin durumda olan be(ب), cim(ج), dal(د), tı (ط)ve kaf (ك) harflerini mahreçlerini sarsarak okuma.	ḳarâbet (Ar.): Yakınlık, benzerlik.
	ḳ. 035/012, 036/07, 080/02	ḳ.+ leri 120/01
	ḳ.+ sidür 036/03	ḳarâr (Ar.): Bir iş veya mesele hakkında verilen kesin hüküm.
	ḳ.+ sini 081/011	hakḳ-ı ḳ.+ ın 032/05
ḳâmet	(Ar.): "Namaza durulmak, namaz başlamak"tan bilhassa cemâatle kılınan farz	ḳarındaş (T.): Kardeş.
		ḳ.+ ına 136/01
		ḳ.+ laruñ 015/8

karış-	(T.f.): Karışmak, iki veya daha fazla madde birbiri içinde dağılmak, birleşmek	ķ.+ ıdur 119/05
	ķ. -up 016/06	
ķārī	(Ar.): <i>ķirā‘et</i> “okumak”tan <i>ķārī‘</i> > <i>ķārī</i> Okuyucu.	ķaşıde (Ar.): <i>ķašd</i> “kasīde yazmak”tan <i>ķašid</i> > <i>ķaşıde</i> Beyit sayısı 15’den az olmayan, belli bir maksatla ve bilhassa birini veya bir şeyi övmek için aruz vezniyle yazılmış, bütün beyitlerinin ikinci mısrası ilk beyitle kâfiyeli manzume.
	k. 016/02, 017/013, 018/07, 019/010, 019/04, 019/07, 020/07, 029/08, 030/08, 031/09,	k. 011/02
	032/01, 032/011, 034/03, 034/07, 036/08,037/07, 039/011, 039/03, 040/08, 045/01, 057/010,	ķ.+ ye 011/04
	057/05, 059/01, 059/011, 060/03, 060/08, 063/01, 063/09, 068/01, 069/06, 071/09,	ķ.+ yi 010/010
	072/07, 073/09, 077/013, 077/02, 080/07, 085/012, 085/02, 088/06, 091/09, 093/02,	ķ.+ nūġ 024/09, 132/13, 134/05
	103/08, 104/010, 105/011, 108/09, 110/09, 112/02, 113/01, 115/010, 116/012, 118/08,	ķaşır (Ar.): Kısa.
	120/08, 122/06, 123/08	nutķ-ı ķ. 123/05
	ķ. 074/011, 093/07, 100/013, 119/06, 121/08	ķaşr (Ar.): 1. Kısa kesme, kısaltma, 2. Kesme, azaltma, ihtisar etme.
	ķ.-i münadi 020/05	ķ. 075/013
	ķ.+ den 015/8	ķ. etdi 049/010
	ķ.+ le 113/011	ķ.+ ı 087/02
	ķ.+ nūġ 023/08	ķ.-ı hā 067/03
	ķ.+ sinūġ 039/06	ķ.-ı vezn 053/07
	ķ.+ ye 042/07, 070/09, 078/07, 081/05, 082/02, 083/01, 089/05, 089/09, 098/06, 107/01,117/01,126/02	ķ.+ ı 102/06, 111/08
	125/07, 127/011	ķasr (Ar.): Kısa kesme, kısaltma.
ķarīb	(Ar.): <i>ķurb</i> “yaklaşmak, yakın olmak”tan <i>ķarīb</i> Zaman ve yer bakımından yakın.	ķ.+ etdiğim 049/09
	ķ.+ dūr 034/06	ķat (T.): Bir binânın üst üste olan ve döşemelerle birbirinden ayrılan kısımlarından her biri.
ķarn	(T.): Eski Türkçe’den beri kullanılır; kökü kesin olarak belli değildir. 1. İnsan ve hayvan vücûdunun kaburgaların kenarından kasıklara kadar olan ve iç boşluğunda mide, bağırsak, böbrek, safra kesesi, rahim, dalak, karaciğer gibi organlar bulunan kısmı, batın, 2. Sindirim cihazı, mide.	ķ.+ ında 045/04, 045/05, 045/09, 054/07, 056/03, 065/09, 095/012, 096/04, 121/06, 124/010
		ķatı (T.): Çok, pek, pek çok
		ķ. 040/01
		ķavā‘id (Ar.): <i>ķā‘ide</i> ’nin çoğul şekli <i>ķavā‘id</i> Kurallar, kâideler
		ķ. +i 023/010
		ķ.-i ‘azīze 099/010

	k.-i istinbât 065/013		k. 050/01
	k.-i mezkûresin 091/011		k.+ dūr 097/03
	k.-i tecvîd 135/02		k.+ e 098/03
ķavî	(Ar.): <i>ķuvvet</i> “güçlü olmak”tan <i>ķavi</i> Güçlü, kuvvetli	ķefîl	(Ar.): <i>ķefâlet</i> “kefil olmak”tan <i>ķefîl</i>
	k. 007/03, 009/03, 028/013, 030/03, 056/09, 059/07, 084/013, 105/09, 122/04		Bir kimsenin borcunu ödememesi durumunda ödemeyi veya yapması gereken şeyi yerine getirmediği takdirde yapmayı üzerine alan kimse.
	şavt-ı k. 104/07		k.+ i 027/08
	k.+ ye 072/02	ķelâm	(Ar.): Tek kelime veya kelimelerden meydana gelmiş söz, ifade.
ķavîl	(Ar.): Söz, ķelâm.		k. 076/07
	ât-ı k.+ dūr 102/07		fehvâ-yı k. 012/02, 022/07, 023/05, 024/09, 025/06, 027/01, 028/03, 044/06, 053/012,
	şîfat-ı k.+ si 082/013		056/02, 082/012, 084/08, 112/09, 116/06, 117/09, 122/03, 123/03, 128/05, 133/012,
ķaviyyehû	(Ar.): Onun gibi olması.		134/013
	k. 085/07		Fehvâ-yı k. 077/011, 079/013, 087/03, 092/012, 102/013, 105/08, 109/012, 111/08, 114/012,
ķaz-	(T.f.): Kazmak, 1. Toprağı herhangi bir şeyle yarıp eşerek yerinden çıkarmak, 2. Hendek, kuyu, çukur vb. şeyleri toprağı eşip çıkarmak sûretiyle meydana getirmek		118/06, 119/04, 121/01, 124/05, 127/04, 130/010
	k.- 1c1 005/013		hâsıl-ı k. 085/011
ķeb	(Ar.): Dökmek, boşaltmak.		Ma'nâ-yı k. 106/09
	k. 028/03		tafşîl-i k. 028/011, 031/09, 035/08, 042/05, 056/06
ķebîr	(Ar.): <i>ķebîr</i> “büyük”den <i>ķebîre</i>		Tafşîl-i k. 066/01
	İslâm dîninde adam öldürme, zinâ gibi haram olduğuna dâir hakkında açık hüküm bulunan, dünya ve âhiretteki cezâsı açıkça belirtilen büyük günah.		tebyîn-i k. 034/02
	k.+ dūr 021/05		tilâvet-i k.-ı ķadîm 042/05
ķebîre	(Ar.): <i>ķebîr</i> “büyük”den <i>ķebîre</i>		k.-ı muḥaṣṣal 131/03
	İslâm dîninde adam öldürme, zinâ gibi haram olduğuna dâir hakkında açık hüküm bulunan, dünya ve âhiretteki cezâsı açıkça belirtilen büyük günah.	ķelâmu'llâh	(Ar.): <i>ķelâm</i> “söz” ve <i>Allâh</i> ile <i>ķelâmu'llâh</i>
	fevâid-i k.+ si olup 023/07		Kur'ân-ı Kerim.
ķef	(Ar.): Arap alfabesinin yirmi ikinci, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin yirmi beşinci harfî ve bu harfin adı [Ebced hesabında değeri 20'dir.		k. 063/02
			k.+ dan 004/02
			iḥyâ-i k. 026/06

kelime	(Ar.): Bir veya birkaç heceden meydana gelen anlamlı söz, sözcük.	k.+ ı 008/1
k.-i errahîm 031/07		
k.-i errahmânda 031/05		
k.-i farkın 101/03		
k.-i ihdinânuş 040/02		
k.-i vâhidede 095/06		
k.+ de 049/04, 049/06, 059/05, 059/09		
k.+ ler 004/02, 021/05		
k.+ lerde 058/03		
k.+ nûş 094/01		
k.+ sinde 028/04, 034/01		
k.+ sinûş 033/05, 037/01, 042/012, 042/02, 042/07		
kem	(Far.): Eksik, noksan, az.	
k.+ ine 021/01, 135/11		
kemâl	(Ar.): En olgun, en yetişkin döneminde olma, olgunluk.	
k. 136/02		
k.-i ‘izzet 137/04		
k.-i kuvvetden 030/04		
k.-i mertebe 113/03		
k.-i ri‘âyetleri 078/011		
k.-i şihhatde 074/03		
k.+ e 044/09		
k.+ ıyla 032/03, 057/09		
k.+ i 029/04		
k.+ in 046/012		
k.+ ine 127/010		
k.-i fazla 023/013		
kemâlât	(Ar.): <i>kemâl</i> ve çoğul eki <i>-ât</i> ile <i>kemâlât</i> Sâhip olunan mânevî hasletler, olgunluklar.	
kendi	(T.): Kişinin öz varlığı, zâtı.	
k. 007/1, 008/010, 009/03, 034/08, 047/013, 056/010, 056/05, 071/013, 075/04, 078/012, 083/03, 099/012, 103/011, 106/012, 113/04, 116/09, 122/010, 124/05, 129/12		
K. 033/03		
k.+ leri 111/01, 121/012		
k.+ lerinûş 048/06		
k.+ n 064/03		
k.+ ye 009/01, 029/04, 032/02, 047/013		
kendü	(T.): Kişinin öz varlığı, zâtı. (bk. Kendi)	
k. 010/06, 135/02		
k.+ den 081/03		
K.+ den 100/04		
k.+ lerden 049/02		
k.+ lere 115/012		
k.+ leri 017/08, 048/05		
K.+ leri 048/07		
k.+ ni 037/010		
k.+ sü 030/02		
k.+ ye 036/011, 039/010, 072/010, 072/013, 073/010, 080/012, 085/012, 091/010, 113/02,		
118/09, 119/07, 120/03		
k.+ yi 057/011		
kerem	(Ar.): Ruh asâletinin gereği olan cömertlik, âlicenaplık.	
k.+ sin 137/03		
k.+ ûşden 135/03		
kerîm	(Ar.): Cömert, âlicenap.	
k. 129/03		

	kitāb-ı k. 031/09		
kerīme	(Ar.): <i>kerim</i> ’den <i>kerime</i> “cömert hanım” Kız evlât. kitab-ı k. 093/02	keyfiyyet	(Ar.): Bir şeyin taşıdığı şu veya bu hal, nasıl ve ne türlü olduğu, varlıklar arasındaki farkları meydana getiren durum, vasıf, nitelik. k. +i 044/013 k.-i hâllerin 109/01 k.+ le 111/011
kes-	(T.f.): Kesmek, bıçak, makas, balta vb. bir âletle ikiye ayırmak, kat’ etmek. k.- ici 006/1	keza	(Ar.): Bunun gibi, böyle, böylece. kāf-ı k. 132/06
keşir	(Ar.): <i>kesret</i> “çok olmak”tan <i>kesir</i> Çok, bol. k.+ dür 084/012, 123/06 sıfât-ı k.+ e si 029/03 taşarrifât-ı k.+e 099/010 menâfi‘-i k.+e si 023/07	kıl -	(T.f.): Kılmak, etmek, eylemek, yapmak k.- 028/06, 035/06, 035/08 k.- up 034/010, 066/03, 085/04 ecrâ k.- up 032/03 edâ k.- up 121/010 zâil k.- ur 014/09 zabt k.- up 115/013 k.- a 016/03, 037/010, 119/011 k.- alar 085/05, 125/08 k.- dılar 063/01 k.- dım 004/06 teberrük k.- dım 022/09 k.- dum 012/03 k.- ina 032/09 k.- ivire 008/010, 020/011 k.- mışdur 083/01 k.- sun 009/013, 009/04 müeyyed k.- sun 009/07, 009/08 tālî k.- sun 009/01 tavîl k.- sun 010/03 ‘amel k.- ub 088/08 mütemekkin k.- ub 035/08 şâfi k.- ub 043/04
kesr	(Ar.): Arap ve Osmanlı alfabesinde bir harfin kesre ile okunması. K. 100/01 k. etmişdür 030/05		
kesre	(Ar.): Arap ve Osmanlı alfabesinde altına konduğu sessiz harf ı veya i sesiyle berâber okutan ve ֿ şeklinde gösterilen hareke, esre. k. 038/010, 047/09, 100/01 k.+ den 039/08, 047/010 k.+ leri 101/08 k.+ si 101/08 k.+ sini 039/01 k.+ ye 038/010		
keşret	(Ar.): Çokluk, bolluk, fazlalık, ziyâdelik. k.+ e 064/02 k.-i ‘aṭası 135/07 k.-i izâ‘a 003/07		
kesür	(Ar.): Çok. k. 025/010		

zabt k.- ub 108/013	kır-	(T.f.): Kırmak, sert bir şeyi üzerine vurarak veya bir kuvvet tatbik ederek parçalamak.
k.- up 025/013, 038/012, 042/03, 077/04, 088/010, 106/01, 121/013, 127/010	k.+ 1c1 dur 006/1	
müeyyed k.- up 009/012	kırā'at	(Ar.): Okumak işi, okuma.
ri'āyet k.- up 037/08, 110/012	k. 003/06, 016/08, 073/011	
şāfī k.- up 039/06	k.+ dūr 015/03	
k.- ur 018/01	k.+ inde 018/07	
k.- 020/09, 023/010, 025/011, 028/010, 030/01, 031/07, 033/06, 039/01, 042/04,	k. +i 028/011	
042/05, 044/08, 056/05, 064/05, 066/04, 068/011, 071/013, 137/08	rāğīb-ı k. 021/07	
edā k. 119/08	k.+ indedür 019/010	
ķabūl k. 010/05	aşhāb-ı k. 062/013	
k.-ıvire 008/011	rāğīb-ı k.-ı furkān-ı hamīd 099/06	
k.-sun ve 008/013	k.-ı furkāna 044/010	
k.-up kalbinde 010/010	k.-ı furkānda 015/011	
k.- a 088/010	k.-ı kitāb-ı hākīm 042/06	
ezber k.-an 004/09	k.-ı kūr'ān 093/06	
k.- duğı 013/05	k.-ı saħīh 037/011	
k.- 1c1 010/06	k.+ i 082/03	
k.- in a 016/08	k.+ inde 019/07, 020/08, 039/011	
k.-in ur 063/09, 110/06	k.+ inde 'āşī 017/013	
k. – inan 063/012	k.+ ları 093/010	
muğlak k.- inmadı 004/07	k.+ leri 021/010	
k.- inma ya 019/06	k.+ a 056/07	
k.- inmak 089/08	k.+ de 057/04	
k.- ma ya 081/011	k.-ı kūr'ānī 073/010	
k. -mak 078/011	k.+ de 063/03	
k.-mak dan 078/04	kırk	(T.): Otuz dokuzdan sonra, kırk birden önce gelen sayının adı.
killet	k. 136/07	
(Ar.): Azlık. Karşıtı: KESRET	kısım	(Ar.): Bir bütünün bir bölümü.
k. 003/06	k.+ dur 049/03	

kısmen	(Ar.) Bütünıyla değil ancak bir kısmı, bir bölümüyle.	084/08, 085/03, 085/05, 088/06, 089/010, 089/011, 089/03, 089/05, 089/09, 090/011,
	k. 111/013	090/013, 091/03, 091/09, 093/011, 093/03, 094/011, 094/05, 098/05, 099/09, 100/03,
kıtāl	(Ar.): <i>katl</i> “öldürmek”ten <i>kitāl</i> Birbirini öldürme, boğazlaşma, vuruşma.	101/01, 101/011, 101/02, 101/03, 101/06, 103/01, 103/011, 104/010, 105/012, 107/03,
	k. 009/013	108/010, 108/08, 110/010, 111/01, 112/02, 113/09, 115/01, 115/011, 116/013, 117/011,
	k. +suz 010/01	118/09, 121/011, 121/013, 121/08, 122/07, 122/09, 123/011, 123/07, 123/09, 125/07,
kıyāmet	(Ar.): Semāvî dinlerdeki ortak inanışa göre takdir edilen zamānı gelince bu âlemin ve bu âlemdeki canlı cansız her şeyin bir anda mahvolup yok olması, ölümlerin dirilmesi, âhiret hayatının başlaması olayı ve bu olayın meydana geldiği zaman.	126/02, 126/08, 127/06, 128/08, 130/012, 136/09, 136/10
	k.+ e 002/13	K. 107/02
ki	(Far.): İki cümleyi sebep, sonuç vb. çeşitli fonksiyonlarda birbirine bağlayarak birleşik cümle hâline getirir.	k. zikrolunan 103/09
	k. 001/04, 002/03, 002/05, 003/08, 003/09, 004/02, 004/06, 004/07, 006/010,	kim (T.): Eski Türkçe‘den beri kullanılır.
	007/010, 007/1, 009/03, 012/05, 013/013, 013/08, 016/04, 017/03, 020/02, 020/08,	Hangi kimse.
	020/09, 021/011, 021/013, 021/03, 021/05, 021/06, 024/01, 024/011, 026/04, 026/08,	k. 049/09
	028/06, 029/013, 029/03, 030/011, 030/03, 030/08, 031/010, 031/07, 031/08, 032/06,	k.+ in 017/05, 017/06
	032/09, 034/010, 034/04, 034/05, 034/08, 035/010, 036/01, 036/010, 036/011, 036/08,	kimesne (T.): Kimse.
	036/09, 037/010, 037/07, 039/01, 039/04, 040/011, 040/05, 040/09, 042/011, 042/07,	k. 011/03, 133/11
	044/011, 044/013, 047/010, 047/011, 047/09, 049/04, 049/06, 050/012, 051/010, 051/07,	k.+ ye 011/05
	053/013, 056/07, 056/09, 057/05, 057/09, 059/013, 059/04, 060/08, 061/011, 063/011,	kimse (T.): Herhangi bir kişi, kim olduğu belirtilmeyen bir şahıs.
	063/02, 064/06, 065/01, 065/010, 066/09, 067/06, 068/01, 068/011, 068/013, 070/010,	k. 010/010, 051/013
	070/04, 071/08, 072/07, 073/02, 073/05, 073/07, 073/09, 074/01, 076/08, 077/02,	k.+ ye 064/03
	078/01, 078/04, 078/09, 080/010, 080/08, 081/06, 082/013, 082/03, 083/011ve, 084/07,	kisr (Ar.): 1. Kırık, kırmak. 2. Çokluk.
		k. 014/010
		kitāb (Ar.): Bir araya getirilmiş yazılı veya basılı yapraklardan meydana gelen bütün.
		k. 106/03, 128/01
		Nazm-ı k. 012/03
		k.-ı ‘azīm 031/010
		k.-ı evvelinde 012/07
		kırāat-ı k.-ı hākīm 042/06

k.-ı kerīm 031/09	ķ.+ larınuķ 027/07
k.-ı kerīme 093/02	ķ.+ una 024/012
ķ.+ ı 022/010, 023/09	ķ.+ uķdır 137/08
ķ.+ larınuķ 052/012, 052/04	ķulķul (Ar.): <i>ķalkale</i> “ses çıkarmak”tan <i>ķulķul</i>
ķ.+ uķ 022/08, 128/012	Su vb. şeylerin çıkardığı ses.
ķitābullāh (Ar.): Allah’ın kitabı” Kur’ān-ı Kerim.	ķ. +e 029/02, 078/06
k. 063/02	şifat-ı ķ. e 122/05
ķ.+ a 012/012, 012/08	ķ.+ esi 071/012, 121/05
elfāz-ı ķ.+ dur 026/06	ķ.+ esin 033/07, 072/09
ķoķulu (T.): Kokusu olan	ķ.+ esiyledür 103/06
ķ. 130/09	ķur’ān (Ar.): Allah tarafından Hz. Muhammed’e vahyedilen kutsal kitap, İslām dīninin temel kitabı, kelām-ı kadīm, Kur’ān-ı Kerim.
ķonul- (T.f.): Konulmak, koymak işi yapılmak, konmak.	ķ. 018/08, 018/011, 019/07, 019/08, 056/06
ķ.- a 016/09	ķurūfī’l- ķ. 023/07
ķ. -an 028/05, 065/09, 066/02, 068/010, 068/09,088/07	ķisān-ı K.-ı ‘azīm 004/010
ķ. muş 013/09, 088/02	ķhya-ı ķ. 024/01
ķovuķ (T.): Bir şey üzerindeki içi boş olan oyuk kısım.	ķırāat-ı ķ. 093/06
ķ.+ ından 046/012	ķilāvet-i ķ.-ı ‘asīredür 093/06
ķoy - (T.f.): Koymak, bir yere bırakmak, bir yere yerleştirmek.	ķilavet-i ķ.+ a 044/010
ķünāh ķ.- ar 020/01	ķ.-ı ‘azīm 019/02, 020/07, 044/011, 044/06, 132/13, 133/07
ķoķūl (T.): İman, sevgi ve nefretin, iyi ve kötü bütün duyguların kaynaķı olduķu kabul edilen kalbin mânevî yönü, yürek, dil.	ķ.-ı ‘azīm 039/03
ķ.+ lerin 005/013	ķ.-ı ‘azīmdeş 021/03
ķudret (Ar.): Kuvvet, güç, tâkat, iktidar.	ķ.-ı ‘azīmdür 015/01
ķ.+ üm 027/02	ķ.-ı ‘azīmi 017/04
ķul (T.): Eski Türk.: <i>ķul</i> “kul; köle”Allah tarafından yaratılmış olan insan, abd.	ķ.-ı ķadīm 020/07
ķ+lık 024/012	ķ.-ı ķadīmī 018/08
ķ.+ ını 025/010	ķ.-ı mecīd 034/03
ķ.+ larına 001/05, 010/06	tālib-i ķilāvet-i ķ.-ı mecīd 099/06
	ķ.+ a 028/011
	ķ.+ da 093/07

tilāvet-i k.+ da 015/010	kurtul - (T.f.): Kurtulmak, bir tehlikeden, sıkıntılı bir durumdan sıyrılmak, uzaklaşmak, selâmete çıkmak, halâs olmak.
ehl-i k.+ dan 003/013	
ḥadd-i k.+ dan 016/07	k.- maz 073/08
ḥudūd-ı ḥurūf-ı k.+ ı 015/09, 018/07	küşür (Ar.): Eksiklik, noksan.
tilāvet-i k.+ ı 017/012	k. 018/04, 026/010
k.+ un 073/02	k.+ umu 025/09
k.+ uḡ 093/03	kut (T.): Uğur, baht, tâlih.
tilāvet-i k.+ uḡ 015/05	k.- landur 059/012
elfāz-ı k.+ı 092/01	k.lı 084/09
ķıraāt-ı k. 073/010	kuvā (Ar.): Kuvvetler.
k.-ı kâdimi 002/03	k. 018/013
k.-ı ‘azîm 074/01	kuvāl (Ar.): Kalıp, ölçü, birim.
murād-ı k.-ı ‘azîmdür 133/04	k. 136/013
ķurrā (Ar.): <i>ķārrī</i> “okuyan”ın çoğul şekli <i>ķurrā</i> ’	ķuvve (Ar.): Kuvvet. (bk. Kuvvet)
Kur’ân-ı Kerîm’i usûlüne uygun şekilde okuyan hâfızlar [Bilhassa yedi kırâat ve on rivâyete göre okuyan usta hâfızlar için kullanılır].	k.-i i’timâdı 054/07
k. 030/07,065/02	ķuvvet (Ar.): Maddî güç, canlı bir organizmanın faaliyetini sağlayan güç.
cehele-i k. 028/07, 057/010, 089/011	k. 011/07, 014/010, 101/08, 125/02
cehile-i k. 119/012	k.-i itimâdı 036/05
ḥahile-i k. 034/010	k.+ de 029/04, 030/02, 116/08
cehele-i k.+ dan 030/011	kemāl-i k.+ den 030/05
k.+ nuḡ 082/01	rehâvet-i k.+ in 083/01
cehele-i k.+ nuḡ 126/08	imtizâc-ı şavt-ı k. olup 080/012
k.+ sınıḡ 039/012	k.-lendiricisidür 007/06
k.+ sından 017/03	k.+ li 031/011, 035/011, 099/08, 106/010, 110/01, 116/07
ķurtar - (T.f.): Kurtamak, kurtulmasını sağlamak; bir canlıyı bir tehlikeden, mahvolmaktan, helâk olmaktan uzaklaştırmak, halâs etmek.	ķüllî (Ar.): “hepsi, hep” ve nispet eki <i>-i</i> ile <i>ķulli</i> Bütüne âit, bütünle ilgili, bütünü kapsayan. Karşıtı: CÜZ’Î
k.- ub 111/01	k. 063/02
k.- up 037/011, 060/09, 077/05, 086/01	K. 030/07
k.- maḡ a 057/011, 103/011	ķūsūr (Ar.): “az şey, az bir miktar”ın çoğul şekli <i>ķusūr</i> .

k. 018/04	1.-ı laṭîf 126/02
k. +umuz 026/010	1.-ı şevketli 056/08
L	L.-ı yesîr 123/05
lâbüd (Ar.): Gerekli, lâzım, zarûrî, terkedilmesi mümkün olmayan.	1.+ ı 034/01, 035/011, 084/09, 105/01, 116/08
1. 020/02, 029/09, 030/08, 032/01, 032/012, 034/08, 040/08, 042/07, 057/05, 059/013, 063/010, 068/01,	1.+ ıda 063/08, 112/013
072/07, 073/09, 075/01, 075/02, 078/011, 078/08, 081/06, 083/010, 085/03, 088/06,	1.+ ın 091/012
089/05, 091/09, 093/09, 103/08, 104/010, 107/01, 108/010, 112/02, 113/01, 113/012, 115/010,	1.+ ında 029/05, 043/03, 057/09, 059/01, 063/012, 068/09, 080/03, 084/013, 093/013, 110/01,
116/012, 117/011, 118/08, 121/08, 122/07, 123/08, 126/02	118/010, 119/07
1. 101/01	1.+ ından 080/01
1.+ dūr 078/01, 080/08, 100/012, 110/010, 120/07, 122/013	1.+ ını 018/013, 028/08, 060/08, 060/09, 081/08, 104/012, 105/012, 113/04, 123/010
1.+ dur 036/08	1.+ uında 035/06
lafız (Ar.): Gerek anlamlı olsun kelime, gerek anlamı başka kelimelerle ortaya çıksın edatağızdan çıkan veya yazılan söz. (bk. Lafz)	lafzatullāh (Ar.): Allah lafzı.
1. 070/013	1.+ da 029/013
1.+ da 080/011, 093/012, 094/02, 101/02	1.+ da 030/06
1.+ lar 021/03	1.+ dan 030/011
1.+ ları 015/013	lāḥiḳ (Ar.): 1.Yetişen, ulaşan, 2. Eklenen, ek olarak katılan, ilâve edilen, 3. Şimdiki.
1.+ larında 033/09, 043/01, 065/01, 078/09	1. 111/02
1.+ larını 028/04	laḥn (Ar.): Bilhassa Kur'an tilâvetinde anlamı bozacak derecede nağmeli okuyuş.
lafz (Ar.): Gerek anlamlı olsun kelime, gerek anlamı başka kelimelerle ortaya çıksın edatağızdan çıkan veya yazılan söz.	1. 029/05, 064/011, 065/03, 066/010, 080/04, 089/012, 089/08, 110/07, 123/011,
1. 122/06	126/010
1. +ı 070/05	1.-ı şenî' olur 032/010
1.-ı kâfî 074/011	1.-i şenî' 034/011, 036/010, 036/13, 057/010, 078/04, 119/012
1.+ ında 036/05	1.-i şenî'-den 081/08, 085/013
1.-ı ḥarfdür 104/07	1.-i şenî'-dür 030/012
	1.+ dan 073/08

l.+ den 019/011, 037/010, 057/011, 060/09, 070/013, 082/02, 092/01, 103/011, 111/01, 120/08, 121/012	l.+ dur 106/013	l.+ dür 083/05, 089/09, 091/08	l.+ ler idüb 017/08	l.+ lerden 040/013	l. olmak 073/01	l. 042/011
lâkin (Ar.): Ama, ancak, fakat.	l. 017/04, 030/04, 046/07, 068/012, 076/012, 082/013, 091/01, 101/07, 103/06, 108/08, 114/010, 115/04	lām (Ar.): Arap alfabesinin yirmi üçüncü, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin yirmi altıncı harfi ve bu harfin adı [Ebced hesabındaki değeri 30'dur.].	l. 023/04, 031/012, 044/01, 050/01, 052/07, 089/03, 089/06, 094/07, 099/09	elif-i l. 132/09	l.-ı mahrecinüñ 090/012	l.-ı sâkinenüñ 089/05
	l.-ı şıfat 087/013	l.-ı ta'rîfi 031/05	l.-ı tağlîzden 088/08	L.+ a 094/09	l.+ da 030/013	l.+ ı 028/08, 030/09
	l.+ un 030/01	l.+ uñ 029/013, 045/07, 045/09, 087/012, 088/06, 089/09	L.+ uñ 026/013, 086/05, 089/04	l.+ uñdur 089/03	harf-i l.+ ı 087/06	laîf (Ar.): <i>luṭf</i> – <i>leṭāfet</i> ten <i>laîf</i> Zevk ve ruh okşayıcı ince bir güzelliğe sâhip olan, hoş, nâzik, yumuşak.
	l. 111/09, 117/010, 123/04	lafz-ı l. 126/02	lâyık (Ar.) : Zevk ve ruh okşayıcı ince bir güzelliğe sâhip olan, hoş, nâzik, yumuşak.	l. 024/04, 111/01	lâzım (Ar.): Gerekli, lüzumlu	l. 029/04, 032/02, 036/08, 036/09, 037/01, 049/011, 055/03, 057/07, 071/012, 072/010, 074/013, 078/01, 078/08, 078/09, 080/01, 080/012, 080/07, 081/06, 085/012, 089/08, 091/010, 110/010, 110/011, 110/07, 113/02, 115/012, 118/09, 119/07, 120/07, 122/013, 125/07, 126/03, 126/04
	medd-i l. 049/012	Sebeb-i l. 049/012	l.+ dur 020/02, 029/09, 030/08, 032/01, 032/012, 037/07, 040/09, 042/07, 047/013, 057/05, 059/013, 063/011, 065/010, 068/01, 070/010, 072/07, 073/09, 075/02, 078/012, 081/01, 081/06, 082/03, 083/011ve, 085/03, 086/01, 088/06, 089/05, 091/09, 093/09, 103/09, 104/010, 107/01, 107/03, 108/010, 112/02, 113/012, 115/011, 116/012, 116/013, 117/011, 118/09, 121/08, 122/07, 123/09, 126/02, 127/011	l.+ durki 113/02	şıfat-ı l.+ ların 088/09	l.+ larından 067/08
	şıfat-ı l.+ larından 075/01	l. olur 038/03	lâzıme (Ar.): Gerekli, lüzumlu.	şıfat-ı l.+ leri 072/012		

l.+ si 091/03	taraf-ı l.+ dur 046/02
şıfat-ı l.+ leri 122/08	tarf-ı l.+ dur 108/05
şıfat-ı l.+ lerin 029/010, 037/08	vasat-ı l.+ dur 046/01
şıfat-ı l.+ lerinüñ 029/011	tarf-ı l.+ ıyla 103/01
şıfat-ı l.+ leriyle 125/012	l.+ ları 015/09, 021/08
hudüd-ı l.+ sin 117/04	talâkat-i l.+ larınüñ 019/01
şıfat-ı l.+ sinüñ 107/03	hâfe-i l.+ undadur 043/011
leff (Ar.): (Arapça'da) İki harfi harf-i illet olan kelime [Kökün birinci ve üçüncü harfleri illetli olursa <i>leff-i mefruk</i> , ikinci ve üçüncü harfleri illetli olursa <i>leff-i makrun</i> denir]: “ <i>Velî</i> (ولى), <i>hayy</i> (حي).”	akşâ-yı l.+ üñ 071/07
l. 038/02	hâfe-i l.+ üñ 084/010
leteyncez (Ar.): “Elbette gerçekleşecek.”	hâfe-i l.+ üñ 087/04
l. etdüm 026/08	livâ (Ar.): Bayrak, sancak, komutan.
likâ (Ar.): Yüz, çehre.	l.-i rikâbını 008/013
l.+ sin 137/010	liyefzîlâ (Ar.): Değer, fazilet kazanması için.
lisân (Ar.): 1. Ağızdaki dil, 2. Anlaşma vâsıtası olarak dil.	l. 134/03
telafluş-ı l. 004/03	luṭf (Ar.): İyi muâmele, iyilik, yumuşaklık, hoşluk.
l.-ı ‘Arab 019/02	l. 028/09, 040/04, 083/09
l.-ı ‘Arabıñ 019/03	zâl-ı l. 117/012
l.-ı tilâvetde 023/08	lücce (Ar.): Engin deniz, umman.
l.-ı üslûb-ı ‘acîbin 004/06	l. 059/04
l. 021/04, 031/013, 039/09, 043/011, 087/05	lûgat (Ar.): 1. Kelimeler, 2. Lugatlar, sözlükler.
irti‘âd-ı l. 032/09	erbâb-ı l. 062/013
taraf-ı l. 115/01	l.+ te 038/010
vaşt-ı l. 076/05, 076/08	lūṭf (Ar.): İyi muâmele, iyilik, yumuşaklık, hoşluk.
l.-ı Kur‘an-ı ‘azîm 004/09	l. 135/03, 137/03
tarf-i l.+ a 109/010	lūṭfen (Ar.): <i>luṭf</i> un tenvinli şekli <i>luṭfen</i> Bir lutuf olarak, lutuf göstererek [Kelimenin asıl anlamı bu ise de günümüzde az kullanılmaktadır].
l.+ dur 046/01, 102/07	l. 129/05
akşâ-yı l.+ dur 045/013	M

mağfiret (Ar.): Allah'ın lutuf ve merhamet ederek kullarının günahlarını affetmesi, bağışlaması, yarlıgama.

m.+ e 024/03

māh (Far.): Gökteki ay, kamer.

m.-ı tábānidur 006/04

maḥal (Ar.): Yer, mekân, mevki, cay.

m.+ de 125/03

maḥall (Ar.): Yer, mekân, mevki, cay. (bk. Mahal)

m.-i def'de 017/01

m.-i ḥaberdedür 130/07

m.-i i'tibār 127/012

M.-i ref'de 102/011

M.-i refi'de 127/03

m.-i refi'dedür 114/012

mahāret (Ar.): Bir işteki ustalık, beceriklilik, mârifet, hüner, meleke.

m. +ile 024/04

maḥbûb (Ar.): *ḥubb* "sevmek, sevgi"den *maḥbûb*

Sevilen kimse, sevgili.

m. 021/012

maḥfûz (Ar.): Saklanmış, gizlenmiş.

m. +dur 063/04

maḥfûza (Ar.): Saklanmış, gizlenmiş.

m.+ dur 112/013

māhir (Ar.): Usta, becerikli, eli işe yatkın, mahāretli, mârifetli kimse.

m. 063/010, 093/07

şeyh-i m. 041/01, 063/013

şeyh-i m.-i fāyıkden 023/012

m.-i hāzıkdan 098/07

şeyh-i m.-i hāzıkuḡ 011/03

maḥlûk (Ar.): Allah tarafından yaratılmış, yok iken var edilmiş.

m. 013/09, 013/013

maḥrec (Ar.): 1. Dışarı çıkılacak, huruç edilecek yer, delik veya kapı, 2. Ses veya harfin ağızdan çıkış şekli, söyleyiş, telaffuz

m. 045/011, 045/012, 047/06, 047/07, 053/012, 061/05, 067/06, 071/07, 074/09, 076/05,

076/08, 087/04, 090/011, 090/013, 103/01, 108/04, 112/010, 114/013, 119/04, 121/02,

125/012, 127/05

m.+ de 029/06, 035/012, 037/03, 054/01, 055/01, 061/06, 067/08, 076/010, 103/02, 108/06,

115/02, 120/01, 121/03, 123/04

m.+ den 115/01, 121/02

fā-yı m.+ den 119/06

m.+ dur 044/05

m.+ dūr 034/05, 076/06, 103/02

nūn-ı m.+ dūr 090/011

m.+ e 067/03

m.+ i 030/02, 031/012, 034/05, 043/010, 043/011, 043/08, 043/09, 045/03, 084/010, 084/011

m.+ idür 090/013, 119/05

m.+ in 032/02, 085/03

m.+ inde 031/012, 054/07, 066/02, 123/09

m.+ inden 030/02, 034/08, 036/08, 054/06, 074/013, 087/05, 126/03

Bā-i m.+ inden 122/07

m.+ ine 031/012, 034/06, 036/05

m.+ inüḡ 090/012, 090/013

lām-ı m.+ inüḡ 090/012

m.+ leri 044/07, 045/010, 128/06, 128/09

m.+ lerin 045/07, 055/04, 077/03, 108/011, 121/09

- m.+ lerinde 048/010, 115/011
- m.+ üj 074/09
- m.+ inden
- m. ine 099/09
- maḥṣūṣa** (Ar.): Yalnız bir kimse, bir nesne veya bir yere âit olan, başkasında bulunmayan, husûsileşmiş, has, özgü.
- şifat-ı istiṭāle-i m. 084/013
- şifat-ı m.+ lalarıyla 062/02
- m.+ sı 043/09
- şifat-ı m.+ siledür 043/010
- şifat-ı m.+ sın 078/02
- şifat-ı istiṭāle-i m.+ sı 085/04
- ḥālet-i m.+ sîdur 058/010
- maḥv** (Ar.): Yok etme, varlığına son verme.
- m. 025/010, 025/013
- m. oluna 026/011
- maḥẓa** (Ar.): Yalnız, ancak, sâdece, sırf.
- m. 035/05, 036/02, 051/010, 061/012, 067/013, 105/013, 112/01
- tā-i m. 106/02
- m. idüp 038/010
- maḥẓūf** (Ar.): Yok etme, varlığına son verme.
- m. 023/03
- mā'il** (Ar.): Bir yana, bir tarafa doğru eğilmiş, meyletmiş.
- m. 038/010
- m. olup 039/01
- mākabl** (Ar.): Bir şeyin kendinden evvel olanı, öncesi, geçmişi.
- m. 048/07, 050/012, 051/01, 086/07, 099/013, 100/03, 100/08, 100/09, 101/04, 101/06
- maḥām** (Ar.): Durulacak yer, durak, mekân, mahal.
- ma'nā-yı m. 012/02, 028/03, 084/08, 087/04, 092/013, 102/013, 108/04, 114/013, 119/04, 121/01, 127/04
- ta'yîn-i m. 034/03
- maḥbûl** (Ar.): Kabul edilen, reddedilmeyen.
- m. 021/012
- ma'kûl** (Ar.): Akla uygun, akla yatkın gelen, mantıkî.
- m. 021/012
- maḥûle** (Ar.): Söz.
- m. 040/013
- maḥûlî** (Ar.): Mantıklı olan.
- m.+ dūr 082/010
- maḥuliyye** (Ar.): Sözü edilen.
- m.+ dūr 134/010
- mālik** (Ar.): *melk* "mâlik olmak"tan *malik*
- Bir şeye sâhip olan kimse, sâhip.
- m. 006/011
- mālikû'l-mülk** (Ar.): Mülkün sahibi.
- m. 001/04
- ma'lûm** (Ar.): *'ilm* "bilmek"ten *ma'lûm* Herkes tarafından bilinen, öğrenilmiş olan şey. Karşıtı: MEÇHUL
- m. 044/013
- ma'lûmât** (Ar.): Herkesçe bilinen, mālûm şeyler.
- m.+ ıyla 022/04, 022/07
- ma'mûl** (Ar.): Yapılmış, işlenmiş, îmal edilmiş.
- m.+ leriyle 090/08
- m.+ üyle 031/03, 031/04
- m.+ ye 068/013
- M.+ uyle 031/03
- ma'mûlât** (Ar.): Elde veya makinede yapılmış, işlenmiş, îmal edilmiş şeyler.

m.+ ıyla 011/013, 050/07, 053/05, 086/07, 092/010, 108/01, 114/010, 127/02, 127/03

M.+ ıyla 076/01

m.+ ıyla 134/09

ma'müre (Ar.): *ma'mūr*'dan *ma'müre*

Mâmur yer, şehir.

m. 112/010

ma'nā (Ar.): Kelime, söz, hareket, davranış vb.nin ifade ettiği şey, anlatılmak istenen veya onlardan anlaşılan şey, anlam, medlûl, mefhum.

m. 087/03, 130/06

M. 014/011

M.-yı kelām 106/09

m.-yı makām 012/02, 028/03, 084/08, 087/04, 092/013, 102/013, 114/013, 119/04, 121/01,

127/04

M.-yı makām 108/03

m.-yı meram 130/010

m.-yı merām 128/05

M.-yı mufaşşal 062/012

m.-yı muhaşşal 134/04

m.-yı resm 044/010

m.+ da 018/01, 098/08

m.+ sı 046/07, 051/06

m.+ şı dur 025/04

m.+ sındur 023/03, 027/012, 031/03 , 053/05, 079/013, 086/010, 086/011, 105/08

taraf-ı cānib-i m.+ sındur 102/06

m.+ sındur 031/04, 044/05, 055/011, 125/02, 130/07

m.+ sından 067/03

m.+ sındandur 19/03, 044/04, 086/07, 092/012, 114/07130/041,

m. +sındandır 077/011

m.+ sindendür 035/03

m.+ ya 047/02, 048/01, 051/07, 060/03, 079/011, 089/012, 112/01

m.+ sındadur 132/06, 134/09

m.-yı merām 116/06

m.-yı mufaşşal 131/03

m.+ da 033/01

m.+ dur

ma'nevî (Ar.): *ma'nā*'nın nispet eki *-i* almış şekli *ma'nevî*

Gözle görülüp elle tutulamayan, madde ve cisimle ilgisi bulunmayan, içe, öze, rûha âit. Karşıtı: MADDÎ

m.+ dūr 033/03

mānî (Far.): Mânâ kelimesinin eski şiirlerde geçen şekli.

m. 074/02

mānî' (Far.): Mânâ kelimesinin eski şiirlerde geçen şekli.

m. 054/08

m.+ dūr 095/05

mansûre (Ar.): Sultan II. Mahmud'un, 1826'da Yeniçeri Ocağı'nı lağvettikten sonra kurduğu yeni ordunun adı olan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'nin bâzı tâbirlerde görülen kısaltılmış şekli.

'aşâkir-i m.+ sini 009/011

manzûm (Ar.): *nazm* "şiir yazmak; sıraya koymak, dizmek"ten *manzûm* Nazım şeklinde yazılmış veya söylenmiş. Karşıtı: MENSUR

m.+ dur 023/02

m.+ e 015/8

m. 129/06

M.+ ye 129/02

manzûme (Ar.): Nazım şeklinde yazılmış veya söylenmiş. Karşıtı: MENSUR

m. 014/012, 136/07	mecbû (Ar.): 1. Yapılar, binâlar, 2. Temeller, esaslar, asıl olan kurallar.
m.+ de 026/04	m.+ dūr 014/09
m.+ nūn 132/10, 135/06	meçhūliyye (Ar.): Meçhul olma, bilinmeme durumu, bilinmezlik .
m.+ yi 023/06	fa'liyye-i m.+ dūr 012/01
ma'rifet (Ar.): İş yapma husûsundaki ustalık, beceriklilik, hüner, mahâret.	mecîd (Ar.): Şâni, şerefi yüce olan, çok büyük, ulu.
m.+ inde 093/09	kur'ân-ı m. 034/03
m. +e 045/02	tâlib-i tilâvet-i kur'ân-ı m. 099/06
ma'rûf (Ar.): Bilinen, etken yapı.	mecrûr (Ar.): 1. Çekilmiş, sürüklenmiş, 2. Arapça gramere göre son harfinin harekesi esre olup "ı, i" şeklinde okunan kelime.
m. 019/03, 035/013	m. 053/011, 134/010
m.+ dūr 029/02, 058/013	m.-i celâlihdūr 024/07
maţar (Ar.): Yağmur.	m.-i dâluhdūr 102/012
m. 131/08	med (Ar.): Uzatma, çekme.
maţûf (Ar.): Bir tarafa doğru yönelmiş, eğilmiş, meyletmış, mâil.	m. 047/010, 047/011, 047/05, 047/07, 047/08, 048/013, 048/09
m.+ dūr 050/08	M. 048/04
ma'tûf (Ar.): Kendinden önceki kelimeye bir atıf harfi bağlaçile bağlanan, atfedilen kelime.	harf-i m. 049/04
m.+ dūr 053/06, 053/08	hurûf-ı m. 045/010, 047/011, 056/012
m.+ larıyla 038/07, 077/010	sebeb-i m. 049/04, 049/06
ma'ûnet (Ar.): Yardım.	m.+ de 049/01
m. 008/05	m.+ den 048/012
maẓmûm (Ar.): İlâve edilmiş, eklenmiş, zammedilmiş.	harf-i m.+ den 057/02
m. 100/07	m.+ dūr 047/012
râ-i m.+ unuñ 100/09	m. etdi 049/010
me'âl (Ar.): Anlam, kavram, mânâ, mefhum.	medd (Ar.): Uzatma, çekme.
idgām-ı m.-ğunne olunur 094/013	m.-i aşlî 049/01
M.-itbāk hâldur 102/010	m.-i fer'î 049/02
m. 071/05, 076/01	m.-i fer'înüñ 049/08
mebânî (Ar.): 1. Yapılar, binâlar, 2. Temeller, esaslar, asıl olan kurallar.	m.-i kine 049/011
m.+ sin 071/011	

m.-i lâzım 049/012	m.+ a 056/011
m.-i munfaşıldur 049/05	râ-i m.+ un 100/09
m.-i muttaşıldur 049/03	meḥamid (Ar.): Övgüler, medihler.
m.-i tabi'î 030/010	m.-i 'aleyha 001/02
medet (Ar.): Yardım, imdat, nusret.	meḥāric (Ar.): İçeriden dışarıya çıkılacak yerler, mahreçler.
m.+ diğ im 049/09	m. 045/05, 045/08, 047/02, 128/010
medḥ (Ar.): Övülmeye, methedilmeye lâyık olan.	m.+ i 047/04
m.+ leri 002/10	m.-i ḥurūfuj 022/010
mef'ûl (Ar.): 1. İşlenmiş, yapılmış, kılınmış, 2. Bir filin etkisi altında kalan kimse veya şey.	mehmûm (Ar.): Hüzünlü.
m. 015/01, 035/02	m. 040/06
m.-i sâni 023/01	mehmûzu'l-lâm (Ar.): Lamı hemze ile okuma.
m.-i evveli 023/01	m.-lâm olan 058/02
Nakşiye's-şîni m.+ dūr 077/09	mehmûse (Ar.): Fısıltı.
Tefḥîm-i m. 104/04	m. 036/02
vaşf-ı m. 125/01	meḳādîr (Ar.): <i>miḳdâr</i> 'ın çoğul şekli <i>meḳādîr</i>
m.-i muṭlaḳdur 129/12	Miktarlar, kısımlar.
m.+ dūr 020/06, 035/01, 044/04, 062/010, 079/08, 089/02	m. 019/08, 057/08
hâl-i m.+ dūr 111/08	m.-i mizânın 044/012
m.+ idūr 055/012	m.+ i 133/08
m.+ lerdur 027/013	Mekke (Ar.): Arabistan'da Hz. Muhammed'in doğduğu ve içinde müslümanların kiblei olan Kâbe'nin bulunduğu şehrin adı.
m.+ leri 023/03	m.+ de 059/013
mefhûm (Ar.): Bir sözün veya kelimenin taşıdığı, ifade ettiği mânâ, anlam, kavram.	meksûr (Ar.): Esre kesreile harekeli olup "ı, i" şeklinde okunan, kesreli harf.
m.+ ı 019/03	m. 100/01, 100/010
mefrûḳ (Ar.): Aralarına giren başka bir şeyle birbirinden ayrılmış, tefrik edilmiş, ayrı.	m.+ dur 100/03
m.+ dan 038/02	mekûnet (Ar.): Fail, etken, oluşturan.
mefṭûḥ (Ar.): 1. Açılmış, açık, 2. Harekesi üstün yâni fetha olup "a, e" şeklinde okunan, fethalı harf.	m. 007/02, 008/06
m. 048/01, 048/07, 100/07	melâhidet (Ar.): Allah'ı inkâr edenler, dinsizler, hak yoldan sapmışlar, mühlitler.
	m. +i 005/010

melâike (Ar.): Melekler, melâik.	m.+ ine 042/011
m.-i rahmân 008/06	m.+ lerin 043/06
melek (Ar.): Gözle görülüp elle tutulmayan, yiyip içmeyen, cinsiyet farkı bulunmayan, sâdece Allah'a itâat etmek ve dâima hayra vâsita olmak üzere yaratılmış olan sayısız nûrânî varlıklardan her biri.	m.+ lerine 042/013, 068/03
m.+ lerün 002/09	m.+in dedür 016/08.
melfûz (Ar.): Söylenmiş, söylenilen, telaffuz edilen.	merâm (Ar.): İstek, niyet, maksat.
m.+ e 112/012	ma'nâ-yı m. 116/06, 128/06, 130/010
m. 063/04	taḥşîl-i m. 028/011, 031/09, 042/05, 056/06, 076/07
me'lûf (Ar.): Ülfet etmiş, alışmış, alışık.	tebyîn-i m. 035/09, 066/01
m. 029/02	merâtib (Ar.): <i>مرتبه</i> 'nin çoğul şekli <i>مراتب</i>
memalik (Ar.): Memleketler, ülkeler.	Mertebeler, rütbelere, derecelere.
m.-i İslâmiyyetün 005/08	m.-i cāhını 008/013
memdûd (Ar.): Uzatılmış, çekilmiş, uzamış, uzun.	m.-i celîle 020/012
elif-i m.+ e 081/02	m.-i ri'âyyetde 004/012
menâfi' (Ar.): <i>منفعة</i> 'nin çoğul şekli <i>منافع</i>	m.-i şelâşeden 016/01
Yararlar, faydalar, kârlar, menfaatler.	m.-i şelâşesine 015/05
m.-i keşîresi 023/07	m.+ iyle 088/08
menâzil (Ar.): <i>منزلة</i> 'nin çoğul şekli <i>منازل</i>	merhamet (Ar.): Herhangi bir canlının acısını, kederini, mutsuzluğunu yüreğinde hissedip üzüntü duyma ve ona karşı yardım hisleriyle dolma, acıma.
Konaklama yerleri, duraklar, merhaleler, menziller.	m. 135/03, 137/08
m.-i evzânın 019/09	مرتبه (Ar.): Kademe, derece, basamak, sıra.
m.-i vukûfda 015/012	m. 016/02, 089/08, 093/01, 094/06, 126/07
m.+ i 116/01, 122/012	kemâl-i m. 113/03
mendel (Ar.): Güzel kokulu sopa.	m.-i ḥadırdâ 016/03
m. 130/08	m.-i ihfâ 096/01
menvî (Ar.): Amaçlanan şey, amaç, gâye, maksat.	m.-i mutavassıṭadur 015/04
m. 014/09	m.-i mutavassıṭadur 096/02
menzil (Ar.): Yolcuların konakladıkları yer, konak yeri, konak.	M.-i tavsıṭde 015/04
m.+ in 032/06, 074/013	m.-i tertilde 016/02
	m.+ de 136/03

- m.+ den 089/010
- m.+ sinde 056/04
- m.+ sine 016/07
- m.+ ye 051/011
- mesāliḥ** (Ar.): İşler.
- m. 025/09
- mesānī** (Ar.): *mesnā* “ikişer, ikili” ve *mesnāt* “bir şeyin katı”nın çoğul şekli *mesānī*
1. İkili olan şeyler, çiftler, ikililer,
 2. İkilenen, katlanan, tekrarlanan şeyler, ikilemeler.
- m.+ den 022/05
- mescid** (Ar.): Müslümanların vakit namazlarını kılmaları ve ibâdetlerini yerine getirmeleri için yapılan, içinde cuma ve bayram namazları kılınmayan minâresiz, minbersiz küçük câmi.
- m.+ e 039/08
- meşel** (Ar.): Örnek, benzer, misal, numune.
- m.+ de 016/08
- meşela** (Ar.): Misal olarak, örnek olarak, söz gelişi.
- m. 054/09
- mes‘ele** (Ar.): Çözüme kavuşturulması, bir sonuca bağlanması gereken durum, sorun.
- m.+ ler 003/09
- meskûre** (Ar.): Sarhoş.
- kāf-ı m. 101/07
- m. olmakdur 099/013
- m. olup 056/010
- meştûre** (Ar.): *mestûr* “örtünmüş, gizlenmiş”ten *meştûre* “iffetli kadın.
- m. 104/011
- meşhûr** (Ar.): Herkesçe bilinen, adı sanı her tarafa yayılmış, ünlü, şöhretli.
- ittişâf-ı m.+ dur 035/012
- m. e 063/03, 112/010
- metin** (Ar.): Basılmış veya elle yazılmış yazı, yazı parçası, tekst.
- m. 007/03
- mev‘ize** (Ar.): Kötülüklerden uzaklaştırmak, iyiliğe ve doğruluğa yöneltmek maksadıyla verilen öğüt, nasihat.
- m.+ dendür 087/013
- mevāhib** (Ar.): *mevhibe*’nin çoğul şekli *mevāhib*
- Bağışlar, bahşişler, ihsanlar.
- m.+ i 008/1
- mevāzī‘** (Ar.): Yerler, mekânlar, mahaller.
- m.+ da 110/07
- mevāzîn** (Ar.): Ölçü ve tartı âletleri, ölçekler, terâziler, mizanlar .
- m. 112/012
- m.-i hurûfda 015/012
- mevfi** (Ar.): Son, tamamlanmış.
- m. 122/08
- mevşûf** (Ar.): Bir nitelikle nitelendirilmiş, kendisini benzerlerinden ayıran bir nitelik kazanmış, nitelenmiş.
- m. 019/04, 029/02, 058/013
- m.+ dur 036/01, 106/012, 122/06
- mevşûkun** (Ar.): *vusûk* “güvenmek, dayanmak”tan *mevsûk*
- Bir belgeye, bir vesîkaya dayanan, doğru, gerçek, sağlam .
- m. 021/010, 093/010
- mevsûl** (Ar.): *vuşûl* – *vaşl* “varmak, ulaşmak; eklemek”ten *mevşûl*
- Kavuşmuş, birleşmiş, eklenmiş.
- m. + esile 012/01
- mevzi‘** (Ar.): Yer, mekân, mahal
- m.+ den 071/010, 076/09
- meyyiz** (Ar.): Ayırmak.

m. 065/012	mîm	(Ar.): Arap alfabesinin yirmi dördüncü, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9–10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin yirmi yedinci harfî ve bu harfin adı [Ebced hesabında değeri 40'tır.] â harfî, eski târihlerde seneyi bildiren rakamdan sonra muharrem ayını gösteren bir rumuz olarak kullanılırdı.
zâd-ı m.+ inde 042/01		
mezheb (Ar.): Bir dinde belirli görüş ve anlayış farklılıklarından doğan kollardan her biri.		
m.-i hâlîl 045/08		
mezîd (Ar.): Artma, çoğalma.	m. 029/05, 029/08, 123/06, 124/05, 124/07, 125/02	
m.+ dūr 036/07	M. 050/01, 121/02	
mezkūr (Ar.): Az önce adı geçen, sözü edilen, yukarıda anılan, zikrolunan.	harf-i m. 123/04	
m. 033/010, 090/011	m.-i sâkine 042/011, 095/013	
mezkûre (Ar.): Az önce adı geçen, sözü edilen, yukarıda anılan, zikrolunan.	m.+ de 121/07	
m. 104/011	m.+ den 121/04	
vesâirü'l-fâzin m. 109/012	m.+ dur 094/012	
hâlet-i m.+ nûş 078/08	m.+ e 095/013	
hüd-ı m.+ sin 057/06, 113/011	M.+ e 095/02	
ķavâ'id-i m.+ sin 091/011	m.+ inûşde 042/09	
mezkûre (Ar.): Az önce adı geçen, sözü edilen, yukarıda anılan, zikrolunan.	m.+ ünûş 033/07, 042/04	
ķâ'ide-i m.+ ye 101/05	m.+ ûş 121/05, 123/09, 125/04, 125/07	
hüd-ı m.+ si 080/08	minnet (Ar.): Yapılan bir iyiliğin yükü, ağırlığı altında ezilme, iyilik yapana karşı kendini dâima borçlu hissetme.	
mışra' (Ar.): Bir beyit, şiir veya manzûmenin satırlarından her biri, dize.	m.+ dūr 129/07	
m. 087/01	mirsâden (Ar.): <i>raşad</i> "gözetlemek"ten <i>mırşâd</i> – <i>mırşad</i>	
m.-ı şânîde 058/04	Gözetleme yeri, gözlem evi, rasathâne, mersad.	
m.-ı şânîsinde 134/011	m. 100/06	
mıkdâr (Ar.): Bir şeyin ölçüsü, sayısı veya ölçülebilme, sayılabilme, azalıp çoğalabilme durumu, nicelik, kemiyet.	mışâl (Ar.): Örnek, numune.	
m.+ ların 017/05, 115/011, 133/01	m. 094/011, 094/013, 094/07, 094/08, 094/09, 095/01, 095/02, 095/03, 096/010,	
m.+ ın 060/06	096/011, 096/06, 096/07, 096/08, 096/09, 097/010, 097/011, 097/012, 097/013, 097/03,	
mıkvâlât (Ar.): Lisanlar.	097/04, 097/06, 097/08, 097/09, 098/01, 098/02, 098/03	
M. 102/07	m.+ dūr 050/010	
m.-i sâkine		

m.+ i 059/010, 059/08,085/06	m.+ dur 015/01
M.+ i 096/02	muahhar (Ar.): Tehir edilmiş, geriye bırakılmış, sonradan olmuş, sonraki. Karşısı: MUKADDEM
M.+ ler 066/011	m. 071/05, 075/012
m.+ lerde 057/03, 069/07, 072/08,081/05,120/05	mu'ayyen (Ar.): Belli, belirli.
m.+ lerdür 079/09	m. 133/09
m.+ leri 070/06, 058/04,064/011, 069/03, 072/04, 075/05, 083/05, 090/01, 095/07, 101/010, 101/011,	mudgam (Ar.): Arapça'da birbirinin aynı olan yan yana iki harften şeddeli tek harf elde etmek için diğerine katılan, idgam edilen birincisi [İkincisine <i>müdgamün-flh</i> denir].
117/02, 118/011, 119/09, 123/011	m. 095/010
m.+ leri 091/08, 106/04, 113/07, 122/013, 126/05	mufahham (Ar.): <i>tefhim</i> "tâzîm etmek, yüceltmek, ululamak"tan <i>mufahham</i>
m.+ leridür 077/010	Saygıya ve ululanmaya değer, kerem ve itibar sâhibi, yüce, büyük.
misk (Ar.) <i>misk</i> < (Far.) <i>muşg</i> < Sans. <i>Muşka</i> :	m. 083/02
Asya dağlarında yaşayan bir ceylân cinsinin erkeğinde karın derisi altında bulunan kese şeklindeki bir bezden elde edilen güzel kokulu siyah madde.	hurûf-ı m.+ de 088/011
m.-i 'anberûñ 131/013	m. 109/011
mişl (Ar.): Eş, benzer, mânend.	harf-i m. 050/013
m.+ i 132/06	m.+ a 063/07
m.+ ilerde 064/012	m. 110/03
m.+ ine 124/08	harf-i m. 056/013
m.+ elerde 039/09	hurûf-ı m.+ ya 066/04
mizân (Ar.): Ölçü, mikyas.	m. e 113/06
m. 127/010	m.+ edür 091/06
m.+ ın 028/010, 080/09, 108/012	hurûf-ı m.+e ye 085/010
meķādîr-i m.+ ın 044/012	mu'in (Ar.): Yardım eden, yardımda bulunan, destek olan kimse.
m.+ ında 059/03	m.+ dür 001/05
zâ-yı m.+ ında 117/03	m.+ leridür 008/07
m.+ ların 017/05, 044/08, 066/07, 077/05, 115/013	mufaşşal (Ar.): Ayrıntılara girilerek geniş biçimde anlatılan, ayrıntılı, tafsilatlı.
mu'addilâ (Ar.): Denk duruma getiren, düzeltip denkleştiren.	ma'nâ-yı m. 062/012
m. 014/013	manâ-yı m. 131/03

muğālata (Ar.): 1. Yanıltacak şekilde söz söyleme,
2. Bu şekilde söylenen söz, yanıltmaca.

m. 017/08, 028/010, 120/04, 121/011

M. 120/01

muğāyir (Ar.): *muğāyeret* “değişmek, muhālefet etmek”ten *muğāyir* [Türkçe’de türetilmiştir]

Uymayan, bağdaşmayan, aykırı, zıt, muhālif.

m.-i evzân-ı şıfatları 044/012

m.+ lerdür 093/012

muğlak (Ar.): Açık ve net olmayan, anlaşılmaz, karışık, çapraşık.

m. kılınmadı 004/07

muḥāfaẓa (Ar.): Saklama, olduğu gibi kalmasını sağlama, koruma, koruyup gözetme; korunma.

m. 064/09, 119/08

m. idüp 031/06

muḥaffef (Ar.): Hafif duruma getirilmiş, hafifletilmiş.

m. 063/06, 072/01, 083/04, 116/011

M. 125/013

râ-i m.+ e 032/06

m.+ ünün 032/03

m. 104/013, 110/02, 113/06, 120/05

M. 122/011

m.+ e 075/03

m.+ nün 060/04, 064/08

m. 075/04

muḥakḳak (Ar.): *t aḥkik* “gerçekleştirmek, sağlamlaştırmak”tan *muḥakḳak* “doğrulanmış”
Doğru olduğu kesin olarak bilinen, doğruluğunda şüphe bulunmayan, doğru, gerçek.

m.+ dur 050/07, 053/011, 059/010, 062/012, , 67/03

muḥālaṭa (Ar.): Karışma, görüşme, anlaşma.

m.+ dan 121/010

muḥāliṭa (Ar.): İçine girmek

m.+ dan 119/013

Muḥammed (Ar.): Övülmeye değer olan, en güzel huylara sâhip kimse [Peygamberlerin sonuncusu ve en büyüğü olan İslâm peygamberinin adıdır].

m. 131/07

M. 002/05, 013/013

ism-i M.+ ün 013/08

muḥārebe (Ar.): İki devlet veya devletler arasında yapılan savaş, harp.

m. +süz 009/013

muḥaṣṣal (Ar.): 1. Elde edilen, sonuç olarak ortaya çıkarılan, üretilen, kazanılan, 2. zf. Sözün kıyası, hâsılı, hulâsa.

kelâm-ı m. 131/03

ma‘nâ-yı m. 134/05

muḥazzir (Ar.): Birini önceden uyarmak sûretiyle olabilecek, başına gelebilecek kötülüklerden sakındıran kimse.

m. 137/013

m.+ den 132/012

m.+ inün 133/013

muḥîṭ (Ar.): Çepeçevre kuşatan, etrâfını çeviren, çevreleyen ihâta eden şey.

sultân-ı m. 007/012

muḥric (Ar.): Ortaya çıkaran, yapımcı.

m. 071/05

muḥtâc (Ar.): Bir şeye veya kimseye ihtiyâcı olan, ihtiyaç duyan.

m. olan 025/012

muḥtâr (Ar.): Beğenilmiş, seçilmiş, seçkin, mümtaz.

m. 128/011, 128/08, 131/07

M. 128/03

m.+ ı 014/03, 045/011

muhtasa (Ar.): Özel.

evsâf-ı m.+ sin 078/02

muhterem (Ar.): Saygı gösterilen, saygıya lâyık olan, saygı değer.

m.+ sin 137/04

muķābil (Ar.): *muķābele* “karşı karşıya olmak, karşılaşmak”tan *muķābil*.

m. 084/010

muķaddem (Ar.): 1. Önde olan, önden giden, ileride bulunan, 2. Zaman bakımından daha eski olan, önce, evvel, önceki, evvelki.

m. 075/011

M.+ de 073/05

muķadder (Ar.): Allah tarafından ezelde belirlenip takdir edilen, alın yazısında bulunan şey.

m. 020/011

m.+ dür 106/02, 117/08

raķķık-ı ‘atıfe-i m.+ e 033/02

muķalkıla (Ar.): Söylence, söylenti, az kabul etme.

m. 076/04

muķārin (Ar.): *muķārenet* “birlikte olmak”tan *muķārin*

Bir yerde, bir arada bulunan, birlikte olan, bitişik, yakın.

m. 057/01, 059/05, 064/010, 066/05, 066/06, 070/05, 072/02, 085/07, 110/03, 120/06,

122/012, 126/01

m.+ dir 063/07

m.+ dür 113/07

m.+ e 064/010

m. ola 069/01, 059/05

muķarrer (Ar.): *taķrır* “karar vermek, anlatıp açıklamak, tâyin etmek”ten *muķarrer* Hakkında karar alınmış, karar verilmiş, kararlaştırılmış.

Olacağı veya yapılacağı şüpheye yer bırakmayacak şekilde kesinleşmiş, kesin, şüphesiz, muhakkak.

m.+ dur 034/07, 036/03, 073/08

m.+ dür 029/05, 039/012, 073/01, 081/013, 120/04

ityân-ı m.+ dür 039/09

muķrî (Ar.): Kur’an okuyan.

m. 029/08, 077/02, 078/01, 080/07, 085/03, 093/08, 100/013, 103/08, 105/011,

112/02, 113/01, 116/012, 120/08, 121/08, 122/07, 123/08

m. 110/09

m.+ ye 082/02, 083/01, 125/07, 126/02, 127/011

m. ye 081/06, 107/01, 113/011, 117/011

m.+ ye 078/08

muķrım (Ar.): Yüceltilmiş, büyütmüş.

m. 032/01

muķtezā (Ar.): Bir şeyin gereği olan, gereken, lâzım gelen şey, gerek, icap.

m.+ ları 120/03

m.+ sı 105/010

m.+ sıdur 107/04

mulāşık (Ar.): Yapışık, bitişik

m.+ dur 072/03

munfaşıl (Ar.): Bitişik olmayan, ayrılmış, ayrı. Karşıtı: MUTTASIL

medd-i m.+ dur 049/06

munķalıb (Ar.): Başka bir duruma veya şekle girmiş, dönüşmüş, değişmiş, inkılâp.

m. 095/010

m.+ dür 028/02

- murād** (Ar.): Erişilmek istenen, olması, gerçekleşmesi arzu edilen şey, istek, dilek, amaç.
m. 015/01, 015/03, 022/05, 062/010
M. 102/07
m.-ı harfî 062/010
m.-ı kūrān-ı ‘aẓîmdür 133/04
m.+ dur 046/07
m.+ ını 009/01
- muṣṣab** (Ar.): 1. Sonu konumuna göre değişen kelime. 2. Sonradan Arapçaya geçmiş kelime.
m. 056/05
- murāfiḳ** (Ar.): 1. Arkadaşlık eden kimse, arkadaş, yoldaş, همراه, 2. *stf.* Bir şeyle berâber olan, birlikte bulunan.
m.+ dur 120/06
- murakkak** (Ar.): İncelmiş, ince.
m.+ a 063/07, 075/03, 083/03
m.+ dur 051/012, 083/05051/08
- murakkık** (Ar.): İnce ve zarif hale getiren.
m. 051/02, 052/01, 052/06
m.+ uḡ 069/01
m. 058/013, 091/06, 112/013, 113/06
- muṣṣab** (Ar.): Harf değişmesi, ses değişimi.
m. 063/08, 069/02
m. ola 110/04
- muṣaffā** (Ar.): Yabancı maddelerden temizlenmiş, arı duru ve saf duruma getirilmiş, arıtılmış, tasfiye edilmiş.
m.+ sîdur 014/03
- muṣakkıl** (Ar.): Ağırlaştırılmış.
m.101/01
- muṣannif** (Ar.): Bölüm bölüm ayıran, sınıflandıran, tasnif eden.
- m.+ lere 052/04
m.+ lerüḡ 013/04
- muṣmet** (Ar.): Hakkında sorulmuş.
m.+ edendür 105/010
- Muṣtafa** (Ar.): Maddî mânevî yönden artırılıp saf ve seçkin duruma getirilmiş veya cinsi içinden en temiz, en iyisi ve en hâlisi olarak seçilmiş kimse.
m. 131/07
M.+ dur 002/05, 013/013
- muṣbaʿ** (Ar.): Tul miktarından daha fazla meddedilen harf.
m.+ dur 023/05, 067/05, 092/09, 132/10
- mutavasıṭa** (Ar.): *tevassuṭ* “arasını bulmak, orta yolu tutmak, ortasında olmak”tan *mutevassîṭ*
Anlaşma sağlama, uzlaştırma vb. bir amaçla taraflar arasına giren, aracılık eden kimse, aracı.
mertebe-i m.+ dur 015/05
ḫurûf-ı m.+ dandur 030/03
mertebe-i m.+ dur 096/02
- muṭavvilā** (Ar.): Uzatılmış, detaylandırılmış, açıklanmış.
M. 042/02
elif-i m. 051/08, 052/06
mefʿûl-i m.+ dur 129/12
m.+ dur 085/01
- muṭlaḳ** (Ar.): Herhangi bir şart ve kayıtlı sınırlı olmayan, kayıtsız şartsız.
m. 051/012, 052/01
elif-i m. 051/08, 052/06
mefʿûl-i m.+ dur 129/12
- muṭlaḳa** (Ar.): *muṭlaḳ*’ın tenvinli şekli *muṭlaḳan* > *muṭlaḳā*
Ne olursa olsun, her şeye rağmen, her hal ü kârda.
m. 105/08

muttaşıl (Ar.): Bir hal ve sıfatla nitelenmiş olan, kendisinde o hal ve sıfat bulunan.

m. 031/011, 099/08, 106/011, 122/05

m.+ dur 085/01

muttaşıl (Ar.): Aralıksız ve yan yana olan, bitişmiş durumda bulunan, bitişik. Karşıtı: MUNFASIL

medd-i m.+ dur 049/03

muvaḥḥid (Ar.): Uygun, münasip.

m. 101/05

muvaḥḥid (Ar.): *tevhid* “birlemek”ten *muvaḥḥid*

Allah’ın birliğine inanan, tevhit inancını benimseyen kimse, Müslüman.

m. 072/01, 120/05, 126/01 m.+ edür 091/07

muḥāḥ (Ar.): *izāfe* “isnat etmek” ve *izāfet* “tamlama”dan *muḥāḥ* İzāfe edilen, bir şeye, bir kimseye bağlanan, katılan, eklenen.

m.+ dur 011/013, 020/05, 025/03, 132/04, 132/05

M.+ dur 044/04

muḥāḥ’af (Ar.): Katlanmış, eklenmiş.

m. 020/09, 095/08

muḥāḥffer (Ar.): *taḥfīr* “bir şeye tırnak batırmak; elde etmek, kazanmak”tan *muḥāḥffer* Savaşta zafer kazanmış, bir mücâdelede başarı, üstünlük elde etmiş, galip.

m. 009/011

muḥāḥ’i (Ar.): Geniş zaman.

m.+ de 046/06

muḥāḥmer (Ar.): *izmār* “gizlemek, içte saklamak”tan *muḥāḥmer*

Gizlenmiş, saklanmış, dışarıya vurulmamış şey.

m. 132/09

m.+ den 067/05, 092/09

mübālağa (Ar.): Bir şeyi gerçekte olduğundan daha fazla, daha büyük gösterme, abartma.

m. 051/09, 135/013

mübālağa (Ar.): Bir şeyi gerçekte olduğundan daha fazla, daha büyük gösterme, abartma.

m. 002/03

mübḍilā (Ar.): Bedeli belirlenmiş.

m. 092/010

mübeyyen (Ar.): Açıkça ortaya konan, açıkça bildirilen, açıklanan, beyan edilen.

m. 133/08

mübīn (Ar.): İyiyi kötüyü, doğruyu yanlış birbiriinden ayırt eden, açıkça ortaya koyan.

feth-i m.+ üñ 007/010

mübtedā’ (Ar.): Özne.

m.-i mahzūfe 117/08

m.+ dur 060/013, 075/012, 086/05, 102/09, 129/01

M.+ dur 014/012

m.+ dur 102/05

mücāhede (Ar.): *cehd* “çalışmak” ve *cihād* “çarpmak, Allah yolunda savaşmak”tan *mücāhede*

Uğraşma, didinme, mücādele etme.

m.+ sin 073/012

mücāvir (Ar.): Komşu.

m. 056/010, 056/012, 063/07, 066/08, 070/05, 072/02, 075/03, 085/05, 088/011, 105/01, 110/03, 116/011

122/012

fehīm-i m. 125/013

m.+ dūr 120/06

m. ola 059/07, 081/04

m. e 091/06, 113/06, 113/09

mücedded (Ar.): Yenilenmiş, yeni, yepyeni .

m. 059/012

mücevved (Ar.): Yüceltilmiş.

m.+ e 029/08, 030/08, 032/01, 037/07,
059/01, 085/012

mücevvef (Ar.): 1. İçi boş, oyuk şey,
2. *mec.* Boş, anlamsız.

m. 121/06

mücevvid (Ar.): Kur'an'ı tecvit üzere, tecvit kurallarına uygun olarak okuyan kimse.

m. 037/07, 059/01, 085/012

m.+ e 029/08, 030/08, 032/01, 034/08,
036/08, 059/011, 063/010, 068/01, 069/07

ışılâh-ı m.+ inde 054/06

mücevvide (Ar.): Kur'an'ı tecvit üzere, tecvit kurallarına uygun olarak okuyan kimse.

m. 040/08, 072/07, 073/09, 077/02, 078/01,
085/02, 088/06, 091/09, 100/013,

103/08, 104/010, 108/010, 110/09, 112/02,
113/01, 115/010, 118/08, 121/08

mücrim (Ar.): *icrām* "cürüm işlemek"ten *mücrim*

Suç işlemiş olan, suçlu, kabahatli kimse.

m. 024/012

müctebā (Ar.): *ictibā* "seçmek"ten *muctebā*

Seçilmiş, seçkin [Bilhassa Hz. Muhammed için kullanılır.

m. 131/08

m.+sıdur 014/04

müctedid (Ar.): Yenilenmiş, disiplinli hale getirilmiş.

m. 112/02

müctehid (Ar.): Kur'an ve sünnette bulunmayan veya açıkça belirtilmeyen bir meselede yine Kur'an ve sünnetin özüne, rûhuna uygun olarak fikir yürütmek sûretiyle şer'î hüküm koyan büyük din âlimi.

m. 059/013

m.+ e 029/08, 078/01

müctehide (Ar.): Kur'an ve sünnette bulunmayan veya açıkça belirtilmeyen bir meselede yine Kur'an ve sünnetin özüne, rûhuna uygun olarak fikir yürütmek sûretiyle şer'î hüküm koyan büyük din âlimi.

m. 040/09, 085/03, 100/013, 110/010,
118/09, 122/07

mü'ebbed (Ar.): Sonsuz, ebedî, dâimî.

m. 008/011

mü'ennes (Ar.): Kelimeleri dişi yâhut erkek olarak ayıran Arapça, Fransızca gibi dillerde, dişi cinsten sayılan kelime, dişil. Karşıtı: MÜZEKKER

m. 104/04

cem'-i m. 102/09

mü'essire (Ar.): Tesir eden, tesirli, etkili, etkileyici.

m. 101/09

mü'eyyed (Ar.): Kuvvetlendirilmiş, sağlamlaştırılmış.

m. 008/011

m. kılsun 009/07, 009/08

m. kılpup 009/012

m.+ dür 051/07

mühimmât (Ar.): Önemli, ehemmiyetli ve gerekli şeyler, hususlar, işler.

hemm-i m.+ dandur 077/02

mükedder (Ar.): Kederli, gamlı, üzgün, mahzun.

m. 072/01

mükemmelen (Ar.): Olabileceği en üstün, en kusursuz şekilde olan, eksiksiz, kusursuz, tam.

m. 033/04

mükerreme (Ar.): Saygı değer, hürmete lâyık, yüce, aziz, muhterem.

m. olup 080/013

mükerrer (Ar.): Tekrar edilmiş, tekrarlanmış.

m. 063/06, 113/05, 120/05, 126/01

m.e 057/03, 059/09, 075/04, 091/07

- m.+ enüj 060/04
- mülâhaza** (Ar.): Düşünce.
- m. 064/09
- mülâkî** (Ar.): Buluşan, kavuşan, görüşen kimse.
- m. 072/02, 075/03, 085/09, 105/01, 119/010
- mülayim** (Ar.): Yumuşak huylu, yumuşak, uysal, halim selim.
- m. 118/07
- mülhide** (Ar.): Allah'ı tanımayan, Tanrı'yı inkâr eden, dinsiz, imansız kimse.
- m.+ ler 005/010
- mülk** (Ar.): Dükkân, ev, arsa vb. taşınmaz mal.
- m.+ dür 001/04
- mültebis** (Ar.): Başka bir şeyden ayırt edilemez durumda olan, karışık, şüpheli, bulanık.
- m. 073/08
- mümeyyiz** (Ar.): İyiye kötüden, doğruyu yanlıştan ayıran, ayırt eden, temyiz yeteneğine sâhip olan.
- m.+ lerin 055/05, 068/02
- mümeyyize** (Ar.): İyiye kötüden, doğruyu yanlıştan ayıran, ayırt eden, temyiz yeteneğine sâhip olan.
- m.+ lerin 121/09
- şıfat-ı m.+ lerin 077/04, 103/010, 108/012
- şıfat-ı m.+ sin 066/07
- mü'min** (Ar.): Allah'ın varlığına, birliğine, Hz. Muhammed'in O'nun kulu ve peygamberi olduğuna ve İslâmiyet'in diğer îman esaslarına inanan, îman sâhibi kimse, müslüman. Karşıtı: MÜNKİR
- m. 136/01
- mümkün** (Ar.): Mümkün kelimesinin eski metinlerde geçen asıl şekli.
- m. 125/05
- m.+ dür 121/07
- mümteni'** (Ar.): 1. Çekinen, geri duran, kabûle yanaşmayan, 2. Olması veya gerçekleşmesi imkânsız, mümkün olmayan, gayrimümkün.
- m. 080/01
- m.+ dür 052/08, 065/010, 078/010, 091/03
- münâdî** (Ar.): Bir haberi yüksek sesle duyuran, ilân eden kimse, tellâl.
- kârî-i m. 020/05
- münâsebet** (Ar.): Yakınlık, ilgi, ilişki, alâka.
- m.+ leri 120/02
- münderic** (Ar.): Münderic "içine konulan" veya münderec "içine konulmuş".
- m. 040/07
- münevvere** (Ar.): Aydınlatılmış, aydınlık, ışıklı, nurlu.
- âfitâb-ı m. 009/08
- münferid** (Ar.): Başka kimse veya şeylerden ayrı olan, tek, yalnız, müstakil.
- m. 063/05
- m.+ dür 077/01
- münfetiḥā** (Ar.): Açılan, açılmış, açık.
- m. 105/010
- müstefile-i m.+ dan 110/06
- münḥarif** (Ar.): Doğru gitmeyen, bir yöne, bir tarafa sapan, sapmış.
- m. 099/09
- münḳād** (Ar.): *inḳiyād* "boyun eğmek"ten *munḳād*
- Boyun eğen, boyun eğmiş, râmolmuş, tâbi, itâatkâr.
- m.+ ı dur 007/012
- münteşir** (Ar.): Yayılmış, yaygın.
- m. 132/01
- münzil** (Ar.): İndiren, inzal eden Allah.
- m. e 017/02

mürettebe (Ar.): Sıralanmış, sıralı, tertipli, muntazam.

etemm-i m. 069/08

mürittelâ (Ar.): Tertili yapılmış, düzenli hale getirilmiş.

m.+ da 056/01

mürsel (Ar.): Gönderilmiş, yollanmış.

m. 012/06, 013/012

m. 012/01

mürşit (Ar.): Rehber, kılavuz, önder.

m. 091/02

mürüvvet (Ar.): 1.Yiğitlik,mertlik, 2. İnsanca davranma, insanlık.

m. 137/02

müsâmağa (Ar.): Hoşgörülü davranma, hoşgörü.

m. 025/013

müsâmiğ (Ar.): Hoş görülü.

m. 025/010

müsâra'a (Ar.): 1. Acele etme. 2. Yarışma, karşılıklı mücadele.

m. ider 036/012

m. idüp 073/01

müsâvî (Ar.): Birbirinden ne fazla ne eksik olan, eşit.

m. 087/07

m.+ 1er.dür 043/07, 067/010

m.+ lerdür 076/013, 108/07

müşelles (Ar.): Üç kısım veya üç parçadan oluşan, üçlü.

m. 049/013

müselşelâ (Ar.): Sıralanmış.

m. 125/02

müşemmela (Ar.): İsimlendirilmiş.

M. 038/08

müslimîn (Ar.): Müslümanlar.

ikâz-ı m. id-üb 024/02

müşşecil (Ar.): Akıtılmış, akıtan.

m. 133/02

müsta'id (Ar.): Bir işi veya şeyi yapabilme yeteneğine sâhip olan, yetenekli, kabiliyetli.

m.+ de 057/05, 115/010

müsta'idde (Ar.): Bir işi veya şeyi yapabilme yeteneğine sâhip olan, yetenekli, kabiliyetli.

m. 091/09

müsta'ide (Ar.): Bir işi veya şeyi yapabilme yeteneğine sâhip olan, yetenekli, kabiliyetli.

m. 077/02

müsta'li (Ar.): Üstün gelen.

m.+ ye 101/04

hurûf-ı m.+ den 100/04

müsta'mele (Ar.): Kullanılmış, kullanılan.

m.+ dendür 104/08

müstaķil (Ar.): Bağımsız.

m. 050/011

müste'id (Ar.): Hazır, donanımlı.

m.+ de 030/08, 068/01, 121/08

m. 113/01, 122/06

m.+ de 030/08, 068/01, 121/08

m. 113/01, 122/06

müstefile (Ar.): İftiale kalıbına sokulmuş olan.

m. 105/09

m.-i münfetiḥâdan 110/06

hurûf-ı m.+ dendür 033/010, 106/012

hurûf-ı m.+ dür 091/05

müsteḥakk (Ar.): Hak etmiş, hak kazanmış, lâyık.

- m. 123/010
- m.+ ların 033/09
- m.+ ı 029/011, 032/06, 119/07
- müşābehe** (Ar.): Benzerlik, benzeyiş.
- m. 028/07
- müşābih** (Ar.): Benzeyen, benzer, mümâsil.
- m. 036/010, 066/04, 078/03, 080/04, 118/01
- m. nuṭuk etmeye 034/02
- müşāfeh** (Ar.): *ṣefeh* “dudak”tan *muṣāfehe*
- Karşılıklı konuşma, yüz yüze, ağız ağıza söyleşme.
- m. 023/011, 041/02, 064/01
- müşedded** (Ar.): Şeddeli.
- m.+ de 056/010, 125/03
- Nūn-ı m.+ de 091/04
- m.+ denüj 064/07
- m. 059/07, 063/06, 072/01, 080/010, 104/013, 110/02, 113/06, 116/011, 120/05, 125/013
- M. 122/011
- müşeddede** (Ar.): Şeddeli.
- m. 075/04, 083/03, 125/06
- m.+ dür 091/06
- rā-i m.+ dür 100/011
- m.+ nūn 060/03
- müşeddid** (Ar.): 1. Şiddet kullanan. 2. Şeddelenmiş.
- m.+ ünüj 032/03
- müşkil** (Ar.): Zor, güç, çetin.
- m.+ dür 052/011
- müsterek** (Ar.): Birden çok kimse veya şeyi ilgilendiren, onlara has olan, onların katılmasıyla meydana gelen, ortak.
- m. 055/01, 103/02
- m.+ dur 088/01
- m.+ lerdür 029/06, 037/04, 103/03, 103/07, 108/09, 115/05
- m.+ lerin 055/04, 121/09
- şıfat-ı m.+ lerin 068/02, 103/09
- müstereke** (Ar.): Birden çok kimse veya şeyi ilgilendiren, onlara has olan, onların katılmasıyla meydana gelen, ortak.
- şıfat-ı m.+ lerin 077/04
- şıfat-ı m.+ lerin 108/011
- müte’abhirin** (Ar.): Sonra gelen, sonraki.
- m.+ den 051/012
- müte’allik** (Ar.): Âit, dâir, ilgili, alâkalı.
- m.+ dur 024/07, 025/05
- m.+ dür 023/04, 046/09
- m.+ lerdür 024/08
- m. 065/013
- m.+ dir 061/04
- m.+ dur 011/011, 025/05, 053/010, 058/02, 128/04, 129/04
- m.+ dür 076/02, 079/08, 127/01
- m.+ dür 042/02, 050/09, 053/07, 053/09, 055/013, 062/010, 079/012, 086/08, 107/013, 129/013, 130/05
- müte’allika** (Ar.): Âit, dâir, ilgili, alâkalı.
- m.+ dur 077/010, 105/06, 114/06
- müte’allikât** (Ar.): Alakalar.
- m. + ıyla 119/03
- müte’arrif** (Ar.): Bir şeyi araştırarak öğrenen, hakkıyla bilen, ârif.

- m. 085/01
- müteharrik** (Ar.): Hareket eden, hareket hâlinde olan.
- m. 039/011, 042/011, 070/04, 089/07, 125/05
- m.+ de 091/04
- nün-ı m.+ den 089/04
- mütekaddimî** (Ar.): Önde bulunan, öne geçen, öndeki.
- ‘ulemā-i m.+ nūḡ 012/013
- mütekārib** (Ar.): 1. Birbirine yaklaşan, yakınlaşan, 2. *i.* On kalıbı olan ve bizde dört “feûlün” ve “feûlün feûlün feûlün feûl” şekli kullanılan bir aruz bahri.
- m. 066/06
- mütekellim** (Ar.): Konuşan, söyleyen kimse .
- zāmīr-i m.+ dūr 017/01
- mütemekkin** (Ar.): Bir yere yerleşmiş, yerleşik, mukim.
- m. 059/04
- m. kılub 035/08
- m. ola 060/01
- mütemekkin** (Ar.): Bir yere yerleşmiş, yerleşik, mukim.
- m. 065/011
- mütetābi‘** (Ar.): Peş peşe sıralanan, birbiri ardınca meydana gelen, zincirleme olarak birbirini tâkip eden.
- m. 003/01, 131/09
- mütetāvir** (Ar.): Gelişmiş, geliştirilmiş.
- m. 131/010
- mütevālî** (Ar.): Birbiri ardınca olan, peş peşe gelen, aralıksız devam eden, devamlı.
- m. 002/13, 131/09
- M. 130/03
- müttehid** (Ar.): Birleşmiş, birlik olmuş, birleşik.
- m. 127/09
- m.+ lerdür 093/012, 121/04
- müyesser** (Ar.): Kolaylıkla olan, kolaylıkla yapılan, kolaylaştırılmış.
- m. 016/01, 020/010, 098/06
- müzekkir** (Ar.): tezkir “hatırlatmak”tan muzekkir.
- m. 137/014
- müzeyyen** (Ar.): Süslenmiş, bezenmiş, süslü, zînetli.
- m. 018/013
- müzmer** (Ar.): Gizlenmiş, saklanmış, dışarıya vurulmamış şey.
- m. 023/04
- N**
- nāb** (Ar.): Temsil etmek.
- n. 087/010
- nācid** (Ar.): Yardım eden.
- n. 084/06
- n.+ dūr 087/012
- nağme** (Ar.): Kulağa hoş gelen âhenkli ses, ezgi.
- n.+ lere 017/07
- nahif** (Ar.): Söz dizimi, cümle bilgisi, sentaks.
- n. 058/012
- naḡvā** (Ar.): Arzulanan.
- n. 055/03
- nāib** (Ar.): Bir makâmın sorumluluğunu asıl sâhibi yerine geçici bir zaman için yüklenen, ona vekâlet eden kimse, vekil.
- ḡāl-i n. 012/02
- n.-i fā‘il-i tahtında 038/06
- naqd** (Ar.): Kusurlu sözle kusursuz sözü ayırt etme, tenkit.
- n. olmuşlardur 003/010

naķıd	(Ar.): 1. Paranın sahtesini, kalıbını ayıran kimse, 2. Bir şeyin iyisini kötüsünden ayıran kimse veya şey. n.+ ı 027/09	naşr	(Ar.): Yardım etmek. n. 007/02
nākız	(Ar.): Bozan, nakzeden. n. 127/06	nażar	(Ar.): Bakış, bakma, göz atma. n. ĩden 025/07
naķl	(Ar.): 1. Bir yerden bir yere götüren, taşıyan, nakleden kimse veya şey 2. Bir dilden başka bir dile çeviren kimse. 3. İştittiği haberi başkalarına anlatan nakleden, rivâyet eden kimse veya şey. n. olunmuş 013/07	nāzım	(Ar.): Düzenleyen, tanzim eden. n. 055/03 n. 046/03 n.+ da 119/09 n.+ dur 132/13
naķş	(Ar.): Eksiklik, noksanlık. n.+ ına 014/011		n.-ı ‘aĤı 134/013
namāz	(Far.): İslâm dînine belli kurallara göre günde beş vakit yapılması müslümanlar üzerine farz kılınmış olan ve İslâm’ın beş şartından birini teşkil eden ibâdet. n.+ a 112/01 n.+ da 110/08	nażıf	(Ar.): Temiz, pak. n. 111/010
nār	(Ar.): Ateş, od. n.-ı ‘işıyânda 021/013	nāzil	(Ar.) Yukarıdan aşağıya inen, nüzul eden. n. olmuşdur 019/02
nās	(Ar.): İnsanlar, halk. n.+ a 012/06 n.+ ı 010/01 n.+ un 002/10 n.+ uñ 014/02	nāzır	(Ar.): Benzer, eş. n.-i ‘azım 135/02
naşar	(Ar.): Yardım. n.+ um 027/05	nażm	(Ar.): Vezinli, kâfiyeli söz dizisi. Karşıtı: NESİR n. 018/02, 021/06, 064/02, 117/09, 132/02 feĤvâ-yı n. 017/02, 044/09, 125/011 FeĤvâ-yı n. 015/06 n.-ı kitâb 012/03 n.-ı yesİRime 025/06 n.+ da 122/013, 126/05 n. etdüm 003/013 n.+ ı 004/09, 021/07, 136/10 N.+ ı 107/04 n.+ ın 136/06 n.+ ını 135/07 n. ider olmuşdum 003/07 n.+ uñ 012/07, 130/011, 133/05
nāşır	(Ar.): Yardım eden kimse, yardımcı. n.+ ları 008/07		
nāşır	(Ar.): Yardım eden kimse, yardımcı. n. 009/02 n.+ udur 027/09 n.+ idür 027/08		

n. etdüm 026/07	n. 123/04
n.+ ı 005/1, 024/09	nefs (Ar.): Bir kimsenin kendi öz varlığı, öz benliği, kişiliği.
n.+ uş 022/08	n. 054/010, 054/012
ne (T.): Hangi şey.	cereyân-ı n. 073/04
n. 016/02, 056/05, 063/04, 063/05, 063/07, 069/01, 069/02, 070/03, 070/04,	habs-i n. 073/05
071/013, 071/05, 074/01, 078/012, 083/04, 105/01, 106/013, 107/01, 110/01, 110/03,	icrâ-yı n. 073/06, 106/02, 107/03
111/011, 113/04, 113/05, 116/010, 122/010, 122/011, 123/06, 123/07, 136/011	icrâ-yı n.+ den 122/09
nebât (Ar.): Bitki.	cereyân-ı n.+ dūr 039/05
n.+ dan 130/09	cereyân-ı n.+ e 054/07
nebeviyye (Ar.): Nebiye, peygambere âit, peygamberle ilgili.	n.+ i 054/08
hicret-i n.+ nūş 134/05	n.+ inde 058/011
şer'-i şerif-i n.+ nūş 007/05	nehş (Ar.): Birini bir şeyden alıkoyma, bir şeyin yapılmasını yasak etme, menetme, engelleme.
nebiyyü'l-ḥademeyn (Ar.): 2 hizmetin peygamberi.	n.-i ḥāzırdu 079/010
n. 131/06	neşir (Ar.): Yayma, dağıtma, saçma.
nebr (Ar.): Sesi yükseltme.	n.+ de 051/04
n. 036/07	n.+ dedir 051/011
necīm (Ar.): Yıldız.	nev' (Ar.): Tür, çeşit.
n. 105/02	n. +ile 017/010
nefaḥ (Ar.): Güzel koku.	nevḥā (Ar.): Ölünün arkasından sesle ağlama, mâtemle feryat etme.
n.+ leri 131/010	n.+ lar 017/07
nefaḥat (Ar.): Güzel kokular.	nice (T.): Çok, pek çok, birçok.
n.-i selām-ı irsāl 131/01	n. 052/010
nefehāt (Ar.): Güzel kokular.	n.+ si 019/09, 052/07
N.-ı nefḥanūş 130/04	nidā (Ar.): Seslenme, çağırma, bağırma.
nefḥa (Ar.): Güzel koku.	n. 064/09, 119/08
Nefehāt-ı n.+ nuş 130/04	n. idüp 083/010
nefis (Ar.): <i>nefāset</i> "çok değerli olmak"tan <i>nefis</i>	n.+ sı 021/05, 084/09, 111/010, 118/07
Herkes tarafından beğenilen, çok hoşagiden, çok güzel.	ḥarf-i n.+ dur 020/05

n. idüp 040/04	seneyi bildiren rakamdan sonra ramazan ayını gösteren bir rumuz olarak kullanılırdı.
n.+ nı 020/08	
nifâk (Ar.): İnsanlar arasında anlaşmazlıktan gelen ayrılık, ara bozukluğu.	n. 031/012, 050/01, 090/013, 091/03, 091/05, 091/07, 093/04, 095/010, 125/03, 125/04, 125/07, 127/09
ehl-i n.+ uñ 005/013	n.-ı hafife 035/02
nihâyet (Ar.): Son.	n.-ı mahrecdür 090/011
n. 011/06	N.-ı müşeddede 091/04
nisbet (Ar.): 1. İki şeyin veya parça ile bütünün nitelik veya nicelik bakımından birbirine göre olan durumu, oran. 2. Ölçü, derece.	n.-ı müteharrikden 089/04
n. 109/011	N.-ı sâkinde 091/04
niteki (T.): Cümle başında kendisinden önce gelen cümledeki hükmü doğrulamak için “gerçekten, hakikaten, nasıl ki ... olduğu gibi” anlamlarında kullanılır.	n.-ı sâkine 042/07, 093/011, 093/04, 094/02, 095/012, 127/08
n. 022/05, 026/01, 039/012, 046/013, 047/09, 080/05, 081/013, 087/012, 089/012, 098/08, 101/02	N.-ı sâkine 094/010
N. 048/01, 100/012, 106/03	n.-ı sâkineden 127/07
nitekim (T.): Cümle başında kendisinden önce gelen cümledeki hükmü doğrulamak için “gerçekten, hakikaten, nasıl ki ... olduğu gibi” anlamlarında kullanılır.	n.-ı sâkinenün 092/013, 094/05
n. 039/05	n.-ı sâkineye 094/08
N. 033/011, 128/012	n.+ a 095/01
niyyet (Ar.): Bir şeyi yapmayı önceden kurma, zihinde tasarlama, yapmayı aklına koyma, yapmaya karar verme.	n.+ da 031/013, 089/06
n. 026/04	n.+ dan 091/01, 091/03
nokta (Ar.): Biçimi kalemin kâğıda bir defa dokunması ile meydana gelen ben gibi ufak şekil, benek.	n.+ dur 094/012
n.+ da 063/012	n.+ inuñ 038/011, 038/09, 042/03
n.+ ları 015/013	n.+ nuñ 091/02
nün (Ar.): Arap alfabesinin yirmi beşinci, Türkler’in İslâmiyet’i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9–10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin yirmi sekizinci harfi ve bu harfin adı [Ebced hesabında değeri 50’dir.] ن, eski târihlerde	N.+ u 031/03
	n.+ unuñ 038/011
	n.+ uñ 045/07, 045/09, 091/010
	nūr (Ar.): Gözle görülen aydınlık, maddî şeyleri görmeye yarayan ışık, ziyâ.
	n. 006/03
	nuşret (Ar.): Yardım, özellikle Allah’ın yardımı.
	n. 008/05, 010/06
	N. 009/03
	seyf-i n. 006/012

nuṭṭ (Ar.): Söz, konuşma, kelâm

n. 118/01, 126/04

n.-ı ḳaṣîr 123/05

n.+ ı 070/06, 084/09, 105/02, 116/07

n.+ ına 112/03

n.+ ında 029/01, 032/011, 056/03, 072/09, 080/03, 080/09, 083/02, 109/01, 109/013,

110/013, 111/010, 122/09, 123/08

n.+ ından 034/09, 078/02

n.+ ını 042/03, 104/012

n.+ u 028/09, 035/011

n.+ unda 031/011, 058/012

n.+ unu 018/011, 113/04

n.-ı ‘alâ 056/08

n.+ undağı 032/04

nuṭṭ (Ar.): Söz, konuşma, kelâm. (bk. Nutk)

n. 070/03

n.+ da 063/09

n.+ ları 015/013

n.+ larında 048/010

müşâbih n.+ etmeye 034/02

nüzûl (Ar.): Yukarıdan aşağıya inme.

n. 131/010

n.+ ı 131/09

O

o (T.): Tekil üçüncü şahsı gösterir. [Çekimli şekilleri şöyledir: *Ona, onda, ondan, onu, onun, çoğulu onlar*]

o. 129/06

oku - (T.f.): Okumak, Bir yazıda ne yazıldığını sâdece gözle veya aynı zamanda seslendirerek çözmek.

o.- dular 017/04

o.- rken 016/04, 018/012

o.- rsa 016/02

o.- sun 016/02

o.- yup 035/05

o.- rlar 017/010, 030/07

o.- dur 018/09

o.- ducu 018/08

o.- duğ ı 019/013

o.- mağ dan 119/011

o.- mağ da 016/05, 017/010

o.+ dur 082/02

o.+ ları 040/01

o.- n sa 110/08

o.- nur 111/012

o.- nmağ a 101/06

o.- nmağ 020/02, 034/07

o.- yup 126/010

ol (T.): Eski Türkçe: Tekil üçüncü şahsı gösterir.

ana: ona

013/010

anda: onda

004/04, 010/011, 025/010, 025/09, 030/03, 041/04, 124/06

andan: ondan

003/012, 022/010, 053/013, 061/05, 067/07, 074/010, 087/06, 108/05, 127/07, 132/10, 084/06

andandur: ondandır

071/09

anı: onu

008/010, 009/03, 009/06, 009/07, 067/05

anlar: onlar

078/010	ol-a O. 029/03
anlara: onlara	o.-a Ol 029/03
045/04, 048/08, 131/02	o.- du 062/02
anlarda: onlarda	o.-sın 024/04
003/09	o.-sun ve 009/07
anlardan: onlardan	o.-up tahşil-i hezâkat 016/01
013/05, 021/06, 051/013, 087/010	o.-ur Haddinden 016/09
anları: onları	o.- a 004/012, 009/03, 016/01, 021/011, 036/010, 037/011, 040/011, 040/013, 047/010,
006/012, 051/010	047/08, 047/09, 048/06, 049/011, 050/013, 050/03, 051/010, 056/011, 056/06, 057/01,
anlaruğ: onların	057/012, 057/03, 059/010, 063/05, 063/08, 066/05, 066/06, 071/013, 073/013, 075/03,
047/010, 066/012, 072/08, 075/06, 079/01, 091/08, 118/011, 123/01, 126/06	075/05, 078/012, 080/010, 082/05, 083/03, 083/04, 085/05, 085/07, 088/011, 100/010,
anuç: onun	100/02, 100/05, 100/07, 104/013, 105/01, 106/013, 111/011, 113/05, 113/09, 116/010,
002/12, 007/011, 008/06, 008/2, 010/02, 010/03, 011/04, 012/04, 013/05, 014/01, 030/04, 038/013 045/09, 049/01, 049/011, 054/08, 134/01, 130/013	119/010, 122/010, 122/011, 122/012, 124/05, 126/01
anuçla: onunla	beri o.- a 060/09
044/013, 054/08, 088/08, 106/01	hâriş o.- a 089/010
ağa: ona	mu'rib o.- a 110/04
009/02, 011/012, 013/011, 014/013, 017/02, 020/06, 025/05, 038/03, 038/04, 038/07, 050/013, 051/02, 053/010, 053/013, 053/06, 055/013, 067/04, 079/08, 079/09, 086/08, 088/02, 089/02, 099/011, 127/06, 128/04,	muğarin o.- a 059/05
130/08, 062/010, 079/012	muğârin o.- a 069/01
ol- (T.f.): 1.Olmak, meydana gelmek, vukû bulmak.	mücâvir o.- a 059/08, 081/04
2. (y.f.): durumunda bulunmak, haline gelmek,	mütemekkin o.- a 060/01
3. (y.f.): Olunmak,edilmek,	râsih o.- a 004/010
4. (c.f.): i-, ol-	vâki' o.- a 069/01
5. "yardımcı fiil" olarak ismin veya sıfatın belirttiği hali olmak,	o.- alar 021/012, 049/04, 049/07, 092/02, 103/013, 111/03, 120/09, 121/013, 122/01,
o. - 002/04, 004/05, 007/012, 007/09, 012/05, 013/012, 015/06, 021/013, 021/03,	125/03, 125/05, 125/06
026/08, 042/04, 049/01, 065/011, 074/012, 074/02, 088/03, 099/012, 100/05, 131/04,	o.- asın 068/011
136/09	o.- dı 073/011, 078/09, 101/05, 101/07, 128/07, 133/09

o.- dılar 047/07	028/06, 039/011, 040/012, 048/05, 048/07, 054/07, 057/09, 059/03, 059/07, 073/012, 074/02,
o.- dıyse 018/07	
o.- du 098/05	074/03, 078/04, 080/011, 080/04, 081/013, 082/03, 082/04, 089/011, 089/04, 091/013,
o.- dular 047/06	095/011, 099/013, 101/09, 110/08, 112/01, 118/01, 122/08
o.- ğıl 028/013, 031/010, 034/04, 035/010, 039/04, 042/06, 044/011, 056/07, 063/02,	etmiş o.- up 040/011
076/08, 093/03, 094/05, 099/07	fevâid-i kebiresi o.- up 023/08
o.- ıcağ 052/06	halâş o.- up 120/08
o.- maz 019/012, 047/012, 065/011, 093/010, 094/01, 098/06	hâlişa o.- up 081/012
o.- muşdur 073/03	imtizâc-ı şavt-ı kuvvet o.- up 080/012
düzülmüş o.- mışlardur 003/010	mâil o.- up 039/01
zâhib o.- mışlardur 068/012	mesküre o.- up 056/010
naẓm ider o.- muşdum 003/07	mükerreme o.- up 080/013
o.- muşdur 134/06	ri'âyet o.- up 118/02
nâzil o.- muşdur 019/02	vâfî o.- up 112/03
nağd o.- muşlardur 003/010	vâşıl o.- up 024/03
o.- sa 023/09, 030/07, 032/010	o.- ur 017/013, 018/05, 029/04, 032/07, 032/08, 037/01, 074/03, 080/013, 080/04,
o.- salar 055/01	080/05, 087/03, 088/03, 094/01, 094/04, 096/04, 098/08, 105/013, 121/07, 125/04,
o.- sağ 058/03	125/05, 125/06, 125/07
o.- sun 002/11, 002/13, 009/03, 015/07, 069/02, 069/03, 110/02, 125/013, 131/013,	aķreb o.- ur 074/04
131/08, 132/02	baraş o.- ur 016/09
o.- ub 036/05	itmiş o.- ur 136/03
o.- una 032/07	laħin-ı şenî' o.- ur 032/010
tekrîr o.- una 032/08	lâzım o.- ur 038/03
o.- unup 036/02	sümür o.- ur 016/09
tebdîl o.- unup 021/010	o.- urdu 067/012, 067/013, 078/06
o.- unur 038/03, 050/013	o.- urdu 061/012, 061/013, 115/010, 115/07
o.- unur. 032/010	o.- urlar 048/04, 048/07
o.- up 015/012, 015/013, 016/07, 017/013, 020/01, 021/011, 021/08, 024/01, 025/010,	o.- urda 069/02, 069/03, 071/013, 110/02

o.- a 056/012, 070/04, 081/09, 083/03,
085/09, 116/011, 123/07, 126/01

o. -an 010/011, 011/05, 013/02, 015/09,
015/8, 018/013, 021/07, 023/05, 028/012,

029/013, 029/04, 030/09, 031/08, 032/02,
034/06, 034/09, 036/011, 036/09, 039/010,

049/01, 049/013, 056/02, 056/03, 057/07,
058/010, 059/02, 060/07, 064/013, 066/02,

066/06, 068/013, 070/01, 070/02, 071/010,
072/010, 072/013, 074/011, 074/013,
075/01,

080/01, 080/012, 081/06, 084/011, 084/05,
085/012, 087/010, 087/08, 088/02, 091/010,

091/012, 091/02, 095/010, 110/011, 113/03,
115/012, 118/010, 118/09, 119/07, 120/03,

120/07, 123/09, 128/011, 132/09, 133/012,
133/11

O. 030/01

mehmūzu‘l-lām o. 058/03

muḥtāc o. 025/012

vāki‘ o. 025/09

vārid o. 012/010

o.+ dan 031/013

o.+ lar 122/03, 131/02

o.+ lara 101/013

o.+ lardı 095/010

o.+ lardur 095/09

o.+ ları 049/013

vāki‘ o. -dı 005/03

o.+ duğ ı 007/06, 012/07, 013/012, 014/09,
048/010, 048/08, 049/012, 064/010, 066/08,

087/07

o.-duğıçün 116/09

o- duğına 047/05

o.- duğu 003/01ve

o.-duğum 026/07, 130/013, 131/02

o.- duğun 044/07, 044/09

o. – duğıçün 023/09

o.- duğ larından 061/06, 103/02

o.-duklarıdur 047/04

o. ma 038/011

o.- masına 052/01

o.- maya 040/07, 057/010, 100/04, 101/02,
119/012, 123/011

zāhib o.-mamışdur 052/01

o.- maya 042/011, 065/03, 066/011, 078/05,
126/08

o.- mayaydı 061/011, 061/013, 067/012,
067/013, 078/05, 078/07, 115/07, 115/08,
115/09

o.- mayup 047/04, 047/05

o. -mağ 133/11

o.- mağ a 023/08, 049/02

o.-mak 029/05, 036/03, 036/13, 039/012,
059/013, 073/08, 086/01, 093/08, 106/02,

110/07, 120/04, 128/012

ḥarīş o.-mağ 089/05

idğām o.-mağ 081/013

laḥin o.-mağ 073/01

rağıb o.-mağ 013/04

o.- mağda 009/011

o.- mağdadur 036/05

o.- mağdan 048/01

o.- mağdur 013/04, 045/08, 054/08, 100/01

meskūre o.+ mağdur 099/013

o.- maya 041/05

o. -maz 048/01

o.-sa 077/013

o. –sun 125/013	o. 023/010, 032/011, 036/011,
o.- ur 041/02, 086/08, 089/08, 112/01, 125/06, 134/01	o.-an47/02, 051/07, 057/03, 060/02, 062/01, 063/011,
o.- urdu 078/07	071/010, 072/07, 073/09, 076/06, 077/03, 080/03, 081/05, 083/08, 087/013, 089/010,
o. -urlar 094/07	098/05, 101/010, 106/04, 108/010, 113/02, 119/06, 121/08
olun - (T.f.): Olmak fiiline konu olmak.	zıkr o.-an 069/07, 085/011
o.- a 016/05, 039/011, 040/08, 110/06, 111/013, 113/010, 118/03	o.-an dur 091/08
maḥv o.- a 026/011	zıkr o.-an dur 078/013
taḡlīz o.- a 105/012	o.+ lardan 004/03, 096/013
zıkr o.- anlardur 123/012	o.-an lardur 058/05, 122/013, 126/06
o.- dı 101/012, 101/02, 101/09	zıkr o.-an lardur 066/011, 075/05, 107/04
zıkr o.- dı 073/05	o.-anları 116/013
o.- du 039/06, 048/02	o.- anlar dur 117/02, 119/09
o.- madı 004/07, 047/08	o. -dı087/012
o.- maz 019/012	o.- duḡ ı 014/010, 021/01, 046/011, 128/08
o.- muşdur 095/011, 128/012	o.- duḡun a 047/03
zıkr o.- muşdur 100/013, 106/03	o.-unma lar 028/08
o.- up 029/05, 095/013	o.-unma ya 019/03, 019/04, 019/05, 028/011, 029/05, 034/011, 036/010, 036/02, 072/013,
telaḡfuz o.- up 066/010	073/07, 080/03, 089/011, 089/012
o.- ur 040/08, 044/013, 047/011, 052/010, 057/04, 063/09, 069/03, 070/06, 079/011,	iẓhār o.-unmaya 089/06
100/011, 100/02, 100/05, 100/06, 100/08, 105/02, 109/011, 110/04, 111/012, 116/09,	o.- ma ya 122/010
124/010, 124/09, 134/012	o.+ maḡ ın 063/01
ḡamduya‘atf o.- ur 011/013	idḡām o.- maḡ 089/06
idḡām o.- ur 124/08	telaḡfuz o.- maḡdadur 033/011
idḡām-ı me‘a‘l-ḡunne o.- ur 094/013	o.- maḡdan 034/010, 113/010
terkīḡ o.- ur 051/02, 052/08	iḡfā o.- maḡ dan 100/012
o.- urlar 095/06	o.-mıṣ 012/06
o.- urlar idi 047/010	naḡl o.-muṣ 013/07
o.-una 026/010	o.-muṣ dur 052/013

	o. -ur 096/01, 124/06	‘örf	(Ar.): Yasalarla belirlenmediği halde halkın kendiliğinden uyduğu âdet, gelenek.
on	(T.): 1. Dokuzdan sonra, on birden önce gelen sayının adı, 2. Bu sayıyı gösteren rakam, 10, X	‘ö.+ i	019/03
	o. 045/012, 045/03, 045/06, 045/08, 090/013, 102/013, 108/04, 114/013, 119/04, 121/02, 127/05, 128/010, 128/011	P	
		pādişāh	(Far.): <i>şāh-ı pād</i> > <i>pād-şāh</i> “taht sâhibi” veya <i>pād-i şāh</i> “büyük koruyucu”dan <i>pādişāh</i> .
			p.-ı ‘ālem-penāh 007/09
onuncu	(T.): On sayısının sıra sıfatı, sırada yeri dokuzuncudan sonra, on birinciden önce olan.	penāh	(Far.): Sığınacak yer, melce.
	o. 090/011		p. 130/012
orundulan-	(T.f.): Makam, mevki sahibi olmak.		pādişāh-ı ‘ālem-i p. 007/09
	o.- mış 014/03	pes	(Far.): Yeter, kâfi.
‘Osmāniye	(Ar.): Osmanlılarla ve Osmanlı Devleti ile ilgili.		p. 017/010, 017/013, 019/013, 021/02, 029/08, 032/01, 036/06, 036/13, 037/03,
	devlet-i ‘O.+ nūḡ 006/02		037/07, 040/08, 044/013, 045/012, 047/06, 047/08, 049/01, 052/01, 054/01, 054/012,
oş	(T.): Şu.		057/010, 057/05, 059/01, 059/011, 060/03, 061/013, 063/01, 069/06, 072/07, 073/06,
	o.+ da 026/04		073/09, 076/010, 080/04, 080/07, 082/02, 087/012, 088/06, 089/08, 093/02, 094/04,
ot	(T.): Bir iki mevsim veya bir yıl, pek azı da daha fazla yaşadıktan sonra kuruyan, toprak üstündeki kısımları odunlaşmayıp yumuşak kalan küçük bitkilerin ortak adı.		099/09, 103/08, 104/010, 105/013, 110/06, 110/09, 112/02, 115/010, 115/02, 120/04,
	o.+ uḡ 130/09		127/09, 137/01
Ö			p. 015/05, 026/06, 029/04, 030/05, 032/010, 034/07, 036/08, 063/09, 067/08,
ög	(T.): Ön; arka, sağ ve soldan başka dördüncü yön, görünen ileri taraf. Karşıtı: ARKA		068/01, 071/09, 077/02, 078/09, 083/01, 084/012, 085/02, 091/09, 093/07, 101/07,
	ö.+ din 081/09		101/08, 103/04, 104/08, 105/011, 108/06, 108/09, 113/01, 113/011, 116/012, 117/03,
‘ömr	(Ar.): Yaşama veya var olma süresi, bir şeyin yaşadığı müddet, hayat.		119/05, 123/06, 123/08, 125/05, 126/02
	‘ö.+ ini 010/03		ḥaḳīḳü‘l-ḥıfzdur P. 122/06
ön	(T.): Arka, sağ ve soldan başka dördüncü yön, görünen ileri taraf. Karşıtı: ARKA		raḳīḳü‘s-şavt ḥaḳīḳü‘n-nuṭuḳdur
	ö. 087/07		P. 118/08
öḡ	(T.): Ön; arka, sağ ve soldan başka dördüncü yön, görünen ileri taraf. Karşıtı: ARKA	pür	(Far.): Dolu.
	ö. 102/07		p. 022/01
			p.+ dür 136/11

R**rā**

Arap alfabesinin onuncu, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar dokuz – on asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin on ikinci harfi ve bu harfin adı [Ebced hesâbında değeri 200'dür.] ر harfi, eski târihlerde seneyi bildiren rakamdan sonra rebiyülâhîr ayını gösteren bir rumuz olarak kullanılırdı.

r. 031/08, 032/07, 032/08, 032/09, 088/01, 090/012, 099/012, 101/02, 101/09

r.-i maẓmûmunuñ 100/09

r.-i meftûhun 100/09

r.-i meksûrenüñ 100/06

r.-i muḥaffefe 032/06

r.-i muṣaḫḫilenüñ 101/01

r.-i müṣaḫḫale 032/07

r.-i müṣeddededür 100/011

r.-i sâkine 100/03

r.+ da 091/01, 094/07, 099/010, 101/09

r.+ da idġâmidüp 031/06

r.+ lar 032/08

r.+ nun 031/06

r.+ nuñ 032/011, 032/02, 045/07, 045/09, 090/013, 101/04

R.+ nuñ 101/012

er-raḥmân r.+ sında 100/012

r.+ ya 094/07

rabbânî

(Ar.): Rabla ilgili, Allah'a âit, ilâhî.

'avn-i r. 026/09

râci'

(Ar.): –e dönen, rücu eden.

r.+ dur 026/013, 033/03, 038/04, 038/06, 058/01, 062/09, 086/06, 114/06, 134/011

r.+ dür 050/09, 104/04, 107/012, 129/05, 130/06

ragbet

(Ar.): İstek, arzu, alâka, meyil, teveccüh

r. iden 025/08

rāġib

(Ar.): İstekli, isteyen kimse.

r. 028/012, 035/010, 042/06, 044/011, 056/07

r.-ı kâmil 123/08

r.-ı kırâat 021/07

r.-ı kırâat-ı furkân-ı hamîd 099/06

r.-ı tefrîd 076/07

r.+ a 080/07, 093/08, 116/013

rahm

(Ar.): Merhamet, acıma.

r.+ üñden 135/04

rahmân

(Ar.): “Kâfir-mümin ayırmadan yarattığı bütün varlıklara merhamet eden, nimet veren” anlamında esmâ-i hüsnâdan Allah'ın en güzel isimlerindendir.

melâike-i r. 008/06

ġufrân-ı r.+ ı 026/08

rahmet

(Ar.): Allah'ın yaratıklarına olan merhameti, acıma ve esirgemesi.

r.-i ġufrân 131/011

r.+ leri 002/09

rahmetu'llah

(Ar.): Allah'ın rahmeti .

r. 080/05

rakîk

(Ar.): Köle veya câriye.

r. 025/07

r.+ dür 028/01

r.+ e 072/02

rakîka

(Ar.): 1. İnsanın gönlüne ferahlık veren, kalbini yumuşatan, rikkatli ve duygulu hâle getiren etkili söz veya tecellî. 2. Hak'tan kula ulaşan rûhânî yardım, nefsin yoğunluğunu yok eden her şey, rûhânî latîfe.

r. 070/05, 120/06, 126/01

rāsīḥ	R. 122/011 (Ar.): Sağlam, kuvvetli, metin, muhkem. r. 023/08, 093/08 r. 021/08 r. ola 004/010 r. 015/011	resim	(Ar.): Bir nesne, bir canlı yâhut tabiatın kara kalemle, sulu veya yağlı boya ile kâğıt, bez vb. bir yüzey üzerine yapılan benzeri, tasvir, timsal. (bk. Resm) R.+ de 093/012
rasūḥ	(Ar.): Bilgi sahibi, bilgili. r. 022/013	resm	(Ar.): Bir nesne, bir canlı yâhut tabiatın kara kalemle, sulu veya yağlı boya ile kâğıt, bez vb. bir yüzey üzerine yapılan benzeri, tasvir, timsal. ma'nā-yı r. 044/010 r.+ i 024/09 r.+ üñ 137/013
rebā'i	(Ar.): Dörtlül. r.+ ye 087/06, 087/09	resül	(Ar.): Peygamber, nebî. [Özellikle Hz. Muhammed için kullanılır] r. 012/05 r. 015/06 R. 002/04
recā	(Ar.): Ümit, emel, umma. r.+ sını 137/09	Resūlu'llah	(Ar.): Allah'ın resulü. R. 002/11 r. 012/05 teslīm-i r. 012/04
refi'	(Ar.): Yukarı kaldırma, yükseltme. Maḥall-i r.+ de 102/011, 127/04 maḥall-i r.+ dedür 114/012	reşha	(Ar.): Sızma, sızıntı, damla. r. + ları 131/011
reḥāv	(Ar.): Yumuşakça. r. 112/011	rıf'at	(Ar.): Yücelik, yükseklik, özellikle mevki yüksekliği. ilticām-ı bāb-ı r.+ ına 027/07
reḥāvet	(Ar.): Gevşeklik, kendini koyuverme, ağırlık, tembellik. r. 037/06, 061/013, 112/011 r.-i kuvvetin 082/013 r.+ de 108/07	rıfāfet	(Ar.): Kaldırma, yükseltme, izale etme. r.+ iyle 098/07
rekāket	(Ar.): Konuşmada tutukluk, kekemelik. r. 074/012, 099/011, 101/05, 119/08, 112/010 r.+ i 117/012, 118/02, 122/08 r.+ in 037/010, 088/07, 118/09, 119/013 r.+ iyle 033/011 r.+ iyle telaffuz idüp 033/08 r.+ dūr 088/02 r.+ ini 029/013	rıḥv	(Ar.): Üflemeli harf. r. 054/013, 054/04, 058/013 r. 054/013, 054/04, 058/013 r.+ dur 054/05
		rızā	(Ar.): Hoşnut ve memnun olma durumu, hoşnutluk, memnunluk. ṭaleb-i r. 026/05

ri'āyet (Ar.): Saygı, sayma, itibar.

r. 017/05, 028/09, 029/013, 029/09, 031/07,
032/011, 034/09, 035/06, 037/010, 042/04,

044/08, 056/04, 068/011, 072/013, 078/011,
078/08, 080/03, 080/09, 081/01, 083/07,
085/013,

088/09, 109/05, 113/012, 113/03,
119/07, 125/08

r.-i hüdüd 083/08

r.+ dūr 029/010

r. edüp 069/08

r. ide 036/09, 043/06

r. ider 019/09

r. idüb 068/03

r. idüp 032/04, 043/02, 057/07, 070/011,
070/03, 117/01, 118/010, 119/013, 122/09

r.+ in 127/010

r.+ ine 013/03, 112/03

r. kılup 037/08, 110/012

kemāl-i r.+ leri 078/011

r. olup 118/02

ri'āyyet (Ar.): Saygı, sayma, itibar.

merātib-i r.+ de 004/012

reczin (Ar.): Şiir ölçüsü.

r. 081/09

riḥāvet (Ar.): Rehavet.

r.+ de 067/09

riḥvan (Ar.): Yumuşakça.

r. 114/07

riḳāb (Ar.): 1. Boyunlar 2. Köleler, cāriyeler,
kullar.

r.+ ina 006/010

liva-i r.+ ını 008/013

riḳāket (Ar.): Konuşmada tutukluk, kekemelik.

r.+ ın 056/03

r.+ ina 068/012

r. 030/05

r.+ ıyla 063/04

r.+ ıyla idüp 105/011

r.+ i 112/04

r.+ inden 057/06

r.+ ıyla 063/01

r.+ dūr 091/05

r.+ lerin 042/04

risāle (Ar.): Genellikle belli bir konuda yazılmış
küçük kitap, broşür.

r. 003/012, 004/05, 129/06

r.+ nūḡ 005/1

r.+ ler 003/07, 003/08

r.+de 133/08

risālet (Ar.): İnsanları dīne dāvet etme işi,
peygamberlik, resullük.

hāzret-i r. 130/012

hāzret-i r.+ den 013/09

rivāyet (Ar.): Bir haberi, söz veya olayı nakletme,
anlatma.

r. 003/06, 127/07

riyāzet (Ar.): Az yiyip içme, az uyuma, çok ibâdet
etme, nefsin arzuladığı şeylerin aksini
yapma, dünya lezzetlerinden sakınmak
süretiyle nefsi terbiye etme, ahlâkı
güzelleştirme.

r. 064/01

id-üp r. 023/012

r. +le 098/07

ru's (Ar.): Baş, başlar.

r. 119/05

rucū' (Ar.): Dönme, geri dönme.

s.+ uñ 110/011

r. 011/08

ş.+ dur 097/02

rusūh (Ar.): Sağlam olma, sağlamlık.

şād

Arap alfabesinin on dördüncü, Türklerin İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin on yedinci harfi ve bu harfin adı [Ebced hesabında değeri 90'dır.] ص harfi, eski tarihlerde seneyi bildiren rakamdan sonra safer ayını gösteren rumuz olarak kullanılırdı.

tamam-ı r.+ a 024/01

rusūhan (Ar.): Sağlam olma, sağlamlık.

R. 014/013

S

ş. 050/01, 108/05, 109/013, 110/05, 110/06, 112/01

şā (Ar.): Arap alfabesinin dördüncü, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9–10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin beşinci harfi ve bu harfin adı. [Ebced hesabında değeri 500'dür]

billâhi't-tevfîk Faşlu's- ş. 109/06

ş.+ a 028/07, 097/010

ş.+ dan 115/03

ş.+ ı 108/07

ş.+ den 115/05

şadā

(Far.) Ses, âvaz.

ş.+ nuñ 115/05, 118/09

ş.+ dur 124/03

ş.+ ye 118/01

şadr

(Ar.): Ortaya çıkan, meydana gelen, zuhur eden.

sa'âdet (Ar.): Mutlu olma, mutlu ve mesut yaşama, mutluluk, bahtiyarlık.

ş.-ı evvelde 122/03

s. 137/01

ş.-ı yelidigi 053/012

ehl-i s. 025/07, 028/013

şafā

(Ar.): Gönül şenliği, rahat, huzur, kedersizlik.

sa'b (Ar.): Güç olan, güçlkle yapılan, zor, çetin, müşkül.

ş.- landur sını 135/010

s. 004/03, 021/04

şafara

(Ar.): Safir, rehavet vb. harflerin sıfatlarından. Safir harfin seslendirilmesi esnasında iki dudak arasından çıkan ve kuş yahut ıslık sesine benzeyen artı sese denir. Safara kelimesi de bu sığata işaret ediyor.

şābir (Ar.): Sabırlı.

ş.+ dür 094/03

s. 108/06

şābit (Ar.): Yerinde duran, yer değıştirmeyen, durağan.

şafı

(Ar.): Bağışlama, affetme, af.

ş. 001/03, 094/02

ş. 026/010

ş.-i hatda 093/013

ş.-ı subhānı 026/09

şad Arap alfabesinin on dördüncü, Türklerin İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin on yedinci harfi ve bu harfin adı [Ebced hesabında değeri 90'dır.] ص harfi, eski tarihlerde seneyi bildiren rakamdan sonra safer ayını gösteren rumuz olarak kullanılırdı.

şafha

(Ar.): Bir olayın gelişmesinde birbiri ardınca görülen değışik durumlardan, dönemlerden her biri, evre, merhale.

ş. 025/013

şāfi

(Ar.): Temiz, hâlis, saf.

ş. 028/05, 042/04, 081/011, 117/013

	ş. kılub 043/04		ş.- a 070/013
	ş. kıluþ 039/06	sākıt	(Ar.): 1. Düşen, düşmüş, 2. Hükümsüz, geçersiz ve önemsiz duruma gelen, değeri, kıymeti kalmayan.
	s.+ liğ in 034/09, 038/013, 042/08		
	ş.+ liğ e 063/03		s.+ dur 093/013
	ş.+ lığ ın 034/01	sākin	(Ar.): Sesli harf yerini tutan hareketlerden biriyle okunmayan ve üzerine sükûn cezmişâreti konan, cezimli harf.
şafılık	Maddî veya mânevî anlamda saf ve temiz olma durumu, temizlik, arılık, sâfiyet.		s. 039/011, 039/013, 047/010, 047/013, 047/09, 048/05, 048/07, 070/04, 089/03
	ş. 062/013		
şafir	(Ar.): Islık çalarcasına ses çıkarma.		hurûf-ı mehmûse-i s. 039/013
	ş. 112/011		Nûn-ı s.+ de 091/04
şag	(T.): Vücutta kalbin bulunduğu tarafın karşısında olan. Karşıtı: SOL		s.+ den 095/010
	ş. 084/011		mim-i S.+ e 095/013
sâhib	(Ar.): Bir şeyin mülkiyetini ve o şeyi istediği gibi kullanabilme hakkını elinde bulunduran kimse, mâlik.	sākine	(Ar.): Sesli harf yerini tutan hareketlerden biriyle okunmayan ve üzerine sükûn cezmişâreti konan, cezimli harf.
	s.-i 'inâyet 025/08		s. 099/013, 124/05, 124/07, 125/05
şahîh	(Ar.): Yalan veya hayal ürünü olmayan, gerçek, doğru.		mîm-i s. 042/011
	ķırâat-ı s. 037/011		nûn-ı s. 042/08, 093/011, 093/04, 094/02, 095/012, 127/08
	ğayr-ı ş.+ dūr 123/06		Nûn-ı s. 094/010
	ş. 015/011		râ-i s. 100/03
sā'ir	(Ar.): Başka, diğer, öteki, öbür.		nûn-ı s.+ den 127/07
	s. 047/02, 047/05, 101/012, 120/04		lām-ı s.+ nūñ 089/05
	s.+ leri 047/07		nûn-ı s.+ nūñ 092/013, 094/05
şakın -	(T.f.): Sakınmak, uzak durmak, çekinmek, kaçınmak, içtinap etmek.		nûn-ı s.+ ye 094/08
	s.- ub 029/09	şakla -	(T.f.): Saklamak, bir şeyin kaybolmaması, zarar görmemesi için belli ve emin bir yere koymak, kaldırmak.
	s.- up 110/012		ş.- ya 104/013
	ş.- alar 126/08		ş.- yalar 105/012
	ş.- up 106/01, 119/013		ş.- yup 070/013, 112/04
	ş.- a 044/01, 122/09		ş.- ya 088/07
	ş.- up 032/05, 060/06		ş. -mak 075/02

şaklı	(T.): Gizlenmiş olan, gizli, mestur, mahfi. ş.+ lar 116/02	s.+ lerinde 017/013
şalâbet	(Ar.): Katılık, sertlik. ş. 117/01	şamimiyet (Ar.): Samîmî olma, içten, candan ve riyâsız olma durumu. ş.+ de 067/09
şalabetli	(Ar.): Kuvvetli, sebatlı, sağlam, metin. ş. 109/013	samt / samit (Ar.): Susma, suskunluk, sessizlik. ş.+ de 076/011 ş.+ de 076/011
şalât	(Ar.): Hz. Muhammed'e sevgi ve saygı göstermek, onu övmek, şefâatine erişmek amacıyla okunan duâ. [Bu duâ, "Allâhümme salli alâ Muhammed" Allahım, Muhammed üzerine salât etşeklinde olup muhtelif ilâvelerle genişletilmiş şekilleri vardır. Daha çok <i>salât ü selâm</i> şeklinde kullanılır]. s. 015/06 ş.+ 1 074/03 ş.+ 1 002/09	sân (T.): Ün, şan, şöhret. 'uluvv-ı s.+ ını 008/012 sânî (Ar.): İkinci. mef'ûl-i s. 023/01 beyt-i ş.+ de 090/09 mısrâ'-ı ş.+ de 058/04 ş.+ deki 090/010 mısrâ'-ı ş.+ sinde 134/011
şalâvat	(Ar.): 1. Namazlar, salâtlar, 2. "Allahım, Efendimiz Hz. Muhammed'e ve Efendimiz Hz. Muhammed'in soyundan gelenlere salât eyle, onların şeref ve kadrini yücelt" anlamına gelen "Allâhümme salli alâ seyyidînâ Muhammedin ve alâ âli seyyidînâ Muhammed" cümlesi veya aynı anlama gelebilen duâlardan her biri. ş. 130/013 ş.-ı celîle 131/04	saña (T.): Sen zamirinin yönelme hâli. s. 135/012
sâlik	(Ar.): Bir yola girmiş olan, bir yol tutup onu tâkip eden kimse. s. 006/011	sarım (Ar.): İyi kesen, keskin kılıç. seyf-i s.+ idür 007/07
sâlim	(Ar.): Sağlam, sağlıklı, sıhhatli. s. 118/07	şarfen (Ar.): Harcamak. ş. 123/010
şâlis	(Ar.): Üçüncü. beyt-i ş.+ üñ 090/010	sağ (Ar.): Yüz. s.+ 1 060/013
şalţanât	(Ar.): Hükümdarlık, sultanlık. S.-ı Süleymānuñ 005/06	sağvet (Ar.): Karşı konulmaz derecede zorlu ve ezici kuvvet, sindirici, boyun eğdirici güç, kuvve-i kahire. s.+ ine 008/2 s.+ li 035/011, 056/08, 084/09, 099/08
sâmi'	(Ar.): İşiten, duyan kimse. s.+ lerinde 020/01	şavt (Ar.): Karşı konulmaz derecede zorlu ve ezici kuvvet, sindirici, boyun eğdirici güç, kuvve-i kahire. ş. 083/02 intişâr-ı ş. 076/012

ş.-ı ‘asîr 080/013	ş.+ den 023/04, 132/09	
ş.-ı celî 056/08	se Arap alfabesinin dördüncü, Türkler’in İslâmiyet’i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9–10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin beşinci harfi ve bu harfin adı. [Ebcîd hesabında değeri 500’dür.]	
ş.-ı hafîfdür 126/02		
ş.-ı kavî 104/07		
imtizâc-ı ş.-ı kuvvet olup 080/012	ş.+ dür 097/01	
ş.-ı şehîr 123/05	sebeb (Ar.): Bir şeyin olmasına yol açan şey, durum yahut kimse, neden, bâis, âmil.	
ş.+ da 127/08	s. 047/06, 049/011, 049/02, 099/012, 101/04, 101/06	
ş.+ dur 077/09	S.-i lâzım 049/012	
ş.+ ı 056/08	s.-i med 049/04, 049/06	
ş.+ m 117/01	ş.+ dendür 099/09	
ş.+ mda 035/011, 035/07, 036/01, 036/07, 039/05, 058/010, 062/013, 065/09, 066/01, 070/02, 071/010, 073/04, 107/03, 109/013	ş.+ iyle 088/03	
ş.+ mı 040/03, 040/04, 056/04	sebekât (Ar.): Açıkça.	
ş.+ ların 017/07	s. 004/06	
ş.+ larında 048/09	sedîd (Ar.): Doğru, mâkul.	
ş.+ larını 028/05	s. 029/01, 056/09, 104/06, 105/09, 122/05	
sa’y (Ar.): Çalışma, çalışıp çabalama, emek sarfetme, ceht.	Sehavî Kıraat alimi.	
s. 026/04, 073/013	ş.+ nüñ 060/01	
s.-ı cemîl 057/011, 103/012	s. 080/05	
say - (T.f.): <i>sā-mak</i> “saymak”tan <i>say-mak</i> Aynı cinsten olan şeylerin, 1 sayısından başlayarak her biri için bir sayı eklemek sûretiyle kaç tâne olduğunu belirlemek, sayısını bulmak, tâdat etmek.	sekile (Ar.): Ağırılık.	
ş.- arlar 045/07	s. 120/06	
sāye (Far.): Gölge.	sekillen (Ar.): Ağırca.	
s. 028/07	s. 028/01, 029/012	
sayıl - (T.f.): Sayılmak, saymak sûretiyle kaç tâne olduğu belirlenmek, tâdat edilmek.	sekiz (T.): 1. Yediden sonra, dokuzdan önce gelen sayının adı, 2. Bu sayıyı gösteren rakam, 8, VIII.	
ş.- maz 093/011	s. 045/012	
şayruret (Ar.): Olma, kılınma, bir durumdan başka bir duruma geçme.	sekizinci (T.): Sekiz sayısının sıra sıfatı; sırada yeri yedinciden sonra, dokuzuncudan önce olan.	
	S. 046/02	
	sekleyn (Ar.): İki kat ağırılık.	

ş. 131/05	s.+ dür 023/01
selâkat (Ar.): [Arapça kalıba uygun olarak Türkçe’de türetilmiş olması muhtemeldir.] Doğuştan gelen bir yetenekle güzel konuşma ve yazma, selika sâhibi olma.	sen (T.): Eski Türkçe’den beri kullanılır. Tekil ikinci şahsı gösterir. Çekimli şekilleri şöyledir: SANA, SENDE, SENDEN, SENİ, SENİN
s. 020/01.	s. 023/09, 071/09, 119/06
s.+ leri 063/012	s.+ de 064/04
selâm (Ar.): Bir kimseye veya bir topluluğa yakınlık, sevgi ve nezâket göstermek, sağlık, esenlik ve başarı dilemek için “selâmün aleyküm, merhaba, hayırlı işler” gibi sözlerden birini söyleme yâhut aynı dileği taşıyan bir işaret veya harekette bulunma.	s.+ üçün 135/11
s. 015/06, 131/010	s.+ ündür 137/03
nefâhat-i s.-i irsâl 131/01	senâ (Ar.): Övme, övüş, medih.
s.+ ları 002/10	s. 013/05, 108/04, 131/010
şelâşe (Ar.): Üç	s.-yı ‘ulyâdandır 043/011
merâtib-i s.+ den 016/02	s.+ ları 002/10
merâtib-i s.+ sine 015/05	s.+ ya 087/07, 103/01
s. +te 019/01	s. yâ 086/08
selîm (Ar.): Maddî ve mânevî kusûru, noksanı olmayan, sağlam, doğru.	s.-yâyı ‘ulyâ 119/04
s. 015/013	s.-yâyı ‘ulyâdur 115/01
selîs (Ar.): Düzgün ve açık ifâdeli, âhenkli ve akıcı söz, yazı.	seniyye (Ar.): Eski anatomide kesici ön dört diş verilen ad.
s. 015/011, 021/08, 123/04	s. 114/06
semâ (Ar.): Göğün görünen yüzeyi, gökyüzü.	serîr (Ar.): Taht.
s. 041/02	Câlis-i s.-i saltânâtı’s 005/05
semâ’ (Ar.): Göğün görünen yüzeyi, gökyüzü.	s.+ ünün 005/06
s. 019/07, 023/012, 064/01	sermâye (Far.): <i>ser</i> “baş” ve <i>mâye</i> “para, mal” ile <i>ser-mâye</i> .
semâ’] (Ar.): İşitsel, göğe dair.	s. 021/02
s.+ dür 064/03	sirişt (Far.): Huy, doğa, tabiat, yaratılış.
semâ’]n (Ar.): İşitsel, göğe dair.	s. 066/02
s. 064/05	setr (Ar.): Gizleme, örtme, kapama.
semmeytü (Ar.): “İsim verdim.”	s. 025/013
	sevâb (Ar.): İyi ve güzel davranışlar karşılığında Allah tarafından verilen mükâfat.
	s. 022/02

	ş.-1 'azîme 111/01	ş.-1 istiâle-i maşşûşa 084/013
	ş.-1 cemîle 082/04, 121/013	ş.-1 istiâle-i maşşûsası 085/04
	ş.+ 1 074/02	ş.-1 kavîyyesi 082/013
sevî	(Ar.): Eşit.	ş.-1 kulkûle 122/05
	s. 009/03, 056/09, 105/09, 122/04	ş.-1 lâimelerindendir 125/04
	s.+ dūr 084/013	ş.-1 lâzimeleri 072/012
seyf	(Ar.): Kılıç.	ş.-1 lâzımların 088/09
	s.-i nuşret 006/012	ş.-1 lâzımlarından 075/01
	s.-i sarimidūr 007/07	ş.-1 lâzimeleri 122/08
seyrek	(T.): Parçaları veya benzerleri arasında fazla mesâfe bulunan, aralıklı. Karşıtı: SIK	ş.-1 lâzimelerin 029/010, 037/07
	s. 025/08	ş.-1 lâzimelerinün 029/011
seyyid	(Ar.): 1. Efendi, önder, reis, 2. Hz. Muhammed'in küçük torunu Hz. Hüseyin'in soyundan gelen kimse.	ş.-1 lâzimeleriyle 125/012
	s.-i halkıllâhi 013/010	ş.-1 lâzimesinün 107/03
	s.+ i 002/06, 014/01	ş.-1 maşşûşalarıyla 062/01
seyyidü'l-kevnayn	(Ar.): İki varlık aleminin seyyidi.	ş.-1 maşşûşasıledür 043/010
	s.+ dūr anuñ 130/012	ş.-1 mahsûsasın 078/02
şî -	(T.f.): Sımak, kırmak	ş.-1 mümeyyizelerin 077/04, 103/010, 108/011
	ş.- masın 028/07	ş.-1 mümeyyizesin 066/07
şîfat	(Ar.): Bir kimse veya şeyin sâhip olduğı nitelik, ona âit olan özellik, hal ve vasıf.	ş.-1 müşterekelerin 077/03
	ş. 054/012, 061/011, 073/07, 086/08	ş.-1 müşterekelerin 108/011
	lām-ı ş. 087/013	ş.-1 müştereklerin 068/02, 103/09
	ş.-1 cehr 122/05	ş.-1 tefeşşî 077/012
	ş.-1 cehri 036/01, 061/08	ş.-1 tekrîr 031/011
	ş.-1 cehrîdür 067/010	ş.-1 tekrîri 100/011
	ş.-1 cehrün 073/02	ş.-1 tekrîrle 099/08
	ş.-1 hemsde 077/01	ş.+ a 036/06
	ş.-1 hemsle 077/013	ş.+ da 029/06
	ş.-1 istiâle 043/08	ş.+ dan 066/03
		ş.+ dur 013/010, 013/011, 014/013, 017/02, 031/05, 127/012, 128/05, 129/03, 129/04

ş.+ ı 067/08, 104/08	ş. 103/03
ş.+ ından 013/07	şıyâbet (Ar.): Bulutlanmış.
ş.+ lar 078/09	ş. 018/04
ş.+ larda 054/01	şıyânet (Ar.): Koruma, muhâfaza, himâye.
ş.+ lardan 030/03, 037/03, 058/012, 061/07, 076/010, 103/03, 106/011, 108/06, 115/012, 115/02,	ş. 028/010
121/03	ş. ider 019/010
ş.+ ları 080/03, 080/013, 091/010	silk (Ar.): 1. İnci, boncuk vb. dizilen iplik.
muğâyir-i evzân-ı ş.+ ları 044/012	2. Dizi,sıra.
ş.+ ların 032/02, 081/07, 085/011, 119/07, 121/09	s.+ ime 025/08
ş.+ larından 071/011	silkın- (T.f.): Silkinmek, silkelenip üzerindeki dökme, kendini silkelemek.
ş.+ larındandır 080/02	s.- e 111/02
ş.+ larını 116/08	sîm (Far.): Gümüş.
ş.+ ların 055/04	s.+ i 136/013
ş.+ ların 072/010	sîn Arap alfabesinin on ikinci, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin on beşinci harfi ve bu harfin adı. [Ebced hesabında değeri 60'tır.]
ş.+ un 054/04	s.+ de 081/013
s.-ı elifdür 046/08	s.+ den 081/09, 108/08
s.-ı kesîresi 029/03	s.+ dür 097/02
şifât (Ar.): <i>şifât</i> ın çoğul eki -ât almış şekli <i>şifât</i>	s. 030/010,038/011, 039/04, 050/01, 110/07, 111/011, 111/013
Sıfatlar.	S. 108/05
ş.-ı kavîyyeden 029/01, 029/03	harf-i s. 111/09
ş.+ ından 126/04	s.+ e 038/06, 097/08
şihhat (Ar.): Sağlık, esenlik, âfiyet.	s.+ le 108/08
s. 041/06	s.+ ü 109/04, 112/03
kemâl-i ş.+ de 074/03	sirâyet (Ar.): Hastalık için geçme, bulaşma.
şimet (Ar.): <i>sime</i> 'nin çoğul eki -ât almış şekli <i>simât</i>	fehâmet-i s. 060/07
İşâretler, nişanlar, alâmetler, damgalar.	sîret (Ar.): Bir kimsenin ahlâkı, seciyesi, karakteri, dışa akseden davranışı. Karşıtı: SÛRET
Sonuna geldiği kelimelere "üzerinde ... izi, işâreti görülen, ... görünüşlü" anlamı katarak birleşik sıfatlar yapar.	
ş.+ de 037/04, 115/03	

s.+ inde 064/010, 066/010, 091/010, 091/012	s. 021/08, 064/013
s.+ inden 017/012	sultân (Ar.): Hükümdar.
şoğuk (T.): Isısı düşük, harâreti az olan. Karşıtı: SICAK	s.+ ıdur 007/1
ş.+ dan 017/09	s.-ı muhîr 007/012
şoğulma (T.): Kökü bulunamamıştır <i>E. T. Türk. ve halk ağzı</i> . : Suyu veya sütü çekilmek, buruşmuş, pörsümüş bir	s.+ dur 007/010
durum almak.	ihsân-ı s.+ ı 026/09
ş.+ mağa 055/013	s.+ larının 007/1
ş.+ sını 040/03	aqtâr-ı s.+ larının 005/02
şol (T.): Kalbin bulunduğu tarafta olan. Karşıtı: SAĞ	şumten (Ar.): Suskunluk.
ş. 084/012	ş. 053/06
son (T.): İçinde bulunulan vakte en yakın geçmiş zaman yahut bu zamanda yapılmış veya meydana gelmiş olan. Karşıtı: İLK	şumut (Ar.): Suskunluk.
s. 068/08	ş.+ da 054/02
sonra (T.): İçinde bulunulan veya bahsedilen ânın daha ilerisindeki bir zamanda, bilâhare. Karşıtı: ÖNCE	süre (Ar.): Kur'ân-ı Kerim'in en küçüğü üç, en büyüğü 286 âyetten meydana gelen ve Fâtiha, İhlâs, Nur gibi ayrı ayrı isimleri olan yüz on dört bölümünden her biri.
ş. 003/01, 003/012, 014/011, 015/07, 022/010, 023/04, 030/02, 030/06, 043/013, 047/010, 047/09, 049/03, 057/02, 073/011, 081/02, 087/05	s.-i fâtiḥadur 022/05
088/04, 100/04, 132/09, 133/02	s.-i fâtiḥânur 022/08
söyle- (T.f.): Söylemek, anlatmak istediği şeyi sözle bildirmek.	s.+ ler 049/013
s.- miş 132/012	şüret (Ar.): Gözün ilk bakışta gördüğü şey, dış görünüş, şekil, biçim.
s.-mişdür 133/05	ş. 063/05, 105/01, 113/05
söz (T.): Ağızdan çıkan, bir veya daha çok heceden meydana gelen kelime veya kelime dizisi.	ş.+ de 069/02, 071/013, 078/012, 106/013, 123/06, 122/010
s. 093/05	ş.+ le 056/05, 070/03
su'ûden (Ar.): Yokuş, tırmanış.	süflâ (Ar.): Çok daha, en, pekalçak, âdî, bayağı, sefil.
s. 071/06	nâ-yı s. 108/04
su'ûbet (Ar.): Zorluk, güçlük, zahmet.	sükûn (Ar.): Arap ve Osmanlı alfabesinde bir harfin harekelendirilmemesi, üstün, esre, ötre ile okunmaması durumu, sâkin olma. [Sözlüklerde harflerin cezimli okunacağını göstermek için kelimelerin açıklama kısmında yazılırdı.]
	s. 050/02
	s.+ dur 049/011

s.+ ı 089/04, 089/06	2. Bir şeyin her noktasıyla ilgisi bulunan hisse.
s.+ ın 038/011, 039/06, 042/010, 042/03, 042/08, 043/04, 089/09	ş.+ dur 040/01
s.+ un 033/07	şece'ân (Ar.): Cesaretlice.
süm̄r (Ar.): 1. Esmer kelimesinin kökü. Metinde kara yağız ibaresi olarak geçmektedir. 2. Bereketlenme.	ş. 009/012
s. olur 016/09	şedde (Ar.): Arapça ve Farsça kelimelerde üzerine konduğu harfi çift okutan işaret —ō
sünnet (Ar.): Hz. Muhammed'in müslümanlarca uyulması gereken sözleriyle örnek iş ve davranışlarının tamâmı.	ş. 129/06
s.+ dūr 012/09	ş.+ den 031/02
sūr'at (Ar.): Çabukluk, hızlılık, hız.	ş.+ nündür 053/09
s. ider 120/04	şedid (Ar.): Şiddetli.
s. +le 016/05	ş. 028/013, 056/09, 104/06, 105/09, 122/04
süzül - (T.f.): Süzülmek, süzmek işine konu olmak, süz işi yapılmak	ş.+ i 037/09
s.- müş 003/010	harf-i ş.+ i 085/07
Ş	şef (Ar.): Dudak.
şakî (Ar.): Yol kesici, haydut.	ş.+ e 121/06
ş.+ ler 005/011	şefeteyn (Ar.): İki dudak.
şân (Ar.): İyi bir nitelikte tanınmış olma durumu, ün, şöhret, itibar.	Ş. 125/012
ş.+ ları 014/07	ş.+ dūr 046/02
şar̄t (Ar.): Bir şeyin varlığının veya meydana gelebilmesinin kendisine bağlı olduğu şey, bir şeyin var olabilmesi için gerekli olan husus, koşul.	şefi'u (Ar.): Ortak, yardımcı.
ş. 125/01	ş. 131/06
ş.+ ı 047/013	şefkat (Ar.): Koruma, acıma ve esirgeme duygusu ile karışık olan sevgi.
ş.+ ları 048/04	ş. 135/04
ş.+iyyedür 079/012	şeh̄r (Ar.): Ün kazanmış, namlı, meşhur.
ş.+ iyyedür 082/012	şavt-ı ş. 123/05
ş.+iyyedür 090/010, 092/07, 124/02, 125/01	şem̄n (Ar.): Işık, mum.
şāyi' (Ar.): 1. Herkesçe duyulmuş, yayılmış, bilinmiş, halkın diline düşmüş,	ş. 116/09
	şemsiyye (Ar.): Güneşlik, şemsiye, şemsi harfler.
	idgām-ı ş. 031/05
	şenī' (Ar.): Kötü, fenâ, çirkin.

ş. 029/05,064/011, 065/03, 066/010, 080/05, 123/011	ş. 046/013, 060/01, 089/012, 098/08
laḥin-i ş. 034/011, 036/010, 036/13, 057/010, 078/05, 119/012	Ş. 033/011, 080/05
laḥin-i ş.+ den 081/08, 085/013	ş.-i fāyıkden 098/06
laḥin-i ş.+ dūr 030/012	ş.-i māhir 041/01, 063/013
laḥin-ı ş. olur 032/010	ş.-i māhir-i fāyıkden 023/012
şer‘ (Ar.): Daha en, pek kötü.	şiddet (Ar.): Bir güç, hareket veya kuvvetin derecesi.
ş.-i şerif-i nebeviyyenün 007/05	ş. 037/05, 054/03, 077/01, 080/02, 104/09, 106/011, 121/05
şeref (Ar.): Bir kimseye gösterilen saygının dayandığı mânevî yücelik, mânevî ululuk, onur, haysiyet.	Ş. 054/013
ş.+ i 013/08	ş.+ de 103/03
şerif (Ar.): Şerefli, kutsal, mübarek.	ş.+ in 053/08
şer‘-i ş.-i nebeviyyenün 007/05	ş.+ ine 030/01
hadīs-i ş.+ in 012/010	ş.+ ini 081/011
şerife (Ar.): Şerefli, kutsal, mübarek.	Ş.+ üñ 054/05
ḥadīs-i ş. 013/02	ş.-i māhir-i hāzıķuñ 011/03
şerr (Ar.): Daha en, pek kötü.	şikāk (Ar.): Uyuşmazlık, anlaşmazlık, ihtilâf.
ş.+ inden 005/09	ş. 005/010
şevket (Ar.): “kuvvet ve şiddet” Büyüklük, ululuk, heybet, haşmet.	şin Arap alfabesinin on üçüncü, Türkler’in İslâmiyet’i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin on altıncı harfî ve bu harfîn adı [Ebced hesâbındaki değeri 300’dür.] ش harfî, eski tarihlerde seneyi bildiren rakamdan sonra şâban ayını gösteren bir rumuz olarak kullanılırdı.
ş.-i kāmile 009/07	ş. 077/01, 077/06, 078/04
ş.-i sulṭāniyyenün 006/03	Ş. 078/012
ş.-i ve 008/09	harf-ı ş. 077/012
ş.+ i 008/2	ş.-i ḥālîşa 078/07
ş.+li 116/07	ş.-i tefşîşiyle 076/011
lafz-ı ş.+li 056/08	ş.+ de 078/05
ş.+ lidür 084/010	ş.+ e 080/04
şeyḥ (Ar.): Bir tarıkata girip seyr ü sülûkünü tamamladıktan sonra o tarikatın başı durumundaki en yüksek mertebeye çıkan bulunan ve kendisine derviş yetiştirme irşat izni verilen kimse; tâliplere rehberlik edip onları tarikat usûllerine göre irşat etmek ehliyetine sâhip kâmil insan.	harf-i ş.+ i 078/01
	ş.+ ü 076/09

şol	(T.): Şu, o.	t.+ ya 104/04
	ş. 003/09, 004/02, 012/05, 021/04, 128/07, 131/013, 131/08	t.+ ye 036/010, 081/04, 097/03, 097/04, 103/07
şöyle	(T.): Şuna benzer, şunun gibi.	tā Arap alfabesinin on altıncı, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin on dokuzuncu harfi.
	ş. 016/04, 017/03, 036/01, 051/09	
	ş. ide 042/010	
şu'le	(Ar.): Ateş alevi, alev, yalım.	t. 002/13, 020/09, 021/011, 021/06, 024/01, 028/06, 034/010, 035/012, 036/012,
	ş. 006/03	036/02, 036/09, 037/010, 039/01, 040/011, 040/05, 057/09, 059/013, 060/08, 064/06,
şurū'	(Ar.): Başlama.	068/011, 082/03, 087/011, 089/010, 089/011, 101/02, 103/011, 103/06, 104/013, 111/01,
	ş. 012/010	122/09
	ş. edüp 055/06	
şuyūḥ	(Ar.): Şeyhler.	t. 065/01, 066/09, 121/011, 121/013, 123/011, 126/08
	ş. 064/06	ḥarf-i t. 104/06, 106/010
T		t.-i dāldan 036/04
tā	(Fa.):İn diye,-mAsI için,+(y)A kadar.	t.-i maḥẓa 106/02
	t. 002/13, 020/09, 021/011, 021/06, 024/01, 028/06, 034/010, 035/012, 036/012,	t.-i telaffuzda 107/02
	036/02, 036/09, 037/010, 039/01, 040/011, 040/05, 057/09, 059/013, 060/08, 064/06,	t.+ dan 036/03, 043/08, 103/04
	068/011, 082/03, 087/011, 089/010, 089/011, 101/02, 103/011, 103/06, 104/013, 111/01,	t.+ den 103/05
	122/09	t.+ nuḡ 102/06, 104/010
	t. 065/01, 066/09, 121/011, 121/013, 123/011, 126/08	t.+ ya 104/04
	ḥarf-i t. 104/06, 106/010	t.+ ye 036/010, 081/04, 097/03, 097/04, 103/07
	t.-i dāldan 036/04	ta'alluḵ (Ar.): İlişik, ilgi, bağ.
	t.-i maḥẓa 106/02	t. 026/013
	t.-i telaffuzda 107/02	tā'at (Ar.) 1. Allah'ın emirlerine uyma, emredileni yapma, 2. İbâdet, takvâ.
	t.+ dan 036/03, 043/08, 103/04	t.+ i 027/02
	t.+ den 103/05	ta'dîl (Ar.): Değiştirme, değişiklik.
	t.+ nuḡ 102/06, 104/010	t. 015/012, 117/012
		ta'dîm (Ar.): Yok etme.
		t.+ i 033/04

ta'kīb	(Ar.): Yetişmek, yakalamak, bulmak için birinin veya bir şeyin arkasından gitme, arkasına düşme, izleme. t. etdügi 013/03	tabī'at	(Ar.): İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıkların hepsi, doğa. t.+ lerinde 049/01
ta'līm	(Ar.): 1. Öğretme, belletme, 2. Ders verme, okutma, öğretim, tedris. t. 038/010	tabj'in	(Ar.): Doğal olan. t. 002/12 t. 131/012
ta'rīf	(Ar.): Bir şey veya kavramı, ne olduğunu ve ne olmadığını gösterecek şekilde temel unsurlarını, özelliklerini belirterek eksiksiz olarak tanıtmak, tanımlama. lām-ı t.+i 031/05	tafşıl	(Ar.): Bir şeyi bütün ayrıntıları ile açıklama. t. 037/06 t. 030/013 t.-i bābı 124/03 t.-i kelām 028/011, 031/09, 035/08, 042/05, 056/06 t.-i kelām 066/01 t.+ i 029/07 t.+ i 043/012
ta'yīn	(Ar.): Belli etme, ayırarak belirleme, belirli duruma getirme. t. 033/010, 056/04, 062/013, 071/012, 081/07 t.-i makām 034/03 t. ide 057/09	tağayyur	(Ar.): Değişme, başkalaşma. t. 027/03
ta'zīm	(Ar.): Hürmet etme, saygı gösterme, büyük sayıldığını belli edecek şekilde güzel muamelede bulunma. t. 014/07	tağlīz	(Ar.): Kabalaştırma. t. 028/010 t.+ den 044/01 elūf-i t.+ den 030/010 lām-ı t.+ den 088/09 t. ider 052/07 t. oluna 105/012 t.+ den 105/012, 123/011
ṭab'	(Ar.): Huy, mizaç, karakter, yaratılış. ṭ.-ı 'Arab 020/02 ṭ.+ uṣṣa 137/02 t.+ larınun 019/01	tağyir	(Ar.): Değiştirme, başka şekle sokma. t.+ den 019/011 t. 017/011
ṭabak	(Ar.): İçine yiyecek konan yayvan kap. ṭ.+ ında 048/011	taḥaffūz	(Ar.): Sakınma, korunma. t. 071/013, 117/012
tābāni	(Far.): Parlak, ışıklı. māh-ı t.+ dur 006/04	taḥavvul	
tābi'	(Ar.): Birine veya bir şeye uyan, onun arkası sıra giden. t. 009/01, 038/011, 130/07, 131/02 t.+ dūr 012/012, 050/012 t.+ leri 045/04, 045/05 t.+ leriyle 053/06		

	t.+ üm 027/03		t.+ ında 040/06, 062/09
taḥfif	(Ar.): Hafifletme.		fā'il-i t.+ ında 107/012
	t.-i yâile 087/09		nâib-i fā'il-i t.+ ında 038/06
taḥiyyât	(Ar.): Namazda kâdelerde okunan ve "et-tahiyyâtü" sözüyle başlayan duâ.		t.+ ından 031/013
	t.-ı cemîle 131/04	taḥzir	(Ar.): Sakındırma, çekindirme.
taḥkik	(Ar.): Bir şeyin ne olduğunu, doğru olup olmadığını anlamak için yapılan araştırma, soruşturma.		t. 133/03
	t. 028/04, 028/09, 033/06, 037/01, 040/03, 046/07, 058/03,050/07, 056/04, 057/04, 058/04, 062/08, 063/09,	taḥat	(Ar.): Bir şeyi yapabilmek için gereken güç, kuvvet, derman.
	111/012		t.+ um 027/02
	t. idüp 035/07,091/013	takdîm	(Ar.): Bir şeyi kendinden büyük ve üstün bir kimseye verme, sunma.
taḥlîş	(Ar.): Kurtarma, kurtarılma.		t. 055/03
	t. idüp 092/01		t. 047/03, 055/02
taḥrif	(Ar.): Bir kelime veya ibâreyi değiştirip bozma, kalem oynatıp anlamını değiştirme.		T.+ i 028/01, 035/03, 061/04
	t. 019/011		t. idüp 046/03
taḥrik	(Ar.): Kımıldatma, oynatma, harekete getirme.	takdîr	(Ar.): Beğenme, güzel bulduğunu, beğendiğini belirtme.
	t.-i tām 089/07		t. 086/09, 129/06
taḥrîr	(Ar.): Köle ve câriye âzat etme.		t.+ le 075/013
	t. 017/011	taḥlîl	(Ar.): Azaltma, indirme.
	t.+ ü 023/013		t. 046/07
taḥşîl	(Ar.): 1. Elde etme, ele geçirme. 2.Toplama, alma.	takviyyet	(Ar.): Takviye, güçlendirme.
	ol-up t.-i hezâkat 016/01		t.+ dür 014/011
	t.-i merām 028/011, 031/09, 042/05, 056/06, 076/07	talâḳât	(Ar.): Düzgün, güzel ve rahat söz söyleme, dil açıklığı.
	t. idüp 117/013		t.-i zebânlarıyla 019/03
taḥsîn	(Ar.): Sağlamaştırma, tahkim etme.		t.-i lisânlarının 019/01
	t. 063/01	ṭaleb	(Ar.): İsteme, dileme, arzu etme.
taḥt	(Far.): Hükümdarların üzerine oturdukları koltuk.		t.-i du'âyı 135/01
			t.-i ihtimamdur 013/01
			t.-i rızâ 026/05
		tālî	(Ar.): İkinci derecede olan.

t. 019/08, 030/08	t. 043/06, 068/03, 098/05, 128/07
T. 130/06	t.-ı veznin 060/06
t. 020/07, 031/010, 034/04, 039/03, 040/08, 057/05, 063/02, 068/01, 093/02,	t.+ ı 130/011
115/010, 118/08	t.-ı rüsûha 023/013
t. kılsun 009/01	tamar (T.): Damar, canlı varlıkların vücûdunda kan veya lenf dolaşımını sağlayan kanal.
talib (Ar.): İsteyen, talep eden, istekli olan kimse.	t.+ laruñ 006/1
t. 035/09	tan (Ar.): Kötülemek.
t.-i 'âmîle 123/08	t.+ dur 110/05
t.-i tecvîd 076/07	taraf (Ar.): Ön, arka, sağ, sol, üst ve alt yanlardan her biri, cihet, yön.
t.-i tilâvet-i kûr'ân-ı mecîd 099/06	t. 087/01, 087/02
t. 028/011, 042/05, 044/010	t.-ı cânib-i ma'nâsınadur 102/06
dîrâ-yı t. 135/01	t.-ı telaffûzdur 105/07
tecvid-i t. 136/08	t.-ı lisân 114/013
t.-i 'irfân 015/8, 133/010	t.-ı lisândur 046/02
t.-i tilâvet 011/05, 021/06	t.+ dan 008/05, 084/011, 084/012
t.-i tilavete 056/06	t.+ ı 043/011
t.+ e 080/07, 093/07, 116/012	t.+ ıdur 084/07
tâlik (Ar.): İran'da XI. ve XII. yüzyıllarda tevki ve rikâ' yazılarından geliştirilmiş bir yazı çeşidi. [Türkçede nestâlik yazıya da tâlik denmiştir.]	t.+ uñ 101/07
t. 015/013	t. +dur 011/012
talîf (Ar.): Gönlü hoş etme, iyilik ederek ve güzel davranarak gönül alma.	tarf (Ar.): 1. Bakış, nazar. 2. Göz ucu. 3. Taraf.
t.+ i 123/07	t.-ı lisândur 108/05
tâlût (Ar.): Hz. Davut'un komutanı.	t.-ı lisânıyla 103/01
t. 051/01	t.-i lisâna 109/09
tâm (Ar.): Tam.	târîh (Ar.): Bir olayın meydana geldiği gün ve yıl.
tahrîk-i t. 089/07	i'lâm-ı t. 132/02
tamâm (Ar.): Bütünlüğünü bozacak bir eksiği olmayan şey, bütün.	t.+ dür 133/010
	t.+ i 133/05, 133/06, 134/05
	hâtime-i t.+ inüñ 132/011

tarîk	(Far.): Karanlık. t.+ ine 012/013	t.+ dur 011/09 t.+ nuş 002/09, 006/010, 008/012, 008/08, 009/010, 024/010,027/01
tarîk	(Ar.): Yol. t.+ ine 013/04	t.+ nuş.dur 011/07 t.+ ya 130/010
taşarrifât	(Ar.): Tasarrufta bulunma. t.-ı keşîre 099/010	tebdîl (Ar.): Değiştirme, değiştirilme, başka şekle sokma. t.+ den 019/012 t. 017/011 t.+ inden 070/013 t. olunup 021/09
taşarruf	(Ar.): Bir şeye sâhip olma ve sâhip olduğu şeyi istediği gibi kullanma yetkisi. t. 038/02 t.+ umda 027/05	teberrûk (Ar.): Mübarek sayma. t.+ dur 012/09 t. kıldım 022/09
taşhîf	(Ar.): Yanlış yazma, bir ibâreyi bozma. t. 019/012	tebeyyün (Ar.): Belli olma, meydana çıkma, görülüp anlaşılma, ayan olma. t. 033/09
taşhîh	(Ar.): Düzeltme, yanlış doğru hâle getirme. t. 017/011	tebyîn (Ar.): Açık açık anlatma, beyan etme. t. 056/03, 057/08, 071/011 t.-i kelâm 034/02 t.-i merâm 035/09, 066/01 t. idüp 081/08
tasrîh	(Ar.): Açık açık anlatma, şüpheyi yer bırakmayacak şekilde açıklama, apaçık belirtme. t. 052/05	tecîm (Ar.): Suyun donması. t. 070/06
tavîl	(Ar.): Uzun. t. kılsun 010/03	tecvid (Ar.): Bir metni kelimelerin çıkaklarını, vurgularını, uzunluk ve kısalıklarını belirterek usûlünce okuma. t. 003/05, 052/011, 052/03, 133/010 ‘irfân-ı t. 035/09 kavâ‘id-i t. 135/02 tâlib-i t. 076/07 t.-i fâtihada 106/03 t.-i tâlib 136/08
tavsîfe	(Ar.): Seslendirme. t.+ dūr 015/04 Mertebe-i t.+ de 015/04 idgām-ı t. 095/04	
te‘âkub	(Ar.): Birbirini tâkip etme, birbiri ardınca olma. t.-ı duhūr 011/02	
te‘âlâ	(Ar.): “Yüce oldu”, “Şâni yüce olsun” anlamında olup Allah, Hak, Tanrı kelimelerinden sonra kullanılır. t. 001/03, 002/02, 026/07, 029/07, 030/013, 043/013, 135/06,135/012 t.+ dan 129/06 t.+ dandur 027/06	

t.-i zikrin 022/09	rāğīb-ı t. 076/08
t.+ de 063/010	tefrīk (Ar.): Ayırma, ayrılma.
t.+ ine 065/013	t. ide 068/04
t.+ leri 052/010	tefrīṭ (Ar.): Gereğinden daha aşağıda olma durumu.
tedrīc (Ar.): Derece derece ilerleme, azar azar, yavaş yavaş hareket etme.	t. 069/09
t. 002/03	t.+ den 028/06, 032/05, 040/010, 043/01, 060/05, 064/08, 075/02, 077/05, 083/010,
te'ennī (Ar.): İlerisini düşünerek, ihtiyatlı davranarak acele etmeden iş görme, düşünceli hareket etme.	091/013, 104/012, 106/01, 109/02, 110/013, 112/04, 116/01, 118/02, 121/011, 133/03
t. 016/04	t. idüp 017/06
tef'īl (Ar.): Aruz vezniyle yazılan bir mısra veya beyitteki "fāilātün, feilātün, fāilün, mef'ülü, mefāilün, müstef'ilün vb." vezin parçalarından her biri, cüz.	tefrīz (Ar.): Detaylandırma.
emr-i t.+ dūr 027/011	t.+ den 126/05
tefeşşī (Ar.): Sesin yayılması.	tefeşşī (Ar.): Sesin gürlemesi, sesin ağız içinde dağılması.
t. 078/05	şjn-i t.+ iyle 076/011
şifat-ı t. 077/012	tefzule (Ar.): Faziletli hale getirme.
tefhīm (Ar.): Bir harfi kalın telaffuz etme.	t. 023/04
t. 030/07, 050/013, 069/03, 070/03, 070/05, 100/02, 100/05, 100/08, 101/03,	teḥassunā (Ar.): Güzelleştirme.
104/08, 105/02, 111/013	t. 086/09
T.-i mef'ül 104/04	teheyyüc (Ar.): Heyecanlanma, coşma.
kā'ide-i elif-i hevā-i t.+ de 050/011	hüruf-ı t. + ĩ nüḡ 128/06
t.+ den 066/08, 107/02	te'hīr (Ar.): Erteleme, sonraya bırakma.
T.+ i 083/05, 091/07, 106/012	t. 055/03
t.+ inde 051/09	t.+ i 055/02
t.+ ine 052/02	tekādüm (Ar.): Geçmiş bulunma.
t. 116/012	t.-i 'usūr 011/02
t.+ de 050/011	T.+ ımızdur 027/01
t.+ den 029/011	tekellūf (Ar.): Gösterişe kapılma, bir işi gösterişli bir duruma koymak için uğraşma.
tefrīd (Ar.): Gereğinden daha aşağıda olma durumu.	t.+ leri 021/09
	tekeffulāt (Ar.): Masrafları üstlenmek.
	t.+ ımızdur 027/01

tekerrura (Ar.): Tekrarlama.	077/06, 078/03, 080/09, 083/07, 083/08, 085/05, 088/010, 105/011, 113/010, 116/09,
t. 031/04	117/012, 117/04, 122/010
te'kid (Ar.): Sağlamaştırma, berkitme.	T. 105/07
t. 031/03, 035/02, 062/08	t.-ı hâletde 070/010
t.+ dūr 130/05	t.-ı lisan 004/03
t.+i 033/03	t.+ da 030/01
tekml̄l (Ar.): Tamamlama, bitirme.	tā-i t.+ da 107/02
t.-i feṣāḥat 016/01	taraf-ı t.+ dur 105/07
tekrār (Ar.): Aynı olay, iş yâhut eylemin yeniden bir veya daha çok defa meydana gelişi.	t. etmek 073/03
t. 040/04, 101/02	t.+ ı 056/02, 121/06
t.+ dan 064/012	t.+ ında 042/09, 116/013
tekrīm (Ar.): Saygı gösterme, yüceltme, ululama.	t. ide 059/04, 066/09, 069/010
t. 014/07	t. idüb 118/01
tekr̄r (Ar.): Bir şeyi bir daha yapma, bir daha söyleme, tekrar etme, tekrarlama.	t. itmekden 043/03
t. 032/07	t.+ u 021/05, 065/011, 065/09, 099/08
şıfat-ı t. 031/011	t.+ unda 004/010, 028/010
t.+ i 031/08, 060/04	t. ide 032/06
şıfat-ı t.+ i 100/011	t. olunmaḡdadur 033/011
t.+ in 032/04, 101/01	t. olunup 066/010
t. oluna 032/08	reḡāḡetiyle t.- idüp 033/08
şıfat-ı t.+le 099/08	telakḡi (Ar.): Belli bir bakış açısına göre görme, bakma, kendine göre bir fikir sâhibi olma, görüş, anlayış.
telaffuz (Ar.): Bir harfi ses özelliklerini, bir kelimeyi hecelerin uzunluk ve kısalığını, kalınlık ve inceliğini, vurgu özelliklerini belirterek söyleme, söyleyiş, söyleniş.	t. 019/06, 023/012, 041/02, 064/01, 098/07
t. 028/08, 029/05, 029/08, 031/08, 034/010, 035/05, 035/08, 036/010, 036/012,	telyîn (Ar.): Yumuşatma.
036/02, 037/010, 037/02, 037/08, 038/013, 040/04, 040/07, 043/05, 046/011, 060/05,	t. 035/07
060/08, 063/01, 064/011, 065/01, 065/02, 066/04, 071/012, 072/012, 074/012, 074/013,	temām (Ar.): Bütünlüğünü bozacak bir eksiği olmayan şey, bütün.
	t. 120/01
	temekkkün (Ar.): <i>mekānet</i> “bir yeri, bir itibârı bulunmak”tan <i>temekkkun</i> [Aşağıdaki anlamı Türkçe’de kazanmıştır.] Yerleşme, mekân tutma.

t. 090/08	temessük (Ar.): Tutunma, güvenerek sarılma, yapışıp sıkı tutma.	tenzîl (Ar.): Aşağı indirme.	t. idüp 042/013
t. 052/05	temeyyüz (Ar.): Benzerleri içinde sivrilme, seçilir duruma gelme, kendini gösterme, temâyüz.	teraffu' (Ar.): Yükselme.	t.+ da 008/09
t.+ dür 108/03	temhîd (Ar.): Yayma, döşeme.	terakķî (Ar.): İleri gitme, ilerleme, gelişme.	t. 064/02
t.-i ğarîb 004/07	iz'ân-ı t.+ e 035/010	terk (Ar.): Bırakma.	t.+ de 008/09, 074/03
temkîn (Ar.): İhtiyatlı ve tedbirli olma, ağırbaşlı ve düşünceli davranma, ağırbaşlılık.	t. 010/07, 059/012	terķķ (Ar.): 1. İnceltme, 2. Yumuşatma, rikkate getirme.	t. 028/05, 028/08, 030/09, 033/06, 042/013, 043/03, 056/04, 057/04, 063/09,
temm (Ar.): Tam olmak.	t.+ dür 128/03		091/012, 100/05, 101/03, 101/09, 100/011, 107/02, 110/04, 110/06, 111/012
temtîj (Ar.): Uzatma.	t.+ den 016/03		t.-i cibillet 123/07
temyîz (Ar.): Ayırma, ayrılma, seçme, seçilme.	t. 036/03, 036/04, 067/010, 067/011		t.+ de 050/011, 050/012
hevâ-i t. 046/010	t.+ dür 014/013, 053/06, 017/02, 071/06, 086/011, 107/011, 129/05, 130/04, 130/08		t.+ den 029/011
tenbîh (Ar.): Bir şeyin yapılıp yapılmamasını, şöyle veya böyle yapılmasını söyleme ve bunu üzerinde durarak hatırlatma.	t. 012/07, 054/013		t.+ dür 105/010
T. 015/02, 036/04			t.+ e 050/010
tenvîn (Ar.): Arap ve Osmanlı alfabesinde üstüne konduğu kelimenin sonunu -en, -ün, altına konduğu zaman -in olarak okutan hareke.	t. 014/07, 093/02, 093/011, 095/012		t.+ i 052/08
t.+ e 094/09			T.+ i 123/06
t.+ nün 092/013			t. idüp 040/03
t.+ ün 093/03, 094/05			t. olunur 051/02, 052/08
		tertib (Ar.): Sıraya koyma, sıralama.	
		t. 004/06	
		t.+ i 022/011, 128/07	
		t.+ inün 024/09	
		tertil (Ar.): 1. Usûlüne uygun şekilde her harfin hakkını vererek güzel sesle okuma 2. Yavaş okuma.	
		t. 015/04	
		mertebe-i t.+ de 016/03	

tesā'at	(Ar.): Genişlik, bolluk. t.+ dūr 062/011	t.+ i 031/07, 032/03, 060/03 t.+ in 035/07
tesāvin	(Ar.): Eşit olma, aynı derecede bulunma, müsâvî olma. t. 075/013	teşekkül (Ar.): Belli bir şekle girme, belli bir şekil alma, şekillenme, oluşum. T. 127/03
te'sîr	(Ar.): Bir nesnenin, bir hâlin başka bir kimse veya nesne üzerinde kendini hissettiren gücü, etki. t. 101/09	teşekkülen (Ar.): Oluşmak. t. 108/03
teslîm	(Ar.): 1. Emâneti yerine verme, 2. Bir şey veya birini bir makam veya kimseye verme, götürüp verme. t. 013/03, 011/012 t.-i rasûlullâh 012/04	teşnî (Ar.): Ayıplama, kötü görme, ayıp ve çirkin bulma. zamîr-i t.+ ye 076/03 t. ye 102/07 t.+ yedür 061/02 t. 053/09
testevj	(Ar.): Eşitlik. t. 086/010	tetimme (Ar.): Bir esere, üzerinden geçen zaman dolayısıyla meydana gelen eksiklerini tamamlamak için katılan bölüm. hurûfi'l-Kurân t.-i ismindendür 023/02
tesvj	(Ar.): Eşitleme. t. 060/08, 077/06 t.+ le 069/09, 117/04	tevehhüm (Ar.): Asılsız şüpheye düşme, kuruntuya, vehme kapılma, delîle dayanmayan ihtimal üzerinde durma. t.+ dūr 051/013
tesviye	(Ar.): Aynı seviyeye getirme t. 068/011 t. idüp 103/010 t.+ yle 065/01	tevekkel (Ar.): İşleri oluruna bırakan saf, kendi hâlinde kimse. t. 011/09
teşâriken	(Ar.): Ortaklık. t. 102/08	tevfiğ (Ar.): Uygun duruma getirme, uydurma. t. 011/09, 013/06, 016/010, 018/05, 020/012, 022/011, 022/02, 034/011, 044/01, 060/010, 062/02
teşbîh	(Ar.): Benzetme, benzetilme. t. 041/012	te'vîl (Ar.): Bir söz veya davranışa bilinen anlamından başka bir anlam verme, başka bir mânâ ile yorumlama. t. 025/012
teşdj	(Ar.): Çekmek, uzatmak. t. 064/07	tevķîr (Ar.): Karşısındakini yüksek tutma, ululama. t.-i furķân 024/02
teşdid	(Ar.): Şeddeleme, şeddeli okuma. t. 119/011 fâ-i t. 126/010 t.-i hâddin 028/09	tevvâb (Ar.): 1. Çok tövbe eden kimse. 2. "Kullarını günahattan vazgeçiren, tövbe yollarını kolaylaştıran ve tövbeleri kabul

eden” anlamında esmâ-i hüsnâdan Allah‘ın en güzel isimlerindendir.	lisan-ı t.+ de 023/08
t.-i cemîle 040/012	t.+ i 040/011, 099/08
teyemmün (Ar.): Uğur sayma, uğurlu olduğunu kabul etme.	t.+ inde 040/09, 081/07, 085/012, 091/012
y. 022/09	t.+ leri 021/010, 093/010
teysîr (Ar.): Kolaylaştırma.	tizrek (T.): Derhal, çarçabuk.
t.+ üm 027/05	t. 042/09
tı Arap alfabesinin on altıncı, Türkler‘in İslâmiyet‘i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin on dokuzuncu harfi [Ebced hesabında değeri 9‘dur].	toğkuz (T.): 1. Sekizden sonra, ondan önce gelen sayının adı, 2. Bu sayıyı gösteren rakam, 9, IX.
t.+ dur 097/02	t. 045/03, 134/01, 134/02, 134/04, 134/06
tıbâ‘ (Ar.): Tabiatlar, yaratılışlar.	t.+ dur 134/03, 134/04
t.+ larından 052/03	toğkuzuncu (T.): Dokuz sayısının sıra sıfatı, sırada yeri sekizinciden sonra, onuncudan önce olan.
t.+ larına 052/09	t. 134/06
tıbyānu‘l -elfaz (Ar.): Sözlerin izahı.	tûl (Ar.): Uzunluk, boy.
t.-elfâzda bu 048/01	t. 010/03
tilâvet (Ar.): Kur‘ân‘ı güzel sesle ve kurallara göre okuma.	t.-i hayâtı 010/02
t. 003/06	tullâb (Ar.): Tâlipler.
tâlib-i t. 011/05, 021/06	t.+ den 134/013
t.-i furkâna 028/012	tur - (T.f.): Durmak, yapmakta olduğu hareketi kesmek, hareketsiz kalmak.
t.-i kûr‘ana 044/010	t.- ur 011/04
tâlib-i t.+ e 056/06	t. ğur sun 009/012
t.+ inde 019/08, 020/08	t.- ğur ur 018/08
t.-i kelâm-ı kâdîm 042/05	turâb (Ar.): Toprak.
t.-i kûr‘ân-ı ‘asîredür 093/06	t.+ ınuğ 008/3
tâlib-i t.-i kûr‘ân-ı mecîd 099/06	turûf (Ar.): Zenginlik.
t.-i kûr‘ânda 015/010	t.+ u 014/08
t.-i kûr‘ânı 017/011	tuşâfe (Ar.): Keşfetme, bakışma.
t.-i kûr‘ânı 015/05	t. 098/07
t.+ de 057/04, 073/013, 093/07	tüvânâ (Far.): Güçlü, kuvvetli, dinç.
	t. 018/04

tuvāzj (Ar.): Dengeleme.

t. 086/06

tūsāvj (Ar.): Eşitleme.

t. 086/07

U

u (Far.). *ve*'den“Ve” bağlacının nazımda sessiz harfle biten Arapça ve Farsça kelimelerden sonraki okunuşu. [Aynı bağlaç sesliyle biten bir kelimeden sonra *vī* okunur.]

u. 004/03, 005/1, 007/011, 011/09, 024/012, 026/07, 029/08, 059/02, 067/03,

069/03, 089/03, 095/010, 106/09, 120/09, 131/01, 131/010, 131/012, 133/01, 133/02,

135/03, 135/06, 136/013

mine'l-halk u. 067/04

uc (T.): Uç, bir nesnenin genellikle sivri olan bitim noktası.

u.+ una 087/05

uğra - (T.f.): Bir yere kısa bir süre kalmak üzere gitmek, gidip kısa süre kalmak.

u.- ya 124/08

u. -ya 124/06

uğrā (Ar.): Başka, diğer, âhar.

u.+ dur 025/06, 035/04, 058/011, 082/011, 124/04

emriyye-i u.+ dur 124/05

u.+ dur 068/08

emriyye-i u.+ dur 056/01

uğb (Ar.): Öbür dünya, âhiret.

u.+ unda 012/03

‘ulemā (Ar.): Âlimler, bilginler.

‘u.-i mütেকaddimînüj 012/012

ulu (T.): Ulu, çok üstün niteliklere sâhip, çok büyük, yüce.

u. 007/010, 007/07, 012/01, 024/010, 024/03, 129/07

u.+ sı 014/01

u.+ sıdur 002/06

‘ulyā (Ar.): Çok yüksek, çok yüce.

hā-i ‘u. 114/06

şenāyā-yı ‘u. 119/05

şenā-yı ‘u.+ dandur 043/012

‘u.+ dur 103/01

şenāyā-yı ‘u.+ dur 115/01

ūlyā (Ar.): Çok yüksek, çok yüce.

cümle-i ū. 050/08

‘umūmen (Ar.): Genellikle.

‘u. 064/06

umūr (Ar.): İşler.

u.+ da 027/08

‘unvān (Ar.): Bir kimsenin pâyesini gösteren veya durumunu, memûriyet rütbesini, görevini belirten söz, lakap.

‘u.+ların 014/07

‘usret (Ar.): Sıkıntı, zahmet, zorluk, güçlük. Karşıtı: YÜSRET

‘u.+ leri 021/09

‘u.+li 084/09

u.+ in 005/013

uşūl (Ar.): *aşl*’ın çoğul şekli *uşūl* [Dilimizde daha çok tekil anlamında kullanılır] Bir amaca erişmek için tâkip edilen yol, yöntem.

u.+ in 005/013

‘uşūr (Ar.): ‘aşr“yüzyıl”ın çoğul şekli ‘*uşūr*

Asırlar, yüzyıllar.

	tekādüm-i ‘u. 011/02		ü.-ı kâmil-i fâyikuñ 011/03
uş	(T.): Şu. u.+ da 003/012, 015/07, 136/06	üstâz	(Far.): Herhangi bir ilimde veya sanat alanında bilgi ve söz sâhibi olan, üstün bir yeri, tam vukûfu bulunan kimse. (bk. üstâd)
uy -	(T.f.): (Şartları veya özellikleri bakımından) Birbiriyle bağdaşmak, uyuşmak, mutâbık olmak, intibak etmek. u.- ur 039/010		ü.-ı hâzıkdan 041/01
Ü		üstün	(Ar.): Arap ve Osmanlı alfabesinde, üstüne konduğu sessiz harfi kısa a veya e sesiyle berâber okutan ve ó -şeklinde gösterilen hareke, fetha. ü.+ dendür 090/012
ü	(Far.): “Ve” bağlacının nazımda sessiz harfle biten Arapça ve Farsça kelimelerden sonraki okunuşu. ü. 020/05, 083/02, 110/013, 135/04, 135/08, 135/09, 136/013, 137/03	üzeni	(T.): Üzerine ü. 018/08
üç	(T.): Eski Türkçe’den beri kullanılır. 1. İkinden sonra, dördten önce gelen sayının adı, 2. Bu sayıyı gösteren rakam, 3, III ü. 032/08, 055/01, 076/06, 089/010, 089/08, 108/010, 115/01, 121/03, 121/09, 124/06 ü.+ dür 047/011, 136/08	üzeri	(T.): Bir şeyin yukarıya, göğe doğru bakan yüzü, yüzeyi, üst tarafı. ü.+ nde 036/02 ü.+ ndedür 093/01, 099/011 ü.+ ne 001/05, 002/04, 002/11, 004/03, 009/011, 014/010, 015/013, 015/07, 019/02, 020/02, 021/04, 021/05, 022/011, 022/013, 027/02, 031/013, 036/13, 037/06, 038/02, 040/011, 045/08, 047/02, 049/01, 080/08, 091/01, 091/013, 111/010, 116/01, 120/02, 121/010, 128/07, 128/08, 130/011, 130/013, 131/08 ü.+ nedür 030/05, 094/06 ü.+ lerinde 131/03 ü.+ lerine 002/13, 131/01
üçünci	(T.): Üç sayısının sıra sıfatı, sıradaki yeri ikinciden sonra, dördüncüden önce olan. (bk. Üçüncü) Ü. 045/013	üzerine	(T.): Hakkında, dâir, üstüne. ü. 004/06 ü.+ dür 128/012, 133/03
üçüncü	(T.): Üç sayısının sıra sıfatı, sıradaki yeri ikinciden sonra, dördüncüden önce olan. ü. 034/05, 061/05, 108/04 Ü. 096/03	v	
üslûb	(Ar.): Bir sanatçının veya bir devrin kendine has anlatış biçimi, ifâde yolu, stil. lisan-ı ü.-ı ‘acîbin 004/06 ü. 012/012	vâcib	(Ar.): Yapılması gerekli olan, terkedilmesi câiz olmayan husus. v. 013/03, 070/010, 082/03, 089/09, 127/011 v.+ dür 034/08
üstâd	(Far.): Herhangi bir ilimde veya sanat alanında bilgi ve söz sâhibi olan, üstün bir yeri, tam vukûfu bulunan kimse. ü.-ı ebu‘l 055/02 ü.-ı hâzıkdan 019/06, 023/011 ü.-ı hâzıkdan 063/013	vâfi	(Ar.): Yeter, kâfi, elverir.

	v. 028/06, 042/04, 117/013		v. 030/07, 128/013
	v. olup 112/03		v. 088/04
vāhid	(Ar.): Tek, bir.	var -	(T.f.): Varmak, belli bir yere ulaşmak, vâsıl olmak.
	v. 077/08		v.- a 016/07
	harf-i v. 038/02		v.- ub 042/011
vakf	(Ar.): Anlamak, haberdar olmak.		v.- up 064/05
	v.+ ı 100/010		v. inca 087/011
	v. 058/04		v.-ncadur 087/06
	v.-ı hâlinde 100/07	var	(T.): Kâinata veya düşüncede bulunan, mevcut olan şey. Karşıtı: YOK
vakıf	(Ar.): Bilici, bilen, haberdar ve âgâh olan kimse. (bk. Vakf)		v. 064/05
	v.+ da 038/03, 094/03		v.+ dur 030/04, 044/013, 045/010, 045/03, 048/012, 049/09, 073/05, 073/06, 085/02,
	V.+ da 094/01		091/03, 099/010, 101/03, 118/06, 120/02, 124/06
	v. ider 058/03		
	v.+ ları 048/013	vârid	(Ar.): 1. Gelen, ulaşan, vâsıl olan, 2. Olması mümkün olan, olabilecek olan
vâkı'	(Ar.): Olan, vukû bulan.		v. 013/02
	v. 018/05, 049/013, 050/013, 066/011, 081/09, 100/04, 100/05, 101/07, 123/07		v. olan 012/010
	v. ola 069/01	vasat	(Ar.): 1. Orta 2. Çevre 3. Merkez.
	v. oldu 005/03		v.-ı lisândur 046/01
	v. 134/06		v.+ indadur 034/05
	v. 080/05	vaşf	(Ar.): Nitelemek.
	v. olan 025/09		v.-ı mef'ûl 125/01
	v.- olup 017/011		v.+ ında 112/011
	v.- ola 051/02	vaşif	(Ar.): Nitelendiren, vâsfeden, öven kimse.
vakit	(Ar.): Zaman.		v.+ da 127/08
	v. 100/05	vâsıl	(Ar.): Ulaşan, erişen.
vālî	(Ar.): Vali, veli olan, yöneten.		v. 040/013, 082/05, 121/013
	v. 009/04		v.+ da 093/013, 094/03
vāllāhu	(Ar.): "Allah'a yemin olsun ki"		v. olup 024/03
	v. 008/010, 026/011, 088/05		

vāsūtā	(Ar.): Bir işin gerçekleşmesi için gerekli olan şey, kullanılan nesne, âlet.	002/12, 003/01ve, 003/06, 003/07, 003/09, 004/010, 004/07, 005/010, 005/011, 005/013,
	v.+ sı 043/05	
vāsi'ül-mahrec	(Ar.): Geniş çıkışlı.	005/02, 005/09, 006/011, 006/012, 006/03, 006/04, 006/1, 007/012, 007/02, 007/07,
	v. 047/06	008/010, 008/011, 008/013, 008/05, 008/06, 008/07, 008/09, 008/1, 008/2, 008/3,
vast	(Ar.): Orta.	009/01, 009/010, 009/013, 009/03, 009/06, 010/01, 010/011, 010/02, 010/03, 010/06,
	v.-ı dimāğdur 076/05,076/09	
	v.-ı lisān 076/05, 076/08	010/07, 011/02, 011/03, 011/04, 011/06, 011/07, 011/09, 012/010, 012/013, 012/02,
vāv	Arap alfabesinin yirmi altıncı, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9-10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin yirmi dokuzuncu harfi ve bu harfin adı. [Ebced hesâbında değeri 6'dır.]	012/03, 012/04, 012/08, 012/09, 013/010, 013/011, 013/02, 013/04, 013/05, 013/06,
	v. 047/09, 095/05, 121/02, 123/010, 123/05, 124/010, 125/011	014/01, 014/010, 014/02, 014/03, 014/04, 014/07, 015/011, 015/012, 015/013, 015/06,
	billâhi't-tevfîk V. 065/03	015/07, 015/8, 016/01, 016/010, 016/03, 016/05, 017/010, 017/011, 017/012, 017/013,
	elif-i v. 051/010	017/02, 017/04, 017/05, 017/06, 017/07, 017/08, 017/09, 018/012, 018/013, 018/02,
	v.+ a 119/09	018/04, 018/05, 018/08, 019/01, 019/011, 019/012, 019/03, 019/04, 019/05, 019/06,
	v.+ a 095/03	019/07, 019/08, 019/09, 020/01, 020/010, 020/011, 020/012, 020/02, 020/07, 020/08,
	v.+ dan 121/04, 121/05	020/09, 021/01, 021/010, 021/011, 021/012, 021/013, 021/02, 021/04, 021/05, 021/07,
	v.+ dur 047/012, 094/012	021/08, 021/09, 022/010, 022/011, 022/02, 022/07, 022/08, 022/09, 023/010, 023/011,
	v.+ ı 119/010, 033/01, 126/03, 126/07, 126/09	023/012, 023/013, 023/03, 023/07, 024/01, 024/010, 024/011, 024/012, 024/02, 024/03,
	v.+ uñ 120/01	024/04, 024/09, 025/010, 025/011, 025/013, 025/06, 025/07, 025/08, 026/01, 026/010,
	V.+ uñ 121/06	026/011, 026/04, 026/05, 026/06, 026/08, 026/09, 027/012, 027/02, 027/03, 027/04,
vaz'	(Ar.): 1. Koyma, konulma, 2. Ortaya koyma, düzenleme, tedvin etme.	027/05, 027/07, 027/08, 027/09, 028/01, 028/010, 028/011, 028/012, 028/013, 028/03,
	v.+ ında 030/02	028/04, 028/05, 028/06, 028/08, 028/09, 029/01, 029/011, 029/012, 029/013, 029/02,
vaz'ı	(Ar.): Ortaya koyma, düzenleme, tedvin etme.	029/06, 029/08, 029/09, 030/010, 030/04, 030/08, 031/010, 031/011, 031/012, 031/013,
	v.+ yla 088/02, 099/011	
ve	(Ar.): İki kelime, cümle ve öbeği birbirine bağlar.	
	v. 001/03, 001/04, 001/05, 002/03, 002/05, 002/06, 002/09, 002/10, 002/11,	

031/02, 031/03, 031/08, 031/09, 032/01,
032/012, 032/02, 032/03, 032/05, 032/06,

032/07, 033/02, 033/03, 033/06, 033/07,
033/09, 034/011, 034/03, 034/04, 034/08,

035/01, 035/010, 035/011, 035/012,
035/013, 035/02, 035/06, 035/09, 036/03,
036/07,

036/08, 036/13, 037/01, 037/010, 037/011,
037/03, 037/04, 037/06, 037/09, 038/01,

038/011, 038/013, 038/03, 039/03, 039/04,
039/08, 040/010, 040/012, 040/013, 040/03,

040/08, 040/09, 041/01, 041/02, 041/07,
042/01, 042/012, 042/04, 042/05, 042/06,

042/07, 042/08, 042/09, 043/01, 043/010,
043/013, 043/03, 043/05, 043/07, 043/08,

044/01, 044/010, 044/011, 044/012, 044/08,
045/04, 045/05, 045/07, 045/09, 046/03,

047/011, 048/010, 048/08, 048/09, 050/01,
050/011, 050/02, 050/08, 051/01, 051/011,

051/04, 051/07, 052/013, 052/04, 052/06,
053/010, 053/06, 053/08, 054/01, 054/02,

054/03, 054/04, 055/04, 055/05, 056/01,
056/011, 056/03, 056/04, 056/05, 056/06,

056/07, 056/08, 056/09, 057/011, 057/012,
057/04, 057/05, 057/08, 058/01, 058/010,

058/012, 058/013, 058/05, 059/01, 059/012,
059/013, 059/03, 059/05, 059/09, 060/010,

060/04, 060/05, 060/06, 060/07, 060/09,
061/07, 061/09, 062/013, 062/02, 063/01,

063/010, 063/011, 063/012, 063/013,
063/02, 063/03, 063/04, 063/05, 063/06,
063/07,

063/09, 064/01, 064/02, 064/08, 064/09,
065/011, 065/03, 065/09, 066/01, 066/012,

066/02, 066/03, 066/07, 067/08, 067/09,
068/01, 068/010, 068/011, 068/02, 068/04,

069/02, 069/07, 069/08, 069/09, 070/010,
070/012, 070/013, 070/04, 070/06, 071/011,

071/012, 071/06, 072/010, 072/07, 072/09,
073/09, 074/03, 074/04, 075/01, 075/02,

075/06, 076/010, 076/011, 076/04, 076/07,
076/08, 077/013, 077/02, 077/03, 077/04,

077/05, 077/06, 078/01, 078/012, 078/02,
078/06, 078/08, 079/01, 079/010, 079/011,

080/01, 080/010, 080/011, 080/02, 080/07,
080/08, 081/010, 081/011, 081/05, 081/06,

081/07, 081/08, 082/011, 082/02, 082/03,
082/04, 082/05, 083/01, 083/010, 083/04,

083/09, 084/013, 084/08, 085/01, 085/012,
085/013, 085/02, 085/03, 085/04, 085/07,

085/08, 085/09, 086/01, 086/02, 086/05,
087/04, 087/06, 087/07, 087/08, 088/01,

088/012, 088/05, 088/06, 088/07, 088/09,
089/013, 089/05, 090/012, 090/08, 091/01,

091/010, 091/011, 091/012, 091/013,
091/02, 091/05, 091/09, 092/01, 092/010,
092/011,

092/013, 092/09, 093/010, 093/011, 093/02,
093/03, 093/04, 093/05, 093/07, 093/08,

093/09, 094/01, 094/02, 094/03, 094/04,
094/05, 095/012, 096/012, 098/05, 098/06,

098/07, 098/09, 099/010, 099/06, 099/07,
099/08, 099/09, 100/013, 100/03, 100/06,

100/08, 101/01, 101/013, 101/02, 101/03,
102/013, 102/05, 102/09, 103/01, 103/010,

103/012, 103/013, 103/02, 103/03, 103/04,
103/05, 103/06, 103/07, 103/08, 104/010,

104/011, 104/012, 104/06, 104/09, 105/010,
105/011, 105/02, 105/09, 106/01, 106/011,

106/012, 106/013, 106/08, 107/01, 107/03,
108/010, 108/011, 108/012, 108/05, 108/06,

108/07, 108/08, 108/09, 109/013, 109/02,
109/03, 109/04, 109/05, 110/010, 110/011,

110/013, 110/03, 110/09, 111/010, 111/011,
111/02, 111/03, 112/010, 112/011, 112/012,

112/013, 112/02, 112/03, 112/04, 113/01,
113/011, 113/012, 113/02, 113/03, 113/04,

113/05, 114/01, 114/010, 114/013, 114/07,
114/08, 114/09, 115/010, 115/012, 115/02,

115/03, 115/04, 115/07, 115/08, 115/09,
116/01, 116/010, 116/012, 116/02, 116/06,

116/07, 116/08, 117/011, 117/012, 117/013,
118/010, 118/012, 118/02, 118/03, 118/06,

118/08, 119/012, 119/013, 119/03, 119/04, 119/07, 119/08, 120/01, 120/04, 120/08,	şevket-i v. 008/09
120/09, 121/01, 121/011, 121/012, 121/03, 121/04, 121/05, 121/08, 121/09, 122/01,	vech (Ar.): Güzel.
122/011, 122/013, 122/02, 122/04, 122/05, 122/06, 122/07, 122/08, 123/01, 123/04,	v.-i cev-f-i femde 047/03
123/05, 123/07, 123/08, 123/09, 125/03, 125/04, 125/07, 125/08, 126/02, 126/04,	v.+ i 101/03
126/05, 127/010, 127/011, 127/02, 127/04, 127/07, 127/08, 127/09, 128/05, 129/06,	vefâ (Ar.): Sözünde durma, verilen sözü yerine getirme.
129/07, 130/010, 130/08, 131/01, 131/010, 131/011, 131/012, 131/02, 131/03, 131/04,	v.- landur sın 135/09
131/06, 131/07, 131/08, 131/09, 132/01, 132/02, 132/04, 133/03, 133/06, 133/08,	vehm (Ar.): Gerçekte var olmayan, fakat var olduğu sanılan, varmış gibi tasarlanan düşünce ve zan.
133/09, 133/11, 134/01, 134/03, 135/013, 135/02, 135/03, 135/04, 135/05, 135/07,	v.+ i 101/013
135/08, 135/09, 136/03, 136/05	vela'a (Ar.): Veli olma.
v. 003/010, 003/09, 007/05, 008/3, 011/012, 012/011, 012/012, 013/01, 013/05,	v.+ dur 012/013
024/011, 028/01, 029/011, 030/02, 036/04, 038/07, 045/010, 046/08, 047/05, 056/01,	veliyü't-tevfîk (Ar.): Başarının kaynağı.
061/012, 061/09, 062/011, 067/013, 075/06, 079/08, 091/08, 092/011, 093/06, 095/012,	v. 026/011
100/011, 108/02, 112/05, 114/010, 117/02, 118/011, 123/01, 123/012, 124/012, 125/08,	ver - (T.f.): Vermek, bir şeyi bir kimseye iletmek, erişirmek.
126/011, 126/06, 127/013, 129/03	v.- ir 011/04
âl-i v. 014/04	v. -mek 011/0
bilin-meye v. 019/05	vesâirü'l-elfâz (Ar.): Çeşitli sözler.
billâhi't-tevfîk Bâb'u'd-dâd v. 083/011 ve	v. mezkûre 109/012
billâhi't-tevfîk bâb'u'l-lâmu v. 086/02	vesîle (Ar.): Sebep, bahâne.
huccet-i v. 007/03	v. 023/08
hudûd-ı v. 116/01	vesîletü itkân (Ar.): En iyiye vesile olmak.
icâd-ı v. 027/05	V. 014/012
kıl-sun v. 008/013	veyâ (Ar.) <i>ve</i> , (Far.) <i>yâ</i> ile <i>ve yâ</i> .
ol-sun v. 009/07	Cümlede bildirilen husûsun sayılan birden fazla şey için aynı zamanda söz konusu olduğu durumlarda bunların arasına getirilir, ya da.
olun-a v. 026/010	v. 047/010, 047/08 ,v. 055/01
	vezn (Ar.): Manzum yazılarda hecelerin belli şekil ve sayıda sıralanışından meydana gelen ölçü.

v. 028/01, 035/03, 075/013, 087/02, 111/08	kelimelerden sonra <i>u</i> veya <i>ü</i> şeklinde okunur.]
kaşr-ı v. 053/07	v. 027/04, 120/01
v.-i harf 041/03	vüs'at (Ar.): Genişlik, bolluk.
v.+ i 061/04, 067/03, 018/07	v.+ e 021/09
v. idüp 117/03	
v.+ in 032/05, 066/02, 068/011, 078/010	Y
v.+leri 120/02	yā Arap alfabesinin yirmi sekizinci, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin otuz birinci harfi ve bu harfin adı.
v.+ lerün 133/01	y. 052/03, 069/01, 075/012, 075/013, 076/012, 076/09, 081/04, 082/012, 083/05,
tamâm-ı v.+ in 060/06	088/04
v.+ inden 016/010, 017/06, 069/09	Y. 020/05
v.+ ini 117/013	y.+ da 095/05
v.+ lerin 017/04	y.+ dan 076/012, 076/013
vir - (T.f.): Vermek, bir şeyi bir kimseye iletmek, erişirmek. (bk. Vermek)	y.+ dur 047/012, 094/012
v.- di 101/08	y.+ nuñ 035/07, 037/09
v.- en 076/013	y.+ nuñdur 076/03
v.- üp 068/04	y.+ ya 082/011, 094/013, 103/02
v. en 061/08, 061/09, 103/07	
v.-ici 006/03, 006/04, 010/07, 130/013	yād (Far.): Anma, hatırlama.
v. -ür 110/08	y. idüp 022/01
vukûf (Ar.): Anlama, bilme, âgâh olma.	yağ- (T.f.): Yağmak, yağmur, kar ve dolunun gökten yere düşmesi.
v.-ı furkânın 004/012	y.- an 130/03
v.+ da 018/04	yağız (T.): Esmer
menâzil-i v.+ da 015/012	y. 016/09
vus'at (Ar.): Genişlik, bolluk.	yağmur (T.): Atmosferdeki su buharının yoğunlaşması sonucu yeryüzüne damlalar hâlinde düşen su.
v. +li 031/011	y.+ a 130/03
vuşûl (Ar.): Ulaşma, erişme, varma, muvâsalat.	yāhūd (Far.): Veya.
v. 019/07	
v. 085/010	
vü (Ar. <i>ve'</i> den Fars. <i>vu</i>) Ve bağlacının sesliyle biten Arapça ve Farsça kelimelerden sonraki okunuşu.[Sessizle biten	

y. 017/09, 056/011, 056/012, 056/013, 057/02, 059/07, 059/09, 066/05, 081/03,	128/06, 130/010, 132/10, 133/010, 133/012, 133/05, 133/07, 134/013, 134/05, 135/012,
081/09, 085/07, 085/08, 085/09, 089/07, 100/09, 106/09	135/06, 136/06
y. 041/013, 052/03	y. 007/1, 016/09, 031/05, 048/013, 054/04, 054/08, 061/010, 061/05, 067/06,
y. 002/02, 004/011, 008/08, 010/010	068/09, 070/02, 071/07, 076/05, 090/011, 125/02
y. 038/010	bi'l-istiḥkāk y. 005/06
Y. 030/06	ve'l-āfāk y. 005/1
y. 032/08, 081/01, 081/03, 100/07, 117/08	ve'l-fussāḳi Y. 005/08
Y. 028/07, 073/04, 099/013	y. 117/010
y. iḥfā olunmak 089/07	yārā (Far.): Güç,kuvvet,takat.
y. 017/09	y.+ nuḡ 021/07
yan (T.): Bir yerin ön veya arka kabul edilen kısmına göre sağ yâhut solda olan tarafı, bir eksene göre sağ veya solda kalan taraf.	yarad- (T.f.): Yaratmak, yoktan var etmek, halketmek.
y. 084/07	y.- ilmişdur 014/01
y.+ larında 087/08	yardımcı (T.): Yardım eden kimse.
ya'nî (Ar.): ‘any “demek istemek”ten <i>ya'ni</i> “demek istiyor” Anlatılmak, açıklanmak istenen bir hükümden önce “Şu anlatılmak isteniyor ki, demek ki” anlamında kullanılır.	Y.+ sıdur 007/06
y. 001/02, 002/09, 003/012, 003/01ve, 003/05, 004/02, 004/05, 004/09, 005/010,	yāren (Far.): <i>yārān</i> “dostlar”dan Arkadaş, dost.
005/012, 005/04, 006/02, 007/012, 007/04, 007/09, 008/012, 008/05, 009/010, 009/012,	y.+ lerün 003/013
009/02, 009/06, 010/05, 011/01, 011/06, 011/08, 012/02, 013/012, 015/06, 016/04,	y.+ lerün 015/09
018/011, 018/06, 020/07, 022/08, 023/05, 024/09, 026/03, 028/03, 029/012, 033/05,	yāsin (Ar.): <i>yā'</i> ve <i>sin</i> harfleriyle <i>Yāsin</i>
034/01, 035/04, 038/012, 038/09, 040/02, 042/02, 044/06, 046/011, 047/013, 047/09,	Kur'ân'ın otuz altıncı sûresinin ismi [Hazret-i Muhammed tarafından Kur'ân-ı Kerîm'in kalbi olarak nitelendirilmiş olan bu sûrenin ölümlerin rûhuna okunması tavsiye edilmiş ve bu husus dînî bir âdet hâline gelmiştir.
048/05, 056/02, 058/011, 062/012, 066/01, 076/012, 077/011, 079/013, 082/012, 084/08,	y. 081/012
087/04, 089/03, 092/013, 095/013, 104/06, 105/08, 106/010, 108/04, 109/013, 111/09,	yedi (T.): 1. Altıdan sonra, sekizden önce gelen sayının adı, 2. Bu sayıyı gösteren rakam, 7, VII.
112/09, 114/013, 116/07, 119/04, 121/01, 122/04, 123/04, 124/05, 125/011, 127/05,	y. 005/04, 045/012, 045/08, 128/011
	y.+ dūr 128/011
	yedinci (T.): Yedi sayısının sıra sıfatı, sırada yeri altıncıdan sonra, sekizinciden önce olan.
	y. 076/05, 076/08, 127/05

	Y. 046/02		y. 135/08
yel-	(T.f.): Yelmek, yel gibi gitmek, koşmak, acele gitmek.		y.-i cezāda 137/012
	y.- dirici 006/04	yıgıl -	(T.f.): Yıgılmak, yıgmak işi yapılmak, bir yere küme hâlinde konulmak
	a‘lā-yı y.+ ler 067/07		y. ınup 121/012
	şadr-ı y.+ diğı 053/012		y.- durmak 051/011
yemnū	(Ar.): “Yasak olur.”	yıl	(T.): Dünyanın güneş çevresinde tam bir devir yapması için geçen zaman, sene, sâl
	y. 094/012		y.+ ı 134/06
yer	(T.): Bir nesne veya kimsenin kapladığı yâhut kaplayabileceğı boşluk, bulunduğu mahal.	yigirmi	(T.): Eski Türk.: <i>yigirmi</i> – <i>yigirme</i> , birleşik bir isim olan kelime tam olarak açıklanamamaktadır On dokuzdan sonra, yirmi birden önce gelen sayının adı.
	y.+ dür 053/013		y. 045/03
	y.+ e 109/011	yine	(T.): Bir daha, tekrar, gene
	y.+ inde 029/07, 043/012		y. 133/06
	y.+ ine 011/04, 037/06	yohsa	(T.): Merak, tereddüt, ümit vb. duyguları ve düşünölen ihtimallerin dışındaki başka bir ihtimâli belirtmek için kullanılır; acaba.
	y.+ lerde 048/05, 048/08, 052/08, 064/010, 066/07, 066/08, 110/010		Y. 095/011
	y.+ lerini 025/012	yok	(T.): Bulunmayan, mevcut olmayan şey. Karşıtı: VAR
	y.+indendür 084/011		y.+ dur 073/04
yeryüzi	(T.): Üzerinde yaşadığımız yer küresinin kabuğı, arz.	yol	(T.): Bir yerden bir yere gitmek amacıyla içinden veya üzerinden geçölen yer, tarık, rah.
	y.+ nde 006/09		y. 041/06
yesir	(Ar.): 1. Kolay. 2. Az miktarda, az.	yufka	(T.): İnce, çabuk kırılır, dayanıksız.
	y. 021/02, 036/011, 039/010, 072/013, 120/03		y. 025/08
	Lafz-ı y. 123/05	yuğaru	(T.): Bir şeyin aşağı kabul edilen kısmına göre üstte kalan tarafı veya bu tarafta bulunan kısmı. Karşıtı: AŞAĞI
	y.-i cedid 135/02		y.+ da 087/08, 102/08
	y.+ dür 093/06	yuzā’af	(Ar.): “Kat kat eklenir.”
	Y. ide 073/011		y.+ dur 020/06
	nazm-ı y.+ ime 025/07	yüce	(T.): Yüksek, büyük, ulu, mertebesi üstün olan.
yetim	(Ar.): Babası ölmüş çocuk.		
	dürr-i y.+ i 136/012		
yevm	(Ar.): Gün.		

y. 137/01	z.+ da 115/06
yücelde - (T.f.): Yüceltmek, yüce duruma getirmek, yükseltmek.	z.+ nun 043/011
y.- üp 017/07	z.+ nuğ 115/03, 116/013
yümeyyiz (Ar.): Seçilebilir, anlaşılabilir.	z.+ ye 097/013
y.+ dür 070/01	zabt (Ar.): Tutma, kuvvetle tutma.
yüsr (Ar.): 1. Kolaylık, 2. Zenginlik.	z.+ leri 019/05
y. 021/09	z.+ ı 098/06
yüz (T.): 1. Doksan dokuzdan sonra, yüz birden önce gelen sayının adı. 2. Sebep	z. idüp 072/011, 073/010, 091/011
y. 134/01, 134/02, 134/04, 134/06, 136/07	z. kılub 108/013
y.+ den ‘atā kıldı 129/08	z. kılup 115/013
Z	z. 011/02, 019/05, 023/010
zā Arap alfabesinin on birinci ve Türkler’in İslâmiyet’i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9–10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin on üçüncü harfi ve bu harfin adı. [Ebced hesabında değeri 7’dır.]	zād (Ar.): Arap alfabesinin on beşinci, Türkler’in İslâmiyet’i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin hem “d” hem “z” sesi veren on sekizinci harfi ve bu harfin adı. [Ebced hesabında değeri 800’dür].
z. 044/01	z. 084/012
z.-yı cīm 113/09	z.+ dur 097/02
ḥarf-i z.-yı zaṭ 112/010	z.+ uğ 043/08
z.+ dan 081/09	z. 087/05
z.+ nuğ 043/09, 109/03, 113/011, 113/02	ḥarf-i z. 084/08
z.+ ya 081/012	z.-ı meyyizinde 041/013
z.+ ye 097/07	z.+ a 097/011
Z.+ yı 113/04	z.+ dan 043/013, 043/09
z.+ yle 108/07	z.+ uğ 043/05, 043/010, 085/011, 085/03
zā Arap alfabesinin on yedinci, Türkler’in İslâmiyet’i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin yirminci harfi ve bu harfin adı. [Ebced hesabında değeri 900’dür].	zağt (Ar.): Girdirme.
z. 043/07, 085/04, 115/06, 116/07	z. 055/012
z.-yı mizânında 117/03	zāhib (Ar.): Gidici, giden.
	z. 013/04
	z. olmamışdur 052/01
	z. olmuşlardur 068/012

zāhera	(Ar.): Ortaya çıkmak. z. 119/03	z.-ı hālişe 115/07 z.-ı lutf 117/012
zāhika	(Ar.): Metinde geçtiği üzere 5.diş. z. 084/06 z.+ dur 087/011	z.+ de 115/08 z.+ den 115/03, 115/06 z.+ un 115/05
zāhir	(Ar.): Meydanda olan, görünen, açık ve belli olan şey. z. 093/013, 125/06 z.+ dūr 091/04, 121/01	zam (Ar.): Arap ve Osmanlı alfabesinde bir harfin zamme ile okunması. z. 014/010, 047/08
zāhmet	(Ar.): Sıkıntı eziyet rahatsızlık. z.+ e 017/08	zamān (Ar.): Olmuş ve olacak hâdiselerin birbiri ardınca cereyan edişinin düşüncemizde meydana getirdiği başı ve sonu belli olmayan soyut kavram, vakit. z.+ ı 007/1
zāid	(Ar.): Artan,arttıran. hālet-i z.+ e 036/07	z.+ ı muz 039/012 z.+ ındandur 014/08
zā'if	(Ar.): Güçsüz kuvvetsiz. z. 058/011, 080/04,135/04 harf-i z. 056/010 hurūf-ı z.+ dendür 082/013 z. + in 059/012	z.+ ında 006/010 z.+ umuz 017/03 z.+ da 008/011
zā'il	(Ar.): Devamlı olmayan. z. 048/01, 083/01 z.+ e 085/05 z. kılur 014/09	zamīr (Ar.): Daha önce adı geçen bir varlığın yerini tutan kelime, adıl. z. 024/07, 053/010, 053/09, 058/01, 104/04, 130/06 z.-i bāriz 102/012 z.-i celāleye 129/05 z.-i mütেকellimdür 017/01 z.-i teşnīye 076/03 z.+ e 023/01
zāl	Arap alfabesinin dokuzuncu, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin on birinci harfi ve bu harfin adı [Ebced hesabında değeri 700'dür.] Eski târihlerde seneyi bildiren rakamdan sonra zilhicce ayını gösteren bir rumuz olarak kullanılırdı. z.+ un 114/09 z. 115/04, 117/010 z.-ı hālişe 115/08, 115/09	zamme (Ar.): Ötre denilen ve : o,ö,u,ü okunan arap harekesi. z.+ den 030/06, 039/09, 047/09, 088/04 zann (Ar.): Sanma, sanı, sezme. z.+ ını 025/011 zarar (Ar.): Bir menfaatin bozulması veya kaybolması.

z. 112/01	z.+ ları 015/8
z.+ ların 006/011	zel Arap alfabesinin dokuzuncu, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin on birinci harfi ve bu harfin adı [Ebced hesabında değeri 700'dür.] Eski târihlerde seneyi bildiren rakamdan sonra zilhicce ayını gösteren bir rumuz olarak kullanılırdı.
zarf (Ar.): Bir fiilin, bir sıfatın veya başka bir zarfın anlamını değiştirerek daha belirli duruma getiren kelime türü, belirteç, hal.	
z.+ dur 027/012, 033/04, 038/04, 089/02	z.+ dür 097/01
zarîf (Ar.): Zarafetli, güzel.	zelel (Ar.): Eksiklik.
z. 111/09, 117/010	z.+ den 027/03
zât (Ar.): Kimse, kişi, şahıs, özellikle saygıdeğer kimse.	zer (Far.): Altın.
z.+ ı 062/011	z. 136/013
z.+ ında 028/013, 031/08, 034/06, 035/010, 056/02, 058/013, 063/03, 065/09, 068/010,	zeyl (Ar.): Bir yazıya yapılan ekleme, ek.
070/01, 070/02, 074/011, 081/06, 084/012, 088/07, 099/07, 106/010, 111/09, 117/010,	kadu-yı z.inde 137/014
122/04, 123/09	zı Osmanlı alfabesinin yirminci harfi olup "ebced" hesabında dokuz yüz sayısının karşılığıdır.
hadd-i z.+ ında 056/08, 057/07, 116/07	z.+ dur 097/03
harf-i z.+ ında 118/06	zıd (Ar.): Bir şeyin karşılığı, aksi.
z.+ larında 028/05	z.+ lardur 054/012, 054/013, 073/07
z.+ ında 077/012	z.+ ları 072/011
harf-i z. 125/012	z.+ larıdur 036/06, 054/04
z.+ larında 048/09	z.+ larıdur 061/010
z.+ ında 104/06	z.+ ı 054/05
harf-i zâ-yı z.+ ında 112/010	z.+ ıdur 054/08
z.+ ları 044/012	z.+ ına 073/08
zâyi' (Ar.): Zıyan olmuş, boşa gitmiş (şey).	zıllı (Ar.): Gölge.
elfâz-ı z. 016/06	z.+ dur 006/010
ze (Ar.): Osmanlı alfabesinin on üçüncü harfi olup "ebced" hesabında yedi sayısının karşılığıdır.	zıkr (Ar.): Anma, Anılma.
z.+ dür 097/01	z. 021/01, 023/010, 032/010, 036/011, 039/05, 051/06, 057/03, 058/04, 060/02,
zebân (Far.): Dil, Lisan.	062/01, 063/011, 071/09, 072/07, 073/09, 077/03, 080/03, 081/05, 087/013, 089/010,
talâkât-i z.+ larıyla 019/04	091/08, 098/05, 101/012, 101/02, 106/04, 108/010, 113/02, 116/013, 117/02, 119/06,
z. 021/05	

119/09, 121/08, 122/013, 126/06, 128/012	z. 016/07, 019/02, 029/06, 030/01, 032/06, 032/09, 033/010, 036/011, 036/012,
z. 076/06, 096/013, 101/010	036/03, 037/02, 039/09, 040/07, 043/06, 045/04, 047/013, 047/06, 051/013, 072/012, 078/05,
tecvid-i z.+ in 022/09	084/011, 095/04, 095/08, 104/08, 105/012, 120/01, 126/08, 132/13
z.+ indeki 133/04	z. 027/07, 029/01, 035/011, 045/09, 054/05, 084/010, 089/05, 093/05, 093/09,
z.+ inden 133/04	110/05, 125/04, 128/09
z.+ inün 133/06	ziyâde (Ar.): Artma, çoğalma.
z. olunan 069/07, 085/011, 103/09	z. 016/08, 030/011, 032/08, 032/09, 032/010, 039/011, 040/08, 049/010, 049/02, 074/02
z. olunanlar 078/013	z.+ sinde 049/08
z. olunanlardur 066/011, 075/05, 107/04, 123/012	zuhûr (Ar.): Görünme, meydana çıkma, türeme.
z. olundu 073/05	z. 059/04, 060/01
z. olunmuşdur 100/013, 106/03	z. buldı 005/04
z.+ üñ 134/02	z.+ ı 095/05
z.+ i 047/01	zübde (Ar.) Bir şeyin en seçkin parçası.
z.+ den 015/01	z.+ si 002/06, 014/02
zî-baht (Ar.): Baht sahibi, kısmetli.	zü'l (Ar.): “Sâhip, -li” anlamıyla Arapça kelimelerin başına gelerek birleşik şekiller yapar. [Harf-i târifli kelimelerle birleştiği zaman harf-i târifin /'si ile birlikte Zü'l- şeklini alır].
z. 028/012	z. 088/05, 137/03
zînet (Ar.): Süs.	
z.+ lerin 044/09	
z.+ dür 123/08	
z.- len mişdür 077/013	
zîrâ (Far.): Çünkü, şundan dolayı.	

1687 kelimenin 1399'u Arapça, 69'u Farsça, 145'i Türkçe isim, 74'ü Türkçe fiil'dir.

Arapça	%83
Farsça	%4
Türkçe	%13

KAYNAKÇA

- Akkuş, Muzaffer, *Kitab-ı Gunya*, TDK Yayınları, Ankara 1995.
- Akkuş, Muzaffer, *Seyyid Nigâri Divânı*, Niğde Üniversitesi Yayınları, Niğde 2001.
- Akkuş, Muzaffer, *Kemal Ümmî Divânı*, Çağatay Kitapevi, Niğde 2006.
- Aslan, Nursan, *İskender-nâme (İnceleme-Metin-Dizin)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2010.
- Banguoğlu, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, TDK Yay., Ankara 2004.
- Bilgegil, Kaya, *Türkçe Dilbilgisi*, Dergah Yay., İstanbul 1982.
- Daşdemir, Muharrem, *Keşfü'l Meani*, Güneş Vakfı Yay., Erzurum 2008.
- Demir Celal, Barın Erol, *Türk Dil Bilgisi 1*, Öncü Kitap, Ankara 2010.
- Efendioğlu, Süleyman, *Muhammed bin Hacı İvaz, Cinânü'l-Cenân (İnceleme-Metin-Dizin)* (Basılmış Doktora Tezi), Erzurum 2007.
- Efendioğlu, Süleyman, *Vâhidî, Cinânü'l-Cenân, (Giriş- Dil İncelemesi-Metin-Dizinler)*, Fenomen Yay., Erzurum 2013.
- Eker, Süer, *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yay., Ankara 2006.
- Ergin, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul 2004.
- Gemalmaz, Efrasiyap, “Türkiye Türkçesinde Ses Olayları I: Ses Olaylarıyla İlgili Kurallar”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum 1999.
- Gülsevin, Gürer, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, TDK Yayınları, Ankara 2007
- Güneş, Sezai, *Türk Dil Bilgisi*, D.E.Ü. Rektörlük Matbaası, İzmir 1997
- Hacıeminoğlu, Necmettin, *Türk Dilinde Edatlar*, MEB Yayınları, İstanbul 1992
- İlhan, Nadir, *Türk Dilinde Çokluk*, Manas Yayıncılık, Elazığ 2009
- Karahan, Leyla, *Erzurumlu Darir-Kıssa-i Yusuf*, TDK Yay., Ankara 1994.
- Karahan, Leyla, *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yay., Ankara 2005.
- Korkmaz, Zeynep, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara 2007.

- Korkmaz, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK. Yay., Ankara 2003.
- Korkmaz, Zeynep, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar Birinci Cilt*, TDK Yayınları, Ankara 2005.
- Korkmaz, Mustafa, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1995.
- Özcan, Abdulkadir, (hızl.) *Mecdî, Hadâîku’ş-Şakâik*, Çağrı Yay., İstanbul 1989.
- Şahin, Hatice, *Eski Anadolu Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.
- Tiken, Kâmil, *Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf Fiiller*, TDK Yayınları, Ankara 2004.
- Timurtaş, Faruk Kadri, *Eski Türkiye Türkçesi*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1994.
- Topaloğlu, Ahmet, *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, Ötüken Yay., İstanbul 1989.
- Türk Vahit, Doğan Şaban, Şerifoğlu Yasin, *Eski Anadolu Türkçesi Dersleri*, Kesit Yay., İstanbul 2011.
- Usta, Halil İbrahim, “Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları ile İlgili Bir Sınıflandırma”, *TDED (Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi)*, C. 2000/I, S. 579, Mart, 2000.
- Özkan, Mustafa, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2000.
- Yüksel Hasan, Delice H. İbrahim, Aksoyak İ. Hakkı, *İslâmî’nin Mesnevisi*, Dilek Matbaacılık, Sivas 1996.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Elif Gizem KARAOĞLU
Doğum Yeri ve Tarihi	30.12.1992- AĞRI
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	SELÇUK ÜNİVERSİTESİ- TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
Y. Lisans Öğrenimi	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ- TÜRK DİLİ VE LEHÇELERİ ANA BİLİM DALI
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	TÜBİTAK-Proje Asistanlığı (2015-2016)
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Atatürk Üniversitesi- TÖMER (2014-2016) Kastamonu Üniversitesi- TÖMER (2016-2017)
İletişim	
E-Posta Adresi	elifkaraoglu92@gmail.com
Tarih	